

Ln. 3562

THEEK GENT

39

Digitized by Google

Ln. 3562

THEEK GENT

39

AL ENCHI

RIDION LOCORVM

communium aduersus Lu
therum & alios hos
tes ecclesiae.

Ioan. Eckio auctore.

AVTHOR IAM SEPTI
mo recognouit & pluribus lo
cis illustrauit, adnotationib.

P. Tilmanni acco
modatis.

AL M. D. XXXVI.

S. D. N. PAVLO. III.

Pontifici Maximo,
Dei gratiam.

Inter congratulantium voces, beatissime pater, foelici tuæ electiōi, accurro & ego pro mea erga Sed. Ap. obseruantia, & cū vidua minuta æra offero, hoc est Enchiridion locorum communium aduersus hæreses, iam pridem à me sæpius emissum, nunc vero à mendis purgatum, & aliquot locis auctum D. O. M. seruet S. T. diu incolumem.

S. T.

à pedibus.

I. Eckius.

TABEL. LOC. COMMV.

<u>1</u>	<u>De ecclesia & eius authoritate.</u>	<u>1</u>
2	De concilijs.	12
3	De primatu sedis apostolicæ.	22
4	De scripturis.	40
5	De fide & operibus.	45
6	De confirmatione.	53
7	De ordine.	55
8	De confessione.	61
9	De satisfactione.	66
10	De Eucharistia sub vtraque specie.	72
11	De Matrimonio.	76
<u>12</u>	<u>De extrema vnctione.</u>	<u>78</u>
<u>13</u>	<u>De hūanis cōstitutionib.</u>	<u>80</u>
<u>14</u>	<u>De festis, ieiunijs &c.</u>	<u>87</u>
<u>15</u>	<u>De veneratiōe sanctorū.</u>	<u>97</u>
<u>16</u>	<u>De imaginibus sanctorum.</u>	<u>106</u>

TABELLA LOCOR.

- 17 De sacrificio missę. 111
18 De votis. 118
19 De cœlibatu clericorum. 125
20 De Cardinalibus & legatis.
tis. 151
21 De excommunicationibus.
(153)
22 De Bello in Turcas. 159
23 De Immunitate ecclesiarũ.
(143)
24 De Indulgentijs. 148
25 De Purgatorio. 153
26 De Annatis. 156
27 De Hæreticis comburendis.
dis. 160
28 Non disputandum cum
Hæreticis. 168

CAVCTARIVM.

- 29 Sub Eucharistia esse corpus Christi. 172

COMMVNIVM.

- 30 De pueris baptizandis. 182
31 De Libero arbitrio. 190
32 De Oratione & horis Canon-
    onicis. 200
33 De Pluralitate sacerdotum
    & decimis. 213. 236
34 De ecclesijs ædificandis &
    ornatu earum. 225
35 De Characterē. 233
36 De transubstātiatione. 236
37 De missa Latine dicēda. 239

A

REVERENDISSI
MO IN CHRISTO PA
tri, & pientissimo principi ac do
mino D. Conrado à Tungen,
Herbipolensis ecclesiæ Episco
po dignissimo: ac Franciæ O
rientalis duci, domino suo
obseruantissimo. Io
annes Eckius
S. D.

GRATIAS AGIT
deo in oratiõibus suis,
reuerẽdissime pater &
princeps, diuus Paulus

Ad Phi
lemonẽ.

Apostolus, audiens charitatem
Philemonis & fidem, quam ha
bebat in domino Ihesu, & in o
mnes sanctos eius. Optime enim
perspectum habuit, secretorum
dei conscius Paulus, tunc cuius
libet fidem coram deo splẽdesce
re, quando eam sanctis & ami
cis dei veteribus maxime con
formem reddere satagit: quem
Exo. 14. admodum Israel nõ solum deo

NEPIST. DEDICATO.

credidit, sed & seruo eius Moysi. Et boni ac synceri quique à Christo passo in hunc diem sedulo præstiterunt, sobrie & non plus quam oportet sapientes.

Verum qui hac regula apostolica neglecta, ambulauerunt in mirabilib. super se, & extulerunt, se velut Lucifer & demonium meridianum in f. dei credere noscetes, decepti sunt, & in præcipitium errorum dati sunt, dum veteres illos apostolicos viros, eruditione spectabiles, moribus insignes, autoritate conspicuos, atq; miraculis claros, aspersari non verentur. Hi inquam non nisi venenata dogmata, à salute aliena, à recta fide deuia, & veritatis expertia, mundo inuehere moliti sunt. Nam qui non ducitur, concordi sanctorum patrum sibi in ecclesia succedentium, professione, vnanimiq; conciliorum sententia, in abomi-

† EPISTOLA

nabiles quosq; errores, insolentia ac superba temeritate, præceps corruat necesse est. Hanc vesanam & procacem maluit imitari temeritatem Luther, cū complicibus suis, quam in sanctos dei & fidei regulā q̄ vniuersa obseruat ecclesia, pie cum Philomone credere: nam & peruersa voluntate contra ministros dei, sanctissimos patres, atq; vniuersam obmurmurat ecclesiam, suum ipsius iudiciū (ò plusquam cæcam vanissimi hominis superbiam) omnibus ecclesiæ proceribus anteferens. Pudentiam vero suam insaniam paucis initio deliniaeuit articulis aurem captans popularem, quonocentiora & magis virulenta, in posterum sitienter haurirent erroris pocula. Multorum profecto animos leui indulgentiarum tyrocinio dementauit, vt quaq; versum postea eos agita

DEDICATORIA.

ret, & in omnem erroris impelleret ventum. Quo factum est, vt indies auctior factus sit discipulorum suorum numerus, potissimum Machumetica illa accedente libertate, in quo mirum quam sibi elatus ille placuerit, **Psal. 145** quod oues suas, vt David inquit, vidit foetofas, nā sic de hæreticis intelligi existimat Hiero. Ad hæc nostris ita exigentibus peccatis, rami & stolones prodire, radice pestilentiores, cum sectarum exorientium nullus sit finis. Experimur nempe, nostro hoc infœlici sæculo, Iconomastiges, imaginum incendiarios, Capharnaitas, quibus venerabile corpus Christi in Eucharistia durus est sermo, Catabaptistas, qui pueris baptismum negant, & adultos tingunt, & horum omnium quotidie diuersa sectio, vt nec Cuniculi sepius pariant, quam hæretici. Hęc ve

EPSTOLA

ro iratus deus permittit, quod non valide atq; ardentibus votis dei, cum Osea obsecramus clemenciam, vt det illis, quid det illis? vuluam sterilem & vbera arentia, quod conuenientissime de hæreticis explicat Hierony. qui in populorum multitudine gloriantur, & in his filiis quos nutrierunt ad interitum, vt educerent eos de ecclesia ad interfectorem. Tot enim diabolus iugulat, quot in errore hæretici genuerunt filios. Quantumuis autem hæresis inualescat, speculatoribus Sion, non est tacendum, sed vox velut tuba, exaltanda est, cõtra Philisteos illos exprobrantes aciem dei viuentis, & pro turri David omnibus animi viribus pugnandum est, in qua mille pendent clypei, & omnis armatura fortium, quod strenue hæctenus fortissimi quique præstiterunt viri in literis sacris

DEDICATORIA.

clari, & ego omnium minimus,
cū his bestijs dentatis iam sæpe
& eminus & cominus pugnavi.
Cominus quidem Lipsiæ cum
ipso draconis capite Luthero et
Carolo studio 20. diebus dispu-
tando, spectante nonnunquam
Christianissimo principe D. Ge Dux Ge
orgio Saxoniæ duce. Et in Badē org.
cū Capharnaïta Oecolāpadio Baden.
& asseclis, assidentibus duode-
cim Contonum Heluetiorum,
& quatuor episcoporum amba-
siatoribus, pluribus diebus con-
fixi. Eminus vero çditis aliquot
in Germania & Italia libellis,
cum hæreticis manum conse-
rui. E quorū numero, Enchiris-
dion fuit locorum communiū,
annis ab hinc quatuor prælo cō-
missum, quod ea quidem ratio-
ne, hortatu reuerēdissimi domi-
ni, Cardinalis D. Laurentij L. Chās
de Champegij, sedis apostolicę pegij.
legati çdideram, q̄ occupatiores

ÆPISTOLA

quibus non vacat grandia Heroum volumina reuoluere, in promptu & breui, vt aiunt, manu haberent, quo hæreticis occurrerent. Et simpliciores, quibus cortice natate opus est, summarium haberent credendorū, ne à pseudo apostolis subuerterentur. Non mea me fefellit opinio, nam tam beneuolenter, & obuijs, vt aiunt, manibus, hic liber à pluribus exceptus est, vt quater iam hoc breui tempusculo à Chalcographis Baioarie publicatus sit. Tubinge quoq; in Sueuis bis sit excusus: vidi mus quoq; eum in Parrhisiensibus, Lugdunensibus, ac Coloniensibus characteribus exprefsum. Vnde amiculi nostri, obnixius me hortati sunt, ad nouam Enchiridij editionem. Parui ergo petentium importunitati, quamuis pluribus alijs literarijs ac ad populum declamandi, atq;

DEDICATORIA.

quod in scholis legendi, negotijs pene obruar. Itaque locos priores sub censuram euocauimus, & in pluribus locupletauimus, & duos nouos, post proximū auctarium, locos adiecimus, vt renatus & nouus ferme liber uideatur. Eum utcumque tenellum & exiguum, tibi optimo principi Reuerendissime antistes, dedicare uouli, quod hæreticorum partus mala soboles, iam altera vice, te tuamque ecclesiam hostiliter inuaserit, atque in summum adduxisset discrimen, nisi tu prudentissimi Naucleri functus opera, à tantis procellarum fluctibus, mirabili prudentia, atque in uicta fortitudine, nauem periclitantem, ad portum tranquillitatis subduxisses. D. O. M. pro ineffabili sua clementia, dignetur & in posterum Diuo Kiliano intercessore, iam amplitudinem tuam, contra fidei & ecclesie ho

ACEPIST. DEDICATO.

stes, tueri fortiter, & fouere sua-
uiter. Vt te duce atq; victore,
Catholici reliqui & plebs fide-
lis animosiores reddantur, ad
veram orthodoxam fidem reti-
nendam atq; defendendam, ne
traditi in os leonis rugientis ad
inferos demergantur. Tuum
fuerit, ita obsecro. Amplissime
præsul, hanc nostram oblatio-
nem, ex sincero & te vehemen-
ter amanti animo profectam,
boni consulere, & in incepto fi-
dei negocio foeliciter perseuera-
re. Vale & salue Antistitum
decus & ornamentum.

Ingoldstadij Baioarię,
ipso sancto die Epi-
phanie. Anno
M. D. XXIX.

**DE EC-
CLESIA ET EIVS
AVCTORITATE**
prima.

PRIMA PROPO-
sitiō trimembris est.

ECCLESIA
a est corpus
Christi, Spō
sa Christi,
Regnū cœ-
lorum. Pau-
lus.

Primum
mēbrū
pbatur.
i. Eccl'a
ē corpus
Christi.

Omnia sub Ephe. 4.

iecit sub pedibus eius, & ipsum
dedit caput super omnem eccle-
siam, quæ est corpus ipsius &
plenitudo eius, q̄ omnia in om-
nibus adimplet.

Digne ambuletis vocatione
qua vocati estis cum omni hu-

DE ECCLESIA ET

militate & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus, in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe, vocationis vestræ. Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma. Vnus deus & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia & in omnib. nobis.

Ecclesia corpus.

Probatio secundæ partis primæ propositionis. s. Ecclesia est sponsa Christi.

Canti. 6

Vna.

Canti. 4

Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa generatrici suæ. Hortus conclusus soror mea, sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

Ephe. 5

Mulieres viris suis subditæ sint sicut dño, quoniam vir caput est mulieris sicut Christus caput ecclesie, ipse saluator corporis eius, sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in

DEIUS AVTHORITA. 2.

suis in omnib. Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiã, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.

De Hierusalem sicut spõsam ornatam viro suo. Apo. 21.

Vos autẽ estis corpus Christi & membra de membro. 1. Cor. 12

Sic ergo vna est ecclesia, non est foris, sed intus, sicut vna fuit archa Noæ. 1. Petri. 3. quæ fuit figura vnus ecclesiæ, extra illam vnã signatam, nemo saluatur, sicut homines extra archam perierunt. Non est bigamus Christus, vna ecclesia apostolorum & nostra. Ante Lutherum natũ, erat ecclesia, quæ credidit missam sacrificium, se

Applicãtur superiora.

DE ECCLESIA ET

ptem sacramenta &c. illa fuit
spōsa Christi. Itaque iam mane
amus cum eadem ecclesia, & nō
iungamur ecclesiæ malignanti-
um. Christus quia diligit eccle-
siam sponsam suam, non eam
reliquit, nec D. nec M. annis, ete-
nim caput quomodo desereret
suum corpus tanto tempore?

Cum Synagogam minus dile-
ctam ob peccata septuaginta
duntaxat annis reliquerit, in
captiuitate corporea Babylo-
nis, quomodo suam sponsam
ecclesiā relinqueret M. annis in
captiuitate errorum?

¶ Probatio tertiæ partis propo-
sitionis, scilicet ecclesia est re-
gnum cœlorum.

Mat. 20. **¶** Simile est regnum cœlorum
homini patrifamilias, qui exiit
primo mane conducere opera-
rios in vineam suam.

Math. 22. **¶** Simile factum est regnum cœ-
lorum homini regi, qui fecit

DEIUS AVTHORITA. 13

nuptias filio suo, & misit seruos suos uocare inuitatos ad nupt. Tūc simile est regnū cœlorū 10. virginibus, quę accipientes lam pades exierunt obuiam sponso, & sponsæ, quinq; autem ex eis erant fatuæ.

Mat. 25

Multas similes parabolas inuenies.

1. Si ergo regnum cœlorū hic Mat. 13 dicitur ecclesia, quomodo in re Appli gno illo error & falsitas regnat, infet mille annis? Regnum cœlo rens triarum est regnum veritatis. corollas

2. Patet deum semper exire ria, vsq; ad vesperam, ad conducēsdū operarios, contrā credunt Lutherani neminē conductum à mille annis, nisi eorum idolum Lutherum,

3. Patet ecclesiā hic in via esse collectā ex bonis & malis, quia Christus clare dicit ibi esse virgines prudētes & fatuas, pisces bonos & malos. Vide Greg. in ho.

DE ECCLLSIA ET

Secunda propositio.

Ecclesia non errat
Ecclesia non errat, non modo, quia semper habet sponsum Christum, sed etiam quia regitur magisterio spiritus sancti, ipsam nunquam deserentis.

Ioan. 14. Ego rogabo patrem meum, & alium paracletum dabit vobis.

Ioan. 17. Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi.

Ibidem. Non autem pro his tantum, scilicet apostolis, rogo, sed & pro eis qui credituri sunt per verba eorum in me.

1. Tim. 3. Ecclesia dei viui columna & firmamentum veritatis, quomodo ergo erraret.

Ioan. 19. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo, cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Hic oportet post euangelium Lutheranus ostendat nobis, magisteris

DEIUS AVTHORITA. ¶ 4.

um spiritus sancti, hoc promissum in ecclesia.

¶ Et non necesse habetis, vt alius quis vos doceat, sed sicut vnctio eius docet uos de omnibus & verum est, & non est mendacium. Itaque vnctio sancti spiritus semper docet ecclesiam. 1. Ioan. 2

¶ Et ecce ego vobiscum omnibus diebus sum, vsque ad consummationem sæculi, dixit Christus discipulis, qui est via, veritas, & vita. Lique ecclesiam, columnam veritatis, Christo ductore, & spiritu sancto magistro, non errare, quanto minus credibile, quod mille annis vniversa ecclesia errarit, vt insaniunt Lutherani. Mat. 28

¶ Tertia propositio.

¶ Sicut ecclesia est vna, ita vnitas est in ecclesia.

¶ Obsecro autem vos fratres per nomen domini nostri Iesu 1. Cor. 1

¶ DE ECCLESIA ET

Christi ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia. Lutherani nova schismata faciunt, & tam sibi, quam alijs repugnant, ut iam dissectus est Carolostadius, & Luther, & Zuinglius, & Catabaptistæ.

1. cor. 14 Non enim dissensionis est deus, sed pacis, sicut & in omnibus ecclesijs sanctorum doceo.

Corol
lar.

A. B.

¶ Potius itaq; veram intelligentiam scripturæ credendum est deum inspirare concordī vnitati ecclesiæ, quam vni privato homini Lutherō, vel Zuinglio, aut Hofandro, imo sequitur, quod id quod sancta mater ecclesia definit, vel acceptat, non sit minori firmitate credendum ac veneratione tenendum, quā si in diuinis literis esset expressum.

Rom. 15 **¶** Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt

DEIUS AVTHORITA. 45.

vt per patientiam & consolatio-
nem scripturarum spem habeas-
mus, deus autem solatiū, & pati-
entiæ det vobis idipsum sapere
in alterutrum, secundum Iesum
Christum, vt vnanimis vno
ore honorificetis deum, in ora-
tione ad deum. Omnipotēs sem-
piterne deus cuius spiritu totū
corpus ecclesiæ sanctificatur &
regitur.

P Paulus post rationem corpo Rom. 12
ris mystici subdit. Idipsum in-
uicem sentientes, non alta sapi-
entes, sed humilibus consens-
tientes.

S Si qua consolatio in Christo, Philip. 2
si qua societas in Christo, im-
plete gaudium meum, vt idip-
sum sentientes, eandem charita-
tem habentes, vnanimis idip-
sum sentientes.

D Duo mala fecit populus me Hierc. 2
us, me dereliquerunt, fontem
aq̄ viuę, & foderūt sibi cisternas

ADE ECCLESIA ET
dissipatas, quæ continere non
valent aquas : sic Lutherani re-
linquentes verum, & viuum
fontem ecclesiæ, fodiunt cister-
nas dissipatas hæreticorum,
Vuikleff, Hufz. Albigentium,
&cæt. Frustra Deus misit filii-
um, frustra spiritum sanctū, fru-
stra apostolos, martyres, docto-
res, confessores: si per Luthe-
rum solum, lux veritatis aperi-
enda erat, cur Deus non vnum
misit Lutherum pro omnibus?

Quarta propositio.

Ecclesia **P**rælatos & potiores congre-
repreſen- gatos, esse ecclesiam repreſenta-
tatiua. tiue patet.

3. Reg. 5 **C**onuertitq; rex faciē suam &
benedixit omni ecclesiæ Israel,
omnis em̄ ecclesia Israel stabat
&c. ecce ecclesia Israel, & quod
solum fuerit repreſentatiua li-
quet per initium huius capituli.

Tunc

DEIVS AVTHO. ¶ 6.

ius capitis. Tunc cōgregati sunt omnes maiores natu Israel, cum principibus tribuum et duces familiarium filiorum Israel ad regem Solomonem &c.

¶ Obijciunt hæretici.

1. Maior est authoritas scripturæ quam ecclesiæ. Nam ecclesia debet regi scđm scripturã. Verbum enim dñi nemini cedit.
2. Nō licet ecclesię aut vlli homini venire contra scripturam.
3. Illud non dicitur determinasse ecclesia, quod Papa cum cardinalibus & Episcopis determinat, quia ecclesia est cōgregatio omnium fidelium & cōnexio in vera fide, ex qua vivit iustus.
4. Ecclesia dei solum est in spiritu, quia creditur & ita occulta.
5. Luther dicit se esse de ecclesia, & credit apud se ecclesiam, vbi ipse sit ecclesiastes. Sic Zuīg

C

¶ DE ECCLESIA ET

lius. Corolostadius, Billicanus,
Stoplerus, Hiebmair, Pacimon-
tanus &c.

¶ Diluuntur obiecta.

- De primo.** **¶** Christus nō scripsit aliquem
librum, nec præcepit discipulis
vel Apostolis ad scribendum, at
de ecclesia multa præcepit, vnde
missurus Apostolos ad plantan-
dam ecclesiam, non dixit, Eun-
Mat. 28. tes scribite, sed euntes in mundū
vniuersum, prædicate Euangeli-
um omni creaturæ. Ideo lex fuit
scripta in tabulis lapideis, Euan-
gelium in cordibus. Quoniam
epistola estis Christi, administra-
2. Cor. 3 ta à nobis, & scripta non atramē-
to, sed spiritu dei viui, non in ta-
bulis lapideis, sed in tabulis cor-
dis carnalibus. Cōcordat. Hier.
Hier. 31. 31. Ecce dies veniunt dicit domi-
nus, & feriam domui Israel, &
domui Iuda foedus nouum, non

DEIUS AVTHO. 7

secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris, &c. sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel, post dies illos, dicit dominus, dabo legem meam in visceribus eorum & in corde eorum scribam eam, & ero eis in deum, & ipsi erunt mihi in populum. Hierony. quid necesse est in manus sumere, quod ecclesia non recipit.

2. Ecclesia est antiquior scriptura, quando enim Apostoli inceperunt prædicare, nulla erat scriptura Euangelij, nulla Epistola Pauli, & tamẽ erat ecclesia Christi sanguine dedicata.

Sic Apostoli sine scriptura noui testamenti elegerunt Mattheum, Actu. 1
ordinarunt septem Diaconos, Petrus fecit expirare Ananiam & Saphiram. Act. 5. 6
Cum Apostoli tam diligentes fuerunt in verbo Dei seminando,

DE ECCLESIA ET

& tamē paucissima reperiuntur ab eis scripta, confectarium est multo plura, eos docuisse, quam scripsisse, quæ parem cum scriptis habent auctoritatem.

Achilles
p catho
icis.

3. Scriptura non est autentica sine auctoritate ecclesiæ, scriptores enim canonici sunt membra ecclesiæ. Vnde hæretico volenti contendere contra ecclesiæ instituta & consuetudines, obijciatur quibus armis velit contendere contra ecclesiam. Dicitur est canonicis scripturis quatuor Euangeliorum, ac Paulinis Epistolis. Huic mox obijciatur, vnde sciat, has scripturas esse canonicas, nisi ex ecclesia, quare enim credit Euangelium Marci, qui Christum non vidit, esse canonicum, & non euangelium Nicodemi, qui vidit & audiuit Christum vt testatur Ioannes. Sic cur Euangelium Lucæ discipuli est receptum, & Es

Ioan. 3.

DEIUS AVTHO. ¶ 8

uangelium Bartholomei apostoli est reiectum, nisi humiliter confitearis ecclesie auctoritatem cum beato Augustino, id quod Luther aliquando docuit, ecclesiam posse iudicare de scripturis.

¶ Ita igitur patet ecclesiam antiquiorem scriptura, neque scripturam autenticam esse nisi ecclesie auctoritate. Vnde August. contra epistolam fundamenti: Euangelio non crederem, nisi auctoritas ecclesie me commoueret, plura inferius de scriptura titulo. 4. Aug. p. 4. c. 5. N. P.

1. Scriptura docet. Memento De. 2. die ut diem sabbati sanctifices, sex citur diebus operaberis, & facies oia opera tua, septimo autem die sabbatum domini dei tui est &c. & ramen ecclesia mutauit sabbatum in dominicum auctoritate sua, super quo nullam habes scripturam. Exo. 20

DE ECCLESIA ET

Mat. 28. 2. Christus dixit disci. in mon
Act. 15. te; Non veni soluere legem, sed
adimplere, & tamen ecclesia A/
postolorum in concilio pronun/
ciauit audacter super cessatione
legalium.

5. Mathæi vltimo dixit Chri/
stus discipulis. Euntes ergo do/
cete omnes gentes, baptizantes
eos in nomie patris, et filij, & spi/
ritus sancti, docentes eos ser/
uare omnia, quæcuncq; manda/
ui vobis. Hic Christus dedit for/
mam baptizandi in nomine tri/
nitatis explicite, & tamen eccle/
sia primitiua mutauit hanc for/
mã baptizandi in nomine Chri/
sti Ihesu. Pœnitentiam agite, in/
quit Petrus, & baptizetur vnus/
quisque vestrum in nomine Ie/
su Christi in remissionem pecca/
torum vestrorum. Et Actuum
octauo, dicitur quod Samarita/
ni baptizati sunt à Philippo in
nomie Iesu. Et Actuum 19. His

Actu. 2

DEIUS AVTHO. 119

auditis baptizati sunt in nomine domini Iesu. s. à Paulo.

4. Scriptura definit in concilio. **Actu. 15**
Visum est spiritui sancto & nobis &c. vt abstinere vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, rem tam clare definitam & expressam, ecclesia sua auctoritate mutavit, Vide quia & sanguine & suffocato v. Cocleū titur. Ecce potestas ecclesie suae de autoritate per scriptura. Vide infra de consuetudine ecclesiarum constitutionibus humanis, titulo de ecclesia. cimo quinto.

5. Porro si plus vivere vis secundum scripturas, quam secundum auctoritatē ecclesie, iam omnes Iudaei venientes ad baptismum, ad legem Moysi tenerentur, quia sic reperirent in scripturis apostolos & alios cōuersos vixisse. Paulo à gentibus revertenti, dixerūt Iacobus & seniores: Vide frater quod sunt in Iudaeis q. **Actu. 21**

DE ECCLESIA ET

crediderunt & oēs æmulatores sunt legis. Audierunt autē de te, quia discessionē doccas à Moyse corum, qui per gentes sunt Iudæorum dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem, ingredi. Quid ergo est? Vt quæ oportet conuenire multitudinem, audient enim te superuenisse, hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se, his assumptis sanctifica te cum illis, impende in illis vt radant capita & scient omnes, quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem, de his autem qui crediderunt ex gentibus, nos scripsimus iudicantes, vt abstineant se ab idolis, immolato, & sanguine, suffocato, & fornicatione: hic Paulus, cum multis milibus seruauit legem iussu Sancti Iacobi.

DEIUS AVTO. ¶ 10.

Vis igitur Luthere conuersum ex Iudæis hodie, magis viuere secundum scripturas illas, an secundum ecclesiæ authoritatem?

¶ Fatemur ecclesiam esse omnium fidelium congregationem qui sunt de corpore Christi, ac quando primates et potiores alicuius prouincię aliquid statuunt, rota prouincia dicitur statuisse. Sic prælati ecclesiæ dicuntur ecclesia, quia repræsentant eam, & subditos suos. Alioquin nunquam cōgregari posset ecclesia.

Et Matthæus. 18. Quod si te non audierit, dic ecclesiæ, quod si ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Si quis vellet dicere ecclesiæ secundum Lutherum, oporteret perambulare totum orbem. Chrysostrmus exponit. Ecclesiæ præsulibus, scilicet præsidentibus, patet, quia mox apostolis tanquam prælatis dat potestatem ligandi.

De tert.

Mat. 18.

DE ECCLESIA ET

Deut. 17. **S**i difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium inter portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit dominus deus tuus, veniesque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, queresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicii veritatem, & facies quodcumque dixerint, qui praesunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dextram neque ad sinistram. Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui contempore ministrat domino deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cum tuncque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intueatur

DEIUS AVTO. *11.*

mescat superbia. Vide potestatem sacerdotis legalis, quanta putas potestas sit sacerdotis euāgelici et poenā expēde inobediētis.

Facta seditiōe nō minima Paulus et Barnabę aduersus illos stauerunt, vt ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam aliij ex alijs ad apostolos & presbyteros in Hierusalem super hac questione. Ecce quomodo impleuerūt illud Deut. 17. & que erat ecclesia, nō tota cōgregatio, sed ascēderūt ad apost. et presbyteros qui repræsentabant ecclesiam.

Act. 15.

Si ecclesia est occulta, quomodo Christus præcepit dicendum ecclesiæ, & si ecclesiam non audierit &c. Si autē esset occulta, qd posset ei dici, aut quomodo audierit? Similiter ecclesia corpus Christi, & Christiani membra. Rom. 12. 1. Cor. 1. & 12. Ephe. 1. 5. Coll. 1. Dicat Luth. an illi fuerint occulti, & solum mathema

Mat. 18.

DE ECCLESIA ET

tice ecclesia, quando dixit Paulus. Vos autē estis corpus Christi, & membra de membro. Hæreticorū est habere criptas speluncas et latebras, ecclesia ponit lucernam super candelabrum.

Luc. 11.

Monstratur tibi ecclesia in concilijs, in sede apostolica, in episcopis et præpositis, singularum ecclesiarum. Nam si solum mathematica esset ecclesia frater Pauli non haberet laudem per omnes ecclesias.

2. Cor. 8

Plal. 21.

106.

Non diceret David: Apud te laus mea in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum. Pro hoc vide Augustinum super canonica Ioannis, tractatu primo in fine.

De qui.

Quod dixit Luther, dixerunt omnes hæretici. Ideo Augustinus inuehitur contra Donatistas, qui vniuersalem ecclesiam coartare volebant ad angulum paucorum hæreticorum. Plura vide apud Ioannem Cocleum

DEIVS AVTO. ¶ 12.

de auctoritate ecclesiæ, & Rof
fensem. Inter veteres vide Ioan
nem turrecrematam, latissime
pro ecclesia scribentem.

DE CONCILIIS II.

¶ Quia ecclesiæ auctoritas plu
rimum pollet in concilijs:
iusto ordine iam de
concilijs acturi su
mus.

Celebrationis cōciliorum
in ecclesia exempla inue
niuntur ab apostolis in
nouo testamento.

¶ Surrexerunt quidam de hæ
resi pharisæorum, qui crediderūt
dicentes, quia oportet circumci
di eos, præcipere quoque serua
re legem Mosi. Conueneruntq;
apostoli & seniores videre de
verbo hoc, & infra ponitur des
cisio. Visum est spiritui sancto

¶ DE CONCILIS.

Act. 15

Appli-
cat.

& nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, vt abſtineatis vos ab immo- latis ſimulachrorum, & ſanguis- ne, & ſuffocato, & fornicatione, à quibus cuſtodientes vos bene agetis. Ecce concilij apoſtolici formam. Apoſtoli & ſeniores conuenerunt. Gentes non ſe op- poſuerunt apoſtolis, ſicut modo Luther concilijs, qua authorita- te, qua ſcriptura id facitis? cur ad- dimitis nobis libertatem à Chri- ſto datam? nam & ſi in delibe- rando citauerint ſcripturam ex Amos nono, tamen quo ad prohibitionem illorum trium, nihil induxerunt, ſimiliter in de- ciſione nullam adduxerunt ſcri- pturam.

¶ Antiochia quoque recepit con- cluſa Hieroſolymis. Luther reſpuit con- cluſa Romæ. Patet concilium habuiſſe pote- ſtatē ſtatuendi aliqua eſſe neceſſa

DE CONCILIIIS 13.

ria pro illo tempore, quæ tamen ad fidem simpliciter non essent necessaria, cur non eadem potestas esset nunc in ecclesia, quando necessitas sæpe exigit? Idem Christus, idem spiritus, eadē fides, cur nō eō cōciliorū potestas? Item aliam apostoli celebrarūt synodū. Ab inuicē enim discessuri prædicaturiꝫ euangelium per vniuersum orbē iuxta dñi præceptum, conueniētes in vnum, singuliꝫ suas proferentes sententias, symbolum fidei tradiderunt, vt ex maiorum traditione habetur, quod vniuersalis tenet ecclesia. Sic enim beatus Clemens discipulus & successor apostolorum in suis decretis testatur. Itē Leo papa primus Aug. scribens dicit, Catholici symboli breuis & perfecta confessio duodecim apostolorum, totidē signata est sententijs. Itē Amb. clauē regni cœlorū deputās esse

DE ECCLESIA ET

fidem apostolorum. Clauem inquit istam, arbitror xij. artificū operatione conflata. Duodecim enim apostolorum symbolo fides sancta concepta est, qui veluti periti artifices in vnum conuenientes, clauem suo concilio conflarunt. Clauē enim quādam ipsum symbolum dixerūt, per quod referantur diaboli tenebræ, vt lux Christi adueniat.

Prou. 22.

Ne transgrediaris terminos antiquos quos, posuerunt patres tui.

Mat. 18.

Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis cōsenserint super terram, de omni re quamcūq; petierint, fiet illis à patre meo qui in cœlis est, vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

Nullus potest conuinci evidentiū, non audisse ecclesiam quā si conciliū non audierit. Nusquā maior consensus, quam in concilio.

DEIUS AVTHO. ¶ 14.

cilio. Nullibi congregatur plus in nomine domini quam in concilijs generalibus.

¶ Interroga generationem patrum, & diligenter inuestiga patrum memoriam, hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam umbra dies nostri super terram, ipsi docebunt te & loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia, in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.

Ergo concilia audiamus & patres, non hæreticos nuper natos & apostatas. Tollatur conciliorum authoritas, & omnia in ecclesia erunt ambigua, dubia, pendencia, incerta, nam omnes mox redibunt hæreses, conciliorum authoritate damnatae: quod si scripturis contra eos pugnabis, iam seclusa authoritate ecclesiae, reñcient scripturam quam volunt, sicut modo Luther reñcit Epistolam Sancti Iacobi, quia

D

Iob. 6

Nota.

DE CONCILIIIS

aduersatur sibi, similiter Machabæos &c. Et olim hæretici non acceptarunt quatuor illa Euangelia, Sicut Manichæi reiecerunt vetus testamentum. Res miseranda profecto, Si illud hæreticorum esset verum, tunc enim occurrēte aliquo dubio in fide, nō esset via decidendi illud, sed quilibet iuxta prudentiam capitis sui, declinaret in illam vel aliam partem, quomodo ergo **CHRISTVS** sufficienter prouidisset ecclesiæ suæ per legem Euangelicam, quæ tamen debet esse perfectissima: Iosue. 1. Qui contradixerit orituo, moriatur.

Psal. 77. **Q**uanta mandauit patribus nostris, nota ea facere filiis suis, vt cognoscat generatio altera, ergo nos credamus mandata, concilijs & patribus.

August. **A**ugustinus ad Ianua. Illa dis. 12. c. quæ non scripta sed tradita cus

N. B.

DE CONCILIIS. 15

studimus, quæ quidem toto orbe terrarum obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis vel plenarijs concilijs (quorum est in ecclesia saluberrima authoritas) commendata atque statuta retineri : vnde hæc, quia ita sint facienda, disputare, insolentissimè insanix est. Lutherani ergo insolentes sunt & insani.

¶ Augustinus libro septimo August. contra Donatistas, assumit sanctam ecclesiam catholicam, contra Donatistas, authoritate plenarij concilij munitam, Et libro primo capite decimo octauo, plenarium concilium existimat consensionem totius ecclesix.

¶ Gregorius in regist. Sicut Dist. 15 sancti Euangelij quatuor libros, sic quatuor concilia suscipere & venerari me fateor. Nicenum scilicet, Constantino

DE CONCILIIIS politānū, Ephesinum, & Chats cedonense.

Propositio secunda.

Ecclesia
repreſen
tatiua.

¶ Maiores ecclesiæ (sicut sunt
in concilio) repræsentant totam
ecclesiam, patet primo in Exo
do sæpissime, & sume exempli
causa, Exodi decimo nono, quā
do deus voluit dare legē Moy
si, præcepit ei. Hæc dices domui
Iacob & annuntiabis filijs Isra
el & cætera. Et tamen postea de
Moysè dicitur. Venit Moyses,
& conuocatis maioribus natu
populi, exposuit omnes sermo
nes, & cætera. Et licet solum
seniores populi responderunt,
cum quibus loquebatur Moy
ses, tamen subdit textus. Respō
ditq; omnis populus simul &c.
quod non erat omnis populus
nisi repræsentatiue.

Deut. 32 **¶** Interroga patrem tuum & an
nuntiabit tibi, maiores tuos &

DE CONCILIIIS 16.

dicent tibi, stultus populus iam,
& superbi ciues quærunt Lut-
therum, Zuinglium, Blarer, Ho-
sandrum, Bucerum.

Ne despicias narrationē præ- Eccle. 5.
sbyterorum sapientium, & in
prouerbijs eorum conuersare,
ab ipsis enim disces sapientiam
& doctrinam intellectus, & ser-
uire magnatis sine quærela. Nō
te prætereat narratio seniorum,
ipsi enim didicerunt à patribus
suis, quoniam ab ipsis disces in-
tellectum & doctrinam.

Obijciunt heretici.

In concilio sunt homines, qua-
re fallunt sepæ & falluntur, cum Psal. 115
omnis homo sit mendax.

Deprensus est concilium Car-
thaginense sub sancto viro Cy-
priano cum octoginta Episco-
pis de rebaptizandis hæreticis
errasse.

Sicut concilium Ariminense

RDE CONCILIIIS.

plenarium D. C. Episcoporum
errauit cum Arriō. Et Ephesinū
secundum cum Euticete & Dio-
scoro. Et Constantinopolita-
num sub Constantino Imp. de
tollendis imaginibus.

- 4 Et concilia etiam generalia
vnanimiter suscepta varia des-
terminarunt, etiam in his quæ
credenda proponuntur, vt con-
cilium Constātiense de primatu
Papæ, contra cōcilium Nicænū
& Aphricanum.

Objiciunt Laici a Lutheranis
male persuasi.

Cum Laici sint de ecclesia, &
non minus agatur de salute ani-
marum illorum, quam cleri. Ita
q̄ conueniat eos interesse.

Cap. II. **D**iluuntur obiecta.

- 1 Fatemur eos qui in concilio
conueniunt, esse homines,
at in concilio generali legitimo

DE CONCILIIIS 17.

reguntur ductore spiritu sancto, qui eos falli non sinit. Nam & Paulus & Ioannes, Esaias & Dauid fuerunt homines, adhuc Paulus ad Galatas, inquit. Si angelus de celo aliud euangelizauerit, anathema sit. Scriptores itaque canonici infallibiliter scripserunt, qui fuerunt homines. Sic patres in concilijs.

Gala. 1

Concilium illud Charthaginense non fuit plenarium, sed particulare, vt ostedit Aug. contra Donatistas: particularia autem concilia poterunt errare, & reformantur per generalia. Augustinus libro secundo contra Donatistas. Et ipsa concilia que per singulas regiones & prouincias fiunt, plenariorum conciliorum authoritati quasiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere, cum experimento rerum aperitur.

Arimincense conciliabulum fuit

ADE CONCILIIIS

it, non concilium, neq; legitime congregatum. Inuito enim Liberio coactum fuit hæreticorū opera, contra concilium Nicēnum, Thauro præfecto pro Ariarianis iussu imperatoris præcibus & minis instante. Et simplices episcopī occidentales fuerūt seducti fucis hæreticorum, quos postea intelligentes, retractarūt conclusa Arimini. Sic & Ephesinum conciliabulum in quo hæreticus præfedit Dioscorus, non fuit legitime congregatum, nolentibus legatis Papæ iniquum locum accedere, & damnatum fuit per Calcedonense concilium. Sic impius imperator Constantinus repugnante pontifice conciliabulū Constantinianum collegit, quod postea Nicēno concilio secundo sub Hierene imperatrice damnatum est, vnde & Carlostadius, Zuinglius, Hetzman, Blarer, in hoc Lutthero repugnan

De ima
ginibus.

DE CONCILIIIS. XII

pugnantes, damnati sunt.

¶ Aduerte hic quòd generalia concilia in spiritu sancto cōgregata, aberrasse à via veritatis nunquam depræhenduntur, potissimū in his definiendis quæ ad orthodoxam fidem, rectosque mores attinent. Cæterum concilia hæreticorum iussu atque assensu conuocata, semper à fide recta aberrarūt, quale fuit istud Ariminense. De quo diffusæ refert historia Ecclesiastica, libro decimo, capite vicesimo primo. Tale etiam fuit concilium Mediolanē. iussu Constantij imperatoris Arriani celebratū, ad Athanasij fidei propugnatoris acerrimi condemnationem procurandam, In quo Episcopi catholici Dionysius, Eusebius, Paulinus, Hilarius, & alij nonnulli, quia noluerunt subscribere damnationi Athanasij, in exilium sunt pulsī, vt refert historia Eccl

E

¶ DE CONCILIIIS

clesiastica libro decimo, capite
vicesimo. Eiusmodi quoque fuit
concilium Antiochenum sub
Constantino imperatore Aria-
no, in confessu nonaginta Epis-
coporum celebratum, vbi A-
thanasius sede sua Episcopali,
quam in Alexandria tenuit, eie-
ctus est, exilioque damnatus, vt
deinde facilius Nicæni concilij
robur & authoritas sustolleret,
præualeretque mendacium ver-
ritati, sicut historia tripartita, li-
bro quarto capite nono latius
commemorat. Simile quoque fuit
concilium postea apud Seleu-
tiam Isauriæ coadunatum. c. &
60, Episcoporum contra Nice-
nam synodum, vide in historia
tripartita libro tertio capi. trice-
simo quarto.

De quar-
to.

¶ Concilia plenaria, quæ mos-
res & regimen concernunt Ec-
clesiasticum, pro qualitate &

ADE CONCILIIIS. **R**19

conditione temporum, personarum & cætera, absque fidei dei præiudicio varie determinarunt. Vnde Innocentius III. de consanguinitate & affinitate, capite Non debet, ita dicit. Non debet repræhensibile iudicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, præsertim cum vrgens necessitas & euidentis vtilitas id exposcit. Quoniam ipse deus ex his quæ in veteri testamento statuerat nonnulla mutauit in nouo. Hæc ille. At concilia generalia legitima in credendis, se non destruxerunt. Sic intelligatur Augustinus. Priora concilia plenaria posterioribus emendari. Concilium autem Aphricanum & Nicenum non aduersari Constantiensi, vide de papatu infra titulo tertio.

ALaici possunt interesse concilijs vt

De quibus
to.

DE CONCILIIIS

testes, vt defensores, vt consilia-
rij, vt suggestores, vt execu-
tores, tamen à Christo nato, nun-
quam habuerunt vocem diffi-
nitiuam in cōcilio. Actuum des-
cimo quinto statuerunt vt ascē-
derent Paulus & Barnabas, &
quidam alij ex alijs ad Aposto-
los & præsbyteros in Hierusa-
lem super hac q. & q̄ sequuntur.
Ecce ad clerum ascenderunt nō
ad Laicos, & nulla fit Laicorū
mentio in eodem concilio.

In concilio octauo, actione
quarta, principes iussi interroga-
re, dixerunt. Vt obsecundantes
verbo vestro, ex præceptione
vestra interrogabimus eos, non
per potestatem nostram, pote-
stas enim hæc vestra est.

Basilius Imperator de Laicis
inquit. Quanquàm non sit da-
tum istis secundum Canonem,
dicendi quicquam penitus de ec-
clesiasticis causis, opus enim

Actu. 15

DE CONCILIIIS. 20

hoc pontificum est & sacerdotum.

Zozomenes refert. Dū Valentinianus per Traciam ad Romam properaret. Tunc episcopi Helleponti Bithiniæ legatū miserunt Hipatianum Heracliae præfulem, quatenus dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Respondit mihi quidem, cum minimus de populo sim, phas non est talia perscrutari. Verum sacerdotes quibus hæc cura est, apud semetipsos congregentur, ubicunque vo-
luerint. Sedulig.

Ambrosius ad Valentinianum contra Auxetium. Si scripturarum seriem diuinarum, vel veterum tempora retraceamus, quis est qui abnuat in causa fidei Episcopos solere de Christianis Imperatoribus, nō Imperatores de Episcopis iudicare? Ambr.

DE CONCILIIIS

Martiã. **¶** Martianus imperator in Calcedoneñ. concilio ad synodum dixit. Nos ad conseruandam fidem, non ad potentiam ostendendam, exemplo gloriosissimi principis Constantini, synodo interesse volumus, ut inuenta veritate, non vltra multitudo prauis doctrinis attracta, discor det: Et iterum. Sunt quædam certa capitula quæ bonorum re spectu, vestræ reseruamus sanctitati, congruum rati regulariter à vobis ista synodali disponi consilio, potius quam nostris legibus statui.

¶ Basilius Imp. in fine concilij octauij.

Basilus Impera. **¶** De vobis autem Laicis, tam qui in dignitatibus, quã qui absolute cõuersamini, quid amplius dicã non habeo, q̃ quod nullo modo nobis licet de ecclesijs

DE CONCILIIIS. R 21

fticis caufis sermonē mouere, ne
q̄ penitus refiftere integritati ec
clefiæ, & vniuerfali fynodo ad
uerfari. Hæc enim inueftigare et
quærerere patriarcharum, pontifi
cum, & facerdotum eft: qui regi
minis officium fortiti funt: qui
fanctificandi, qui foluendi & li
gandi poteftatem habent: qui
Ecclefiasticas & cœleſtes adepti
sunt clauēs. Non noſtrum qui
paſci debemus, qui ſanctificari,
qui ligari vel à ligamento ſolui
egemus. Quantæcunque enim
religionis & ſapientiæ laicus exi
ſtat, vel etiam ſi vniuerſa virtus
te interius polleat, donec laicus
eſt, ouis vocari non deſinet &c.
Quæ ergo vobis ratio eſt in or
dine ouium conſtitutis. Paſto
res verborum ſubtilitatem diſ
ſcutiendi, & ea quæ ſuper nos
ſunt quærendi, & ambiēdi habent.
Oportet nos ergo cū timore &
fide ſyncera hos audire, & facies

DE CONCILIIS

eorum vereri, cum sint ministri dei omnipotentis, & huius forma possideant, & nihil amplius quã ea quæ nostri ordinis sunt requirere. Hinc populus remitte

Mat. 25.

batur à Christo ad faciendum non ea, quæ principes, reges, tractatque aut nobiles dicerent, sed quæ scribæ & pharisæi sedentes super cathedram Moysi, dixerunt vobis, seruate & facite. Hæretici autem cum plausum querunt popularem, euenit quod

Hier. 5

Hieremias prædixit. Prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus, & populus meus dilexit talia, quid igitur fiet in nouissimo eis? De his loquitur Dominus per Esaiam, filij nolentes audire legem Dei: qui dicunt videntibus, nolite videre: & aspicientibus nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt: loquimini nobis placentia videte nobis errores

DE CONCILIIIS ¶ 22.

auferre à me viā: declinate à me
semitā: cesset à facie nostra san-
ctus Israel. Idipsum dicit popu-
lus Lutheranus iam suis falsis
prophætis. Summa itaq; est sa-
cræ scripturæ, Ecclesiæ, & con-
ciliorum concordia.

DE PRIMATV SE- dis apostolicæ & Petri III.

Quia summa authoritas exte-
rius sit apud ecclesiam: quam
contemplamur in concis-
ijs & in sede apostolica.

Conuenit ut Ro-
mani pontificis
& Petri primatū
firmemus

brevi-
bus.

E S

DE PRIM. SED. APO.

Mat. 16.

Post confessionem Petri, Iesus dicit ei. Beatus es Simō Bariona, quia caro & sanis guis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est, & ego dico tibi, tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo clauēs regni cœlorū, & quodcūq; ligaueris super terram erit ligatū & in cœlis, & quodcūq; solueris super terram erit solutum & in cœlis. Patet quomodo signare voluit personam Petri, quia posuit nomen antiquū Simon, Nomen nouum Petrus, nomen patris Bariona, & demōstrat proprie. Tu es, & super hanc petram exponit Hiero. id est super te, & tibi dabo clauēs &c.

Et per illa verba promissum Petro primatum testantur sancti patres, & super Petro ædificandam ecclesiam.

DE PETRI. 23.

Cyprianus lib. 4. epistolarum ad Pupianum, & lib. 1. ad Cornelium.

Origenes homilia sexta super Matthæum. Hieronymus, libro primo contra Pelagianos & super Matthæum. 16.

Ambrosius sermone. 47.

Aug. contra epistolā Donati.

Chrysofostomus super Matth.

Hilarius super Matthæum.

Leo in sermone. 3. de anniuersario die suæ assumptionis.

Gregorius in moralibus, & registro ad Mauricium Augustum.

Cyrillus libro. 2. capit. 12. super Ioannem: Concilium Calcedonense octauum, Nicolai papæ. Vide nostro libro. 1. de primatu Petri. Potestatem quam promisit Christus Petro dedit post resurrectionē. Dixit Simōi Petro Iesus. Sim. Ioā. diligis me plus ihs, dicit ei: Etiam domine,

Ioan. 21.

DE PRIMA. SED. APOST.

tu scis quia amo te, dicit ei, pascere agnos meos, quod & tertio repetit, pascere oues meas.

Hic soli Petro in praesentia aliorum apostolorum commisit oues ut principi apostolorum: nam pascere in sacris literis significat regere, et pastores dicuntur reges Ezechielis. 34. Esaiæ. 44, et 56. Hieremiæ secundo & . 22. Psalmo. 22. Et hoc in Hebræo & Græco.

Datum primatum Petro per illa verba testatur Cyprianus de simplicitate praelatorum. Hieronymus in sermone de Petro ad Eustochium. Ambrosius in sermone de poenitentia & de fide Petri. Chrysostomus super Ioannem Homel. 80. de poenitentia. Augustinus in quaestio. Noui & Veteris testamēti, quaestio. 75. Leo in sermone de ascensione domini. Gregorius in homilia. Mar. 16, & epistola

PET PETRI 24.

ad Cirian. Bernardus sermo
ne. 3. de septem panibus. Beda in
homi.

Primatus Petri probatur ex
multis alijs scripturis Lucæ. 22.
Simon ecce Satanas expetiuit
vos vt cribraret sicut triticum;
ego autem rogavi pro te, vt nō
deficiat fides tua, & tu aliquādo
conuersus, confirma fratres tuos.
os. Vide pro Petro rogat præ
cæteris, & duo petit. In defectibi
litate fidei, & potestatem cons
firmandi fideles. Sic. Augusti
nus Chrysostronus Leo Cys
rillus & Beda capiunt. Mat
thæi decimo septimo, dixit Chri
stus Petro. Vade ad mare et mit
te hamum, & eum piscem qui
primus ascenderit, tolle: & aper
to ore eius inuenies staterem, il
lum sumens, da eis pro me & te,
patet Christum pluribus disci
pulis præsentibus, solum Pe
trum sibi æquasse in solutione

¶ DE PRIMA. SED. APOST.

tributi. Ita intelligit Hier. Aug. Chrysoſtomus Orig. Ambro. **¶** Matthæi. 10. Marci. 3. Luc. 6. vbi describitur apostoꝝ conſtitutio, ab omnibus Petrus vt caput nominatur primo, quod pro eius primatu expēdit Hier. Chrysoſt. Ioannis .21. ſolus Petrus ſuper aqua maris ad Chriſtum peruenit. Signum ſingulaꝝ riſ pontificij, ait Bernardus de conſideratione ad Eugeniũ Luçæ quinto. Et ſi diſcipulis alijs imperatur vt laxent retia, ſoli tamen Petro dicitur, duc in altum, ita ponderat Ambro.

¶ De ſanctis patribus iam audivimus, omnes Petro tribuere primatum, à domino primo promiſſum, dein poſt reſurrectionem exhibitum, ſuper tota eccleſia. Addatur tamen prioribus.

¶ Dionyſius capite. 3. de diuiniſ nominibus.

DE PETRI. 25.

Athanasius in epistolis ad Marcum liberium & fœlicem, in quibus abunde probat primatum Papæ.

Eusebius Cæsariensis libro. 2 ca. 14. ecclesiasticæ hystoriæ, Augusti. tract. 56. super Ioan. li. 2. contra Donatistas &c.

Lactantius libro. 7. instituti. diuinarum.

Paulinus de. 8. Fœlice. Anselmus ad Vrbanum Pa. Valentinianus, Martianus, Phoca, Iustinianus, Imperatores, sub titulo de summa trinitate et fide catholica.

Quæ omnia latissime astruximus tribus libris de primatu Petri ad Leonem decimum, & multa rara inuenies in magno opere contra Lutherum. Ioan. Fabri Archiducalis consiliarij, iam episcopi Viennensij.

Eckius.

Faber.

Ratio suadet quia fuit summus sacerdos in vete. lege, cuius autoritas audita fuit, ex ca. 17

¶ DE PRIMA. SED. APOST.

Deutero. Et regimen, monarchicum est optimum: & talis ordo est in ecclesia triumphante: & sicut pulchre inducit Nazianzenus. Moyses in dubijs prouidit synagogę Deut. 17. cur Christus nõ puidisset suę sponse ecclesię?

¶ Greg. libro. 21. moralium. Ocs hoies natura æqles genuit: sed ratione meritorum ordine, alios alijs occulta dispensatione postposuit: ipsa vero diuersitas que accessit ex vna, diuino dispensatur iudicio, vt quoniam omnis homo iter vitæ non graditur, alter ab altero regatur. Desiderat forte hæreticus ecclesiam militantem non habere caput ministeriale, & fiat in ecclesia qd

Iud. 17. scribitur. In illis diebus non erat & vltio. Rex in Israel, sed vnusquisque, quod sibi bonum videbatur, sic faciebat.

¶ Obijciunt hæretici.

Petro

ET PETRI 26

Petro non promisit nec dedit 1.
Christus claves pro p̄sona sua,
sed quia gerebat personam eccle-
siae. Si supra Petro homine est 2.
ædificata ecclesia, iam portæ in-
ferorum præualuerunt contra
eum in voce vnius ancillæ, &
quottidie prævalent successoris
bus suis peccatoribus.

Et cum supra petra sit eccle-
sia ædificata, petra autem erat 1. Cor. 3.
Christus. 1. Corinthios. 10. non
poterit referri in Petrum, & fun-
damentum aliud nemo potest
ponere, p̄ter id quod positū est.

Primitiua ecclesia Ap̄torum 4.
non fuisset ecclesia, cum Petrus
18. anno post Christum passum
fuerit adhuc in Hierusalem, vbi
erat tūc Romana ecclesia?

Petrus nunc̄p̄ fuit Romæ.

Petrus est membrum ecclesiæ. 5.

6.

Quomodo Petrus esset petra 7.
cum Matthæi. 16. dixerit Chris-
tus, vade post me Satana.

F

DE PRIMA. SED. APOST.

¶ Diluuntur ista contra Petrum adducta.

De primo. **¶** Fatemur cum Augustino claves datas ecclesie: tamen in persona Petri. i. claves finaliter dedit Christus Petro, ad utilitatem ecclesie, dedit claves non uni, sed unitati. Ita Petrus gessit personam ecclesie, sicut imperator Germanie, Itaque certae personae habent claves, quia alias nullus esset illarum usus.

De secundo. **¶** Praevaluerunt portae inferi adversus personas succedentes Petro, non tamen contra potestatem Petri. Haec successio Petri in potestate mansit, licet personae peccarent. Petro autem negante, nondum ecclesia erat super eum fundata, sed fundanda, quia Christus dixit super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, scilicet post resurrectionem.

De tertio. **¶** Et si Christus sit petra principalis, & fundamentum primarium, tamen

DE PETRI. ¶ 27

habet vicarios & substitutos, se-
cūdarias petras: nā cū dicto Pau-
li qđ solus Chrs sit fūdamētū,
stat dictū Ioan. Apocalip. 21. Et
murus ciuitatis habens funda-
menta 12. & in ipsis duodecim
nomina, duodecim apostolorū
& agni.

¶ Errat Luther Petrū tā tarde De quar
venisse Romā, qđ fuit. 5. annis to,
in Pōto, et Asia. 7. in Antiochia,
postea migravit Romā, licet is.
anno è Roma venerit Hierusas-
lē ad conciliū. Porro nihil ad rē
facit, Erat em̄ etrus sumus pō-
tifex, vbicunq; erat, licet reuelā
te spiritu, vt Marcellus sanctus
martyr ait, sedem sibi Romæ es-
legerit, prius itaq; tempore fuit
summus episcopus Petrus, quā
Romanus episcopus.

¶ Hoc nouum est mēdaciū Vr De quin-
bani Riegers aut alterius Luthe to.
rani, Petrū nuncq; fuisse Romæ,
& ante Paulum cōuertisse eos

DE PRIMA. SED. APOST.

de quibus loquitur Gala. 2. testatur beatus Hiero. super illud ad Rom. 1. Vt aliquid impartiar vobis gratiæ spiritualis. Ad confirmandos, inquit, eos Romanos Petri prædicatione fidem tenentes. Confirmare se velle Paulus dicit, non quo minus accepissent à Petro, sed ut duobus apostolis testibus & doctoribus eorum corroboraretur fides, alioquin curabat ne super fundamentum alienum ædificaret.

Egesippus antiquissimus, qui sub Aniceto venit Romam, Anno domini 160. Is scribit lib. 3. de excidio Hierusalém, quomodo Nero quæsierit causas occidendi apostolos, datoque præcepto ut comprehenderentur Apostoli: rogabatur Petrus ut sese alio conferret.

Vide Ioannem Fabrum.

Dionysius Corinthiorum episcopus existens Romæ, Anno domini 50. ait: Vos habentes commonitionem à Petro &

ACT. PETRI 25.

Paulo, plantationem Romanæ ecclesiæ coniunxistis. Ambo etiam aduentantes, atque in hac vrbe simul docentes, etiam martyrio pariter eodemque tempore coronati sunt. Idem testatur quidam scriptor Caius sub Zespherino papa.

S. Ignatius discipulus Ioannis euangelistæ ad Tharsenses scribit. Quid quod Petrus crucifixus est, Paulus & Iacobus gladijs obtruncati sunt: Ioannes in Pathmum relegatus est: & ad Romanos. Non sicut Petrus & Paulus præcipio vobis, illi enim apostoli Ihesu Christi, ego autem minimus. Ireneus Lugdunensis episcopus libro. 3. capit. 1. contra hæreticos, sic inquit Matthæus Hebræis ipsorum lingua scripturam dedit euangelij: cum Petrus & Paulus Romæ euangelizarent & fundarent ecclesiam.

DE PRIMA. SED. APOST.

Et capite. 3. A gloriosissimis duobus apostolis Petro & Paul. Romę fundatę & cōstitutę sunt ecclesię. Tertullianus anno do- mini. 150. viuens, scripsit lib. 5. aduersus Martionem. Romanis Euangelium Petrus & Paulus sanguine suo signatum relique- rūt, & li. de præscriptiōe hæretis- corū loquēs de Ro. subdit. Vbi Petrus passioni dñi coadæquať.

Eusebius Cęsariensis lib. 2. hi- stori. inquit. In ipsis Claudij tem- poribus, clementia diuinę proui- dentię probatissimum omniū apostolorum & maximū, fidei magnificentia, & virtutis meri- to, primorem principem Petrū ad urbem Romam deducit.

Et lib. de temporibus. Eodem anno ab Hærode capitur, & in- fra, Petrus natione Galilæus, Christianorum pōtifex primus, cum primū Antiochenam fun- dasset ecclesiā, Romā p̄ficiscitur,

VET. PETRI 129.

vbi euangelium prædicans. 25.
annis eiusdem vrbis episcopus
perseuerat.

Gaudentius Brixian. vetustis-
simus scriptor inqt. Hoc. n. die
apd vrbē Ro. ambos p Christi
noīe Nerōis crudelitas interfecit

Hieronimus de viris illustri-
bus. Sīmon Petrus, filius Ioan-
nis puinciæ Galilæe, vico Beth-
saida, frater Andreæ apostoli &
princeps apostolorū, post epi-
scopatū Antiochensis eccle-
siæ, & prædicationem disper-
sionis eorū, qui de circuncisione
crediderant in Ponto, Galatia,
Capadocia, Asia, & Bithinia, se-
cundo Claudij anno ad expul-
sionem Simonem magum,
Romam pergīt, ibi viginti quin-
que annis cathedram sacerdotas-
lem occupauit.

Dionysius Areopagita san-
cti Pauli discipulus idem testas-
tur ad Timotheū cōdiscipulū de

DE PIRMA. SED. APOST.

transitu apostolorum.

Linus papa proximus post Petrum scripsit orientalibus pro martyrio Petri in vrbe.

Ambrosius sermone. 67. inquit. Non sine causa factum putemus, quod vna die, vno in loco vnus Tyranni tolerauere sententiam, vna die passi sunt, vt ad Christū pariter peruenirēt Vno in loco, ne alteri Roma de esset, &c. & infra, in vrbe Roma, quæ principatum & caput obtinet nationum, loquitur de Petro & Paulo.

Papias Hieropolitanus scilicet Ioannis euangelistæ auditor, testatur Petrum suam primam epistolam canonicam scripsisse Romæ.

Testatur hoc Athanasius, Marcellus, Damasus, Leo, Bernardus, & alij innumeri.

De sext. **P**etrum membrum & partē ecclesiæ dicimus, sed quod propterea

¶ ET PETRI ¶ 30

pterea non possit esse caput ministeriale, seu vicarius veri capituli, negamus. Similiter aliud est agere priuatam personam, aliud publicam. Et si caput est vtrique membrum.

¶ Non mirum Petrum incre- De septi-
patum à Christo, quod existi- mo.
maret suæ confessioni contrari-
um, Christum occidendū, quia
nondum acceperat clauces, non-
dum erat confirmatus, nōdum
venerat super eum plenitudo
spiritus. Ideo nondum fuit pe-
tra, sed post resurrectionē Chris-
tus fundauit super eum ecclesi-
am, vt expresse testatur Hiero-
nymus ibi super Math.

¶ Denicq; Chrysof. & Hilari-
us nolunt nomen sathanæ perti-
nere ad Petrum, sed ad diabolū
suggestorem huius consilij. Por-
ro lapsus personæ non tollit po-
testatem. Origenes Homil. 3. in
Matthæum dicit Petrus adhuc

G

¶ DE PRIMA SED. APOST.

plumbeus erat, & fieri potuit vt reuelationem haberet à patre, qua profiteretur Christum esse filium dei viui, attamen lateret eum hoc magnum mysterium quo Christus voluit pro salute generis humani crucifigi, & tertia die resurgere.

¶ Cum enim Luther per petrā intelligit fidem, fides æquæ amittitur in homine, sicut gratia, & non plus fides vnius hominis quam alterius hominis, & ita super fide omnium fidelium est ædificata ecclesia. Et si omnes fideles sunt fundamentum, quam tunc dabit ecclesiam? nisi ineptissimæ dicat, idem fundari super seipso.

¶ Adhuc obijciunt hæretici contra Petrum & papam.

i. Petrus, in Apostolos non habuit potestatem, sed Apostoli in ipsum, quia ipsum & Ioan

ET PETRI. 4251

nem miserunt in Samariam, Acto. 8.

2. Nec Petrus exercuit vnq̄ primatum illum, sicut modo papa: non vult vllum Episcopum fieri in mundo, nisi accipiat palium & confirmationem ab eo,

3. Nouit Petrus hoc prohibitum à Christo, Lucæ. 22. facta contentione, quis eorum videretur esse maior, diciteis Iesus. Reges gentium dominantur eorū, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur, vos autem non sic, sed qui maior est vestrum, fiat sicut minor, & qui p̄cessor est, sicut ministrator. Lisquet (inquiunt hæretici) reges gentium, non p̄tiffices esse, qui dominantur.

4. Marci decimo, vbi filij Zebedæi ad hanc aspirarunt potestatem, receperūt responsum scilicet, vt calicem biberent, nec tamen certi vbi sessuri essent.

DE PRIMA. SED. APOST.

5. Sic superioritatē fugiendā docuit Lucæ nono & Matthæi decimo octauo.

6. Paulus resistit Petro Galatharum 2.

7. Victor papa volens excōmunicare orientales, fuit prohibitus ab Ireneo Lugdunensi.

8. Anicetus cessit Policarpo Episcopo Smyrneorum.

9. Orientales Episcopi non obedierunt Iulio papæ.

10. Constantinus. 4. imperator cōstituit papam esse primū.

11. Sic tot milia martyrum orientalis ecclesiæ essent damnati, similiter Cyprianus, Augustinus, Nicolaus, quia nunquam fuit papa super ecclesias Asiæ, Græciæ, aut Africæ.

12. Quando instituit Antiochenum, Constantinopolitanū Alexandrinum, aut Indicum.

13. Theophilus Alexandrinus & Epiphanius deposuerūt Chry

fofomum, & idem Epiphanius excommunicauit Ioannē Hierofolymitanum.

14. Concilium Nicænum teftatur Epifcopum gerere curā suburbanarum ecclefiarum.

15. Idem ftatuit Epifcopos ordinari ab Epifcopis prouincialibus, non à papa.

16. Idem concilium Hierofolymitano tribuit primatum, nō Romano. Et Hierofolyma fuit prima, quia de Syon exhibit lex.

17. Cōcilio Aphricano quarto. Primæ fedis Epifcopus non appelletur princeps sacerdotū, aut aliquid huiufmodi, fed tantum primæ fedis Epifcopus, & infra, vniuerfalis autem nec etiam Romanus pontifex appelletur.

18. Et Pelagius & Grego. renuerūt nomē vniuerfalis epifcopi.

19. Primatus Papæ probatur ex Decretis & Decretalibus RO

¶ DE PRIMA. SED. APOST.

manorum pontificum. Qui libri intra quadringentos annos nati sunt.

¶ Hęc fusius induximus, quod hic magis vociferentur hæretici contra petram quam omnes impetiuere.

¶ Diluuntur obiecta.

De primo. **¶** Petrum exercuisse primatum iam dicemus, at cum argutaris, Petrus fuit missus ab Apostolis in Samariam, quare sit minor Apostolis? Est forma argumentandi Arrianorum, quia pater misit filium Ioannis 6. & 20. & ad Galathas. 4. Itaque pater est maior filio, quia mittens maior est misso, quasi non Herodes miserit tres magos, vt adorarent puerum, qui maior magis nõ fuit, & frequēs est potiores mitti ex collegio & senatu, consilio scilicet vel amore, non autoritate

¶ ET PERI. ¶ 35

inferiorum. Vnde Iosue .22. les
gitur, quod cum audissent filij Is
rael ædificasse filios Ruben &
Gad & dimidium tribus Manaf
se, altare in terra Ganaam, super
Iordanis tumulos, contra filios
Israel, cõuenerunt oēs in Silo vt
ascenderent & dimicaret contra
eos. Et interim miserunt ad
illos in terram Galaad Phinees
filium Eleazari sacerdotis, & de
cem principes cum eo, singulos
de singulis tribus, vt eos super
hoc facto sacrilego depræhens
derent. Ecce filij Israel inferiores
populi, miserunt Phinees qui
fuit eorum dux coram domi
no, vt dicitur 1. Paralip. 9. Patet
itaque ex diuinis literis nihil ha
bere consequentiæ, Hic est mis
sus, ergo est minor mittente aut
mittentibus.

¶ Petrus executus est officium De secus
suum. Nolumus recensere quæ do.
Ioã. 6. Lucę duodecimo. Math.

DE PRIMA. SED: APOST.

decimo nono Lucae 5. Matthæi quarto, Matthæi decimo septimo, Matthæi decimo octavo, recensuerunt, sed quando in actu iam erat pontifex creatus audiamus quid fecerit: Nam primo ordinationem Matthiæ in Apostolum direxit. Exurgens Petrus in medio fratrum dixit. Viri fratres & cætera. Actuum 1. Secundo in die Pentecostes omnes Apostolos defendit: Stas Petrus cum vndecim, eleuauit vocem suam Actuum. 1.

Tertio præsentem Ioanne sanauit claudum, & coram populo defendit Actuum. 3. Quarto in concilio defendit se & Ioannem Actuum. 4. Quinto in Ananiana & Saphiram sententiã mortis protulit, Actuum. 5. quod fuit maximum potestatis coercitiue indicium. Sexto Simonis maledictam nundinationem coercuit, Actuum octauo.

DE PETRI. ¶ 34

Septimo iussus fuit etiam gentes tanquam praelatus in suam potestatem suscipere, quando vidit linteum, in quo erant bestię & reptilia, &c. & facta est ad eum vox. Surge Petre, occide & manduca Actuum. 10. Hic iussus fuit velut caput, gentes incorporare ecclesię. Octavo in concilio apostolorum fuit author sententię cessationis legalium, vt docet Hieronymus, & Actorum. 15. Caue itaque hæretice mentiri in sanctum Petrum, quod potestas diuinitus tradita non sit vsus.

¶ De adiuncto falsum est, nam patriarchę, quilibet confirmauit suos episcopos, & Thessalonicensis confirmauit suos episcopos Gręcię, tanquam vicarius papę, vt liquet ex actis Leonis papę. Existimat hæreticus omnes episcopos habere pallia, quod falsum est, quia regulariter archiepiscopi habent, & pauci episcopi

¶ DE PRIM. SED. APO.

ex priuilegio, sicut Bambergensis in Germania. De ratione palatij ex Beato Gregorio.

De terti. **¶** Constat Christum prohibuisse ambitionem, tyrannidem: non potestatem, quia illa à deo, & qui potestati resistit, ordinationi dei resistit, ad Romãos. 13. Voluit ergo docere humilitatem præsentis, non auferre potestatem eius, Sicut ex eo quod ipse ministrabat, & alios maiores ministrare docuit, male inferret quis, Christum nullam habuisse potestatem. Et cum Christus dixit, qui maior est vestrum, constat quod voluit aliquem esse maiorem in potestate, licet coniungat ei vt sit sicut minor, per exhibitionem ministerij.

De quarto & quinto. **¶** Similiter respondemus, nã voluit, vt Hieronymus inquit suos ad summitatem virtutum, non potentia sed humilitate peruenire, nam existentes in potestate,

¶ ET PETRI. *℞ 55.*

debēt se intus humiliare, ac si nō essent in potestate, vt paruulifiant humilitate, non sensu, ac ætate.

℞ Paulus reprehendit Petrum, quia attinebat ad ædificationem fidei, hoc est ad officium apostolatus, in quo erant æquales, tamen regimine & potestate Petrus adhuc erat prior. Nam hodie etiam sæpe cōtingit papam & alios superiores reprehēdi ab inferiorib. Imo hereticus Luth. oēs reprehēdit ecclesiasticos prælatos, qui nullius est superior.

℞ Anicetus primus statuit pascha celebrari dominico die, confirmauit primo Pius, deinde Victor, & obtinuerunt. Restiterūt primo Orientales, quia ex iussu s. Ioannis. 14. luna primi mensis celeberrant. Policarpus ex Smyrna adiit Anicetum (ecce Græcus ad Romanū) qui credit ei, sacerdotali officio p̄fungi.

De sext.

De sept.
& octa.

¶ DE PRIMA. SED. APOST.

nec Anicetus Policarpo suades-
re poterat, inquit Eusebius in ec-
clesiasti. historia. Corruptor Lu-
ther ait, Anicetum celsisse Po-
licarpo. Orientales resistentes
Victori excommunicare vo-
luit, quem Ireneus monuit, non
quod Victori esset nulla in Ori-
entales potestas, nam sanctus
martyr, cur attentasset? sed pro
consyderanda concordia eccle-
siae & pace, consuluit turbatio-
nem non moueri in ecclesia.

De non. **¶** Mirum quod hereticus inniti-
tur facto hereticorum, nam illi
Orientales, expulerant Athana-
sium & Paulum, qui confugien-
tes ad Iulium papam, citatis &
excommunicatis hereticis, fue-
runt restituti. Hic ruit hereticus,
quia papa Iulius ante M. c. an-
nos potestatem habuit in Orien-
tales episcopos Asiæ & Aegypti.

De deci-
mo. **¶** Falsum est Constantinum
quartum primum dedisse pri-

DE PETRI. 36.

matum Romano pontifici, cum antea habuerit ex Euangelio, cōfirmantibus Imperatoribus Cōstantino, Valētiniāo, Gratiano, Theodosio, Martiano, Basilio, & alijs. Vnde non inconuenit iuri sedis apostolicæ decreta etiā principum accedere, quo temeritas rebellantium comprimitur. Errauit tamen hæreticus Constantinum quartum quicquam in ea restatuisse, sed solum remisit confirmationem papæ electi, quam imperator ante suo modo facere solebat.

Nullus sanctorum martyrum De. II. subtraxit se ab obedientia Petri vel successorum eius, ubi & quando oportebat. Fallitur hæreticus, quod si papa sit supremus, oporteat oēs episcopos ab eo confirmari, nam sicut sacerdotes ab episcopis, ita episcopi ab archiepiscopis, primatibus aut patriarchis sufficiat cōfir

DE PRIMA, SED. APOST.

mari. Ita de Ambrosio Augustino & Nicolao sentias.

Credo in Germania factum superbia episcoporum, quod excusserunt potestatem primatis Magdeburgensis. Et priora liquent ex octava synodo, ex concilio Nicæno & alijs, vide distinctionem. 64. decreti. Africæ episcopos fuisse sub Romano pontifice patet, quod ex concilio Mileuitano scripserunt ad Innocentium primum papam, petentes illius confirmationem, vide in epistolis Augustini. 90. & 91. Concilia tertium & quartum Carthaginensia auctoritate Zozimi papæ & alia auctoritate Bonifacii fuerunt confirmata, quoniam misit illuc Faustinum episcopum, illis interfuit Augustinus, Concilia sub Cypriano in Africa petierunt approbationem à Cornelio papa li. 1. epistolarum, epistola. 2. Cypriani: &

ET PETRI 2.7

libro. 2. epistola. 11. Asiæ epis-
scopos Aegipti & Græciæ fuisse
sub Rom. ponti. iam patuit,
quia restitutus Athanasius,
restitutus Chrysostomus, resti-
tus Flavianus, restitutus Appia-
rius in Aphri. per Rom. pōtificē.
Vide in primatu nostro pluria.

¶ Institutio episcopi, vt fiat im-
mediate à Roma. Pontiffi. non
est necessarium, tamen illas eccle-
sias fuisse subiectas Papæ, liquet
ex eo, qđ restituit eiectos ex his
ecclesijs. Et hodie à Leone papa.
10. & Adriano. 6. episcopi Asia-
tici ceperunt confirmationes.

De. 12.
De. 13.

¶ Quantum potest hæresis: nā
cum nihil solidi pro se habet, af-
fert iniquissimam optimi episco-
pi eiectionem Ioannis Chryso-
stomi, qui per Theophilum aua-
rissimum & pessimū Alexandri-
num, adiuuante impia Eudoxia
Imperatrice, iniquiter est eiectus.

¶ Huius sancti viri iniuriam

¶ DE PRIMA. SED. APOST.

hæreticus pro iure adducit, ob-
tinet vero, quod per Innocentis
um papam fuit restitutus, & nes-
gocium per papam Alexandro
Antiocheno commissum, &
Imperator Archadius resistens
papæ & Chrysofomo, fuit ex-
communicatus. In nunc hæretice
& nega episcopos Græciæ fuis-
isse sub Romano pontifice. De
Ioanne Hierosolymitano, liquet
ex beato Hieronymo, fuisse
concilium euocatum Antiochię
(nam sub illo patriarcha erat
tunc episcopus Hierosolymitas
nus, & sub archiepiscopo Cæsa-
riensi) & à synodo damnatum
Ioannem, in qua plurimæ auto-
ritatis erat Epiphanius.

De. 14.

¶ Canon Nicæni concilij. 6. sic
habet. Mos antiquus perdu-
ret in Aegypto, Libia & pentas-
poli, & Alexādrinus episcopus
horū omnium habeat potestatem,
quandoquidem & Romano
episco

DE PETRI. 38.

episcopo parilis mos est. Simi-
liter autem apud Antiochiam
& cæteras prouincias, honor su-
us vnicuiq; seruetur ecclesiæ. Li-
quet lectori non hic prohiberi
primatum Romanæ ecclesiæ,
quod hæreticus torquet, sed
quia tunc authoritas trium ec-
clesiarum patriarchalium fuit
confirmata, nam tres tantum
erant illo tempore sedes patriar-
chales, Romana scilicet, Anthio-
chena, & Alexandrina. Imo for-
tius per illud concilium proba-
tur primatus Rom. pontificis,
primo quia licet Nicæa esset
in Asia, tamen Osius Cordubē.
nomine papæ præfedit concilio,
& primus se subscripsit, non no-
mine suo velut reliqui episcopi
omnes, sed nomine papæ. Secun-
do quia in cōcilio Nicæno status
tū fuit, vt ī causa depositiōis epi-
scopi posset appellari ex toto or-

H

DE PRIMA. SED. APOST.

bead Romanū pōtificē. Huic in
nitebatur Athanasius & obti-
nuit, Huic Chrysoftomus et ob-
tinuit. Et quādo ecclesia Aphri-
cæ reluctabatur Zozimo papæ
in restitutione Appiarij, certior
facta de illo Nicæno concilio,
acquieuit. In nunc hæretice, & in-
sanias Nicenum concilium ad-
uersari papæ.

De. 15. **De** ordinatione episcoporū,
Dis. 64. quid hæc ad primatum? cum
c. Cōp hodie rarissime papa ordinet. Es-
uiciales piscopum, aut forte nunquam,
sed in hunc diem, tres Episcopi
conuenientes ordinant & conse-
crant Episcopum,

De. 16. **Canon 7. cōcilij** sic se habet.
Quia consuetudo obtinuit &
antiqua traditio, vt Helix Epis-
copus honoretur, habeat ho-
noris consequentiam, salua Me-
tropoli dignitate. Hic stupidus
hæreticus nugatur primatum
tributum Hierosolymitano, cū

DE PETRI. 1139

adeo non tribuat ei primatum, ut sinat illum subiectum Metro politano, qui erat Cæsariensis, teste Hieronymo. Honorandū ergo statuit Hierosolymitanū antiq̄ traditione, sed nihil ad primatū, porro Hierosolyma fuit primatēpore, sed nō dignitate.

11 Concilium Aphricanū nihil De. 17. agit de primatu, nihil de Roma, sed inter se constituerunt episcopi Aphricani, ne primates eorū (sicut erāt Carthaginenses, Numidiæ, Mauritaniæ & cætera) gloriosos sibi vendicarent titulos, & iurisdictionē super alios, hoc & nihil aliud habet canō 6. concilij. 3. Aphricani, & delyrus hæreticus cum apud Gratianū 99. distinctione primæ sedis legisset verba Gratiani continua ta ad sequentia, credidit illa esse verba concilij, & non sunt, sed de vniuersali Episcopo mox dicamus.

DE PRIMA. SED. APOST.

De. 18

Gregorius & Pelagius nō respuerunt primatū ecclesiæ Romanæ, sed approbauerunt, vt de primatu Petri latissime ostendimus. Sed sic negauerunt, aliquem posse esse vniuersalem Episcopum, sic quod esset cuiuscūq; ecclesiæ proprius rector, quoniam sic nullus alius esset Episcopus, & honor episcopalis omnibus detraheretur, & in vnum solum reñceretur.

Quod quia esset Hierarchici ordinis destructiuum, merito reprobauerunt sancti patres, seruata ecclesiæ Romanæ dignitate.

De. 19

Primatus Romanæ ecclesiæ non solum ex decretis pontificum probatur, sed ex Euangelio, ex sanctis martyribus, concilijs & doctoribus: sed errat hæreticus, credit non fuisse alia iura canonica, nisi post ortum decretum Gratiani, & decretales Gregorij noni, cum semper

¶ ET PETRI. ¶ 40.

per in ecclesia statuta & iura fuerint, sicut olim erat Codex canonicus decretum Paschafij, decretum Burckardi, Panormia Iuon. &c. Euanescent itaque omnia hæretica, ut bulla aquæ.

¶ Conclusio.

¶ Suscipiamus omnes auctoritatem ecclesiæ in apostolica sede Romana relucens, quum eam in rebus arduis fidei consuluerit Hieronymus ex Asia ad Damasum, Augustinus ex Africa ad Innocentium, & Bonifacium, ac Cyprianus ad Cornelium, Athanasius ex Aegypto ad Marcum, & Iulium. Ambrosius ex Italia &c.

In epist.

¶ Iam defendentes se contra res baptizatores recedunt ab eorum basi, unde multa fatentur non scripta & tamen tenenda, Zuings adducit de baptismo Maria, De baptismo paruulorum.

DE PRIMA. SED. APOST.

De. 18

Gregorius & Pelagius nō respuerunt primatū ecclesiæ Romanæ, sed approbauerunt, vt de primatu Petri latissime ostendimus. Sed sic negauerunt, aliquem posse esse vniuersalem Episcopum, sic quod esset cuiusq; ecclesiæ proprius rector, quoniam sic nullus alius esset Episcopus, & honor episcopalis omnibus detraheretur, & in vnum solum reijceretur.

Quod quia esset Hierarchici ordinis destructiuum, merito reprobauerunt sancti patres, seruata ecclesiæ Romanæ dignitate.

De. 19

Primatus Romanæ ecclesiæ non solum ex decretis pontificum probatur, sed ex Euangelio, ex sanctis martyribus, concilijs & doctoribus: sed errat hæreticus, credit non fuisse alia iura canonica, nisi post ortum decretum Gratiani, & decretales Gregorij noni, cum semper

¶ ET PETRI. ¶ 40.

per in ecclesia statuta & iura fuerint, sicut olim erat Codex canonicum decretum Paschafij, decretum Burckardi, Panormia Iuon. &c. Euanescent itaque omnia hæretica, ut bulla aquæ.

¶ Conclusio.

¶ Suscipiamus omnes auctoritatem ecclesiæ in apostolica sede Romana relucens, quum eam in rebus arduis fidei consuluerit Hieronymus ex Asia ad Damasum, Augustinus ex Africa ad Innocentium, & Bonifacium, ac Cyprianus ad Cornelium, Athanasius ex Aegypto ad Marcum, & Iulium. Ambrosius ex Italia &c.

In epist.

¶ Iam defendentes se contra res baptizatores recedunt ab eorum basi, unde multa fatentur non scripta & tamen tenenda, Zuiniglius adducit de baptismo Mariæ, De baptismo paruulorum.

**DE SCRIPTVRIS
EX SCRIPTVRIS
temere repugnare hæreticos.
III.**

**Præter superius dicta
de Ecclesia & con
cilijs hæc sub
ijciamus.**

**Primū
axioma**

Quia hæretici nihil volunt recipere nisi probetur expresse per scripturas. Itaque Lutherani non recipiunt perpetuam virginitatem Mariæ, sicut Heluidius, contra quæ scripsit beatus Hier. quia in scripturis non probatur, sed plures scripture apparet sunt pro Heluidio.

Articulus in symbolo fidei, descendit ad inferna, non expresse probatur ex scripturis, quare Luther non credit illum articulum, nam si quis obiecerit illud Ecclesiastici vicesimo quarto: penetrabo omnes inferiores par

DE SCRITVRIS 41.

tes terræ, dicit proteruus, pene-
trabit virtute non loco. Id erit
ei cum multis catholicis com-
mune. Si Paulum quis attulerit
ad Ephesios quarto, quod autē
ascendit, quid est nisi quia & des-
cendit primum in inferiores
partes terræ. Mox dicit aposto-
lum loqui, filium dei descendisse
in vterum virginis, qui ascendit
ad alta cœlorum. Partes autem
terræ sunt inferiores cœlo & ele-
mentis. Similiter symbolum a-
postolorum Athanasij homou-
sion personam in diuinis, Annā
matrem Mariæ, diem dominis-
cam Lutherani non obserua-
bunt. Iudicio Lutheranorum,
Christus non bene probasset
contra Saducæos resurrectio-
nem corporum, nō enim eis ad-
duxit clarum textum, sed quia
dictū ē. Deus Abrahā. Deus Isa-
ac, Deus Iacob, non est autem
deus mortuorū sed viuentiū, &

DE SCRIPTVRIS

tamen tunc solum viuebant secundum animas non secundum corpora.

N. B.

Non sunt igitur solum credenda & seruanda (id quod volunt Lutherani) quæ expresse habentur in diuinis literis, aut probantur ex ipsis, verum etiã ea oportet credere & seruare, quæ sancta mater ecclesia credit & obseruat. Non enim omnia tradita sunt manifeste in sacris scripturis, sed quam plurima ecclesie (quæ à spiritu sancto illustratur & gubernatur, & ob id à veritatis tramite errare nequit) determinanda relicta sunt. Vnde saluator ad discipulos suos Ioannis decimo quinto dixit Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille spiritus veritatis docebit vos omnem veritatẽ. Multa igitur suis ritibus & cæremonijs obseruat ecclesia,

DE SCRIPTVRIS. 42

ecclesia, ex familiari iſtinctu ſpi-
rituſſancti, & traditione Apo-
ſtolorum & ſanctorum patrū,
quæ & ſi expreſſe in ſacris lites-
ris nō habeant, iſiſ tñ nequaquā
obuiāt, aut ab iſiſ discrepāt. Iſ-
mō maxie iſiſ ſunt cōformia, et
ob id ab oībus veris Euāgelicis
& paulinis (quales ſe mendacis-
ter gloriantur Lutherani) Chri-
ſtianis amplexanda & obſeruā-
da. Itaque fratres ſtate, & tenete **2. Theſ. 2.**
traditiones quas didicisti, ſiue
per ſermonem, ſiue per epiſtolā
noſtram.

Cætera cum venero diſpo- **1. cor. 11.**
nam. Hic de Eucharistiæ ſacrā-
loquens, innotescit ſe non o-
mnia ſcripſiſſe, ſed cum ad iſiſ
venerit reliqua non ſcripta diſ-
poſiturum.

Plura habens vobis ſcribere, **2. Ioā. c.**
nolui per cartham & attramen- **vnico.**
tum, ſpero enim me futurum a-
pud vos & os ad os loqui, vt

¶ DE SCRIPTVRIS

gaudium vestrum plenum sit.

Ibidē. 3. **¶** Multa habeo tibi scribere, sed nolui per atramentum & calamus scribere tibi, Spero autem protinus te videre & os ad os loquemur.

Inno. 3. **¶** Sane multa tam de verbis q̄ de cœle. factis dominicis inuenimus ab missarū Euangelistis omissa, quæ Apoc. cap. Cū stoli vel suppleuisse verbo, vel Mariæ. facto expressisse leguntur. Paulus Act. 20 enim in actibus Apostolorum sic ait. Meminisse nos oportet verbi domini Iesu qui dixit: Beatius est dare, quam accipere. Hæc nullus quatuor Euangelistarum descripsit. Nullus etiam 1. cor. 15 expressit, quod Paulus de apparitione plus quam quingentis fratribus simul facta.

Origen. **¶** In ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi Homil. 5. sup nu que omnibus quidem facere nec meros. cesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam q̄ (verbi

DE SCRIPTURIS. 43

gratia) genu flectimus orantes,
& q̄ ex omnibus cœli plagis ad
solam orientis partem conuersi
orationem fundimus, non faci-
le cuiquam puto ratioe comper-
tum &c.. Huius tamen rationē
tradit Damas. ita inquit: Quia **Damas.**
deus est lux intelligibilis, & sol **lib. 4. de**
iustitiæ & oriens in scripturis **orth.**
nominatur Christus, dedican-
dus illi oriens est ad adorationē.
Nam omne præstantius magis
q̄ bonum illi offerēdum, à quo
omne bonū benigne largitur.

Lutherani contendūt scriptu-
ras sacras esse claras, ideo laici & **2. axiōa.**
delyrē anus eas tractāt impiose.

Contradicit Petrus, loquens **1. Pet. 5.**
de Epistola Pauli. In quibꝯ sunt
quædam intellectu difficilia,
quæ indocti & instabiles des-
prauant, sicut cæteras scrip-
turas, ad suam ipsorum per-
ditionem. Ecce difficultatem
illarū, & quomō viūte Paulo

DE SCRIPTVRIS

fuerunt deprauatæ, sicut hodie faciunt Lutherani.

¶ Hieronymus ad Algasiam: Omnis epistola Pauli ad Romanos nimis obscuritatibus inuoluta est.

2. Cor. 4

¶ Quod si etiam opertum est Euangelium nostrum, in his qui pereunt est opertum. Si sacra scriptura est apertiss. mirum cur sancti patres, qui tam frequenter legerunt, non intellexerunt à M. cc. annis, quod si Aug. Hier. Bern. Thomæ fuit obscura, quomodo laicis Lutheranis erit aperta. Luc. 10. protulit duos denarios & dedit stabulario & ait. Quod cunq; supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi. Duo denarii sunt duo testamenta: tum quod apostoli & doctores supererogant, deus retribuit.

3. axiōa.

¶ Male hæretici nolunt alium iudicem quam scripturam.

Deut. 17

¶ In veteri testamento lex non

SCRIPTURIS. ¶ 44

fuit Iudex, sed sumus sacerdos.

Si difficile & ambiguum & cæ

tera: vide supra titulo 1. Cum fu

erit cōtrouersia, stabūt sacerdos

tes in iudicijs meis & iudicabūt.

¶ Et Catholici quoq; admittūt

scripturam maxime, sed intelles

ctu ab hēreticis differimus, ideo

oportet alium esse iudicem quā

scripturam. s. ecclesiam.

¶ Monstratur hoc ad oculum,

exemplo à modernis hēreticis

(qui alium q̄ scripturam iudicē

nolunt) sumpto, pugnant inter

se Lutherani & Oecolampadias

ni & Zuingliani de Euchastiæ

sacramēto, an vere & spiritali

ter sit hic corpus & sāguis Chri

sti, aut solum figura & signum.

Quis inter hos iudex erit? Quis

hos vnq; cōcordabit? scriptura

ne, an ecclesia? Alius pfecto pre

ter has iudex dari nequit. Non

quidē scriptura, q̄ vtriq; iudicē

esse cōtendunt, fundāt se, q̄ppe

DE SCRIPTURIS

in eisdem scripturę verbis, & ita ipsi non scripturam iudicem admittunt contra suam ipsorū doctrinam, sed sese supra scripturā iudices faciunt. Ecclesia proinde necesse iudex erit, quę credit, virtute verborum Christi trāssubstantiatis pane & vino in hoc sacramēto esse verū corpus Christi & sanguinem, sub speciebus panis & vini.

Mat. 4

Etiam diabolus allegavit scripturam contra Christum. Angelis suis mandavit de te, vt cūsto. &c. sed verum intellectum

Hieron.

non tenuit, vt inducit Hiero. cōtra Luciferanos, atq; scripturę non in legēdo, vt imperitū vulgus iam Lutheranę hęresis sentit, sed in intelligēdo cōsistāt, Hie

Tertul

ro. ibidē. Ideo Tertullianus potenter ostendit lib. de pręscriptiōibus hęreticorū, eos nequaquā admittendos ad ineundā de scripturis prouocationē. Oēs hære

DE SCRIPTVRIS. 45

tici cōfugerūt ad scripturas ma-
le ab eis intellectas.

¶ Augustinus, Arrius adduxit August.
pro se. 42. locos scripturæ.

¶ Lutherani recipiunt scripturas
sicut Iudæi vetus testamens
tū, quia insistent solū sensui lite-
rali, & quæ sunt eis contraria ip-
si torquent, vnde sunt Theolo-
gi atramentales, secundū corti-
cē & superficiē. Ideo iudaicū est
scripturis impugnare ecclesiam.
Luther in assertiōibus dicit. Su-
perbis & impijs scripturā semp
esse maioris cecitatis occasiōe:
hoc dictū redundat in caput au-
thoris & suorum sequacium.

DE FIDE ET O- peribus. V.

Fidem non sufficere sine o-
peribus, & opera aliquid esse
sc. i. meritoria vitæ æternæ,
ex gratia dei acceptante.

DE FIDE

Gen. 17. ¶ Ait dñs ad Abraham: Ego ero merces tua magna nimis.

Esa. 40. ¶ Ecce merces eius cum eo.

Hier. 31. ¶ Est merces operi tuo, ait dominus.

Oseę. 10. ¶ Seminate vobis in iustitia.

Prou. 11. ¶ Impius facit opus instabile, seminanti autem iustitiam merces fidelis.

Sap. 3. 5. ¶ Bonorum operum gloriosus est fructus.

Sap. 10. ¶ Iusti in perpetuum viuent, & apud dominũ est merces eorũ.

Eccle. 2. ¶ Reddet deus iustis mercedem laborum suorum.

Eccle. 2. ¶ Qui timetis Deum credite illi, & nõ euacuabit merces vĩa.

Eccle. 9. ¶ Quodcũq; potest manus tua instanter operare.

Ibid. 16. ¶ Misericordia facit vnicuique locum, secundum meritum operum suorum.

Psal. 17. ¶ Obseruabo me ab iniquitate mea, & reddet mihi dominus secundum iustitiam meam.

DE OPERIBVS 46

¶ Inclina cor meum ad faciend
das iustificationes tuas in æters
num propter retributionem.

¶ Reddet tibi dominus pro ope
re tuo, & plenam mercedem ac
cipies à domino deo Israel, ad
quem venisti.

¶ Confortamini & non dissol
uantur manus vestræ. i. opera: Ruth. 2.
Erit merces operi vestro. 2. par. 15

¶ Qui metit mercedem accipit, Ioan. 4
& congregat fructum in vitam
æternam, vt & qui seminat si
mul gaudeat & qui metit. Mat. 5

¶ Gaudete & exultate, quoni
am merces vestra copiosa est in
cœlis. Et iterum.

¶ Gaudete in illa die & exulta
te, ecce em̄ merces vestra multa Luc. 6
est in cœlo: Si merces, ergo et me
ritū, cui merces debetur: Dicunt
tur enim relative ad inuicē, vbi
vnum nequit intelligi sine alio.

¶ Non omnis qui dicit mihi do
mine domine intrabit in regnū Mat. 7

DE FIDE.

cœlorum, sed qui facit volunta-
tē patris mei qui in cœlis est.

Idem. 10. **¶** Quicūq; potū dederit vni ex
minimis istis calicē aque frigide,
non perdet mercedem suam.

Idem. 20. **¶** Voca operarios & redde illis
mercedem: & antea: Quod ius-
tum fuerit dabo vobis.

Mat. 19.
25. **¶** Si vis ad vitam ingredi serua
mandata.

¶ Esuriui & dedistis mihi man-
ducare &c. Venite benedicti pa-
tris mei, percipite regnū, quod
vobis paratū ē ab origīe mūdi.

Ioan. 5. **¶** Procedēt q̄ bona fecerūt in re-
surrectionē, vitæ qui vero mala
egerunt in resurrectionē iudicij.

Ioan. 15. **¶** Vos amici mei estis, si fecerit-
tis quæ ego præcipio vobis.

Rom. 2. **¶** Reddet deus vnicuiq; secun-
dum opera eius.

Gloria et hōr oī operāti bonū.

¶ Non enim auditores legis iu-
sti sunt apud deum, sed factores
legis iustificabuntur.

DE OPERIBVS 47.

Vnusquisq; mercedem accipiet secundum laborem suum. 1. Cor. 3

Omnes nos manifestari oportet ante tribunal domini nri Iesu Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum. 1. Cor. 5

Si volēs hoc agā mercedē habeo Idem. 9.

Abundātes in omni opere domini semper, sciētes q; labor vester non est inanis in domino. &. 15.

Id quod in pręsenti est momentaneum & leue tribulationis nostrę, supra modum in sublimitate, æternum glorię pondus operatur in nobis. 2. Cor. 4

Quę seminauerit homo, hæc & metet &c. Gala. 6

Quodcūq; facietis, ex animo operamini sicut dño et non hoib. Collos. 3
scientes q; à domino accipietis retributionem hæreditatis.

Ambuletis digne deo per omnia placētes, in omni bono fructificantes. Col. 3

DE FIDE.

- Philip. 1 ¶ Mihi viuere Christus est & mori lucrum: Si lucrum, ergo meritum.
- Phil. 2 ¶ Cum metu & tremore vestrā salutem operamini.
- Heb. 6 ¶ Non est iniustus deus vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, q̄ ministrastis sanctis.
- Heb. 13 ¶ Beneficię & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur deus.
2. Io. ca. vnico. ¶ Videte vosmetipsos, ne perdatis quę operati estis, sed vt mercedem plenam accipiatis.
1. Ioan. 3 ¶ Filioli nemo vos seducat, qui facit iustitiam iustus est, sicut & ille iustus est.
- ¶ Iustus non peccat in omni opere bono, opus autem bonum viuum esse meritorium, nō mortuum, vide Tomo primo homilia secunda septuagesimę.
- Eccle. 24 ¶ Qui operantur in me non

¶ ET OPERIBVS 43.

peccabunt, & qui elucidant me vitam æternam habebunt.

¶ Virgo si nubat non peccat. 1. cor. 7.

¶ Satagite fratres vt per bona opera certam faciatis vestram vocationem & electionem, hæc enim facientes non peccabitis aliquamdo, Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternũ regnum domini & saluatoris nostri Iesu Christi. 2. petri. 1

¶ Omnis qui natus est ex deo, peccatum non facit, quoniam semen eius manet in eo, & non potest peccare, quia ex deo natus est. Nota non potest peccare, sequens inclinationẽ charitatis, secundũ q̃ natus est ex deo, quia charitas non agit perperã. 1. Ioan. 3

¶ Hęc scribo vobis vt non peccetis. 1. cor. 13
1. Ioan. 2

¶ Ex bonis operibus vos considerantes glorificent deum. 1. Pct. 2

¶ Fructificãtes in oĩ ope bono. Collos. 1

¶ Euigilate iusti, & ne peccetis. 1. cor. 15

DE FIDE.

Matt. 6 ¶ Si oculus tuus fuerit simplex, non habens aliquam partem tenebrarum, totum corpus tuum (id est tota congeries operum tuorum) lucidum erit.

Propositio III.

¶ Fidem aliquam esse inanem, quia sine operibus.

Iacobi. 2 ¶ Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autē nō habeat, nūquid poterit fides saluare eum? infra, Fides si non habeat opera mortua est in seipsa, infra, Vis autem scire o homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est &c.

Propositio IIII.

Ioan. 8 ¶ Fides ē opus. Quid faciemus ut operemur opera dei? Respōdit Iesus, hoc est opus dei, ut credatis in eū quē misit ille. Et iterū. Si filij Abrahę estis, opera eius facite, sed præcipuū opus Abrahę fuit fides. Credidit Abrahā deo,

Gene. 15

¶ ET OPERIBVS. **¶** 49.

& reputatū est illi in iustitiā. Ecce fides inter opera cōputatur.

¶ Propositio V.

¶ Non sufficit credere. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris et filij et spiritus sancti, docentes eos (nō solū credere, sed etiā) seruare omnia quæcunq; mandauī vobis.

Mat. vi.

¶ Non sufficit quod cæco linatur oculus luto, sed oportet quod vadat ad natatoria Siloē.

Ioan. 9

¶ Si habuero omnem fidem, vt montes trāsferam, charitatē autem non habuero nihil sum. Per hoc probat Augustinus 15. de Trini. fidem non habere necessaria charitatem annexam.

2. cor. 13.

Aug.

¶ Itaq; operemur bonū ad omnes, maxie ad domesticos fidei.

Galat. 6

¶ Bonum certamen certauī, cursum cōsummaui, fidem seruauī, de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi

i. Tim. 4

DE FIDE.

dominus in illa die, iustus iudex.

Philip. 1. **V**obis donatum est pro Christo, ut non solum in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini.

Propositio VI.

Charitas est melior & perfectior fide.

1. cor. 13. **N**unc autem manent fides, spes charitas: maior autem horum est charitas.

Charitas manet in beatitudine & perficitur fides non:

Ibi. **C**haritas nunquam excidit: Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est.

1. cor. 12 **V**ia charitatis eminentior quam fidei: unde Paulus dicturus de charitate inquit. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstrabo.

1. tim. 1. **I**dem ait, finis precepti charitas.

Mat. 22. **C**hristus interrogatus de magno mandato, respondit de dilectione, quod est maximum & primum mandatum.

Quoniam

¶ ET OPERIBVS. 150

¶ Obijciunt hæretici.

1. Iustus ex fide viuit, Itaque Abā. 2
non ex operibus. Rom. 1
2. Qui credit in filium dei nō
condemnatur. Io. 3.
3. Creditis quia hoc possum Mat. 9
facere vobis, secundum fidem
vestram fiat vobis.
4. Credidit Abraham deo, & Gen. 15
reputatum est illi ad iustitiam.
5. Qui verbum meum audit Ioan. 5.
& credit ei qui misit me, habet
vitam æternam.
6. Fides tua te saluam fecit, o Mat. 9
pera sunt hypocritarum.
7. Caritas est fructus fidei, August.
quare sola fides sufficit. de fide et
8. Paulus ad Roma. & ad Ga operib.
lat. contendit hominem iustifi-
cari per fidem, sine operibus.

¶ Respondent Catholici.

¶ Hic constat verum esse quod
Augu. inquit hanc hæresim (nō

DE FIDE

enim noua est, sed antiquissima)
exortam ex verbis Pauli male
intellectis.

De pri-
mo.

Heb. 11.

De secū-
do.

Fatemur iustum ex fide uiue-
re, est enim fides fundamentum
spiritualis ædificij, quia sperans
darum rerum substātia, Sed qđ
hæreticus assumit ex sola fide, la-
cerat & falsificat textum, quia
nullibi dicit iustum ex sola fide
uiuere.

August.

Credere in deum vsu scriptu-
re, includit adherere deo per cha-
ritatem secundum August. The-
olog. ha. ologi iuniores appellant fidem
betur de formatam: liquet ex s. Paul. In
pe. di. 2. Christo Iesu neq; circūcisio qđ
cap. quam valet, neq; præputiū, sed

Charitas est a ce Paulus nō dicit sufficere quā-
qua. cuncq; fidem, sed quæ operetur
Galat. 5. per charitatem.

De ter-
tio.

Liquet ex secundo, licet fides
etiam informis poterat aliquid
temporalis cōmodi impetrare,

DE OPERIBVS. 125

sicut Romani virtutibus Imperarunt tantam dignitatē, secundum August. de ciuitate dei li. 5.

Et Raab meretrix fide nō perit (vt dicit Aposto.) cum incredulis, excipiēs exploratores, cū pace, Ita & ipsius fide informi concomitante ipsam humili & deuota oratione, impetrare potest sui à peccatis per gratiam iustificationem. Credenti enim in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Accedentemq; ad deum oportet credere quia est, Sine fide enim impossibile est placere deo.

Heb. 11.

Rom. 4.

Heb. 11.

De quarto.

Iacobi, 2

Respondet sanctus Iacobus. Abraham pater noster nōne ex operibus iustificatus est, offerēs Isaac filiū suum super altare? Vides quoniā fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est, infra. Vides quoniā ex operibus iustificatur homo, & non ex fide trā.

DE FIDE

De quinto.
to.

Dicatur sicut de secundo.

De sexto. **S**imiliter. Quod autem calumniatur opera facere hypocrisis, cur tunc Christus dixit. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est.

1. Pet. 2.

Et beatus Petrus in cano. sua hortatur fideles dicens. Conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo quod detractant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus considerantes vos, glorificent deum &c.

De septimo.
mo.

Galat. 5.

Assumit falsum, quia charitas est fructus spiritus, non fidei, & similiter fides est fructus spiritus. Paulus ait: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia &c. fides, modestia.

Omnes tamen Lutherani, coacti

DE OPERIBVS S2.

argumentis fidelium incipiunt distinguere de fide, veram fors matam fidē appellant in vulgari nostro. den liebereychē vuolthetigen glauben. i. boni operatricē fidē q̄ diues sit in charitate et operib. aliā nomināt historicam. Sicut Oecolampadius demegoria, ponit aliqua opera viua & aliqua mortua.

¶ Obijciunt Lutherani contra secundam propositionem.

1. Facti sumus vt immundi

Esai. 64.

omnes nos, & quasi pannus mēstruatae vniuersę iustitię nostrę

Eccle. 5.

2. Non est iustus in terra qui bene faciat & non peccet.

3. Non intres in iudicium cū

Psal. 162

seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

4. Quod nolo malum hoc facio, quod volo bonum non facio &c. Video autem aliam legem in membris meis repugnās

Rom. 7

DE FIDE.

tem legi mentis meæ &c.

Respondent catholici.

Hier. respondet prophetam loqui de cōparatione iustitiæ legis & iustitiæ Euangelicæ, nam legalis puritas ad Euangelium cōparata est immūdia. Augustinus ait: Iustitiā nostrā cōparatam ad diuinam iustitiam non esse iustitiam: sicut ait Christus. Nemo bonus nisi vnus deus, quia nostra bonitas cōparata ad deum non est bonitas Luc. 15.

In Hebræo est peccabit, sicut De secū. Sep. legunt, sed hac non satisfacit, quia & faciet est futuri temporis: Secūdam lectionem ergo ecclesiæ, Non est qui faciat bonum, quin peccet: sed non semper tunc peccat, qñ facit bonū. sed in alio opere, vt Hier. li. 1. contra Iouin. & Aug. de peccatorum remissione li. 2. cap. 20.

De tert. **R**espōdet Aug. adductā aus

¶ ET OPERIBVS. **¶** 53.

thoritatem exponens. Ne in De per
tres i iudiciū cū seruo tuo. Noli fectione
inqt, meiudicare secundū te, qui iustitiæ.
es sine pctō, quia nō iustificatur
in cōspectu tuo oīs viuēs, quod
de hac vita dictū esse, sine difficilis
li quęstione intelligitur. Et quod
ait. Non iustificabitur, ad illam
perfectiōē iustitiæ retulit, quæ
in hac vita nō ē. Hæc ille. Petit
David iudicari secundū piā iusti
tiā, iudica me dñe Psal. 7. et. 25.
sed nō secundū rigidam iustitiam
Aug. li. 9. confessionum c. vlt.

Repōdet a post. ipse ca. sequē.
Nihil ergo inquit, nūc dānatio
nis. (.i. peccati aut culpę) est his
q̄ sunt in Ch̄o Iesu, qui nō secū
dū carnē ambulāt, lex. n. spiritus
vitę in Christo Iesu liberauit me
à lege peccati et mortis. Pōt igi
tur in Christifidelib. q̄ mēte ser
uiūt legi dei, cōcupiscētia carnis
repugnāte legi mentis, nullū esse
pctm, q̄ tñ aposto. pctm̄ vocat.

De quar
to.

DE CONFIR

2. Cor. 3 quia peccato facta, & peccati
pœna est. Sicut & Christus pro
nobis peccatum factus est, quia
1. Petri. 2 peccata nostra (.i. pœnas pecca-
tis nostris debitas) ipsæ pertulit
in corpore suo super lignum.

DE CONFIRMA- tione VI.

Confirmatio est sacramen-
tum.

Baptismum admittit Lu-
ther esse sacramentum, sed
confirmationem negat.

Proba-
tur ratio
ne.

At quia in confirmatione est
signum sensibile, habens infalli-
bilem assistentiam gratiæ spiri-
tus sancti, ideo est sacramentum

Proba-
tur au-
thorita-
tibus.

Cum audissent apostoli, qui
erant Hierosolymis, quia rece-
pisset Samaria verbum dei, mi-
serunt ad eos Petrum & Ioannē,
qui cū

CONFIRMATIONE. ¶ 54

qui cum venissent, orauerunt p Actu. 8
ipsis vt acciperent spiritum san-
ctum, nondum enim in quenq̃
illorum venerat, sed baptizati
tantum erant in nomine domi-
ni Iesu, tunc imponebant manus
super illos, & accipiebant spiri-
tum sanctum. De Ephesijs. Act. 19.

His auditis baptizati sunt in no De Eph.
mine domini Iesu, & cum impo-
sisset illis manus Paulus, venit
spiritus sanctus super eos. Ecce
post baptismum, erat signū sens-
ibile, scilicet impositio manū,
quo conferebatur gratia spiri-
tus sancti, & ita erat sacramen-
tum.

¶ Secundum axioma.

¶ Et quod soli Episcopi hodie 2. axiōa.
confirmant, indicat textus hic de quo a
quod Philippus diaconus non ctu. 6. &
confirmauit Samaritanos, sed 21.
Apostoli Petrus & Ioannes. Et
non est credibile aliquod donū

L

DE CONFIR:

Dionys. gratiæ, ad electorum pertinens consummationem, fuisse olim in ecclesia, quod iam desit. Dionysius Arcopagita recenset illius mysteria cap. 4. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, & teleten vngenti dixit appellatam ab apostolis.

Melchi. Melchiades papa martyr. In baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur,

Decōse. dist. 5. c. Spiritus sanctus. Concilium Aurelianēse. Ut ieiunium ad confirmationem perfecte ætatis veniant, ut moueantur confessionem prius facere, ut mundi mereantur spiritus sancti donum accipere, & quia nunquam erit Christianus, nisi in confirmatione episcopali fuerit chrysmate unctus, Cum alijs de conse. dist. 5.

Hierony. episcopus si imponit manū his imponit, qui recta

SACRAMATIONE. 155

fide baptizati sunt, qui in patre Contra
& filio & spiritu sancto, tres per luciferia
sonas & vnam substantiã credi nos.
derunt, &c. infra. Quod si hoc lo
co quæras, quare in ecclesia bap
tizatus, nisi per manus episcopi,
nō accipiat spiritū sanctū. Disce
hanc obseruationē ex ea autho
ritate descendere, quod post ascē
sum dñi spiritus sanctus ad apłos
descendit, et multis in locis idem
factitatum reperimus.

¶ Christus quando imposuit Mar. 10
manus paruulis: hoc sacramen
Mat. 23
tum vel instituit vel insinuauit.
Vide tomo quarto, Homilia
vigesima quinta.

DE ORDINIS SA cramento. VII.

Quia negant ordinem esse
se sacramentū. Ex sacris Mat. 10.
litteris doceatur ordo, &

DE ORDINIS

quod cum signo sensibili confere-
rat gratiam.

Mar. 6 ¶ Ascendens Iesus in montem
vocauit ad se quos voluit ipse,
& venerunt ad eum, & fecit vt
essent 12. cum illo, & vt mitteret

Luc. 10. eos prædicare. Post hæc designa-
uit dominus & alios septuagin-
ta duos, & misit illos binos ante
faciem suam.

Luc. 22. ¶ Accepto pane gratias egit &
fregit et dedit eis dicens. Hoc est
corpus meum, quod pro vobis
tradetur, hoc facite in meam cõ-
memorationem.

Ioan. 20 ¶ Dixit Iesus Apostolis. Sicut
me misit pater, et ego mitto vos
hæc cum dixisset insufflauit, &
dixit eis. Accipite spiritum sanc-
ctum, quorum remiseritis pecca-
ta remittuntur eis, quorum reti-
neritis, retenta sunt.

Actu. 13 ¶ Dixit spiritus sanctus. Segre-
gate mihi Saulum & Barnabã,
in opus ad quod assumpsi eos.

SACRAMENTO. **156**

Tunc ieiunantes & orantes, imponentesq; eis manus dimiserunt illos.

Noli negligere gratiam quæ **1. Tim. 4**

in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij, in his te exerce.

Nemini cito manus imposueris, neq; communicaueris peccatis alienis. **1. Tim. 5**

Qui bene præsunt presbyterij, duplici digni sunt honore. **2. Tim. 5**

Huius rei gratia reliqui te in Creta, vt constituas oppidatim presbyteros. **Titum. 1**

Qui huiusmodi sunt, eos in precio habere. **Phil. 3**

Rogamus vos fratres, vt agnoscatis eos, qui laborant inter vos, & qui præsunt vobis in domino, & admonent vos, vt habeatis illos in summo precio. **1. Thes. 5**

Pascite qui in vobis est gregem dei, & infra. Et cum apparuerit princeps pastorum percipiat **1. Pet. 3**

DE ORDINIS

pietis immarcessibilem æternæ
gloriæ coronam.

Act. 20. ¶ Attendite vobis & cuncto
gregi, in quo vos spiritus san-
ctus posuit episcopos ad regen-
dum ecclesiam dei, quam acqui-
siuit sanguine suo.

Act. 6. ¶ Aduerte hic quod diaconos
mensarum & viduarum legis-
mus ab Apostolis institutos. In-
ter quos leguntur etiam prædi-
casse Stephanus & Philippus,
qui Samaritanos conuertit. Dia-
conos autem altaris qui ordinā-
tur, ad orandum & prædican-
dum iungit Apostolus Paulus
episcopis dicens. Omnibus san-
ctis in Christo Iesu, qui sunt Phi-
lippis, cum episcopis & diaco-
1. Tim. 3 nis, & ad Timothæum descrip-
to episcopo, describit qualis de-
bet esse diaconus. Habes hic in
apostolo manifestam discretio-
nem inter episcopos & diaco-
nos. Discretio igitur ordinum

SACRAMENTO. 157

& ministrorum in ecclesia solis
dum habet fundamentum in sa-
cris scripturis, de quo vide in to-
mo 4. Homilia 63.

Patet duodecim fuisse Apo-
stolos, & septuaginta duos disci-
pulos, illis episcopi, istis sacerdo-
tes succedunt (docet Beda) Er-
rant baptizati Apostoli, at non
sacerdotes, nisi cum in coena fe-
cit eos sacerdotes, dans eis pote-
statem cōsecrandi corpus Chri-
sti verum, & post resurrectio-
nem absoluendi corpus Christi
mysticum. Et signum sensibile
fuit in impositione manuum, &
contulit gratiam, cur igitur à
Luthero reñcitur à sacramen-
to? Et non esse cuiuslibet è plebe
officium patet per prophetas.

Non mittebam prophetas et **Hier. 23.**
ipsi currebant, non loquebar ad
eos & ipsi prophetabant, si ste-
tissent in cōsilio meo, & nota fe-
cissent verba mea populo meo,

DE ORDINIS

auertissem vtique eos à via mala, & à cogitationibus suis pessimis, tales sunt hæretici, qui si starent in consilio dei, deus eos illuminaret.

Num. 25

De Phinees. Ecce do ei pacem foederis mei, & erit tam ipsi quàm semini eius, pactum sacerdotij sempiternum.

Malac. 2

Pactum meum fuit cum Leui (dicit dominus exercituum) pactum meum fuit cum eo vitæ & pacis, & dedi ei timorem &c. Lex veritatis fuit in ore eius, iniquitas non est inuenta in labijs eius, labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirent ex ore eius, quia Angelus dei exercituum est. Ecce pactum sacerdotale cum Leui, non cum alia tribu.

Heb. 5

Nec quisquam sumat sibi honorem, sed qui vocat à deo, què admodum Aaron, sed legitur, non quemlibet è plebe vocat

IN SACRAMENTO R 58.

ad sacerdotium, Aaron inquit, Exo. 28.
& filios eius unguet, & sanctificabis eos ut sacerdotio fungantur mihi.

Item legimus iussisse dominum, Num. 4
quod quando mouenda essent castra, filij Caath portarent vasa sanctuarij inuoluta ab Aaron & filijs eius, & non tangerent ea ne moriantur. Hinc Dattan. Chore & Abiron, usurpantes sibi sacerdotale officium (sicut modo laici Lutherani) a terra absorpti Nū. 16
sunt, descenderuntque viui in infernum, & ducenti quinquaginta viri eis consentientes ab igne consumpti sunt. Ita Oza, quoniam 2. Reg. 6
ultra suae sortis conditionem manum archæ dei ne caderet ad mouit, subita morte a domino percussus est. Item Olias rex cum 2. par. 26
opus sacerdotale (adolere scilicet incensum super altare thymiamatis) praesumeret, increpatumque ab Azaria et reliquis sacerdotibus do-

DE ORDINIS

Daniel. 5. mini, non desisteret, lepra in frō
te perfusus est, mansitq; leprofus
vsq; in diem mortis suæ. Baltha
zar quoque rex temulentus bi
bens ex vasis aureis & argēteis,
quæ Nabuchodonosor pater
eius asportauerat de templo dei
quod est in Hierusalē, vidit ma
num scribentem in pariete. Ma
ne thecel phares, eadem nocte
interfectus est, & Darius medus
successit in regnum.

Hinc canonicis sanctificati
onibus iustissime ac sanctissime
prohibitum est laicis, manibus
attractare res sacras, puta calicē,
corporale, hostiam cōsecratam,
& huiusmodi, distinctione vice
simatertia, canone Sacratas, &
cætera. Non oportet in sa
cratas, & de cons. distinctione
prima, canone: In sancta sede,
& c. vestimenta. Non debent
igitur huiusmodi sacra contin
gi aut offerri, nisi à sacratis ho

SACRAMENTO. 159.

Dan. 5

minibus, ne ultio quæ Balthazar regem percussit, super hoc transgredientes veniat.

¶ Dionysius s. Pauli discipulus capite quinto cœlestis Hierarchiæ, prosequitur ritum apostolorum in consecrandis episcopis, presbyteris, & diaconis.

¶ Ignatius discipulus S. Ioan. ad Trallianos extollit dignitatem episcoporum, presbyterorum & diaconorum. Hoc idem docuit per epistolam Smyrnen. Et ad Antiochenses inquit. Saluto sanctum presbyterum vestrum, saluto sanctos diaconos, saluto subdiaconos, lectores, cætores, hostiarios, laborantes exorcistas, atq; confessores.

¶ Cyprianus libro primo epistola tertia, ab initio meminit acolythi.

¶ Ecce tempore apostolorum omnes fuisse ordines:

Renarrat omnes ordines Hier.

¶ DE ORDINIS

in epistola ad Rusticum Episcopum
pum Narboneñ.

¶ Obijciunt Laici.

1. Omnes Christianos esse sacerdotes, & vinctos ex baptismo te in sacerdotes.
1. Pet. 2 2. Vos estis genus electum, regale sacerdotium.
- Apoc. 6 3. Dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & sacerdotes deo & patri suo.
1. cor. 12 4. In vno spiritu oēs in vnū corpus baptisati sumus & omnes in vno spiritu potati sumus. Sequit̃ nos oēs eē æqliter sacerdotes. Simile dicunt Chry. et Amb.
- Rom. 12 5. Obsecro vos fratres per misericordiam dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuētem, sanctam, deo placentem, rationabile obsequium vestrum, hoc possunt etiam laici.

¶ Respondent Catholici.

¶ Ordinationes illas Lutheras

SACRAMENTO. 160.

nas, solitas esse apud hæreticos, docuit ante mille trecentos annos Tertullianus, faciunt enim ex sacerdotibus laicos, & sacerdotalia munera laicis iniungunt. Conatur Luther non alios facere sacerdotes, quam Pharaon, & gentiles, & sicut scriptura meminit de Hieroboam, qui ex nouissimis de plebe instituit sacerdotes: & prohibuit populum ne ascenderet Hierosolimam, sicut Luther ne ascendat ad Romam.

3. reg. 12

Liquet omnes fideles esse sacerdotes sicut sunt reges, hoc est spiritualiter, quia deus regnat in eis per liberam charitatem, & ipsi per vñtionem sancti spiritus regunt vires animæ & sensus suos, ac præter istos reges, etiam mendicos sunt in ecclesia reges & præsides externi. Sic omnes fideles, quia offerunt deo fidem & orationes &c. sunt sacerdotes spirituales, & illud sacerdotium

De priõ

¶ DE ORDINIS

nō eget ceremonijs, sed p̄ter hoc sacerdotiū internū, est vnū externū in ecclesia certis personis affiū. Sume exemplū, quilibet fidelis est templū dei, tēplum dei sanctū estis vos, ait Paulus, sed p̄ter ista tēpla, est tēplum externum certo loco affixum, in quo loco fideles congregantur.

De secū.

¶ Es obduratus more hæreticorum, iam facies omnes etiam Iudæos esse sacerdotes, eò quod dicitur Iudæis. Si audieritis vocē meam & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cūctis populis, et in regnū sacerdotale, et gēs s. hæc ad vniuersum Israel dicta sunt, sed reges fuerūt et sacerdotes, mō p̄fato.

Lib. 20.
de ciuit.
dei ca. 10

¶ Vnde beatus Augustinus exponens illud Apoc. 20. Sed erūt sacerdotes dei & Christi, & regnabū cum eo mille annis, ait: Non vtiq; de solis episcopis & presbyteris dictum est, qui pro

SACRAMENTO 61.

prie iam in ecclesia vocantur sacerdotes, sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum chrisma, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt unius sacerdotis: De quibus apostolus Petrus. Plebs, inquit sancta, 1. Pet. 5. regale sacerdotium &c. Et Hieronymus contra Luciferianos, qui receperunt laicum peccatorum quod errasse se confitebatur, non autem episcopum nisi deposito sacerdotio

¶ Habes itaque maximum inter sacerdotem & sacerdotium laicum & hierarchicum, discrimen. Peccant igitur Lutherani, decipi per Aequiuocationis sophisma: non intelligentes quomodo in scripturis sacris, sacerdotis & sacerdotij nomen varie his qui ad id munus est populo assumpti sunt, ut orent & sacrificent pro suis & populi peccatis, & alijs quibus hi praesunt pro quibus sacrificant & orant, adscribitur.

DE ORDINIS SA.

De tertio similiter dicatur.

De terti.
De quar
to.

Torquent hunc locum hæres
tici, nam etiam si omnes sumus
vnum corpus in Christo, quos
modo tam stupide infert, ergo
omnes sumus manus, aut om
nes sumus pedes, cum etiam in
ipsis membris sit defferētia: qua
re cum vnitare corporis stat mē
brorum differentia.

De quin
to.

Fatemur omnes Christianos
etiam Laicos posse offerre obla
tiones spiritales, & ita posse esse
sacerdotes mysticos, erigentes
in se altare affectus in deum, sed
non est consecrarium, propterea
eos esse sacerdotes externos, hie
rarchicos.

DE CONFESSIO ne VIII.

Confessionem esse neces
sariam pro sacramento
pœnis

DE CONFESSIONE 62

pœnitentiæ, ipsamq; iure diuino præceptam.

¶ Christus dixit Petro. Tibi da **Mat. 10.**
bo clauēs regni cœlorum, &
quodcunq; ligaueris super ter-
ram, erit ligatum in cœlis, &
quodcunq; solueris super ter-
ram erit & solutum in cœlis. Hæ
autem clauēs sunt duæ, scientiæ
scilicet & potestatis. Clauis sci-
entiæ est facultas discernendi inter
læpram & læpram. Item inter
læpram & non læpram, id est
inter peccatum & peccatum, &
inter peccatum & non peccatū.
Clauis vero potestatis est facul-
tas soluēdi et ligandi. Nam post
causæ cognitionem in foro ius-
dicij pœnitentialis inter confes-
sorem & confitentem, quod fit
per clauem scientiæ, restat sen-
tentiam in negotio ferre, quod
est soluere vel ligare, & hoc fit p
clauem potestatis. Negare igit
confessionem esse præceptam à

DE CONFessione

Christo, est negare potestatem clauium traditā Christo, quod est manifeste contra Christi E^u Ioan. 20 uangelium. Quæcunq; alligaue-
ritis super terram, erunt ligata
& in cœlo, & quæcunq; solue-
ritis super terrā, erunt soluta &
in cœlo: Insufflauit in eos dicēs:
Accipite spiritum sanctum, quo-
rum remiseritis peccata, remit-
tuntur eis, & quorum retinueris-
tis, retenta sunt.

Gemina potestas absoluendi
& remittendi, qua uti deberet,
nesciret sacerdos, nisi detegeret
ei crimina. Ideo præmisit, acci-
pite spiritum sanctum, ac si di-
xisset, directione spiritus sancti
confitenti peccata soluatis, aut
retineatis.

Iaco. 5. **C**onfitemini alterutrum pec-
Hu. de cata uestra, & orate pro inuicē,
sancto ut saluemini. Hic Iacobus ut
vi. lib. 2. dei preco, annunciauit hominib;
de sacra- bus præceptum dei de confiten-
mento.

DE CONFESSIOE.

dis peccatis, & intelligitur cum
præcisione.

Habetur insuper præfiguras
ta confessio, & facta Apostolis.
Hoïes baptizabantur à Ioanne
in Iordane, cōfidentes pctā sua.

Mat. 3.

Multi credētium veniebant,
confidentes & annunciantes as
ctus suos.

Act. 19

De propiciato peccato noli
esse sine metu, necq; adijcias pec
catum super peccatum.

Eccle. 5

Et quod hæc planè accipianz
tur de confessione liquet, quia
praxis ecclesiæ optime interpre
tatur scripturas.

Si confiteamur peccata nos
stra, fidelis est & iustus, vt remit
tat nobis peccata nostra, et emū
det nos ab omni iniquitate.

1. Ioā. 1.

Qui abscondit scelera sua, nō
dirigetur, qui autē ea confessus,
fuerit, misericordiā consequet̄.

Prou. 18

Dionysius ad Demophilum
increpat eum, quod peccatorē

In Epist.

DE CONFESSIO

procidentem sacerdoti, contra
disciplinæ ordinem astans abie
cerit, cum ille verecunde fateretur
se ad peccatorum remedia
quærenda venisse.

Super
Psal. 37.

Origenes: Tantummodo cir
cumspice diligentius cui debes
confiteri peccatum tuum, pro
ba prius medicum, cui debeas
causam læguoris exponere, qui
sciat infirmari cum infirmante
& cætera: ut ita demum, si quid
ille dixerit, si quid consilij dede
rit, facias & sequaris. Si præui
derit talem esse languorem tu
um, qui in conuentu totius eccle
siæ exponi debeat & curari, ex
quo fortassis & cæteri edificari
poterunt, & tu ipse facile sanari,
multa hoc deliberatiõe, & satis
perito medici illius consilio pro
curandum est. Hæc omnia au
ricularum probant confessio
nem.

Basilius **A** Basilij de institutiõe monacho

DE CONFESSIONE ¶ 64.

rum, necessarium videtur n̄s qui
bus dispensatio mysteriorum
committitur, confitenda esse pec
cata.

¶ Diuus Hieronymus aduersus
Montanum hæreticum scribēs,
testatur hanc Montanorum im
piam fuisse hæresim, vt erubes
cant coram sacerdote confiteri
peccata admissa. Idem Hierony
mus Capite decimo super eccle
siasticum, inquit, Si cui serpens
diabolus genuinum dentem (vt
prouerbio fertur) infixerit, &
nullo conscio, hominem malo
peccati veneno infecerit, si ille si
lento præterierit, qui mortali
vulnere à serpente venefico ictus,
& non egerit pœnitentiam, nec
vulnus suum fratri & magis
stro voluerit confiteri, magis
ster qui linguam habet ad curan
dum, facile ei prodesse non pote
rit. Si enim erubescat ægrotus
vulnus medico confiteri, quod

DE CONFESSIONE.

ignorat, medicina non curat.

Cirillus super Leuit. scribēs, septem gradus remissionum, inter reliqua verba sic ait. Est adhuc in septima licet dura & laboriosa per pœnitentiam remissio peccatorū, cum lauat peccator lacrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suę panes die ac nocte, cum non erubescit sacerdoti domini indicare peccatum & quærere medicinam, secundum eum qui ait, Dixi: pronuntiabo aduersum me iniustitiam meã, & tu remisisti impietatem peccati mei. In quo impletur illud quod Iacobus Apo. ait: Si quis infirmetur in vobis, vocet presbyteros ecclesię &c.

Mat. 8

In huius rei figuram Christus leproso mundato dixit. Vade ostende te sacerdoti: & offer munus quod præcepit Moyses: simile præcepit decem leprosis, Lazaro suscitato dixit, Soluite eum &

Lu. 17

DE CONFESSIONE ¶ 65.

finite abire. Vide li. 2. de poenit.

¶ Obijciunt hæretici.

1. Ioannis. 20. nihil præcipitur de confessione, sed solum sacerdotibus, vt absoluant.
2. Iacobi quinto loquitur de confessione fraterna, nam non dicit confitemini sacerdoti, sed alterutrum.
3. Adulteræ non dixit. Vade & confitere sacerdoti, sed vade noli amplius peccare, ita de Magdalena.
4. Ambrosius inquit. Petri lachrymas lego, confessionem non lego.
5. In tripartita historia traditur abrogatã confessionem sub Nectario Constãtinopolitano.

¶ Respondent Catholici.

¶ Cum Ioan. 20. maxima illa potestas noscatur sacerdotibus tradita, magisterio spiritus sancti

De priõ

DE CONFESSIOE.

didicit ecclesia vsum illius potestatis ab ipsis apostolis. Et vt Bernar. inquit, sufficiebat ostendere infirmo medicū, qui si vult sanus fieri, inquireret eum.

De scdo

Verum est sanctum Iacobum non cum præcisione determinasse, cui sit confitendum, quia iam Christus expresserat absoluentes peccatores, ideo sufficiebat Iacobo exprimere illud quod erat necessarium ad absolutionē, scilicet confessionem, non speciatim indicans iudicem.

De tert.

Nondum erat potestas illa absoluedi in ecclesia, ideo cum confessio non esset instituta, adultera & Magdalena, ad confessionem non tenebantur. Porro ea quæ fiebant speciali priuilegio, non sunt trahēda in consequentiam, per cōmunem theoricam.

De quarto.

Similiter respondetur, licet argumentum non legitur, etiam à pueris rideatur.

Loqui

DE SATISFACTIONE 66

Loquitur de confessione poenitentiae solennis, non priuata peccatorum confessione. Vide latius de confessione librū nr̄m.

DE SATISFACTIONE. IX.

Primum axioma.

Dimissa culpa per contritionem & absolutionem, poenitēs satisfacere debet p̄ poena. Adā procul dubio poenituit post culpam, nec̄ tamē illico à poena sibi à deo comminata, In quacunque die comederis ex eo, morte morieris, solutus est: Imo post transgressum diuinum præceptum, vltra comminatam mortis poenam alias superaddidit deus, dicens Adæ. Quia audisti vocē vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo p̄ceperā tibi, ne comederes: Male dictā terra in opere tuo, In labor

Gen. 2.

Gen. 3

N

DE SATIS

ribus comedes ex ea cunctis diebus vite tue. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terre. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua assumptus es, quia puluis es et in puluerem reuerteris. Mulieri quoque dixit: Multiplicabo crinas tuas, & conceptus tuos. In dolore paries filios, & sub viri potestate eris & cetera, Et sicut

Rom. 5. oēs peccauimus in Adā: Ita oēs morimur in ipso, remissa etiā in baptismo, originalis peccati culpa, pro qua mors & aliæ poenalitates sunt inflictæ.

2. Re. 12. ¶ David post commissum adulterium & homicidium poenitens dixit ad Nathan. Peccaui dño, Dixitque Nathan ad illum: Dñs quoque transtulit peccatum tuum. Transferent autem peccatum, non quo ad culpam, sed ad poenam. Quod fusius explicant Gregorius & Augustinus de poenitentia distinctiōe prima, capi

IN FACTIONE. ¶ 67

te: Si peccatum Dauid, & ca. Si
cut primi parentes.

¶ Sunt & alia multa exempla,
quæ idē indicant & pbant, Ma-
ria soror Moyſi poſt dimiſſam Num, 12
in Moyſen murmuris culpā, læ-
pra percuffa eſt, nec ilico orante
Moyſe dñm pro ea vt ſanaret̃,
mundata eſt, ſed ſeptē diebus iu-
bente dño in poenā peccati, ex-
tra caſtra ſeparata, læproſa per-
manſit.

¶ Deus prædixit Moyſen & Nu, 20
Aaron non ingreſſuros neque
introducuros populum Iſra-
eliticum in terram promiſſio-
nis, propter peccatum increduli-
tatis apud aquam contradicti-
onis, dimiſſo procul dubio his
ſanctis viris hoc peccato. Fra-
tres Ioseph fatebātur ſe iuſte pa Gen. 43.
ti pro flagitio in germanum per-
petrato dicentes inter ſe. Merito
hæc patimur, quia peccauit̃
mus in fratrem noſtrum &c.

DE SATIS

1. Re. 2. 4 ¶ Heli quia filiorū facinora minus q̄ debuit, corripuit, cadens de sella retrorsum, fractis ceruicibus, mortuus ē. Indultū Dauidi p̄ misericordiā dei (q̄ implorabat) piaculū numerati populi, seuissima pestis comitata est, & eo p̄nitēte, iussu à p̄pheta Gad satisfacere, crexit altare, & obtulit p̄ 50. siclis.
1. Par. 21 ¶
- Ioan. 3. ¶ Niniuitæ ieiunauerunt, induerunt se sacco, &c.
3. Re. 21. ¶ Achab ieiunauit, operuit se cilicio, dormiuit in sacco, ambulauit demisso capite, et placauit dominum.
- Hier. 18. ¶ Si egerit gens illa p̄niam à malo suo: & ego agam p̄nitentiā super malo q̄ cogitauī vt facerem ei.
- Deut. 25 ¶ Pro mensura peccati erit & plagarum modus.
- Apo. 18. ¶ Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantū date illi tormentum & luctum.

IN FACTIONE. *R* 65

R De ppiciato pctō noli esse si *Eccle. 5*
ne metu, & ne dicas: Misericordia
dñi magna est, multitudinis pec
catorū meorū misereberis. *Chris Ioan. 5*
Iesus sanato paralytico 38. annos
in infirmitate habēti dixit: Ecce
sanus factus es, iā noli peccare,
ne deterius aliqd cōtingat, mani
feste inuens hāc in tot annos p
seuerantē infirmitatē, nō nisi in
pœnam pcti, lōge ante (id quod
haudquaquā incredibile est) p pās
tentiā infirmi & dei misericordi
am delicti, inflictā: vide tomo 4.
Homilia 49. & li. 3. de pñia.

R Secundum axioma.

R Opera satisfactoria, puta ora
tio, ieiuniū, elemosyna quæ cō
fidenti iniunguntur, ad pœniten
tiæ sacramentum pertinent.

R In Leuitico iubet doming of *Leuit. 4.*
ferri diuersas hostias pro diuers *5. & 6.*
sis sacerdotis, principis & popu
li peccatis,

DE SATIS

- Iohel. 2 **¶** Conuertimini ad me in toto
Dan. 4 corde vestro, in ieiunio & fletu:
Daniel consuluit Nabuchodonosor
dicens. Peccata tua elemosynis redime, & iniquitates
tuas misericordijs pauperum.
- Ione. 3 **¶** Niniuitæ poenitentes ad Ionæ
prædicationē, induiti sacco
ieiunauerunt vna cū iumentis,
orantesq; clamauerūt ad dñm.
Viditq; deus opera corū, & misertus
est eis: Hos collaudans seruator
noster Christus, præfert
Luc. 11. Iudeis impoenitentibus, dicens:
Viri Niniuitæ surgent in iudicio
cum generatione ista, scilicet
obstinatorū non satisficientiū
pro delictis suis, & condēnabūt
eam, quia egerunt poenitentiam
ad prædicationem Ionæ.
- Mat. 3 **¶** Ioannes baptista hortabatur
Luc. 3 populum, dicens: Facite fructus
dignos poenitentiae.
- Mat. 11. **¶** Christus exprobat ciuitatibus
in quibus factæ sunt pluri

IN SATISFACTIONE. ¶ 69

meꝯ uirtutes, quia nō egissent pœnitentiam. Væ tibi Corozaim. Væ tibi Bethsaida, quia si in Tiro & Sidone factæ essent uirtutes q̄ factæ sunt in uobis, olim i cilicio et cinere pñiam egisset.

¶ Nisi pñiam habueritis oēs similiter peribitis, sicut illi decē & octo supra q̄s cecidit turis, in Siloe & occidit eos. In oībus exhibeamus nos sicut dei ministros i ieiunijs multis &c. Itaq̄ liquet satisfactionem vere pœnitenti perneccsariam esse. Luc. 13.
2. Cor. 6

¶ Obijcit Lutherus.

¶ Primo. Ioan. baptista, missus p̄dicare pñiã docuit solū obseruatia p̄ceptorū dei, dicēs: Nihil amplius quam quod constitutū est uobis faciatis, nulla de satisfactione mentione habita. Luc. 3

2. Dñs dicit p̄ Ezech. Si cōuersus fuerit impius ab impietate sua, et fecerit iudiciū & iusticiã, uita ui

DE SATIS

& non morietur. Ecce nihil imponit nisi iudiciū & iustitiā &c.
Mich. 6. 3. Micheas dicit: Indicabo tibi
ò homo, quid sit bonum, & qđ
dominus requirat à te. Vtiq; fa
cere iudiciū, & diligere miseri
cordiam, & ambulare sollicitum
cum deo tuo &c.

Idem.

Et corroborat qđ Propheta
ibidē irridet eos, inquit, qui per
opera satisfacere volunt, dicēs:
Quid dignum offeram domi
no, Nunquid ei offeram holo
caustomata, & vitulos annicu
los? Nunquid placari potest in
milibus arietum, aut in multis
milibus hircorum &c. quasi di
ceret non.

4. Christus per passionem su
am & mortem satisfecit pro pec
catis nostris. At passio Christi
sufficiens erat non solum pro
peccatis amouendis, sed etiam
Esa. 53. pœnis delendis, Languores em̄
nostros ipse tulit, ait Propheta,

SATISFACTIONE. ¶ 70.

& dolores nostros ipse portauit, ergo &c.

¶ Respondent Catholici.

¶ Negamus primo Ioannem non docuisse satisfactionem, In De priore
dixit quippe eleemosynam quæ ad satisfactionem pertinet, dicens. Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui escas habet similiter faciat. Imò baptizati à Ioanne confitebantur peccata sua, ut secundum qualitatem peccatorum, eis poenitentia determinaretur. Vnde docuit dignos facere fructus poenitentiae, qui fructus, utique per opera satisfactoria. Mentitur igitur Lutherus Ioannem non nisi præceptorum obseruantiam imposuisse.

¶ Ad hæc dicimus quod Ioannes prædicauit non absolute poenitentiam, sed baptismum poenitentiae, non suum, sed Christi in remissionem peccatorum. Ideo non

DE SATIS

debeat à se baptizatis et postmo-
dū Christi baptisate (in quo
simul remittitur & culpa & pœ-
na) baptizandis, expressiorem
de satisfactiōe facere mentionē.

De scđo
dicitur. 3

¶ In verbis prophete nihil ali-
ud pollicetur q̄ vita gratiæ, ad
quam assequendā & si non præ-
exigatur satisfactio in re, præex-
igitur tamen in voto & propo-
sito, & necessario sequitur ad as-
sequutam grātię vitam conser-
uandam.

¶ Porro si hoc prophete verbo
non exprimeretur satisfactio,
tamen sequitur, ergo satisfactio
nō est, aut propheta scellit nos.
Quandoquidem quod vno lo-
co in scripturis nō exprimitur,
alibi abunde depromitur. Sicut
hoc loco solam iustitiam expri-
mit, nihil de fortitudine, tempe-
rantia aut castimonia loquens,
quæ tamen alijs in locis ponun-
tur ac præcipiuntur.

FACTIONE. 71.

¶ Micheas in his verbis non secludit quin potius includit opera satisfactoria. Nempe per iudicium intelligitur seuera sui ipsius condemnatio, per diligere misericordiam elemosinę ac pietatis opera ex claritate in pauperes exercenda, & perambulare sollicitum cum deo, præceptorum diuinorum obseruantia, Concordat August. dicens: In hac pœnitentiã, maiorem in se quisq; seueritatem debet exercere, vt à seipso iudicatus, non iudicetur à dño, ipse Apostol. ait: **¶** Necq; Micheas irridet eos qui deo per bona opera satisfacere volunt, sed vult, qd sacrificia & holocaustomata animalium nõ sufficiebant nec valebant ad deletionem peccatorum. Impossibile em̄ erat sanguine hircorũ & vitulorũ auferri peccata. Et in seipsis grata non erant necq; accepta deo:

De tert. dicit. 2.

De pnię medicia cap. 2

Heb. 10.

Esa. 1

DE SATIS

De quār. **P**assio Christi q̄ sufficiens est,
to dif. 5. ad tollendum omnem reatum
p. q. 85. p̄næ, non solum æternæ sed eti
ar. 4. 3. am temporalis, & secūdum mo
dum quo homo participat vir
tutem passionis Christi, perci
pit etiam absolutionem à reatu
p̄næ.

Rom. 6. **I**n pœnitentia enim homo cō
sequitur virtutē passionis Chri
sti secūdū modum priorū
actuum qui sunt materia pœni
tentia. Vnde Apostolus horta
tur pœnitentes dicens, Sicut ex
hibuistis membra vestra seruire
immundicię & iniquitati ad ini
quitatem, Ita nunc exhibete mē
bra vestra seruire iustitiæ in san
ctificationem. Vide Tomo 4.
Homilia. 51.

De pœ.
di. 8. ca.
Sūt plu
res. **E**t si obiiciatur Aug. dicit li.
de pœnitentia. Nunq̄ dominus
aliquem sanauit, quem non em
nino liberauit, totum enim ho
minem sanauit in sabbato, quia

FACTIONE. 72.

& corpus ab infirmitate, & animam ab omni contagione, ergo videtur quod remissa culpa simul etiam remittatur omnis pena.

Dicendum, quod deus totum hominem perfecte curat. Sed quandoque subito, sicut socrum petri statim restituit perfecte sanitati. **Luc. 4**

Quandoque autem successiue, sicut cæcus illuminatus à domino, primo restitutus est ad im-

perfectum visum, vnde ait: Video homines velut arbores ambulantes, deinde restitutus est perfecte, ita vt videret clare omnia. Et ita etiam spiritualiter quandoque tanta commotione con-

uertit cor hominis, vt subito perfecte consequatur sanitatem spiritualē, vt Magdalena. **Luc. 7**

Quando autem prius remittit culpam per gratiam operantem, & postea per gratiā cooperantē, successiue tollit reatum penę & alias peccatorum reliquias. Non

¶ DE EUCHA. SVB

habetur igitur ex facto Christi,
q̄ remissa culpa, simul remittatur
omnis p̄na, sed magis con-
trarium. &c.

¶ DE EUCHARISTIA sub utraque specie X.

¶ Sufficere laicis alteram spe-
ciem ostenditur.

Ioan. 6

Hic est panis qui de cœlo
descendit, vt si quis man-
ducauerit ex eo non mo-
riatur. Panis verus est, qui de
cœlo descendit, & dat vitam
mundo. Ego sum panis viuus,
qui de cœlo descendi. Et panis
quem ego dabo, caro mea est,
pro mundi vita. Ecce solius pa-
nis meminit.

Luc. 24.

¶ Euntibus discip. duobus in
Emaus, sub sola specie panis de-
dit eis Christus sacramentum,

VTRAQUE SPECIES 73.

secundum Aug. li. 3. de consensu
su euangelistarum, & Chryso-
stomus super Matthæum.

Panem nostrum supersubstā
tialem da nobis hodie, oramus
quotidie. **Matt. 6**

Erant perseuerātes in doctri-
na apostolorum, & communi-
catione fractionis panis, & ora-
tionibus. **Actu. 2**

Pascha nostrum immolatus
est Christus, itaq; epulemur in
azimis synceritatis & veritatis. **1. Cor. 3**

Patet quod vbiq; solū fit mē-
tio panis, nulla vini. **Amb. Hie.**
Euseb. Benedi. morituri com-
municauerunt solum sub specie
panis, & feria sexta sancta, sacer-
dotes cōmunicant solum sub
specie panis, in cuius figurā do-
minus prædixit de posteris He-
ly, vt quicumq; venerit ad sacer-
dotem, ei dicat, dimitte me obse-
cro ad vnā partē sacerdotalem
vt comedam buccellam panis, **1. Reg. 2**

DE EUCHARIST. SVB.

1. cor. 10

Vnus panis, & vnū corpus, multi sumus omnes, qui ex eodem pane participamus. Et ita constituit sacra Constantiensis

Ambr.

synodus Ambrosius loquēs de communicatione laicorum libro de sacramentis, non meminit nisi panis: Ignatius in epistola ad Ephesios inquit. Obedientes episcopo, & presbytero impreuaricabili sensu, frangentes panem, qui est medicamentum immortalitatis, antidotum

Gregor.

non moriendi, sed viuendi. Ecce non meminit vini. Gregorius lib. tertio Dialogo. refert de sancto Agapeto, quomodo mutum et claudum porrectione dominici corporis sanauit, nulla habita vini mentione.

De. cōs.

d. 2. ca.

per. can.

pres.

Concilium Remense prohibet, ne Laici portent sacramentum corporis ad infirmos: nulla fit mentio specierum vini.

Sic præcipitur de Eucharistia panis

VTRAQVAE SPECIE **74**

panis vt sacerdos semper habet
at paratam: de vino nihil præci
pitur. Et est concilij Guarmatis
ensis.

In concilio Sardicensi. Osius
prohibet quibusdam temera
rijs, vt ne laicam cõmunionem
percipiant, nisi pœniteant in fi
ne, & quæ est laica communiõ,
nisi Eucharistiæ sub specie pa
nis sumptio?

Episco.
Cor. ca.
2. de elec
cti. Lib.
dist. 1. si e
pisco.

Simile constituitur in concilio
Agatensi, de sacerdote crimi
noso, qui trusus in monasteriũ
Laicam tantum sumat commu
niõem: vide tom. 4. Homil. 34.

Obiijciunt hæretici primo.

1. Christus instituit sub vtra
q; specie, & communicauit A
postolos sub vtraque specie, &
mandatum dedit omnibus di
cens, bibite ex hoc omnes.

2. In primitiua ecclesia cõmu
nicabant sub vtraq; specie sicut

O

¶ DE EUCHARISTIA SVB

probatur per Cyprianum tra-
ctatu de lapsis, vbi Diaconus
sacramentum calicis puellæ ins-
fudit.

3. Nisi manducaueritis carnē
filij hominis, & biberitis ei9 san-
guinem non habebitis vitam
in vobis.

4. Sacramentum totum des-
bet dari laicis, alioquin qua rati-
one priuati sunt iam laici calice,
eadem ratiōe ecclesia posset eos
ab Eucharistia coercere.

5. Omnes fatentur sacerdos
tem sub pœna peccati debere
communicare sub vtraque spes-
cie, & cur non peccant laici id
obmittentes.

¶ Respondent catholici.

De pri-
mo.

¶ Concedimus Christum cons-
secrantem instituisse sacramen-
tum sub vtraque specie, & des-
disse Apostolis sub vtraque spe-
cie, qui iam erāt sacerdotes; ideo

VTRAQUE SPECIE **75.**

hodie sacerdos celebrans sumit sub vtraque specie, sed quid hæc ad laicos. Et bibite omnes, est dictum Apostolis & sacerdotibus, qui hoc faciunt, id est consecret in Christi commemorati onem, nam alij non interfuerant nisi Apostoli, vt ex Euangelio liquet, idem Marcus ait, & bibe Mar. 14. runt ex eo omnes, quod de laicis falsum esset.

Fatemur hunc vsum fuisse in primitiua Ecclesia nec tamen vniuersalis fuit vsus, vt patet ex actis secundo capite, at ab ecclesia mutatum. Primo quia **1.** pensata multitudi ne populi, vbi sunt senes, iuuenes, debiles, si non adhiberent debitam cautionem, fieret iniuria sacramento, per effusionem liquidum. Secundo in tanta multitudi ne, quo vase commode contineretur sacramentum vini, & sine effusiõ e promeretur. Tertio nõ **3.**

DE EVCHARISTIA SVB

facile sacramentum vini conseruari posset pro infirmis, quia accessit, putrescit, mouens nauseam vel vomitum sumentibus.

4. Quarto sine periculo effusionis non facile posset deferri de loco in locum pro infirmis. Quinto

5. contingeret alioquin, sacramento dignissimo, summam fieri irreuerentiam. Sexto. Rem miraculis testatam refert Alexander

6. de Ales, quod cum religiosi instarent pro sumptione sub vtraque specie, dum sacerdos esset in actione sacramenti, apparuit patina plena sanguine, quod videtes religiosi obstupuerunt, quo signo petitio eorum cessauit.

Porro credendum est à primitiua Ecclesia incepisse Laicos communicare sub altera specie, & quod sit vnum, quod veniat ex traditione Apostolorum, quia initium huius monstrare nemo potest.

VTRAQUE SPECIES 76.

¶ Quia manducatio sacramen- De tert.
talis exigit spiritalem, verba q̄ Ioan. 6
ego locutus sum spiritus & vi-
ta sunt, vnde sub qualibet spe-
cie est totus Christus, corpore
& sanguine: Ideo laicus sub spe-
cie panis, bibit sanguinem, sed
non sub specie propria, sed sub
specie panis. Porro Christus so-
lum agit de incorporatione no-
stra in ipsum, quod communio
corporis satis indicat, ideo ad
hoc sacramentū hic oculus non
est habendus.

¶ Quod ex causa ecclesia non De quar-
dat alteram speciem, potuit ec- to:
clesia, quia nō minus est sub v-
tracq; specie, quam duabus, & tā-
tum fructum percipit de vna
specie sicut de alia, at ecclesia fi-
deles non debet spoliare fructu
sacramenti ex integro.

¶ Consecrās vtrāq; speciē con De quit
secrat, quia agitur repræsenta-
tio dominicæ passionis, ideo

DE MATRI

corp9 et sanguis simul sub vtraque specie consecrantur, & sacerdos in persona totius populi offert & sumit sub vtraq; specie, in cuius persona totus populus quadam spiritali sumptione sanguinem Christi bibere gaudenter debet credere.

DE MATRIMONIO. XI.

Matrimonium esse sacramentum ostenditur.

Ephc. 5. **M**ulieres viris suis subditæ sint, sicut domino, quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus est caput ecclesiæ, ipse saluator corporis sui, infra, propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna, sacramentum hoc magnū est, ego autem dico in Christo & ecclesia. Hic aperte pronunciat sacra

MONIO. **77.**

mentum, quia coniunctionem viri & vxoris, & ostendit, cuius rei sacræ sit signum, quia Christi & ecclesiæ. Et ne credas solum per similitudinem adductum, ostendit verum esse sacramentum à primo propheta pronunciatum: sic intelligit Hiero.

Honorabile connubium in Hebr. 13 omnibus, thorus immaculatus. Macula non careret thorus, si non esset gratia sacramenti.

Quos deus coniunxit homo non separet, coniunctio diuina non est sine gratia. Mat. 19.

Propter fornicationem (vitandam) vnusquisque habeat vxorem suam. 1. Cor. 7

Domus & diuitiæ dantur à Prou. 19 parentibus: à domino autē proprie vxor prudens.

Vnusquisque vestrum sciat possidere vas suum in sanctificatione & honore, sanctificatio non est sine gratia. 1. Tess. 4

DE MATRIMONIO

1. Tim. 3. ¶ Saluabitur autem per filiorum generationem, si manserit in fide & dilectione. Sine gratia generare filios esset plus damnatio, quam saluatio.
1. Cor. 7. ¶ Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, & si qua mulier fidelis virum habet infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat illum, sanctificatus est enim vir infidelis, per mulierem fidelem, alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sanctificati per sacramentum.
- Gene. 2. ¶ Probabile est benedictionem quam dedit deus Adæ & Eux non fuisse sine gratia.
- Augus. ¶ August. Non tantum fecunditas, cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verumetiam sacramentum nuptiarum, comendatur fidelibus.

Obijci

Obijciunt hæretici.

1. Ad Ephe. 5. vbi Apostolus dicit matrimonium sacramentū, in Græco legitur mysteriū.
2. Nec dicit absolute matrimonium esse sacramentum magnū, sed in Christo & ecclesia.

Respondet Christianus

Fatemur matrimonium esse De prio
mysterium, sed qua temeritate
infert, Itaq; non est sacramen-
tum, cum omnia sacramenta
sint mysteria, & Græci appella-
nt sacramenta in communi,
mysteria.

Matrimonium est magnum De secū
sacramentum in Christo & ec- do.
clesia, at per hoc non pote-
rit probare hæreticus, vt sic mi-
nus sit sacramentū, nam hic ex-
plicat Apostolus, quomō sit rei
sacrae signū, nō solū gratiæ, sed
etiā vniōnis Christi & ecclesiæ.

DE EXTREMA
unctione.

XXII.

Vunctio extrema sacramen-
tum est in ecclesia dei, a
s. Iacobo promul-
gatum.

Iacobi. 5 **I**nfirmatur quis in vobis in-
ducatur presbyteros ecclesie,
& orent super eum, ungen-
tes eum oleo in nomine do-
mini, & oratio fidei saluabit in-
firmum, & alleuiabit eum domi-
nus, & si in peccatis sit remittetur
ei.

Mat. 5. 6 **A**postoli ungebant oleo mul-
tos aegros, & sanabantur.

Hic est materia scilicet un-
ctio olei. s. oliue, quod proprie
oleum dicitur. Alij enim liquo-
res ex similitudine ad ipsum, o-
lei nomen accipiunt forma, quia
cum oratione, & effectus scilicet

VNCTIONE ¶ 79.

remissio peccatorum. Est ergo sacramentum, quia signum sensibile, sacrae rei signum. Nam ad quid aliud fieret unctio? Dionysius Dionysius, eius determinat eam capite. 7. de Ecclesiastica Hierarchia, & Hugo de sancto victore.

¶ August. lib. 2. de visitatione August. infirmorum, docet infirmum debere confiteri, communicare & unctioem sumere, ait enim Nec praetermittendum est illud Apostoli Iac. praecipuum. Infirmatur quis in vobis &c. Ergo roges de te & pro te fieri sicut dixit Apostolus Iacobus, imo per Apostolum suum dominus. Ipsa videlicet olei sacrae delibutio, intelligitur spiritus sancti typica unctio.

¶ August. de rectitudine catholicae conuersationis dicit. Qui aegrotat in sola dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleumque bene

DE EXTREMA
dictum fideliter ab ecclesia petat
vnde corpus suum vngatur.

Obijcit hæreticus.

1. Apostolus non potest sacra-
mentum instituere.
2. Porro dubitatur de autho-
ritate illius Epistolæ.

Respondet Catholicus.

De priõ **N**on videtur absõnum A-
postolum authoritate Christi,
& iussu spiritus sancti instituere
sacramentum. At si etiam Chri-
stus illud instituit, tamen Iaco-
bus promulgauit.

De secũdo. **E**t si aliquando dubitatum
fuerit de illa epistola, an ab alio
fuerit perscripta quam Iacobo:
tamen canonicam obtinuit au-
thoritatẽ Hieronymo teste, &
prima ponitur in canonicis an-
te Petri, Ioannis & Iudæ episto-
las. Quod si ecclesiam non au-
dis hanc Epistolam approban-

INUNCTIONE. P. 80

tem, iam omnia erunt incerta,
quia huiusmōi temerarius, etiā
negaret Epistolas Pauli. Vide
Tomo 4. Homilia 52.

DE H V M A N I S constitutionibus. XIII.

Humana constitutio Cons
ciliarum & pontificum
seruanda.

Q Vi vos audit, me audit, Luc. 10.
& qui vos spernit, me
spernit, qui autē me sper
nit, spernit eū q̄ me misit. Ecce
q̄d Ch̄m & Euangeliū spernit,
q̄ ecclesie p̄latos & ecclesiasticas
constitutiones comtemnit. Scis
tis quæ præcepta dederim vo^s. 1. Thes. 4
vobis per dominū Iesum Chri
stum: & post. Itaq; qui hæc sper
nit non hominē spernit, sed deū,
qui etiam dedit spiritum sans

DE HVMANIS CON

etum in nobis. Moses contra se
& Aaraon murmuranti populo
Exo. 16. lo dixit. Audiui murmur vestrum
contra dominum. Et infra. Nos. n
quid sumus? nec contra nos est
murmur vestrum, sed contra do
minum. Qui nouit deum audit
1. Ioan. 4 nos, qui non est ex deo, non au
dit nos. Per hoc cognoscimus
spiritum veritatis & erroris.

Rom. 13 Omnis anima potestatibus
sublimioribus subdita sit. Non
enim est potestas nisi à deo, quæ
autem sunt à deo ordinata sunt:
Itaque qui resistit potestati, dei or
dinationi resistit. Qui autem re
sistunt, ipsi sibi damnationem
acquirunt.

Titum. 3 Admone illos principibus et
potestatibus subditos esse, dicto
obedire, ad omne opus bonum
paratos esse.

1. petri. 2 Subditi estote omni creature
sive regi quasi præcellenti, sive
ducibus tanquam ab eo missis,

INSTITUTIONIBVS. 31.

& post, serui subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis & modestis, sed etiam discipulis quoniam sic est voluntas dei.

Posse homines statuere, indicant apostoli prohibentes ab immolatis idolorum, sanguine, & suffocato, indicat Paulus, qui tot leges dedit de constituendis episcopis, de viduis, de mulieribus velandis, vt non praedicent mulieres, de non deserendo coniuge infideli, de rebus prophanis & saecularibus iudicij. Et Paulus homo fuit. Actu. 14.

Ad Tit.
Ad Tim.
Ad cor.

Itaque fratres stete & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem siue epistolam nostram.

2. thess. 2

Nimo semper licuit sacerdotibus & presbyteris statuere. Deuterono. duodecimo: prohibet dominus ne erigatur altare,

Deu. 12.

DE HUMANIS

nisi ubi sit archa foederis, tamē
Samuel existente templo in Sy-

1. Reg. 7

3. Re. 18.

lo, erexit lapidem in Masphat,
Et Helias erexit in monte Car-
melo. Deutero. 17. Si iudicium
ambiguum fuerit, supra loco 1.

Mat. 23

Mat. 18.

¶ Supra cathedram Moyli se-
derunt scribæ & pharisæi, quæ
dicunt facite. Si ecclesiam non
audierit, sit tibi sicut ethnicus &
publicanus.

Phil. 3

¶ Quicumque perfecti sumus
hoc sentiamus, & si quid aliter
sapitis, & hoc vobis reuelabit
deus. Ecce quod ecclesia statuit
in honorem dei, hoc deo reue-
lante facit.

1. cor. 11.

¶ Laudo vos fratres quod per
omnia mei memores estis, & si-
cut tradidi vobis præcepta mea
tenetis, non autem tradidit eis
omnia in scriptis, vt supra,
& huiusmodi præcepta tra-
dita in primitiua Ecclesia, scri-
pta & non scripta, testatur

CONSTITUTIONIB.

Dionysius. 1. de ecclesiasti. hierarchia.

Non facietis ibi, quæ nos hic facimus hodie, singuli q̄ sibi res etum videtur. Deut. 12

Secundum axioma.

Ecclēsiasticæ consuetudines ritus & ceremoniæ, æquæ sunt obseruandæ, atq; leges diuinæ.

ff. de leg. g. 1. diurna. & l. imo.

Manifestatur primo à simili. Consuetudo in ciuilibus habet vim legis, cur non in vsibus ecclēsiæ? quia consuetudo ecclēsiæ valet contra contentiosos.

Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neq; ecclesia dei. Super quo ait Hieronymus.

1. cor. 11

Apostolus cū præcipisset mulierem orare velato capite, præuenit obiectionem, qua quispiam ei dixisset vbi scriptum est: per hoc qd' allegat cōsuetudinē.

2. Pet. 3.

Venient in nouissimis tem

DE HVMANIS

poribus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes: hoc faciunt hæretici, qui non secundum statuta patrum viuunt, sed secūdum propria desideria.

¶ Hæretici sunt Chamitę deridentes nuditatem matris ecclesię, quia sine expresso textu scripturę præcipiat.

Philip. 4

¶ Fratres quęcunq; sunt vera, quęcunq; pudica, quęcunq; amabilia, quęcunq; bonę famę, si qua virtus, si qua laus disciplinę, hæc cogitate, quę & didicistis, & accepistis & audistis & vidistis in me, huiusmodi autę sunt cōstitutiones ecclesię, quare sunt seruandę.

Act. 15

¶ Perambulabat (sanctus Paulus cum Sila) Siriam & ciliciam confirmans ecclesias, præcipiēs custodire præcepta apostolorum & seniorum.

Act. 16.

¶ Cū pertrāsirēt Paulus Silas,

DE CONSTITUTIONIBUS. 85.

& Thimotheus ciuitates, tradē
bāt eis custodire dogmata, quæ
erant decreta ab apostolis & se
nioribus, qui erant Hierosoly
mis. Pondera decreta, quod nō
erat solum decretum de cessatio
ne legalium.

¶ Christus non solum dedit po
testatem plantādi ecclesiam per
prædicationem, sed etiam regē
di, modo illa includit potestātē
faciendi statuta pro salutari res
gimine, sine quibus hic non vi
uitur. &c. Attendite igitur vos **Actu. 20**
bis & vniuerso gregi, in quo
vos spiritus sanctus posuit epis
scopos, regere ecclesiam dei.

¶ Denunciamus vobis, fra
tres in nomine domini nostri **2. Thes. 3**
Iesu Christi: vt subtrahatis vos
ab omni fratre ambulante in
ordinate: & non secundum
traditionem, quam acceperunt
à nobis.

¶ Policar. ad Philippē. Subiecti

¶ DE HVMANIS CON

estote presbyteris & diaconis, si eut deo & Christo. Hierony. ad Lucinium. Traditiones ecclesiasticæ obseruandæ sunt, vt à maioribus traditæ sunt, vnaquæq; prouincia sensu suo abundet, & præcepta maiorum, leges apostolicas arbitretur.

Augus. ¶ Extant multi canones in decretis super illare ex verbis Au. c. ecclesiasticarum c. in his c. catholica. cum similibus dist. xi.

Hebr. 13 ¶ Obedite præpositis vestris & subiaceate eis, ipsi enim reddisuri sunt rationem pro animabus vestris.

1. cor. 14 ¶ Omnia secundum ordinem fiant in vobis, ordo autem requirit legem.

¶ Obijciunt hæretici.

Marci. 7 1. Frustra me colunt docentes doctrinas & præcepta hominum.

De. 4. 12 2. Non addetis ad verbum

INSTITVTIONIBVS. 784.

quod loquor vobis, nec aufere Apo. vi
tis ex eo.

3. Empti estis precio, nolite fieri serui hominum. 1. cor. 7

4. Si spiritu ducimini, non estis sub lege. Gala. 5

5. Iusto non est lex posita. 1. tim. 1.

6. Lex iram operatur. Rom. 4.

7. Vbi spiritus domini ibi libertas. 2. Cor. 3

8. Qua libertate Christus nos liberauit. Galat. 4.

Respondent Catholici.

Christum non improbasse De priore
traditiones hominum simpliciter,
sed quas faciebant contrarias le-
gi diuinæ, aut relinquebant legem
diuinam, quia vbi supra se-
quitur. Relinquentes enim man-
data dei, tenetis traditiones ho-
minum, & dicebat illis. Bene ir-
ritum fecistis preceptum dei, vt
traditionem vestram seruetis. Si-
cut ibi declarat, & apud Matth. Matt. 15

DE HVMANIS CON

Ad Tit. **1** Explicat Paulus, Non intendētes mandatis hominum auerſantium veritatem.

Hinc, væ æternæ damnationis comminatur dominus conſidentibus huiusmodi traditiones impias. Væ inquit, per prophetam, qui condunt leges iniquas, & ſcribentes iniuſtitias ſcripſerunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent cauſæ humilium populi mei, vt eſſent viduæ præda eorum & pupillos deciperent &c. Constitutiones vero eccleſiæ, augent cultum diuinum, cōcupiſcentiam carnis coercēt, & ad ſeruanda diuina præcepta expeditiorem faciunt, ac fraternā charitatem augent.

De ſecū. **1** Nihil addēdum eſt ſcripturæ quod corrumpat aut deprauet ipſam, aut quod dicatur eſſe de integritate ſacræ ſcripturæ, ſeſ

CONSTITUTIONIBVS. ¶ 55.

cus quando promouet ea quæ in sacris literis sunt mandata vel consulta, nam constitutiones ecclesiæ, & si non sunt in scriptura in propria forma, tamen emanant ex ea: vt testatur sapiens.

¶ Omnis sermo dei ignitus clipeus est sperantibus in se. Ne addas quicquam verbis illius, & arguaris, inueniarisque mendax: non prohibetur ergo simpliciter omnis additio, sed solū additio falsa & mendax. Prou. 30

¶ Si quis (inquit) apposuerit ad hæc, apponet deus super illum plagas scriptas in libro isto. His vero qui addunt vel apponunt exponendo, declarando aut interpretando scripturas, leges aut constitutiones ad diuinum honorem, ecclesiæ decorem, & animarum salutem condendo (propter quod etiam Christus alios voluit esse doctores Apou. 1.

DE HVMANIS CON

in ecclesia, alios apostolos, alios
 Ephe, 4. euangelistas alios pastores. Et
 1. cor. 12 alij dantur genera linguarum,
 alij (interpretatio sermonum)
 promittitur æternæ vitæ præ
 mium, qui operantur (ait ipsa
 æterna sapientia) in me, nō pec
 Eccle. 24 cabunt, & qui elucidant me vis
 tam æternam habebunt. Et alijs
 Dani. 12 bi. Qui docti fuerint fulgebunt
 quasi splendor firmamenti, &
 qui ad iusticiam erudiunt multos,
 quasi stellæ in perpetuas
 æternitates.

Acutius soluitur qd' ibi pro
 hibentur Tikun Zofrim, & illā
 solutionem credo veram, vide
 in Porcheto & Galatino.

De terti. **¶** Non debent fieri serui hoīm,
 faciendo schismata, vt vnus sit
 Cephæ, alter Apollo,

De quar
 to. **¶** Qui agūtur perfecte spiritu,
 non sunt sub lege Moyfaica, aut
 coerciua, egēt tñ lege directiua:
 sicut Adā habuit legē i paradso.

Iusto

INSTITUTIONIB. 186

Iusto perfecta charitate, qui totus regitur spiritu diuino, nō est lex posita, pro ea parte qua est iustus, sed quia caro concupiscit aduersus spiritum, pro ea parte habet legem reformantem. Vel dic vt de quarto.

De quinto.
Galat. 5.

Lex Mosaica iram operatur, si non adiuuamur à gratia, gratia autem & veritas per Iesum Christum.

De sexto.

Libertas Euangelica sicut non excludit potestatem & obedientiam superioris, ita nec eius statuta, sed libertas illa opponitur seruituti legis Moyseicæ, & seruituti peccati: Ideo est solum libertas in spiritu, quia non seruit peccatis, & quia ipsa libertas promouet bonum, non excludit constitutiones & ecclesiæ præcepta, quæ similiter promouēt bonum, vt testatur Paulus. Vos in libertatem vocati

De septimo.
Rom. 13

Galat. 5.

DE HUMANIS CON

estis fratres, tantum ne libertatem occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem. Et Petrus, Quasi liberi, & non quasi velamen habentes maliciæ libertatem, sed sicut serui dei. Item. Qui, scilicet hæretici, in errore conuersantur libertatem illis promittentes, cū ipsi serui sint corruptionis. Hoc beati Petri verbum impletum videmus in priapistis Lutheranis, omnis spurcitia & immundiciæ seruis, hanc impiam & diabolicam seruitutem, libertatem euangelicam mentientes.

¶ Porro in sacris lris sæpe cōmendatur libertas ab onerosa illa lege Moysaica. Paulus. Ro. 6.7 Non estis sub lege, sed sub gratia, infra. Lex in homine dorminatur quanto tempore uiuit, itaque fratres mortificati estis legi per corpus Christi. Non iustificatur homo ex ope

INSTITUTIONIB. 137.

ribus legis, lex pædagogus nos-
ter fuit in Christo Iesu. Et qui-
cunque ex operibus legis sunt,
sub maledicto sunt. State & no-
lite iterum iugo seruitutis con-
tineri. Si circumdimini, Christus
nihil vobis proderit.

¶ Ideo ablatæ sunt neomeniæ,
sabbata baptismata. &c. Quo- Gala. 4
modo conuertimini iterum ad
infirma & egena elementa: qui-
bus denuo seruire vultis, dies
obseruatís & menses & tempo- Ephc. 2
ra & annos. Ipse enim est pax
nostra, qui fecit vtraque vnum
& medium parietem maceriæ,
soluens inimicitias in carne sua,
legem mandatorum decretis Collos. 2
euacuans. Nemo vos iudicet in vlllo cibo aut potu, aut in
parte diei festi aut neomeniæ,
aut sabbatorum, quæ sunt um-
bra futurorum, idem in Episto.
ad Heb. & Actu. 15.

Q 2

DE FESTIS

¶ Est igitur Christiana seu Euangelica libertas non aliud quàm (vt Paulo Placet) redemptio seu absolutio à seruitute legis & peccati per Iesum Christum facta, qua addicti deo & iustitię, filiorum adoptionem recipimus. De hac libertate saluator dixit Iudæis. Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. Vide ibidem Augustinum.

Rom. 6.
7. & 8
Galat. 5.
Ioan. 8.

DE FESTIS ET IEIUNIIS. Non esu carnisum & gradib. cõ. sanguinitatis.

XIII.

¶ Vnum diem in septimana deo consecratum, est omnibus obuium.

DE T. IEIUNIIS. *℞*ss.

IN lege Moyſi adhuc inſtitu-
it deus alia feſta. Tribus vici-
bus per ſingulos annos mihi
feſta celebrabitur, Azymorū Pri-
mitiuorum & frugum. Et infra.
Ter in anno apparebit omne
maſculinum tuum coram do-
mino deo tuo, ſcilicet Paſche,
Pentēcoſte, & Scēnapegiorum.
℞ Habes hoc loco ludæorum
pēgrinationem & ex ea & in ea
fundatā pēgrinationē Chriſtia.
℞ Menſe ſeptimo prima dies
menſis erit vobis ſabbatum me-
moriale clangentibus tubis, &
vocabitur ſanctum, infra. Deci-
mo die menſis huius ſeptimi die
es expiationum erit celeberris-
mus, & vocabitur ſanctus, in-
fra. A quinto decimo die men-
ſis huius ſeptimi, erunt feriæ ta-
bernaculorū ſeptē diebus: & q̄d
in vnoquoq; die offerendum.
℞ In Cale. aut. i. mēſiū exordijs,
offeretis holocauſtū domino.

Exo. 23.

Num. 28

Ibidem.

Leui. 23.

Leui. 23.

Leui. 23.

Nu. 28

DE FESTIS.

Exo. 40. **D**edicauit Moyses tabernaculum domini.

Num. 7. **D**edicatio templi primi sub Salomone.

3. Reg. 8. **D**edicatio templi secundi sub Esdre.

1. Esd. 6. **D**edicatio templi restituti & altaris, sicut legitur.

1. Mac. 4. **E**t fecerunt dedicationem altaris diebus octo.

Expende Encenia à Machabeo instituta, tamen à Christo obseruata. Colligamus festos dies Iudæorum præter sabbata, septem dies azymorum Pasche, vnum Pentecostes, vnum turbarum, vnum expiationis (qui erat in capite anni) septem tabernaculorum seu Scenopegia, septem Encæniorum seu luminū aut dedicationis, Neomenias seu lunationes habebāt dies. 12. in Embolismali. 13. collecti dies faciunt triginta quinque, vbi tantum tria sabbata intercurrunt.

DE THEIVNIIS 189.

Cum autem maiora receperimus beneficia à deo per Euangelium, quam Iudæi sub lege, cur non plures etiam dies agendi gratias haberemus: vel hos maxime qui fuerunt in veteri lege?

Vnde festo paschæ legalis, succedit in noua lege festum passionis & resurrectionis Christi, 1. cor. 5. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Festo Pentecostes in quo data fuit lex vetus, succedit festum pentecostes in quo data fuit lex spiritus vitæ. Festo neomeniæ festum gloriæ osæ virginis Mariæ, in qua primo apparuit illuminatio solis, id est Christi p copiam gratiæ. Festo tubarum succedunt festa apostolorum, quorum prædicationis sonus exiuit in omnem orbem terrarum. Festo expiationis succedunt festa martyrum & confessorum.

DE FESTIS

Festo tabernaculorum succedit festum consecrationis ecclesiæ, Festo cætus atq; collecte succedit festum angelorum, vel etiam festum omnium sanctorum:

Gene. 2

Exo. 20

Num. 15

¶ Sabbatum est multipliciter à deo præceptum, nec in Euangelio, nec in paulo definitum est cessasse sabbatum, attamen ecclesia instituit diem dominicum, per traditiones apostolorum sine scriptura. Dominicę diei meminit Ioanes dicens. Fui in spiritu in dominica die. Meminit & eiusdem diei suus discipulus Ignatius ac Philippus in fine. Hierony. de dominica paschæ, vniuersa sabbati gratia, & antiqua illa festiuitas Iudæorum diei istius, solennitate mutata est.

Apoc. 1

Ignatius

Hiero.

¶ Mutatum est autem sabbatū quod significat primam creationem in diem dominicū, in quo commemoratur noua creatura inchoata resurrectione Christi, vnde

¶ ET IEIUNIIS. **¶** 90.

vnde Augustinus ad inquisitiones Ianuarij. Dies dominicus non Iudæis sed Christianis, resurrectione domini declaratus est, & ex illa cœpit habere festiuitatem suam.

¶ Augustinus contra Faustum libro. 19. Cum quæris sabbaticium cur non obseruat Christianus? Respondeo, Imo id propterea non obseruat Christianus, quia quod figura profitebatur, iam Christus impleuit, plura de his Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Gregorius ad Romanos.

¶ Festum san. Laurentij celebrabant Hippone Aug. tract. 27. super Ioannem: & Romæ sub Leo. papa vt in hom. illius diei.

¶ De ciborum delectu, secunda propositio.

¶ Ecclesia licite prohibet certos cibos, certo tempore. Propō. 2.

¶ Abstineatis vos ab immolando Act. 15.
R.

DE FESTIS

ris simulachrorum & sanguine
& suffocato.

Rom. 14 ¶ Quæ pacis sunt sectemur, &
quæ ædificationis sunt inuicem
custodiamus, noli propter escã
destruere opus dei, omnia qui-
dem munda sunt, sed malum est
homini, qui per offendiculum
manducat. Bonum est non mã-
ducare carnem, & non bibere
vinum, neq; in quo frater tuus
offenditur, aut infirmatur, aut
scandalizatur.

1. Cor. 5 ¶ Si esca scandalizat fratrem
meum, non manducabo carnẽ
in æternum, ne fratrem meum
scandalizem.

Dan. 10 ¶ Caro & vinum non introie-
runt in os meum.

De cõse. di. 5. ca. de esu
Philipp. ¶ Leo papa quartus dicit. Ve-
tustissimam esse consuetudi-
nem abstinendi à carnibus
quarta & sexta ferijs. Et ex
Hieronymo colligitur super
epistolam, ad Gala. & Ignatius

DE Ieiuniis. 91.

testatur sancti Ioannis euangelistæ discipulus.

De ieiuniorum ratione, tertia propositio.

De ieiunio idem liquet rem esse sanctam propter corporis macerationem, spiritus pertinacis expulsionem, diuinæ gratiæ implorationem, & Christi ieiunantis imitationem.

Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum.

Psal. 108

Nunquid possunt filij sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. Illud opere impleuerunt apostoli. Mini

Mat. 9

Lucæ. 5

Act. 13

Cum constituissent illi super singulas ecclesias presbyteros, et orassent cum ieiunationibus,

Actu. 14

DE FESTIS

1. Cor. 6 commendaauerunt eos domino.

In om̄ibus exhibeamus nos sicut dei ministros, in multa patientia, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs.

Jonæ 3. **N**inuite indixerūt ieiunium.

Matt. 6 **T**u cum ieiunas vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito, & pater tuus qui est in abscondito, reddet tibi. Ecce ieiunium meritorium.

Idem de quadagesima.

Mat. 4. **C**um ieiunasset Iesus quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt.

Deut. 9 **M**oyfes ieiunauit. 40. diebus & 40. noctibus.

3. Re. 16 **S**imiliter Helias totidem diebus ieiunauit.

Iohel. 2. **S**anctificate ieiunium. Huius miliabam in ieiunio animam meam.

Psal. 34.

¶ ET IEIUNIIS 92.

¶ Si vouerit mulier vt per ieiunium affligat animam suam, in arbitrio viri crit si faciat siue nō faciat. Si audiens vir tacuerit, & in alterum diem distulerit sententiam, quicquid vouerat atque promiserat reddat. Nu. 30

¶ Sacra scriptura vbique testatur ieiunium deo fore acceptū, 3. Reg. 21. Tob. 12. in Achab, Tobia, Iudith, Hez. Luc. 2. ster, Daniele, Niniuitis Anna vidua.

¶ Ignatius ad Philipp. Quadragessimam vero nolite pro nihilo habere, imitationem enim continet conuersationis dei.

¶ Confirmauit Thelesphorus papa vicinus temporibus apostolorum. Item Ambrosius, in multis sermonibus. Concilia item Agathense & Aurelianē. Origenes homilia decima, super Leui. Habemus dies quadragesimo ieiunijs consecratos. Hierony. aduersus Montanum.

DE FESTIS

Nos quadragesimam secundū traditionem apostolorum, ieiunamus.

Hieron. **¶** Iovinianus, qui ieiuniorū afflictionē & oēm corporis cruciatū in luxuriā & epulas conuertit.

Hirene. **¶** Valentiniani hæretici omni tempore carnes libere comedendas dixerūt, Hirene. li. i. ca. i

hom. 56 **¶** Chrysoſto. meminit de ieiunijſ monachorum, & quo modo dicant gratias.
super Math.

homi. 10 **¶** Origenes, Habemus quadragesimæ dies ieiunijſ consecratos, habemus quartum & sextū septimanæ dies, quibus solenniter celebramus. Est certe libertas Christiana per omne tempus ieiunandi, non obseruatione superstitiosa, sed virtute.
sup leui.

Nam quomodo apud eos castitas incorrupta seruetur, nisi arctioribus continentię fulta subsidijſ? Quomō sapientię & sciētię student? Nonne per continē

DE TIEIVNIIS. ¶ 95.

tiam ventris & gutturis? Quo modo quis seipsum castrat propter regnum cœlorum, nisi ciborum affluentiam rescet? nisi ab stinencia vtaris ministra? Hæc ergo christianis ieiunandi ratio est. Hæc ille.

Mat. 19

¶ Maximus episcopus. Sacra rum literarum exempla protu limus, quibus approbamus hūc quadragenarium numerum, nō esse ab hominibus constitutum sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione initiatum, sed cœlesti maiestate præceptū. Et paulo post. Hæc autem non tan sacerdotum præcepta quā dei sunt. Atq; ideo, qui ea spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum qui in suo loquitur sacerdote.

1. thess. 4

¶ Ambrosius serm. de ieiunio. Vt sciamus inquit non esse nō uellum ieiunium, primam illic (scilicet in paradiso) legem con

DE FESTIS

dis. 35. ca. stituit (s. primis parentibus) de
Sext. die ieiunio, &c. Greg. Augustinus,
& omnes quotquot fuerunt do-
ctores catholici ita senserunt &
docuerunt de ieiunijs obseruandis

¶ Quarta propositio de gradi-
bus consanguinitatis.

¶ Gradus consanguinitatis im-
pediunt matrimonium. Ioan-
nes baptista increpauit Herodē
dicens. Non licet tibi habere u-
xorem fratris tui.

1. cor. 3

¶ Paulus tradidit satanę Corin-
thium fornicantem cum sua no-
uerca.

¶ In veteri lege gradus consan-
guinitatis & affinitatis sunt a
deo prohibiti. Omnis homo ad
proximam sanguinis non acces-
det, vt reuelet turpitudinem su-
am. Grego. episcopus Gallie, p-
geniē suā vnūquēq; vsq; ad se-
ptimam obseruare decernimus
generationem, & quamdiu se
agnoscūt affinitate p-
pinquos,

Leuit. 18

¶ ET IEIUNIIS ¶ 94.

ad coniugalem accedere copu-
lam negamus, quod si fecerint De cōsā.
separentur. Concilium tamen & affi. c. 1
generale reduxit ad quartum Non de
gradum. bet.

¶ Ambrosius lib. 8. epistolarū Epist. 66
docet, non omnes gradus illicitos
à lege fuisse expressos. Ante 35. q. 3. c.
tempora beati Gregorij dispen- quędam
sabant etiam in secundo gradu, lex.
scribit enim Augustino Anglo
rum episcopo. Quędā lex Ro-
mana permittit, vt siue fratris
vel sororis, seu duorum fratrum
germanorum, filius & filia mi-
sceantur, sed experimento didi-
cimus ex tali coniugio sobolem
non succrescere.

¶ Obijciunt hæretici contra se-
cundam propositionem.

1. Non quod intrat in os, cor Mat. 15
inquinat hominem.

R 5

¶ DE FESTIS

2. Tim. 4 2. Omnis creatura dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Et ibi vocat doctrinam dæmoniorum & mendacem, abstinere à cibis, quos deus creauit, ad percipiendum cum gratiarū actione, fidelibus.
- ad Tit. 1 3. Omnia munda mundis, co inquinatis autem & infidelibus nihil est mundum.
- Colos. 2 4. Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum.
- Rom. 9 5. Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis, non dixit ieiunijs.
6. Christus in euangelio non præcepit discretionem ciborum, quid ergo imponitis hoc onus fidelibus.
- Actu. 15 7. Libertas Christiana non patitur hæc onera seruitutis.

¶ ET IE I VNIIS. **¶** 95.

¶ Respondent catholici.

¶ Nihil hic dicere Christum de **De priō**
ieiunio, sed tollere errorem Iu-
dæorum, qui credebant cibos
non lotis manibus tactos fieri
immundos, & comedentem
hunc cibum fieri immundum,
vt liquet ex Mathæo, & Mar-
co, hanc stultitiam reijcit Chri- **Marc. 7.**
stus, cibos illotis manibus ta-
ctos non inquinare comedens
tes. Alioquin comedens suffo-
catum tēpore apostolorum, aut
venenum scienter, non fuisset
coinquinatus. Hunc locum tor-
quebant & Manichæi contra
delectum ciborum, Augustin.
libro. 16. contra Faustum.

¶ Aduerte igitur, q̄ cibis in-
trans in os, quia in ventrem va-
dit, & in secessum emittitur nō
coinquinat hominē. Sed homo
ipse cōtra dei & ecclesiæ prohi-
bitionē, aut etiā ecclesię cōsuetu

DE FESTIS

dinem ac contra propriū votū,
aut cum scandalo proximi sui
sumens cibum, seipsum coinquinat. Hoc enim procedit ex
malo corde. i. ex contemptu dei
& ecclesiæ in suis præceptis.

Li. 14. de
ciuit. dei
ca. 12.

Unde Augusti. Non ideo debet quis existimare leue ac paruum fuisse illud peccatum commissum in paradiso, quia in esca factum est, non quidem mala ac noxia, nisi quia prohibita &c. Ita vinum utiq; bonū in se Rechabitas coinquinasset, si illud contra patris prohibitionem bibissent. Sed quia abstinerunt, placuerunt domino, sequitur enim. Hec dicit dominus exercituum de Israel. Pro eo quod obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, non deficient vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

Et de Ioanne baptista prædicat

¶ ET IEIUNIIS **¶** 96.

xit Gabriel angelus, vinum & ficeram non bibet. Item Escaeus erat locustæ & mel siluestre.

Lucæ. 1.
Matth. 3.
Marci. 1.
Luc. 3.
1. Mac. 7

¶ Eleazarus & Machabæi potius mori elegerunt, quam suillis contra diuinæ legis prohibitionem vesci carnibus. Sed inobedientes Lutherani vaniloqui & seductores, vniuersas domos subuertentes, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia, vt Cretenses semper mēdaces malæ bestię, ventres pigri, nulla seruant ecclesiæ ieiunia, sedentes super ollas carniū in Aegypto, nauseantes manna cœleste, grauantes corda sua crapula, & ebrietate, mentem habentes & conscientiam inquinatas. Gloriantur se euangelicos, factis autem negant, cum sint abominabiles, & increduli, & ad omne opus bonum reprobī.

Titum. 1
Num. 11
Luc. 21
Titum. 1
De secū.

¶ Non voluit apostolus iudai-
ca obseruātia aliquos cibos esse

DE FESTIS

perpetuo prohibitos, vt carnē
Actu. 15 suillam (demptis decretis in con
cilio apostolorū) at ecclesia cre
dit omnem creaturā dei bonā,
licet pro tempore ad mortificā
dum veterem hominem præci
piat, ab aliquibus abstinere.

Porro hic non tractat aposto
lus de ieiunio, vel maceratione
carnis, sed quia Tatiani & alij
hæretici dicebant, certas esse res
creatas à principio malo. Pau
lus hoc destruit, quia omnis cre
atura dei sit bona, & cum gratia
rum actione sumenda, quod fa
cit catholicus, licet non pro om
ni tempore, nec Paulus hoc præ
cipit pro omni tempore.

De tert. **I**n lege aliqua animalia erant
immunda per significationem,
Iudæi crediderūt per naturam,
destruit errorem Paulus, quia
fidelibus omnia sint munda, &
pro tēpore comedenda, at quod
non liceat abstinere pro tempo

DE IEIUNIIS. ¶ 97.

re, hoc non prohibet apostolus
Vnde san. Iacobus minor nunquam est vsus carnibus vel vino, auctore Egesippo.

¶ Similiter dicatur, nā noluit si De quar
deles ritu Iudaico iudicari in ci to.
bo & potu & festis.

¶ Spiritu facta carnis mortifi De quin
cantur, ac spiritus iuuatur, si ca
ro ieiunijs crucifigatur, sicut di
cit Paulus. Qui Christi sunt car
nem suam crucifixerunt. Et ite Gala. 5
rum. Castigo corpus meum, & 1. Cor. 9
in seruitutem redigo.

¶ Etiam si Christus non docuit De sext.
aliquando abstinendum à car
nibus, hoc non refert, quia ipse
docuit; magis necessaria ad salus
tē. Sed quę expediunt & promo
uēt salutem, reliquit magisterio
spiritus sancti & ecclesię, & illa
non omnia per se explicuit.

¶ Dic vt in puncto superiori De sept.
de constitutionibus humanis
argumento vltimo.

DE VENERATIONE

sanctorum

XV.

Sctōs honorā dos. Sancti ut amici dei, sunt im-
plorandi, ut pro nobis in-
tercedant, & licet sancti, nō
sint adorādi latria, quia soli deo
debetur, tamen venerandi sunt
dulia. Ioan. 12. Si quis mihi mi-
nistrauerit, honorificabit eum
pater meus qui in cœlis est. Si
ergo deus honorificat sanctos,
cur nos non honoremus san-
ctos? Quamdiu fecistis vni de
his fratrib. meis mīmis, mihi fe-
cistis. Itaq; honor exhibitus san-
ctis, exhibetur deo.

Matt. 25

Psal. 138

Hiere. 15

Mihi autem nimis honorati
sunt amici tui deus, nimis con-
fortatus est principatus eorum.

Si steterint Moyses & Samu-
el coram me, non est anima mea
ad populum istum. Quod ex-
ponens Greg. dicit quasi diceret
nec illos

¶ SANCTORVM. 168.

nec illos modo pro amicis au^{Gregor.}
dio, quos magnæ virtutis meri
to, orare etiã pro inimicis scio.

Vbi manifeste innuit Hieremias
sanctos orare pro populo.

¶ Voca ergo si quis est, qui tibi
respondeat, & ad aliquem san
ctorum conuertere, quæ quidẽ
verba quamuis Elephas the^{Iob. 5.}

manites ad Iob dixerit, non ta
men ea Iob reprehendit, sed vt
sanum consilium amici accepta
uit. Ita & Heliu dixit, Si fuerit ^{Iob. 33.}

angelus pro eo loquens v^{Heliu.}

num de similibus, vt annunciet
hominis æquitatem, miserebitur
eius, scilicet deus, & dicet. Li
bera eum vt non descendat in
corruptionem, inueni in quo ei
propiciet.

¶ Ite ad seruum meum Iob, & ^{Iob. 42.}

offeret holocaustũ pro vobis,
faciem eius suscipiam, vt non
imputetur vobis stulticia. Et in
fra. Dominus quoq; conuer

DE VENERATIONE

sus est ad pœnitentiam Iob,
cum oraret ille pro amicis suis.

Gene. 48 **D**ixit Iacob, & inuocetur no-
men meum super eos, & nomi-
na patrum meorum Abraham
& Isaac & Iacob.

Exo. 28. **M**oyſes dixit ad eum. Quie-
ſcat ira tua & eſto placabilis ſu-
per malitia populi tui. Recordare
Abraham Isaac & Iſrael, qui-
bus iuraſti per ſemetipſum di-
cens. Multiplicabo ſemen ve-
ſtrum, ſicut ſtellas cœli. &c. Et
ſequitur. Placatus eſt dominus
ſuper iniquitate populi ſui.

Baruh. 3 **D**omine omnipotens Deus
Iſrael, audi nunc orationem
mortuorum Iſrael & filiorum
ipſorum, qui peccauerunt ante
te. &c.

2 Mac. 15 **V**idit Iudas Machabæus
Oniam manus protendentem
orare pro omni populo Iudæ-
orum, poſt hoc vidit alium vi-
rum etate & gloria mirabilē, de

¶ SANCTORVM 139.

quo dixit Onias, hic est fratrum amator & populi Israel, hic est qui multum orat pro populo et vniuersa sancta ciuitate, Hieremias propheta dei.

¶ Si patres vestri in limbo nondum clara diuinæ faciei visione beati, pro suis orabant, quanto magis sancti in æterna beatitudine deum facie ad faciem perpetuo contemplantes, credendi sunt orare pro nobis.

¶ Quamdiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Itaque honor exhibitus sanctis, exhibetur deo. Mat. 25.

¶ Pro hoc orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Psal. 31.
Hebræi legunt omnis misericors, beati autem sunt sancti & misericordes.

¶ Absolon reconciliatus patri, per biennium tamen moratus Hierusalem non vidit faciem patris sui, sic peccator recon-

¶ DE VENERATIONE

sus est ad pœnitentiam Iob,
cum oraret ille pro amicis suis.

Gene. 48 **¶** Dixit Iacob, & inuocetur no-
men meum super eos, & nomi-
na patrum meorum Abraham
& Isaac & Iacob.

Exo. 28. **¶** Moyses dixit ad eum. Quies-
cat ira tua & esto placabilis sus-
per malitia populi tui. Recordare
Abraham Isaac & Israel, qui-
bus iurasti per te ipsum di-
cens. Multiplicabo semen ves-
trum, sicut stellas cœli. &c. Et
sequitur. Placatus est dominus
super iniquitate populi sui.

Baruh. 3 **¶** Domine omnipotens Deus
Israel, audi nunc orationem
mortuorum Israel & filiorum
ipforum, qui peccauerunt ante
te. &c.

1 Mac. 15 **¶** Vidit Iudas Machabæus
Oniam manus protendentem
orare pro omni populo Iudæ-
orum, post hoc vidit alium vi-
rum etate & gloria mirabilē, de

¶ SANCTORVM 129.

quo dixit Onias, hic est fratrum amator & populi Israel, hic est qui multum orat pro populo et vniuersa sancta ciuitate, Hieremias propheta dei.

¶ Si patres vestri in limbo nondum clara diuinæ faciei visione beati, pro suis orabant, quanto magis sancti in æterna beatitudine deum facie ad faciem perpetuo contemplantes, credendi sunt orare pro nobis.

¶ Quamdiu fecistis vni de his fratrib. meis minimis, mihi fecistis. Itaq; honor exhibitus sanctis, exhibetur deo. Mat. 25.

¶ Pro hoc orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Psal. 31.
Hebræi legunt omnis misericors, beati autem sunt sancti & misericordes.

¶ Absolon reconciliatus patri, per biennium tamen moratus Hierusalem non vidit faciem patris sui, sic peccator recon-

DE VENERATIONE

ciliatus deo non statim se præsentat deo, sed per mediatores & intercessores.

3. Reg. 2

¶ Salomō thronum matri suæ iuxta thronum suum collocari præcepit, Verus pacificus Salomon Christus honorans matrē suam, idem facit.

Psal. 33.

¶ Angeli orant pro nobis, immitet angelus domini in circuitu timētium cum & eripiet eos.

Psal. 90.

¶ Angelis suis mandauit de te, vt custodiant vias tuas.

Zacha. 1

¶ Orat angelus pro populo Iudaico, domine exercituum vsq̄ quo tu non misereberis Hierusalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es. Et respondit dominus angelo bona verba consolatoria.

Apoc. 6

¶ Quatuor animalia & vigin⁹ siquatuor seniores ceciderunt coramagno, habentes singuli citharas & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ sunt

SANCTORVM 1100.

orationes sanctorum.

Angelus stetit ante altare habens thuribulum aureum, & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum dei, & ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum, de manu angeli coram deo.

Apoc. 8

Omnes sunt administratorum spiritus, qui in ministerium mittuntur propter eos, qui heredes erunt salutis. Angeli ergo suffragantur nobis cur igitur eorum suffragia & ministeria non licet implorare?

Heb. 1

Actu. 12

Et eadem quæ de angelis est ratio est & de sanctis, qui in regno cælorum ipsis sunt æquales:

Mat. 28

Mar. 12

Nec superavit illum (Helisæum) ullum verbum, & mortuum prophetavit corpus eius, in vita sua fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est.

Eccl. 48

DE VENERATIONE

Secundo probatur rationib.

Pria rō. **¶** Christus intercedit pro nobis
secundum, humanitatem ad de-
um patrem. Quia & Christus
Rom. 8. Iesus interpellat pro nobis.

Hebr. 7. **¶** Iesus sempiternum habet sa-
cerdotium vnde & saluare in
perpetuum potest, accedens per
semetipsum ad deum, semper vi-
uens, ad interpellādū pro nobis.

1. Ioan. 2. **¶** Sed & si quis peccauerit, ad-
uocatum habemus apud patrē,
Iesum Christum, iustum, & ipse
est propitiatio pro peccatis nos-
tris, non pro nostris autem tan-
tum, sed etiam totius mundi.

Scd'a rō **¶** Si ergo caput Christus orat
pro nobis, cur non etiam mem-
bra eius, sancti cum eo rogātes,
qui se conformant Christo?

¶ Viui orant pro inuicem, &
impetrant sæpe.

Iaco. 5 **¶** Orate pro inuicem vt salues
mini, & adducit orationem He

SANCTORVM. *R*ioi.

liæ tertio Regum. 27.

*M*oyſes orauit. Exo. 17. & 31
Mulier chananæa pro filia ſua
Matth. 15. Centurio pro ſeruo
ſuo. Luc. 7. Paulus pro conuau
gantibus. Act. 27.

Dilema

*S*i ergo uiui orant pro inuiſ
cem, cur etiam beati mortui hoc nis inſo
non facerent, qui ſunt in charita iubile.
te perfectiores, & apud deum
potentiores, & mente puriores?
Aut ergo ſancti non orant pro
nobis, ſicut uiui, quia eſt res
eis indigna, itaq; non conueniet
Chriſto, aut quia eſt res tan
tæ excellentiæ, quod ſoli
Chriſto & non alijs conueniet,
ergo non cõueniet uiatoribus.

*I*mo uult deus per ſanctos
inuocari. Queſiui inq; de eis vi Ezech. 22
rũ qui interponeret ſepẽ, & ſta
ret oppoſitus contra me pro ter
ra ne diſſiparẽ eã, & nõ inueni.

*O*bfecro uos fratres per doꝝ Rom. 15
minum noſtrum Ieſum Chriſ

¶ DE VENERATIONE

stum, & per charitatem sancti,
vt adiuuetis me in orationibus
vestris pro me ad deum, vt libe
rer ab infidelibus qui sunt in
Iudæa.

¶ Tertio probatur autoritati bus sanctorum.

Cyprianus ad Corn. papā li. i.
epistola prima, petit vt si quis
eorum prior decesserit, pro fra
tribus & sororibus nostris non
cesset oratio.

¶ Bernardus super Cantica.

Homil. 66. de hæreticis sui tem
poris. Irrident nos quod in fons
te baptizamus, & sanctorum
suffragia postulamus, atq; Chri
stum in vtroq; sexu tam in mor
tuis quàm viuis proscribere vo
lunt, nam & mortuos viuenti
um fraudant suffragijs, & viuē
tes nihilo minus sanctorū qui
discesserunt auxilijs spoliant.

Hiero.

¶ Vigilantius dixit, q̄ dum vi
uimus,

DE SANCTORUM. 102.

uimus, mutuo pro nobis orare
possumus, postquam autem mortui
fuerimus, nullius sit pro alio ex
audienda oratio, refert Hiero-
nymus & improbat. Sic enim
pugnat Hierony. contra Vigis-
lantium. Si Apostoli & marty-
res adhuc in corpore constituti,
possunt orare pro cæteris, quan-
do pro se adhuc debent esse soli-
citi, quanto magis post victoris-
as, coronas & triūphos? Vnus
homo Moyses sexcētis milibus
armatorum impetrat à domino
veniam, & Stephanus imitator
domini sui, & primus martyr in
Christo persecutoribus veniā
deprecatur. Et postquam cum Chri-
sto esse cœperint, minus vales-
bunt? Paulus apostolus ducens
tas septuaginta sex sibi dicit in
nauis animas condonatas. Et
postquam resolutus esse cœperit cū
Christo, tunc ora clausurus est,
& pro his qui in toto orbe ad

EXO. 32

ACTU. 7

ACTU. 27

T

¶ D E V E N E R A T I O .

suum euangelium crediderunt
mutare non poterit. Meliorque
Vigilantius canis viuens, quā
ille leo mortuus. Recte hoc de
Eccle. 9. ecclesiaste proponeres, si Paulū
in spiritu mortuum confiterer.
Hæc Hieronymus.

¶ Augustinus super Ioannem.
Tracta. 84. Beati martyres quos
rum memorias non inaniter ces
lebramus. i. Ideo quippe ad ip
sam mensam (.i. altare) non lic
eos commemoramus, quemad
modum alios qui in pace requie
scunt, vt etiam pro eis oremus,
sed magis vt orent ipsi p nobis,
vt corū vestigijs adhæreamus.

¶ Augusti. in die Petri et Pau
li, Quisquis honorat martyrem
honorat Christum: et qui sper
nit martyres spernit Christum.
Leo papa de S. Laurentio, cui
ius oratu et patrociniō adiuuari
nos sine cessatione confidimus.
Diony. **¶** Dionysi. ca. 7, ecclesiasticæ hic

SANCTORVM. **¶** 103

rarchiæ. Si quis spernat sacrosanctam disciplinam, atque infelicitatione seductus, dignum se arbitretur diuina familiaritate, sanctosque despiciat &c. hic si intēto careat desyderio, imperita postulatione per se nunquam potietur.

¶ Probatur quarto, ecclesiæ consuetudine.

¶ Attestatur vsus totius ecclesiæ & patres sancti per omnia Christianorum secula, tot miracula eulentissima, & festiuitates ab ecclesia de sanctis institutæ. Sanctus Sauinianus erexit ecclesiā s. Petro uiuo, condidit & alias duas in honore sancti Stephani & s. Ioannis baptistæ in Gallia.

¶ Obijciunt hæretici.

¶ Solus inuocandus est Christus & deus, quia solus sufficit, solus est liberalissimus & misericordissimus, plus nos amans quam sancti omnes.

DE VENERATIONE

- Ioan. 16 1. Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis.
- Lucae. 11 2. Petite & accipietis, quærite & inuenietis.
- Mat. 21. 3. Omnia quæcuncq; petieritis in oratione credentes accipietis.
- Heb. 4 4. Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.
2. Cor. 1 5. Igitur accedere debemus ipsum patrem misericordiarum, & deum totius consolationis, ac fontem gratiarum, potius quàm sanctos.
1. Tim. 2 6. Unus est mediator dei & hominum, Christus Iesus, cur ergo nos volumus facere plures mediatores sanctos.
7. Porro quod de Baruch & Machabæis fuit adductum, dicunt illos libros non esse canonicos. Hieronymus in prolo

SANCTORVM 104.

go super Prouerbia.

8. Ad Hieremiam respondet Zuinglius hæreticus. Si Moyses & Samuel adhuc in humanis essent, ac pro populo isto intercederent, vinceret indignatio gratiam.

Diluuntur ista per Catholicos.

Hæreticos hic sophismatibus deceptos ex eo liquet, quod aliqua per eos inducta, eque tollunt intercessionem Christi & omnia tollunt, æque preces viuorum sicut mortuorum, quorum tamen intercessionem negare non audent, quantumuis impij & blasphemij.

Fatemur petendum, petendum in nomine Iesu, petendum cum fiducia, at illa non excludit sanctos, quia & per sanctos velut membra petimus in nomine Iesu eorum capitis: vnde ecclesia concludit collectas de

De priore

DE VENERATIONE

sanctis, per Christum dominum nostrum.

¶ Et licet deus sit optimus, misericordissimus, tamen est ordinatissimus, disponit omnia suaviter, & inferiora per media ducit ad superiora, ait Dionysius. Et sic patet solutio ad. 1. 2. 3. 4.

De quin. 10. ¶ Omnino placet, accedamus fontem gratiæ & patrem misericordiarum, at commodius faciemus illud per sanctos, quia deus noster ignis consumens est: merito timemus, ne pereamus a facie eius sicut fluit cera a facie ignis, ob hoc mediatores querimus & intercessores.

De sext. ¶ Vnus est mediator redemptionis Iesus Christus, quia ille solus redemit genus humanum, non est aliud nomen sub cœlo in quo oporteat nos saluari, sed plures sunt mediatores intercessionis. Est igitur vnus mediator per redemptionem sicut & vs

SANCTORVM. 105

nus saluator. Is enim solus pas-
stor bonus est, qui dedit animā
suam redemptionem pro mul-
tis. Sunt autem plures mediatō-
res per intercessionem, sicut &
plures tales scriptura cōmemo-
rat saluatores. Moyses ait, seque-
ster & medius fui inter deum &
vos. Item suscitauit eis saluato-
rem Othonielem. Et iterum, Et
dedisti eis saluatores, qui salua-
uerunt eos. Pharaō rex Egyp-
ti vocauit Ioseph saluatorem
mundi.

Deut. 5.

Iudic. 3.

Nec. 9.

Gen. 41.

Omnes canones ecclesie de
canonicis scripturis enumerant
Machabæos, quare ostendant
hæretici vbi iudicatum sit li-
bros canonicos esse, & inueni-
ent istos, licet in synagoga non
fuerint canonici, vt testis est August.
Augustinus. Et cum canon de libro: 8.
libris sit æditus in concilio Mile de ciui.
uitano, forte nondum peruenit dei. ca. 56
ad Hieronymum.

De septi-
mo.

¶ DE VENERATIONE

De octa. **¶** Hoc est hæreticorum proprium torquere scripturam, nam cum ipsi semper exigant claras scripturas & nullas admittant glossas, cur iam allata clara scriptura extraneam adfert glossam: Deus dicit si staret, non dicit si viueret, & starent, potissimum cum illa glossa non sit fundata in scripturis, in concilijs, in sanctis patribus, sed somnia ex indocto & insano cerebro Zuinglij hæretici.

¶ Augustinus li. 20. ca. 21. Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate celebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum confocietur & orationibus adiuuetur, ita tamen ut nulli martyrum, sed ipsi deo martyrum, quamuis in memorias martyrum constituamus altaria. Vide sequentia, quia Faustus hæreticus etiam impugnauit memorias martyrum.

SANCTORVM. Tit. 6.

Explicitate non est præcepta sanctorum inuocatio in sacris literis: Non in veteri testamento: ubi populus alioquin erat propensus in idolatriam: & patres erant in limbo nondum beati. Isa. 63. Abrahā nesciuit nos: Israel ignorauit nos: Sub Euangelio etiam non fuit præceptū, ne gentiles conuersi crederent se iterum induci ad cultum terrigenarum, vt pro veteri more sanctos non vt patronos, sed vt deos adorassent: sicut lycōniæ Paulo & Barnabæ sacrificare volebant: Porro si apostoli & Euangelistæ docuissent sanctos venerandos, arrogantia datum eis fuisset, ac si ipsi post mortem gloriam illam quæsiuissent: Nolu it ergo. sc. expressis scripturis docere uenerationem sanctorum: sed eiusmodi firmatos in fide docuit per miracula

¶ DE IMAGINIB. CRUCIF.

& sanctorum auxilia, fusis ad eos precibus, illos venerandos: Quamuis dispari cultu à deo, qui latria colendus est: sicut Maria hyperdulia, & sancti dulia quæ extense etiã adoratio dicitur.

¶ DE IMAGINIBVS Crucifixi & sanctorum.

¶ XVI.

Licet gens Iudæa esset propensior in Idolatriam, tamen imagines aliquas deus eis præcepit.

Exo. 25. **¶** Duos quoq; Cherubim aureos & pductiles facies ex vtraq; parte oraculi. Cherub vnus sit in latere vno & alter in altero.

Num. 12 **¶** Locutus est dominus ad Moysen, fac serpentem æneum, & pone eum pro signo.

Leui. 26 **¶** Non facietis vobis idolum,

DE SANCTORVM. 107.

& sculptile, nec titulos erigētis,
nec insignem lapidem ponētis
in terra vestrā, vt adoretis eum.

Et tamen Iosue moriturus po-
fuit lapidem prægrandem sub-
ter quercum, quæ erat in san-
ctuario domini: similiter Samu-
el, sic permissum est altare filijs
Rube n & Gad.

Iosu. vi.

1. Re. 17.

Iosu. 22

Eusebius, Seth iustus, primus
imagines dei fecit, Hieronymus
de Hebraicis q. & Comestor su-
per Genesim, enarrat Iudæos et
causam cur fecit imagines.

Damascenus lib. 4. affirmat
nos habere vsum imaginum ex
traditione apostolorum.

Damasc.

li. 4. c. 17

Eusebius li. 2. ecclesiasticæ hi-
storix, & Damascenus referunt
Christum misisse imaginem fas-
ciei suæ Abagaro Edessenorū
regi, asseruatur Genuæ in eccles-
sia sancti Bartholomæi.

Faciem suam dominus linteo
impressam dedit Veronicæ,

DE IMAGINIB. CR VCIF.

cuius imagine sanatus Tyberius Cæsar, q̄ ob id decreuit Christo honores diuinos. Verum quod inscio senatu id fecerat, senatus prohibuit, vt author est Suetonius.

Sanctus Lucas virginē Mariam depinxit, vt celebris fama est per ecclesiam,

Approbatus fuit imaginum vsus in concilio Niceno secundo. Ex quo hi versiculi in latinum translati.

Hoc deus est, quod imago docet, sed non deus ipsa.

Hanc recolas, sed mente colas, quod cernis in illa.

In Constantinopolitano sub Hirenço, in tribus concilijs Lateranen. sub Greg. 2. & 3. & Stephano, & in concilio Franckfordensi ad Menum hæresis Feliciana fuit damnata, quam spurij ecclesiæ suscitare nituntur, Græci appellarunt hæreticos il

¶ ET SANCTOR. 42103.

los Iconoclastas. i. fractores ima-
ginum.

¶ Græci imperatores, centum
annis tyrannice impugnarunt
vsum imaginum, & fuit potior
causa transferendi imperium in
Germanos.

¶ Beda inquit, imagines fieri in
ecclesia dei, nulla diuina litera
vetuit.

¶ Athanasius scribit miraculū
quod contigit cum imagine cru-
cifixi in Beritho, fuerat hæc crux
sancti Nicodemi.

¶ Constat ergo Apostolorum Illatio.
tempore fuisse imagines in ec-
clesia.

¶ Eusebius lib. 7. scribit de ima-
ginibus Petri & Pauli apostolo-
rum, meminit imaginis Christi,
facientis miracula, narrat etiam
in tripartita hist. lib. vi. Cassio-
dorus.

¶ Carolus magnus quatuor li-
bros scripsit contra volentes

XL DE IMAGINIB. CRVCIF.

tollere imagines, vnde Thuricē
ses fundatorem eorum & patro
num Carolum potius sequi de
bent cum ecclesia catholica, quā
hæreticum Zuinglium.

De cōse.
dist. 3. ca.
Perlatū.
& ca. ve
nerabi
les.

XL Utilitas imaginum est quod
instruunt simplices, admonent
scientes, afficiunt omnes. Decet
enim deum visibilem factum in
humano habitu, visibili imagi
ne præsentari. Et Luther vel
in hac parte sapit, quod Caro
lostadium imagines destruens
tem & delentem ex Saxonia
curauit proscribi, & pro viri
bus hæresi Felicianæ resistit.

XL Luther contra Carolo
stadium sic inquit, imagines reme
moratiuas aut testimoniales, si
cut sunt imagines crucifixi &
sanctorum, probatum est esse
tolerandas, etiam in lege. Et
non solum tolerandas, sed quā
diu memoria & testimonium in

¶ ET SANCTORUM

eis durat, tunc sunt laudabiles & honorabiles, sicut statuæ Iosue & Samuelis. Vide librum nostrum de imaginibus.

¶ Obijciunt hæretici.

1. Non facies tibi sculptri-
le, necq; omnem similitudinem
quæ est in cœlo de super, & quæ
in terra deorsum, nec eorum q̄
sunt in aquis sub terra. Simile
dicit Exodi in fine. Deuterono.
4. & 5. & 27. & multis alijs scri-
pturis veteris Testamenti. Exo. 20.
2. Ezechias confregit serpen-
tem æneum, quem fecerat Moy-
ses. 4. Re. 18.
3. Christus promisit veni-
re, & nunc tempus esse, quod
veri adoratores adorarent de-
um in spiritu & veritate, spiri-
tus autem non afficitur imagi-
nibus. Ioan. 4
4. Porro subest periculum
idololatriæ sub imaginibus,

¶ DE IMAGINIB. CRUCIF.

& immundorum cogitatum.
Viennæ 5. Balthasar Hiebmair, qui se
cōbustus 1528. fridberger iam nominat, nouiti
us hæreticus, hoc cornutum fa-
cit argumentum. Aut præcepte
sunt imagines, & tunc ostenda-
tur scriptura, Aut non sunt præ-
cepte & tunc nihil valent. Pos-
tea factus est p̄ parabaptistarū:

¶ Respondent catholici.

De priō **¶** Deum præcedentibus & ses-
quentibus explicare mentem su-
am, nam sicut prohibuit vene-
rari deos alienos, ita prohibuit
imagines illorum, at quia nos
sanctos non habemus pro dñs,
non prohibemur illorum face-
re imagines. Nam ante verba
citata inquit, Non habebis de-
os alienos coram me. Non faci-
es tibi sculptile &c. sequitur. Nō
adorabis ea, neq; coles. Ecce in
illum finem non debent fieri.
Et ita Luther met intelligit.

Quod

ET SANCTRV M. 110.

Quod si Leo Iud Thuricen.
Iudaico more literæ affigitur,
quod absolute facere imagines
sit prohibitum, consuetarium
esset Salomonem peccasse, quã
do fecit. 12. leunculos in solio, 2. Para. 9
peccasset sculpendo boues in 3. Reg. 7
mari fusili, & leones, & boues, et
cherubim in basibus æreis, quis
est tam hebes, vt credat nullum
fuisse pictorem, nullum sculpto
rem in Iudæa, quis tunc sculpsit 3. Reg. 6
cherubim? Et in moneta ait Chri Mat. 22
stus, cuius est hæc imago? Au
gusti. libro 20. contra Faustum
ca. 23. Et si vsus quarundã re
rum, similis nobis esse videatur Mar. 12
cum gentibus, longe tamen ali
ter vtitur his rebus, qui ad aliũ
finem vsum earum refert, sic di
cito de imaginibus gentilium &
Christianorum.

Quod Ezechias destruxit ser
pentem, fuit causa huius ab
usus populi idolatrantis: nam

¶ DE IMAGINI. CRVCI.

in loco eodem sequitur, Siquidē
vsq; ad illud tempus filij Israel
adolebant ei incensum. Vnde si
constaret de abusu alicuius ima
ginis illa deberet aboleri, abstru
lit ergo serpentem, nō quia ima
ginem, sed quia Iudēi adorabāt.

De ter
tio.

¶ Adorandum deum dicimus
potissimum in spiritu et veritas
te, quod vt faciamus, imagines
nos admonēt & ad memoriam
reducunt. Nam spiritum non
excludere signa sensibilia, indici
um nobis præstant sacramenta,
quæ sunt in sensibilibus signis
instituta.

De quar
to.

¶ Nullum periculum subest
idololatriæ, quia facillime poss
sunt instrui simplices ad recti
ficandam eorum intentionem,
puta quod venerationem refer
rant non ad imaginem ipsam,
sed vt Basilius docet, ad proto
typum, ne detur occasio aut pe
riculum immundorum cogita

Basilius

ET SANCTOR. ¶ III

tuum, lasciuia pictoribus inhis
benda est.

¶ Liqueat ex puncto primo & De quin
secundo ac quarto quam vere to,
cornutum sit hoc argumentum
muscæ illius Aegyptiacæ. Non
est hoc præceptum in scripturis
ideo non obseruandum. Quini
mo hoc cornu cum impetam9,
aliquid esse in scripturis præcep
tum, & tamen non obseruan
dum, vt de sabbati sanctificatio
ne, de non comedendo sang
uinem suffocatum, &c. Sufficis
at catholico, quod ecclesia cons
tituit imagines sanctorum, ves
lat vtilis & expedientes, poni
debere in ecclesia, & cornua
peccatorum confringantur. Di
cam ei dominicam diem celes
brare, aut est præceptum, & os
stendatur scriptura, aut non est
præceptum, itaque nihil valet,
quod nec hæreticus dicet.

DE MISSAE

Sacrificio. XVII.

Diony. **Q**uomodo à columnis ecclesie instituta sit Missæ actio ceremoniosa (vt ita loquar) ex sancto Dionysio apostolorum discipulo liquet. At quia heretici noui inauditam in ecclesia dei inuenierunt hæresim, missam non esse sacrificium: Contrarium ex scripturis probatur.

Leui. 45. **S**emper fuit sacerdotum officium offerre pro peccatis populi, & ignorantibus, pro delictis, pro mundatione.
6.9.14.

Mala. 1. **N**on est mihi voluntas in vobis, nec munus accipiam de manu vestra: A solis enim ortu usque ad occasum, magnus est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.

SACRIFICIO. 112.

Prædixit propheta hic cessatio nem sacrificiorum legalium & institutionem sacrificij nouę legis: Non poteris illud dicere solum fuisse in cruce, quia dicit sacrificari in omni loco, & loquitur tm̄ de vna oblatione, & non est aliud sacrificium nisi corpus Christi toties in missa repetitū.

¶ Quando dixit de aduentu messię, subdit. Et purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum & quasi argētum, & erunt domino offerentes sacrificia in iusticia, & placebit domino sacrificium Iuda & Hierusalem, sicut dies seculi & antiqui. Ecce saluator purificauit sacerdotes Euangelicos vt offerant sacrificia, non in sanguine, sed in iusticia, dicit glosa ordina. id est eucharistiam.

Mala. 3.

¶ Eligentur & dealbabuntur, & quasi ignis probabuntur multi, & impie agent impñ, neq; intel

Dan. 12.

DE MISSAE

ligent om̄es impij, porro docti
intelligent: & à tempore cum ab
latum fuerit iuge sacrificium, &
posita fuerit abominatio in des
solationem, dies mille ducenti
nonaginta. Illud esse implendū

Mat. 24. testatur Christus, iuge sacrifici
um in aduentu abominationis,
id est Antichristi, cessabit vni
uersaliter ferme per quatuor an
nos, cum desolate erūt ecclesiæ.
Illatio. Itaq; qui in particularibus eccle
sijs faciunt cessare iuge sacrifi
cium missæ, sunt præcursores
Antichristi.

Heb. 5. Omnis namq; pontifex ex
hominibus assumptus, pro ho
minibus constituitur, in his que
sunt ad deum, vt offerat dona
& sacrificia pro peccatis, qui cō
dolere possit his qui ignorant et
errant, quoniam & ipse circun
datus est infirmitate, & propter
rea debet quemadmodum pro
populo ita etiam pro se ipso, of

SACRIFICIO. 113.

ferre pro peccatis. Hic apost. de
finit præcipuū officiū vnū pon
tificū s. offerre pro peccatis. Et
cū hæretici negāt vnū posse ofs
ferre p alio, Paulus docet eū ofs
ferre p peccatis populi & suis.

Ab apostolis frequentatam **Ignatiu**
missam ostendit, quod Ignas
tius apostolorū discipulus, qui
vidit Christum, ad Smyrnenses
inquit, propterea non licet si
ne episcopo neq; sacrificium im
molare, neq; missas celebrare.
Et quia nullum est sacrificium
reale noui testamenti (quia cor
contritum semper est sacrificiū)
nisi corpus Christi, & tamen in
veteri testamento plura fuerūt
sacrificia, omnia Christi sacrifi
cium repræsentantia.

Hirenus Lugdunensis libro **Hirene,**
4. cap. 32. Eum qui ex creatus
ra panis est, accepit, & gratis
as egit dicens. Hoc est corpus
meum. Et calicē similiter, q̄ est

DE MISSAE

ex ea creatura secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouā docuit oblationem: quam ecclesia ab apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert deo, vir sanctus & temporibus apostolorum vicinus, non potuit clarius loqui.

Cyprianus.

Cyprianus martyr Cecilio fratri scribit. Admonitos autem nos scias, vt in calice offerendo dominica traditio seruetur, neq; aliud fiat à nobis, quā quod pro nobis dominus prior fecit, vt calix qui in cōmemorationē eius offertur, mixtus vino offeratur.

August.

Hec verba repetit beatus

Cryso.

Augustinus libr. 4. de doctrina

De fide

Christiana. Et ita missam dicit

ad pet.

sacrificium Crysoctomus super

ca. 7.

Matthæum, super epistolam . 2.

ad Timothæum, super epistolam

ad Hebræos. Similiter beatus

Ambrosius, Augustinus sæpissime,

Gregorius, & alij. Videtis

bros

¶ SACRIFICIO. ¶ 114.

broſ noſtros de ſacrificio miſſe.

¶ Ordo miſſe vel orationū qb. Iſido. li. 1
deo oblata ſacrificia conſecranz de offi. c.
tur, primo à ſancto Petro eſt cō 15.
ſtitutus, cuius celebrationem
vno eodemque modo vniuerſ
ſus peragit orbis.

De cōſe.
diſ. 1. ca.
Iacobus

¶ Et ſexta ſynodo ſic habetur.
Iacobus frater domini ſecundū
carnem, cui primum credita eſt
Hieroſolymitana eccleſia, & Ba
ſilius Cæſarienſis epiſcopus, cu
ius claritas per totum orbem re
fulſit in ſcripturis, addiderunt
nobis miſſæ celebrationem.

¶ Sanctus Andreas ad procon
ſulem dixit, ſe quotidie offerre
deo omnipotenti agnum imma
culatum. Ita obſeruant omnes
latini, Græci, Chaldæi, etiam
ſchiſmatici, hæretici, demptis
nouis illis dogmatistis.

¶ Obijciunt hæretici.

1. Vna oblatione conſumma Hebr. 10

X

DE MISSAE

uit in sempiternū sanctificatos.

Hebr. 7. 2. Qui non habet necessitatē quotidie, quemadmodum sacerdos, primum pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populo, hoc enim fecit semel, se ipsum offerendo.

Hebr. 9. 3. Christus per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inueni-

Et infra ta. Nunc autem semel in cons-
eodē ca. summatione sæculorum, ad des-
stitutionē peccati per hostiam

Heb. 10 suam apparuit.

4. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesum Christi semel.

Mat. 26. 5. Missa est testamentum, non sacrificium, hic est sanguis noui testamenti, referunt Matthæus,

Mar. 14 & Marcus: Hic est calix nouum testamentum in meo sanguine. Quomodo ergo potest fieri sacrificium ex testamento?

6. Missa est bene recordatio sa-

SACRIFICIO. *R. 115.*

crificij & oblationis, ideo Christus nō dixit offerre, sed hoc facite in meā commemorationē.

R. Respondent catholici.

T. Textus apostoli expressos & De prio
manifestos torquent hic hæretici contra missam. Gemina si quidem est oblatio Christi, & vtracq; quidem realis & vera, quandoquidem in vtracq; Christus vere & realiter offertur & sacrificatur.

R. Vna qua semel corpus suum viuum & sanguinem deo patri obtulit in ara crucis pro salute generis humani, & totius mūdi peccatis. Et de illa sentit Apostolus, ostendens excellentiam huius sacrificij, vltra legis sacrificia. De qua & Ephesij scribens ait. Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis.

1. Ioan. 2

Heb. 10

Ephes. 5.

DE MISSAE

¶ Et ob id hanc oblationem re-
præsentat sancta mater ecclesia
quotannis duntaxat semel in pa-
rasceue, neq; fit eo die eucharis-
tix consecratio, verum sumit-
tur consecrata præcedenti die
eucharistia, ne sine dominicę pas-
sionis fructu illo die maneat ec-
clesia. Altera vero oblatio sacra-
mentalibus est, qua quotidie in ec-
clesia Christus offertur & sumi-
tur à sacerdotibus in sacrificio
missæ sub sacramento, in com-
memorationem passionis, mor-
tis, & oblationis prioris in cru-
ce semel peractę. Ita q; sacerdos
in persona ecclesiæ præsentat
deo patri oblationē factam per
filium in ara crucis, & oblatum
ipsum, & illa est oblatio secun-
dum ordinem Melchisedech.
Quamobrem & hæc oblatio re-
cte dicitur recordatiua, non qua-
si Christus non realiter & vera-
citer offeratur (vt volunt hæc

L.ii.22

DE SACRIFICIO. ¶ 116.

rici) sed quia sub sacramento inuisibiliter & recordatiue in memoriam prioris oblationis, suo iussu, suaque institutione offertur. Hæc oblatio significatur per iuge sacrificium quo quotidie immolabatur agnus, vnus mane, & alter vespere, secundum illud Numeri. 28.

¶ Illam secundam oblationem faciunt sacerdotes iussu Christi. Hoc facite in meam commemorationem. Nam hoc facere, non solum refertur ad sumptionem, sed etiam oblationem. Alioquin per illa verba non dedisset eis potestatem consecrandi: Christus semel oblationem perfecit in ara crucis: & effectus eius quotidie deriuatur ad nos. Hinc fit vt dum prima oblatio meriti fuerit infiniti, secunda limitata est & finita. Tertia est oblatio mere recordatiua, quæ fit in die parasceues.

¶ Eusebius Emisenus, Quia

DE MISSAE

dist. 2. c. corpus assumptū ablaturus erat
quia cor. ab oculis, et illaturus syderibus,
pus. necesse erat, vt die coenæ sacra-
mentum nobis corporis & san-
guinis consecraret, vt coleretur
iugiter per misterium, quod se-
mel offerebatur in precium &c.

Illatio.

¶ Liquet iam contra hæreticos
missam non solum representa-
re coenā dominicā, sed & passio-
nem, mortē et oblationē. Claret
quoq; contra eosdē Eucharistiā
non tantum esse sacramentum
(id quod ipsi contendunt) sed si-
mul esse & sacramentum & sa-
crificium, Sacramentum quidē
quatenus repræsentat & sumi-
tur. Sacrificium vero quatenus
offertur & sacrificatur deo. Hac
quoque ratione, missa in qua
hæc peraguntur sacrificium di-
citur & est.

De. 2. 3
Chryf.

¶ Similiter dicatur ad quatuor
sequentia, loquuntur enim de
prima oblatiōe, liquet ex Chry

¶ SACRIFICIO. ¶ 117.

sostruo, dicente de hostia Christi. Et quia semel oblata est illa, oblata est in sancta sanctorum, hoc autem sacrificium exemplar est illius, id ipsum semper offerimus, nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper id ipsum, proinde vnum est hoc sacrificium, infra. Sicut enim qui vbiq; offertur vnum est corpus, non multa corpora, ita etiam & vnum sacrificium, pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit, ipsam offerimus & nunc quæ tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Ecce quomodo quotidie offerimus vnam oblationem, quæ semel oblata est, licet modus offerendi, per recordationem & repræsentationem, longe differat à prima reali oblatione.

DE MISSAE

De quit. **M**issam esse testamētum proprie dicere non possumus, quia & corpus Christi ibi consecratur, & tamen non dicitur nouū testamentum. Igitur de sanguine quod dixit esse nouum testamentum, intelligatur confirmatiue, vt sicut Moyſes vetus testamentum confirmaturus accepit sanguinem vitulorum & hircorum &c. & asperſit omnem populum dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad vos deus: ita Christus sanguine proprio confirmauit testamentum nouum & introiuit in sancta sanctorum: Porro multa sunt noui testamenti quæ non pertinent ad missam, vt baptismus, clauis sacerdotalis. Præterea non sequitur quia missa est testamentum, ideo non est sacrificium, vt prosequitur rex Angliæ. Et testamētum secundum Apostolum, inuoluit mortem testatoris, &

Hebr. 9

Exo. 24

Hebræ. 9

DE SACRIFICIO. R. 118.

missa est testamentum, tunc inuoluit mortem testatoris & ita oblationem.

¶ Missa est recordatio passionis Christi, non nude, sicut aliquis laicus simpliciter communicat, sed est huiusmodi memoria, quod ibi est actio repræsentatiua totius passionis, & hoc dixit Christus facite. Non solum dixit Sumite, sed facite, hoc est (coniunctis prioribus & sequentibus) consecrate, offerte, sumite. Ideo ea pars missæ actio dicitur. Sicut igitur iuge fuit sacrificium in veteri testamento, ita fit iuge sacrificium in lege gratiæ Christus Iesus saluator noster, nisi dum Antichristus aduenierit, tunc cessabit ad tempus:

vide libros nostros

tres de sacrificio

missæ ad regē

Poloniæ.

X

5

De sext.

Luc. 22.

DE VOTIS.

XXVIII.

Vota esse reddenda scriptura docet, natura dicitat, & honestas imperat.

Gen. 28. Iacob vouit dño in Bethel.

Deut. 23. Cum votum voueris domino deo tuo, non tarderis reddere, quia requirit illud dominus deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum, si nolueris polliceri absq; peccato eris. Quod autē semel egressum est de labijs tuis obseruabis, & facies sicut promisisti domino deo tuo, & propria uoluntate & ore tuo loquutus es.

Leui. 27. Animal quod immolari potest, si quis vouerit, sanctū erit & mutari non poterit, nec melius malo, nec peius bono. Omne quod domino consecratur, siue homo fuerit siue animal, siue ager, non ueniet, nec redimi poterit. Quicquid semel fuerit

DE VOTIS. 119.

consecratum, sanctum sanctorum erit domino.

Ista est lex Nazaræi, cum uerit oblationem suam domino tempore consecrationis suæ, & ab initio. Vir siue mulier cum fecerint votum ut sanctificentur, & se uoluerint domino consecrare, à vino & omni quod inebriare potest, abstinebunt, infra:

Vuas recentes siccasque non comedent &c. Nouacula non ascendant super caput eius.

Quando votum mulieris obliget, dominus decreuit in Numeris. Nu. 30.

Vouete & reddite domino vestro, omnes qui in circuitu eius offertis munera. Psal. 75

Vota mea reddam in conspectu omnium.

Tibi reddam vota mea quæ distinxerunt, &c. Psal. 65.

Sapiens ait: Vota iustorum placabit. Prou. 15
Si quid uouisti deo, ne more (lia. Eccle. 5.
ris reddere, displicet enim ei

DE VOTIS

infidelis & stulta promissio, sed quodcumq; voueris redde, multoq; melius est non vouere, quam post votum promissa non reddere.

Esaię. 19

¶ Esaias ait. In die illa s. Euangelij, colent eum hostijs & muneribus, & vota vouebunt domino & soluent, & placabitur illis & sanabit eos.

Mala. 1

¶ Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum, & votum faciens, immolat debile domino. Quia rex magnus ego, dicit dominus.

1. Tim. 5

¶ Adolescentiores viduas de uita, cum enim luxuriatę fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Si viduę iuniores damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt, quid tunc de Monachis fratribus & Nonnis nostris Lutheranis, sacrilegis, fornicatoribus & adulteris?

DE VOTIS. ¶ 120.

¶ S. Marcus in Alexandria crexit Semmon. i. monasteria, teste Eusebio & Philemone.

Hiere. 35

¶ Rechabiteꝝ dixerunt. Non bibemus vinum, quia Ionadab filius Rechab pater noster præcepit nobis dicens: Non bibetis vinum vos & filij vestri vsque in sempiternum, & domum nõ ædificabitis, & sementem non seretis, & vineas non plantabitis nec habebitis, sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris &c. & commendantur ibi à domino.

¶ Secundum Axioma.

¶ Et vota perpetua esse meliora, propter perseverantiam.

¶ Confido in hoc ipsum, quia Philip. 1
qui cœpit opus bonum in vobis perficiet vsque in diem Iesu Christi: ubi est fides Lutheri q̄ omnia potest.

Oia possum i eo q̄ me cōfortat. Ibidē. 4.

DE VOTIS.

Efai. 56. ¶ Hęc dicit dominus eunuchis, qui custodierint sabbata mea, et elegerint quę ego volui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus, nomen sempiternũ dabo eis, quod non peribit: ecce plus meremur ex voto.

Mat 19 ¶ Sunt eunuchi qui se ipsos castrarunt propter regnum cœlorum, qui potest capere capiat.

1. Cor. 7 ¶ Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis si sic permanserint sicut quę ego, quod si se nõ continent nubant, infra. De virginibus præceptum domini nõ habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à domino, vt sim fidelis.

Constat iure diuino licitum esse vouere, & præceptũ exeq de continẽdo, de nõ bibẽdo vinũ &c.

1. Cor. 10 ¶ Fidelis est deus, qui non patietur vos tentari, supra id quod pote

DE VOTIS. 121.

stis: sed faciet etiã cū tentatione
prouentū vt possitis sustinere.

¶ Paulus Teclam in Iconiõ.

Clemens Domicillam Romæ.

¶ Mathæus Iphigeniã cū multis
virginibus consecrauit, &
Faustus fatetur, filiꝝ Philippi ser
uauerunt virginitatem.

¶ Dionysi. in epistola ad Cais
um meminit claustralium, & ap
pellat eos cultores & cultrices,
therapeutas, similiter Ignatius
in episto. ad Tarsen. firmat.

¶ Tertullianus tempore marty
rū scripsit de velãdis virginib.

¶ Obijciunt hæretici.

1. Christus donauit nobis
libertatem, vota redigunt in ser
uitutem.

2. Christus voluit consilia es
selibera, & votarij faciunt illa
præcepta.

3. Sunt adinventiones huma
næ, & addunt ad scripturã Deu

DE VOTIS.

terono. 12. Non addas ad verbum quod locutus sum, nec minuas. Apoca. 22. Si quis apposuerit ad hæc, apponet deus super illum plagas scriptas in hoc libro.

4. Vota non renouant internum hominem, sed solum exteriora opera, quæ magis hypocritas faciunt quã sanctos, ideo dixit Paulus. Exerce te ad pietatem, nã corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia valet.

1. Tim. 4

5. Porro opera illa externa extinguunt fidem, enervant spem, cū illis fiditur, plusquã misericordiæ dei.

6. Votarij traditiones suas pluris ducunt quam madata dei. Luc. 11. Vg vobis scribẽ & pharisæi, qui decimatis mentam & rutam & quoduis olus, & preteritis iudicium & charitatẽ dei.

Luc. 11.

7. Baptismo fidelis eãstrictus ad regu

DE VOTIS. ¶ 122.

regulam euangelicam, præsumptuosum est se velle ad maiorē regulam coartare, cum omni conatu nō possit plus præstare.

¶ Respondet uotarius Christianus.

¶ Vota bene redigunt in seruitutem Christi, at hæc seruitus est summa libertas, Vnde Aposto. liberati à peccato serui facti estis iusticiæ, & deo. Imo seruire deo est regnare cum ipso.

Vnde obligatio ad voti redditiōnē in nullo repugnat libertati chriane, eoq; sicut obligatio ad p̄ceptorū adimpletiōnē, & sicut p̄ceptorū trāsgressio, ita & votorum non obseruantia, deñcit in seruitutem peccati. Vnde Lutherani votorum suorum transgressores serui sunt corruptionis turpissimi.

¶ Consilia sunt libera in comuni, sed accedente promissio

Y

De priō

2. Pet. 2

De secū.

DE VOTIS.

Co. de ne fiunt obligatoria, de homini
pactis. l. bus ait prætor pactum seruabo,
pacta. cur deo pacta non seruaremus?
Ideo deus non præcipit vota fi
eri, sed vota reddi.

Vt enim matrimoniū ante
contractū liberū est, vbi autem
contractū fuerit firmū & indis
solubile est, adeoq; necessarium,
vt citra grande piaculū (extra

Mat. 19. seruatoris casum) diuortium co
gitari non possit. Ita & de voto
vnde Innocentius papa 3. Licet
vniuersis sit liberum arbitrium
in vouendo, vsque adeo tamen
solutio necessaria est post vo
tum, vt sine proprię salutis dis
pendio, alicui nō liceat resilire,
vnde saluator. Nemo mittens
manum suam ad aratrum, & re
spiciens retro, aptus est regno

Lu. 9. 17 dei. Et memores estote vxoris
Gen. 19. Loth, quæ retro respiciens, con
Mat. 10 uersa est in statuam salis. Qui
& 24. autem perseuerauerit vsque in

DE VOTIS. 123.

finem, hic saluus erit: Et aposto 2. Thc. 2
lus. Tantum qui tenet nunc, te
neat, donec de medio fiat, id est,
vsq; ad mortē. Ruina enim est Pro. 20
homini deuotare sanctos, &
post vota retractare. Reddite
igitur ò votarij, quæ sunt dei, Mat. 22.
(hoc est vota vestra) deo, vt sal
ui fieri mereamini.

¶ Et si regulę monachorum & De tero
fratrum ab hominibus sint con tio.
ditæ, fluunt tamen & fundan
tur in sacris literis, nam in his ni
hil aliud habetur, quam saluber
rima monita euangelij, & com
pendiarię illius viæ. Quomodo
nihil debeat addi sacris literis,
fuit dictum obiectiõẽ 2. loco. 15

¶ Opera externa à regulis di De quar
ctata non renouant hominem to.
internum, tamen adiuuant spi
ritum, ne nimium corpus ag
grauet animam. Quæ si fiant
solum vt videantur ab homini
b; hypocritica sunt, si ad gloriã

DE VOTIS.

dei, laudabilia. Apostolus non vult nihil esse exercitationē corpoream, sed modicam esse si ad pietatē conferatur.

De quit. **¶** Adeo externa opera non exigunt fidem, vt illis maxime nutriatur, quia fides sine operibus mortua est. At si quis in operibus præsumeret, iam ille merito reus esset. Si feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite quia serui inutiles sumus.

De sext. **¶** Qui negligunt præcepta dei male faciunt, siue sint religiosi, siue laici.

De sept. **¶** Vt cōmodius religiosi perficiant præcepta euangelica, & quod in baptismo promiserūt, ideo vouent regulas tanquam promouentia, vt expedite deo seruiant.

¶ Copiose de votis scripsit Schatzgerus: uide Dietenbergium, ac nostras cōclusiones. 160 de votis, & Chri. ho. 56. su. mat.

DE VOTIS. 124.

qui tres libros scripsit in defen-
sionē Monasticę. Varietate ri Apédix
tuum, ceremoniarum, abstinens Tilmānī
tiarum, exercitiōrū, habituum,
& id genus aliorum, in diuersis
ordinibus religionis statui per-
fectiōiue nihil obsistere, ex Chri-
sto seruatore suoq; baptista Io-
anne & vtriusq; discipulis liqui-
do constat. Hic enim habebat ^{Mat. 3}
vestem de pilis camelorū, esca- ^{Luc. 1}
que eius erant locustę & mel sil-
uestre, vinum & siceram non bi-
bit. Ille vero veste, cibo, potuq;
vtebatur communibus, vnde
ait: Venit Ioannes non mandu-
cans neq; bibens, & dicunt dæ- ^{Mat. 11.}
monium habet. Venit filius ho-
minis manducans & bibens, &
dicunt: Ecce homo vorax et po-
tator vni, publicanorū, & pec-
catorū amicus. Atqui vt tunc
inuidi Iudæi de vtroq; temera-
rie peruersęq; iudicabant, ita &
modo impij hæretici de religio-

DE VOTIS.

sis. At coerceant corrigātque
linguam maledicam, blaterātes
eorum vota diabolica figmen-
ta, nisi fortè excēcatis excēcatio-
res Iudeis malint dicere Ch̄m,
non vt illi hominē voracem, vi-
ni potatorem, & habere dæmo-
nium, quum magis ipsū sūmum
diabolum, eiusq; euangeliū non
diuinam sed diabolicā asserere
doctrinā, qđ quā aperte ex hac
eorum hēresi sequatur, patet sic
ratiocinādo. Vota religiosorū
sunt figmenta diabolica. At
Christus hęc consuluit in euan-
gelio, ergo Christus est diabo-
lus, eiusq; euangelium diabolis-
cum, maior est hēreticorum, mi-
nor Christi & Pauli, vt patet ex
supra dictis. Conclusio sequit-
ur sylogistice ex præmissis. Ec-
ce in quātā incidūt blasphemīā
blasphemi hēretici. Sed telum
hoc in eos retorquendo, subsu-
matur sub mox illata conclusio

DE VOTIS. ¶ 125.

ne profilogifando hoc pacto. Christū autē dicere diabolū, diabolicūq; eius euangeliū, impiū est, hēreticū & blasphemū, imo nihil magis impiū hēreticū aut blasphemū. Sūt proinde dicētes vota monastica diabolica, impijssimi hēretici atq; diabolicissimi blasphemi. Religiosi vero votarij reddentes vota sua domino, pñ catholici veri q; euangelici christiani, eorumq; vota pia, euangelica & vere Christiana. Tantum abest, vt dicantur impia & diabolica figmenta.

DE COELIBATU CLERICORUM. XIX.

CVm in superiori puncto Christus laudauerit se castrantes propter regnum Mat. 19. dei, & Paulus virgines sequitur 1. cor. 7. tur improbantes coelibatum, Christū & Paulum conculcare.

DE CELIBATU

Leui. 21. Scortum & vile prostibulum non ducet sacerdos vxorem, nec eam quæ repudiata est à marito, quia cõsecratus est deo suo & panes propositionis offert, sit ergo sanctus, quia & ego sanctus sum dominus q̄ sanctifico vos. Et hodie offerentibus panẽ viuuum, qui de cœlo descendit, Luther permittit cõcubinas et scorta ducere.

Ibidem. ¶ De summo sacerdote, virginem ducet vxorem, viduam autem & repudiatam & sordidam atq; meretricem non accipiet.

Eze. 44. ¶ Et viduam & repudiatã nõ accipient vxores, sed virgines, de semine domus Israel. Sed & viduam quæ fuerit vidua à sacerdote, accipient.

¶ Deus Moyfi non præcepit in præparando ad receptionem legis, ne appropinquarent vxoribus suis, & tamen Moyses inhibuit eis dicens. Estote parati in

CLERICORVM ¶ 126.

rati in diem tertium, & ne ap-
propinquatis vxorib. vestris.

¶ Dixit Abimelech ad Dauid. 1. Re. 21.
Non habeo laicos panes ad ma-
num, sed tantum panem san-
ctum, Si mundi sunt pueri, ma-
xime à mulieribus, manducent.

¶ Volo autem vos sine solici-
tudine esse, qui sine vxore est, so- 1. Cor. 7
licitus est quæ domini sunt, quo-
modo placeat deo, qui aut cum
vxore est, sollicitus est quæ sunt,
mūdi, quō placeat vxori, & di-
uisus est, & mulier innupta, &
virgo, cogitat q̄ domini sunt,
vt sit sancta corpore & spiritu.

¶ Paulus monet cōiugatos, vt 1. Cor. 7
aliquanto tempore abstineant
ab vsu coniugali, vt commo-
dius vacent orationi, at sacerdo-
tes perpetuo debent astare alta-
ribus, perpetuo itaq; abstineant
à coniugio.

¶ Si quis post baptisma secun- Ca. apo-
stolo. 17
dis nuptijs fuerit copulatus, aut

DE COELIBATV.

concupinam habuerit, non potest esse nec episcopus, nec presbyter, aut diaconus, aut prorsus ex numero eorum, qui ministerio sacro deseruiunt.

Cōciliū
Cartha.

¶ Placet vt episcopi, presbyteri, & diaconi, vel qui sacramēta contrectant, pudicitie custodes, ab vxoribus se abstineant. In ti. 3. dicitur, vt quod apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos q̄q̄ custodiamus.

Cēsariē.

¶ Presbyter, qui vxorem duxerit, ab ordine suo illum deponi debere statuimus, quod si fornicarius fuerit, vel adulterium commiserit, extra ecclesiam abijciatur, & pœnitentiam agat. Presbyter si vxorem duxerit, ab ordine deponatur.

Hieron.

¶ Hieronymus contra Vigilantium, inuehitur contra episcopos qui non ordinabant diaconos, nisi prius duxissent vxores, nulli cœlibi credentes pudicē

CLERICORVM. ¶ 127.

citiã. Imò ostédētes q̄ sancte vi-
uant, q̄ male de omnib. suspican-
tur, & nisi repugnantes vxores
viderint &c. Chri sacramenta
nō tribuūt. Quid faciēt oriētis
ecclesiæ? Quid Aegypti et sedis
apostolicę? q̄ aut virgines cleris-
cos accipiūt, aut cōtinētes, aut si
vxores habuerūt, mariti eē desi-

¶ **Calixtus** papa statuit (nunt. **Calixt.**
ante mille trecētos annos, pres-
byteris, diaconis, & subdiaco-
nis & monachis, concubinas
habere, seu matrimonia contra-
here, penitus interdiciamus.

¶ **Augustinus:** Sed forte dica- **Aug. in**
tur, si licet & bonum est nubere, **q. no. &**
cur sacerdotib. nō licet vxores **vet. test.**
habere? Chryf. homil. 21. parte **q. vlt. ad**
4. ad Theodorum Monachum, **Philip.**
improbat votariorum matri-
monia. Policarpus, virgines in
casta cōscientia ambulate. Ergo **Policar.**
tūc erant perseverātes in virgini-
tate, sicut Mathe. Iphigeniam

DE CELIBATV.

consecrauit. Origenes homil. 23
super Numeri. Videtur mihi
quod illius solius est offerre sa-
crificium indefinens, qui indefi-
nenter & perpetuè se deuouerit
castitati.

Obijciunt hæretici.

1. Sacerdotes veteris legis ha-
bebant vxores.

2. Græci in hunc diem, & Ca-
labri habent vxores.

3. Crescite & multiplicamini.

4. Paulus prædixit venturos
attendentes spiritibus erroris, qui
prohibent nubere.

5. Præcepit Tito vt deligat
vnius vxoris virum episcopū.

6. Castitas est libera, traditio-
nes faciunt necessariam.

7. Melius est nubere quā vri.

8. Votum de virginitate est
stultum, quia impossibile, & pa-
pa humanis traditionibus vult
mortificare carnem, vbi debet

Gen. 2

1. Tim. 4

Ad tit. 5

1. cor. 7

CLERICORVM. 128.

ret recurri ad gratiam dei.

9. Si acceperis vxorem non peccasti.

In his est radix eorum que Io nas ille impurus contra Fabrū nostrum effutiuit.

Respondet Christianus.

Primum diluit Ambrosius super epistolas ad Timot. De prio veteribus idcirco hoc concessum est Leuitis & sacerdotibus vxores ad vsum habere, quia multum tempus otio vacabant à ministerio & sacerdotio: multitudo enim erat sacerdotum, & vnusquisq; certo tempore serui ebat secundum institutum Dauid, qui 24. classes constituit sacerdotum, l. par, 21 infrà. Nunc autem omnes à conuentu foeminæ abstinere debent, quia necesse est eos quotidie in ecclesia præsto esse, nec habere dilationem. Et quia soli de tribu Leui ministras

ADE COELIBATV

bant, ideo vt cōseruarentur per propagationem non poterant seruare perpetuam castitatem, alioqui defecissent ministri templi. Porro aliquot diebus abstinebant sacrificaturi in veteri testamento. Et factum est, vt implerentur dies officij eius, abiit in domū suā. Et sacerdotes veteri testamēti tractabāt panes pōsitionis, carnes hircorum, bouum agnorum &c. nostri sacerdotes, corpus & sanguinē Christi tractant.

De secū. **A** Græci habēt vxores, at nullus sacerdos apud Græcos ducit vxorem, sed bene qui duxit vxorem virginē ordinatur in sacerdotē. Quod si vxor moriatur, remanebit viduus. Coniugatus itaque efficitur sacerdos, sed sacerdos nunq̄ efficitur coniugatus. Vnde à morte Saluatoris nō est auditū, sacerdotem duxisse vxorē, nisi q̄ iam temē

CLERICORVM 129.

re attentāt audaculi Lutherani.

Precepit hoc deus quādo erat De ter.
replēda terra, at modo cœlum,
tunc erant pauci prolificantes,
iam innumeri. Vnde lex illa nō
est de permanentibus, quo ad
singulos de multitudine, alios
quā Ioannes baptista peccas-
set, qui virgo permansit, peccas-
set Maria, quę virginitatem pro-
posuit, peccasset Paulus, qui cō-
suluisset virginitatem. Christus
non laudasset eunuchos.

Vnde præceptum illud eti-
am cōfirmatū à saluatore Mat.
19. Quod deus coniunxit ho-
mo non separet, datum est toti
multitudini hominum, non aus-
tem cuilibet de multitudine: si-
cut etiam præceptum de agricul-
tura. Non enim oportet singu-
los hoīes, aliquos tamen neces-
se est esse agricolas. Ita etiam nō
oportet omnes & singulos ho-
mines vacare generationi,

quibus non vult Z 24

¶ DE COELIBATV

necesse tamen est aliquos hominum propagationi operam dare. Ita est de multis alijs, necessarijs quidem toti communitati. Non tamen oportet illam per omnes & singulos fieri, sed sufficit quod per aliquos fiant.

De quarto:

¶ Ecclesia non prohibet nuptias, sed quando aliqui sunt voto alligati, prohibet votum violari, nam ante votum liberū erat nubere, sicut coniugatus est prohibitus contrahere, sic ecclesia non vult vouentem tradere potestatem suam corporis alteri, quod tradidit Christo. Tales autem hæretici, quos prædixit Paulus, fuerunt Marcion & Mantes & Tacianus, qui damnauerunt nuptias.

De quinto:

¶ Paulus non præcipit episcopum esse coniugatum, alioquin nec ipse, nec Titus fuissent episcopi, sed noluit episcopum esse bigamum, ita Hieronymus & alij. Hinc digamū non admittit

CLERICORVM 130.

ecclesia hic edocta à Paulo. Et ita hic modum descripsit Paulus, intra quē se contineat episcopus, ne ducat secūdā vxorē.

¶ Vnde quamuis is qui multas habuerit concubinas, ordinetur in sacerdotem vel episcopū, non tamen qui plures legitimas habuit vxores. Cuius ratio est, quia hæc institutio est non propter repræsentationem sacramēti. Sponsus enim ecclesiæ (quē sacerdos repræsentat) est Christus, & vna est ecclesia. Cantico rum. 5. Vna est columba mea. Et ideo bigamum ecclesia non admittit. Hęc Augu. in sen. li. de bono coniugali.

¶ Castitas est libera, sed præcepta vouenti, nec tamen repugnat libertati spiritus, sed promouet, nam etiam deus libere producit spiritum sanctū & necessario.

¶ Melius est nubere quam vri, De sept.

DE COELIBATV

sed bonum est homini mulierē non tangere. Non vult Apostolus illum vri, qui à carne tentatur, sed ille vritur, qui à concupiscentiæ flammis superatur, huic melius esset nubere, quam perpetuo in sordibus volutari, dic contrarium, & Paulum facies nubentem, quia patiebatur stimulum. Fateor difficile esse continere, at regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Tentamur omnes à carne, at fidelis est deus, qui nō patitur nos tētari supra id quod possumus, sed facit cū tentatione pro uētum, vt possimus sustinere.

Mat. ii. **De octa.** **1. cor. 10.** **Sapiē. 5.** **¶** Dicitis votum illud esse impossibile. Si respicis ad naturam, etiam multa alia sunt impossibilia nobis, si respicis gratiam dei adiutricem, nihil est impossibile, quia possunt capere, quibus hoc datum est. Ideo sapiens ait: Scio, quoniam aliter non poss

CLERICORVM. 131.

sum esse continēs, nisi deus det,
& hoc ipsum erat sapientia, sci
re cuius esset hoc donum. No
uum genus vincēdi tentationes
carnis, adfert nobis hæreticus
vt s. desiderijs carnis obedia
mus, contra totam scripturam.

Respondet Hiero. Paulū non De no.
loqui de virgine quæ se semel
dei cultūi dedicauit, sed de ea q̄
est libera, li. i. contra Iouinianū.

DE CARDINALI bus & Legatis Sedis apo stolicæ. XX.

Christus associauit sibi. 12 Mat. 10.
apostolos. 72. discipulos,
illos mittebat vbi opus
erat.

Et fecit vt essent 12. cum illo, Mar. 6.
& vt mitteret eos predicare.

Post hæc designauit dñs & Luc. 10
alios. 72. & misit illos binos

DE CARDINA. ET LEG

Bernar. ante faciem suam in omnem ciuitatem. Sic papa sibi adhibet assistentes Cardinales, & forte prius in re discipuli fuerunt Cardinales, quam apostoli. Bernardus ad Eugenium, hi quoque tibi continuo assistunt, seniores populi, orbis iudices, collaterales, coadiutores.

Isidorus **I**sidorus testatur. s. Petrum in vrbe Roma delegisse sibi assistentes sacerdotes & diaconos. In sui enim adiutorium assumpsit Linum, Cletum & Clementem. Linus crescente ecclesia, presbyteros. 10. & episcopos. 11. consecrauit, sic Cletus, sic Clementis, sic Anacletus fecerunt.

Euarist. Euaristus primus titulos. i. ecclesias cum plebibus, in vrbe Roma presbyteris diuisit, septem diaconos instituit, qui Romanum pontificem obseruarent. Marcellus aucto iam numero titulos 5. & 20. in vrbe constituit, ut

SEDIS APOSTOLIC C132.

baptismo & sepulturæ oportu-
ne prospicerent. In primitiua ec-
clesia non dicebantur nisi pres-
byteri & diaconi vrbis Romæ,
tamē postea inditum fuit eis no-
men Cardinalium, vt aliquæ hi-
storię volunt sub Pontiano pa-
pa, aliquæ sub Marcello, aliquæ
sub Siluestro, aliquę adhuc recē-
tius nomen existimant. Hinc so-
lent beatum Hieronymū pres-
byterum vrbis Romæ appella-
re, non Cardinalem: licet Dona-
tio Constantini indicet antiqui-
us fuisse Cardinalium nomen,
tamen reiñci nō potest, quin Ste-
phanus papa nomine illo vsus
sit, quando constituit nullum
eligi pontificem, nisi ex Cardi-
nalibus. Inuenio autem tempo-
re Symachi papæ & Gregorij
secundi. 64. fuisse titulos in vr-
be Roma, puta Laurentij, Ceci-
liæ, Sixti, Marcelli, Susannæ,
Anastasiæ, Mariæ trans Tyber-

Hiero.

Dist. 78.
ca. oportebat.

DE CARDINA. ET LEG.

rim. Ioannis & Pauli &c. Ad concilium Nicænum Siluester misit Osum Cordubensem episcopum, Victorem & Vincentium presbyteros vrbis Romę. Ad Africanũ concilium in quo fuit Augustinus, misit Zozimus papa Faustinum episcopum, Potentianum, Philippũ & Asellum, presbyteros vrbis Romę. In causa appellationis super depõne episcopi decreuit concilium Nicænum, papam

Legati à latere.

vicinis, aut è latere suo presbyterum mittat. Ecce legatos à latere tempore concilij Nicæni, ante. M. cc. annos. Siluester misit ad conciliũ Arelatense Claudium & Habitem presbyteros, Eugenium & Quinatum, diaconos ecclesię Romanę.

Apoc
hrisarij.

Tempore martyrum solebāt legatos appellare apochrisarios, sicut sanctus Fabianus pa

pa & sanctus Zepherinus miserunt apochrifarios suos in orientem. Leo papa misit ad concilium Calcedonense Paschasium & Lucensem episcopos, & Bonifacium presbyterum Romanæ ecclesiæ: Sub Agatone papa legati ad 6. synodum fuerunt Theodorus & Gregorius presbyteri, Ioannes diaconus.

In septima synodo legati fuerunt Petrus, Petrus presbyteri, & abbas monasterij sanctæ Sabinae. In octava synodo missi sunt Donatus Hostiensis, Stephanus Ephesinus episcopi, Marinus diaconus ecclesiæ Romanæ, & Anastasius famosissimus bibliothecarius. Missi fuerant à Leone ad secundam synodum Ephesinam, Iulius episcopus. Hilarius diaconus & Dulcitus prothonotarius, licet non voluerunt adire synodum, intelligentes dolos Dioscori.

DE EXCOMMUNI

In Sardicensi cōcilio missus fuit Osius Cordubensis (idem qui in concilio Nicēno) cū Fortunatiano Aquilegiensi & Vincentio de Capua. In concilio Franckfordensi ad Menum, legati sedis apostolicæ præsidentes, fuerunt Theophylactus & Stephanus episcopi, quādo hæresis Felicianana fuit dānata, quæ usum imaginū in ecclesia prohibebat. Fusius ista reperies in libro nostro de primatu Petri libro. 3. capite 19.

DE EXCOMMUNI cationibus. XXI.

Potestatem excommunicandi instituit Christus, loquens de fraterna correctione, post alia inquit, Dic ecclesie. Si autem ecclesiam non audierit

Matt. 18

dierit

EXCOMMUNICATIONIBVS. **1134.**

dierit, sit tibi sicut æthnicus & publicanus.

Patet hic manifeste excommunicationem fieri auctoritate Christi, maxime ex his quæ subiungit dicens, Amen dico vobis quæcunq; alligaueritis super terram (glos. i. vinculo anathematis) erunt ligata & in cælo. Vbi dicit Chrysof. Vnde de qualiter duplicibus colligauit necessitatibus, & pœna q̄ hic est, scilicet proiectione ab ecclesia. Sit tibi sicut æthnicus & publicanus, & supplicio futuro, quod est esse ligatum in cælo.

Chryf.

Augustinus super Ioan. Nihil debet formidare Christianus, quàm separari à corpore Christi. Si enim separatur à corpore Christi, non est membrum eius, Si non est membrum eius, non vegetatur spiritu eius. Quisquis autem, inquit apostolus, spiritum dei non habet, hic non est eius.

Aug. habetur. 11
q. 4. ca.
Nihil.

Rom. 8

DE EXCOMMUNITIONE

Hier. ha **H**ieronimus. Quorum re-
bet̄ ibi. miseritis peccata &c. retenta
erunt, id est quibus interdixe-
ritis ecclesiam, nisi reconciliati
per satisfactionē fuerint, & ipsis
ianua regni cœlestis clausa erit.

1. Cor. 5 **E**go quidē absens corpore,
præsens autem spiritu, iam in-
dicaui vt præsens, eum qui sic
operatus est, in nomine domi-
ni Iesu Christi, congregatis vo-
bis & meo spiritu, cum virtute
domini Iesu, tradere huiusmo-
di Satanæ in interitum car-
nis, vt spiritus saluus sit in die
domini nostri Iesu Christi.

D. 5. 4. **U**bi scito q̄ in primitiua ec-
cl̄. 18. q. clesia quando oportebat per si-
1. a. 1. q. gna homines ad fidem inuita-
2. 3. re, sicut spiritus sancti donū, vi-
sibili signo manifestabatur,
ita & excommunicatio corpo-
rali vexatione à diabolo inno-
tescebat. Augustinus de ver-
bis apostoli sermo. 68. Omnis

EXCOMMUNICATIONIBVS. ¶ 135.

Christianus dilectissimi, qui à sacerdotibus excommunicatur Satanæ traditur. Quomodo quia scilicet extra ecclesiam diabolus est, sicut in ecclesia Christus, ac per hoc quasi diabolo traditur qui ab ecclesiastica cõmunionem remouetur. Vnde illos quos tunc apostolus Satanæ esse traditos prædicat ex cõmunicatos à se esse demõstrat.

Aug. ha
bef. 11. q
3. c. om̃is
Chriant.

¶ Vide quam mala sit excommunicatio, q̃ in parasceue ecclesia pro Iudæis & paganis oratur, sed non pro excommunicatis.

¶ Quidã circa iudẽ naufragauerunt, ex quibus est Hymeneus & Alexan. quos tradidi Satanæ, vt discant non blasphemare. 1. Tim. 1

¶ Huius potestatis meminuit Paulus. In virga veniã ad vos: an in charitate & spi. m̃suetudis? 1. Cor. 4

¶ Ideo hic absens scribo, vt nõ præfens durius agam, secundum potestatem, q̃ dñs dedit mihi in 2. cor. 13

DE EXCOMMUNIS

ædificationem & non in destru-
ctionem.

1. cor. 16 **S**i quis non amat dominum
nostrum Iesum Christum, sit
anathema maranatha. i. in ad-
uentu domini.

2. Thes. 3 **Q**uod si quis non obedierit
verbo nostro per epistolā hunc
notate, & non commisceamini

Act. 5 cum illo vt confundatur. **P**etrus
Ananiam & Saphirā pro
defraudatione præcij agri non
solum excommunicauit, sed sen-
tētia mortis damnauit. Ex quo
patet, q̄ ecclesiæ licet pro tem-
poralibus damnis excommuni-
care.

Aug. q. 39. super **A**ugustinus in quæstioni-
deute. bus ve. testa. Hoc iam in eccles-
sia dei agit excommunicatio,
quod in veteri lege fuisse legi-
tur interfectio.

Orige. Non solum per apō-
stolos suos deus tradidit delin-
quentes in manus inimicorum.

EXCOMMUNICATIONIBVS. *136.*

sed & per eos, qui ecclesie præsi Iudicium
dent, & potestatem habent non homil. 2
solum soluendi, sed & ligandi,
tradunt peccatores in interitum
carnis, cum pro delictis suis à
corpore Christi separantur, pro
sequitur postea, quomodo ho-
mines dupliciter traduntur in
potestatem zabuli.

*A*mbro. super Psal. 118. lo- Serm. 8.
quens de excommunicatione
subdit. Recte ergo & sacerdos
vulnus, ne latius serpat, à toto
corpore ecclesie, quasi bonus
medicus, debet abscindere, &
prodere virus criminis quod
latet.

*S*i quis venit ad vos, & hanc 2. Ioan.
doctrinam nō affert, ne recipia c. vnico
tis eum in domum, nec aue ei di-
xeritis, qui enim dicit illi aue, cō-
municat operib. eius malignis.

*S*cripsi vobis non commi- 1. Cor. 5
seri fornicarijs, auaris aut rap-
acibus, aut idolis seruientibus:

DE EXCOMMUNI

infra, cum eiusmodi nec cibum
sumere, ecce excommunicatio.

Titū. 3 **H**æreticum hominem post
vnam & secundam monitionē
deuita. Hic habes hæreticos for-
re excommunicatos.

Obiicit hæreticus.

1. Excōmunicatio nō est pœ-
nā, sed vna declaratio, quia qui
libet per peccatū excōmunicat
seipsum, & postea iudex decla-
rat illum esse excōmunicatum.

2. Excommunicatio est me-
dicinalis, li. 6. de sen. excommu-
ca. cum medicinalis. Ideo nō est
timenda, sed amanda.

Respondet catholicus.

Præmissum Tilmanni.

De priō **P**ro huius argumenti solutio-
nis intellectu scito, quod excō-
municatio est separatio à com-
munionē ecclesiæ, quo ad frus-
ctum, & suffragia generalia. In

SEPARATIONIBVS. *yp* 137.

primo importatur separatio à sacramentis. In secundo vero separatio à cōione fideiū quantū ad spūalia. Vel dicitur, q̄ excōmunicatio est à q̄libet licita cōmunionē fideiū separatio. Triplex autē est fidelium communio. Vna extrinseca in simul orando in ecclesia, in missis & officijs diuinis, & in huius cōmunicationis priuatione non solum consistit excommunicatio. Alia est intrinseca per charitatē vnientem Christi membra p̄ fidē formatam capiti Christo & reliquis eius membris, de qua dicit Psalms. Particeps ego sum omnium timentium te. Et hanc tollit peccatum, & non excōmunicatio. Tertia est cōmunicatio extrinseca simul et intrinseca, secundū cōia suffragia quę in ecclesia ab institutione ecclesię fiunt, vt in missis & alijs orationibus, de qua dicitur in symbolo san-

Psal. iis

A DE EXCOMMUNI

torum communionē. Et hanc tollit excommunicatio, & supponit ablatam communionem sanctorum per charitatē. Nunc respondetur q̄ excommunicatio est pœna inflictā vel à iure vel ab homine, et non solum declaratio pœnæ, nam clare beatus Paulus indicat Corinthium non traditum diabolo, sed tradendum. Porro quod inquit, quemlibet per peccatū seipsum excommunicare, verum est excommunicatione minori, sed illa licet priuet hominem gratia diuina, tamen adhuc manet peccator vnitus ecclesiæ, & mystico corpori ecclesiæ coniunctus tanquam membrum aridum: at in excommunicatione maiori præscinditur de corpore. Non q̄ omnino non sit de ecclesia, quia quamdiu tenet veram fidem, est in ecclesia, sed quia priuatur participatione suffragiorum

EXCATIONIBVS. **¶** 138.

rum ecclesiæ, quod competit homini, vel ex vi charitatis, vel ex intentione ecclesiæ, generaliter volētis sua merita omnibus mēbris non præcisīs conuenire.

¶ Et illius geminæ excommunicationis meminit Origenes, in illa homilia secunda Iudicū. Præterea si etiam per peccatum quis se traderet diabolo, tamen per sententiam ab homine, vel à iure latam, diabolus adhuc maiorem in eo accipit potestatem, liquet de Iuda, quem primo inuasit diabolus cum iam cogitasset tradere Christum. In **Luc. 22.** trauit autem sathanas in Iudam (ait Lucas) & abñt & locutus est cum principibus sacerdotū &c. Et Ioannes ait, Cum diabolus misisset in cor, vt traderet **Ioan. 14.** eum Iudas Simonis Iscariotes &c. tamen postea adhuc magis intrauit & possedit eum diabolus, eodem Ioan. dicente. Et cū

DE BELLO

De secū
do.

intinxisset panem dedit Iudæ
Simonis Iscarioth, & post buc
cellam introiuit in eum satanas.

¶ Excommunicatio est medis
cinalis, verum si non contem
natur, nam ex fine dicitur mes
dicinalis, quia ordinatur in hūc
finem, quod ille resipiscat, et pœ
niteat, ac satisfaciat ecclesiæ: nul
lus autem amabit excommuni
cationem, nisi qui obstinatus
magis vult tradī Satanæ, quam
seruire Christo, & ab ecclesia
vult haberi sicut æthnicus &
publicanus. Vnde Gregorius
dicit, Sententia pastoris siue iu
sta siue iniusta timenda
est. Tantū abest, vt
sit amanda.

DE BELLO IN Thurcas.

XXII.

SIN THURCAS **¶** 139.

Subexistēte rationabili cau-
sa, belligerare possunt Chri-
stiani, in Thurcas & hære-
ticos.

¶ Interrogabant Ioannem & Lucæ. 3
milites dicentes, quid faciemus
& nos? & ait illis. Neminem
concutiatis neque calumniam
faciatis, & contenti estote stipen-
dijs vestris. Liquet quia bellum
non prohibuit, sed bellantibus
modum imposuit.

¶ Omnis anima potestatibus Rom. 13
sublimioribus subiecta sit, non
enim est potestas nisi à deo, in-
fra. Si autē malum feceris, time,
non enim sine causa gladiū por-
tat, dei enim minister est, vin-
dex in iram ei qui male agit.

¶ Vnde filij Israel à deo sibi
datam terram promissionis
non nisi bellando obtinuerunt,
vt patet in libris Iosux, Iu-
dicum, & Regum. Imo voluit
dominus deus continuum eos

¶ DE BELLO

habere bellum contra infideles, vnde dicitur Iudicum. 3. Hæ sunt gētes quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & omnes qui non nouerāt bella chanaanorum, & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinē pręliandi.

Hier. 48

¶ Maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine.

¶ Totum vetus testamentum plenum est, quomodo iussu & auxilio dei Iudæi non modo restiterūt infidelib. sed etiã eos inuaserūt. Abrah. Moyses Iosue.

1. Reg. 5

¶ Hæc dicit dominus exercituum (ait Samuel ad Saul) Recensui quæcuncq; fecit Amalech Israel, quomodo restitit ei in via cum ascenderet de Aegypto, nunc ergo vade & percute Amalech, & demolire vniuersa eius, non parcas ei, et non concupiscas ex rebus ipsius aliquid, sed interfice

IN TVRCAS. ¶ 140:

ce à viro vsq; ad mulierem, & paruulum atq; lactantem, bouē & camelum & asinum. Quis iam fuit cōsiliarius domini, aut quis nouit sensum eius, quādo sit tempus, vt velit punire Turcas per Christianos, sicut puniuit Amalechitas per Iudæos.

¶ Hortabātur Machabæi se inuicem dicentes. Si omnes fecerimus, sicut fratres nostri fecerūt, et non pugnauerimus aduersus gentes, pro animabus nostris, & iustificationibus nostris, citius disperdent nos à terra. Ec cogitauerunt die illa dicentes. I. Mac. 2
Omnis homo qui venerit ad nos die sabbatorū, pugnemus aduersus eum, & non moriemur omnes sicut mortui sunt fratres nostri. Et collegerunt exercitum, & percusserunt peccatores in ira sua, & viros iniquos indignatione sua &c. ita & nos Christiani, nisi aduersus Turcā

DE BELLO

crucis Chri hoste ferocissimum
pugnauerimus, citius disperdet
nos, delebitq; Christi nomen e
terra, id quod optare videntur
isti rabulæ, mentientes pugna
re contra Turcam, esse contra
Christi euangelium.

3. Mac. 3 **S**urrexit Iudas Machabæus,
& adiuuabant eum fratres eius
& vniuersi qui coniunxerant
se patri eius, & preliabantur
prelium Israel cum læticia, & di
latauit gloriam populo suo.

Ibidem **N**os pugnabimus pro anima
bus nostris & legibus nostris,
& ipse dñs conteret eos, scilicet
gentiles, ante faciem nostram.

1. Mac. 5 **A**bijt Simon in Galilæam,
& commisit prælia multa cum
gentibus.

1. mac. 13 **D**ixit Simon vos scitis quan
ta ego & fratres mei, & domus
patris mei fecerimus pro legi
bus & pro sanctis prælia. San
ctissimum igitur est atq; iustis

IN TURCAS Syl 141.

simum preliari contra infideles
Turcas & hæreticos Turcis ipsi
suis impiores, pro fidei ecclesiæ,
diuiniq; cultus conseruatione,
pro repub. pauperum et oppres
sorū defensione. Accingimini,
igitur o Christiani principes &
estote filij potentes, estoteq; pa
rati vt pugnetis aduersus natio
nes has impias, quæ cōuenerūt
disperdere nos & sancta nostra,
quoniam melius est nos mori
in bello, quam videre mala gen
tis nostræ & sanctorum.

1. mac. 3

¶ Augustinus ad Bonifacium
Comitem, vtile tibi tuisq; da
bo consilium, arripe manibus
arma, oratio aures pulset autho
ris. Et iterum ad eundem: Noli
æstimare neminem deo placere
posse, qui armis bellicis mini
strat, in his enim erat Sanctus
Dauid, cui dominus magnum
testimonium perhibuit.

Epi. 194

¶ Et contra Faustū: Ordo natu

¶ DE BELLO

Li. 22

Psal. 81

ralis mortalium paci accommo-
datus hoc poscit, vt suscipiendi
belli authoritas atq; consilium
penes principes sit. Principibus
dicitur, Eripite pauperē, & eges-
sum de manu peccatoris libera-
te. Cur tunc non liberarent de
manu Turcæ, maxime attento
eo, quod vi magnificat & extol-
lit cultum Machumeti sui in in-
iuriam creatoris nostri, et quod
tertiam prolem sibi placentem
aufert, in ritu Machumetico nu-
trit in perpetuam seruitutē, hinc
gloriosissimus Carolus, Got-
fridus, Alphonsi, Ferdinandi, &
alij infidelium destructores, per
orbem Christianum celebri fa-
ma laudantur: vide Tomo 1. do-
minica 3. post Epiphaniæ ho-
milia 5.

¶ Obijcit hæreticus.

1. Bellare contra Turcas, est
repugnare voluntati spiritus,

¶ IN TVRCAS. **¶** 142.

visitanti iniquitates nostras
per illos.

2. Christianus oratione pugnet, non gladio.

3. Matthæi quinto, prohibetur defensio, ne nos opponamus angariantibus nos.

¶ Respondet catholicus.

¶ Plures hæretici iam, sicut & Oecolampadius, negant omnino Christianis licere bellare, quod fuit hæresis Manichæorum, ut Augusti. contra Faustum docet, & de sermone Domini in monte, sed respondeamus.

¶ Etiam si deus visitet iniquitates nostras per Turcam, tamen per hoc non inhibet nobis defensionem, alioquin cum nos visitet per famem, pestem, ignem, bella, morbos, non congrueret nobis vlla prouisio contra famem, vlla medicina contra morbos, vlla fuga contra pestem. Ita

De prio

DE BELLO

enim deus visitat suos, vt non
Psal. 88. derelinquat. Visitabo inquit, in
virga iniquitates eorum, & in
verberibus peccata eorum, mi-
sericordiam autem meam non
dispergam ab eo, neq; nocebo
in veritate mea.

De secū. ¶ Fateor iustum bellatorē pul-
sare deum orationibus, attamē
arma in manu capiat cum Ma-
chabæo, nam Moyses orante in
Exo. 17 monte, Amalech vincitur gla-
dio Iosua. Orent qui domi ma-
nēt, alijs arma in Turcas ferant.

De tert. ¶ Ex consilijs & operibus per-
fectorum Lutherani faciūt præ-
cepta, & cum adeo amari sint,
vt nec verba possint patricas-
tholicorum, etiam pia, serui ini-
quitate volunt, vt verbera pa-
tiamur Turcarum, desolationē
templorum, violationem vir-
ginum &c. Quæ enim ibi docet,
Exo. 17. præcipit in præparatione cor-
dis, non in ostensione operis,

IN TURCAS. ¶ 143.

ait Augusti. Sperandum est potius post tot crumnas & calamitates Christianitatis, amissis duobus imperijs & 36. regnis ut deus tandem misereatur nostri, & decantemus gaudenter. Filia Turcæ misera, beatus qui retribuit tibi retributionē quam retribuisti nobis: vide 5. Homilias tomo 3. de bello in Turcas.

Psal. 136

DE IMMUNITATE
te & diuitijs ecclesiarum. Capitu.

¶ XXIII.

Immunitas & ecclesiastica libertas ostēdit. Pharaon gētilis rex Aegy. immunitatē sacerdotib. seruauit. Emit em̄ Ioseph oēm terrā Aegypti, subiecitq; eā Pharoani, & cunctos populos eius, præter terram sacerdotum quę à rege eis tradita fuerat, qui

Gen. 47

¶ DE IMMUNITATE ET

bus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur. Et idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas. Et infra.

Ex eo tempore vsque in præsentem diem, in vniuersa terra Aegypti regibus quinta pars soluitur, & factum est quasi in legem, absq; terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.

1. exēpl.
1. esdr. 7

¶ Artaxerxes rex Persarū donans filijs Israel facultatem libere redeundi cum Esdra in Hierusalem, pro sacerdotū ministrorumq; templi libertate decretū statuit in hæc verba. Ego Artaxerxes rex statui atque decreui omnibus custodibus arcis publicæ q; sunt trans flumē, vt quæcunq; petierit à vobis Esdras scriba legis dei cœli absq; moradetis &c. Et infra. Vobis quoq; notum facimus de vniuersis sacerdotibus, & leuitis, & cantoribus, & ianitoribus nathin

DIVIDIT. ECCLESIIAR. 144.

neis, & ministris domus dei huius, vt vectigal & tributum & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos. Vbi glos. ordi. quæ est Bedæ. Hoc priuilegio ostenditur, q̄ cætera plebs filiorum Israel ad patriam perueniens tributa regis pendebat, quod discreta prouisione rex fecisse cognoscitur, vt qui diuino seruitio semper erant occupati, à suo famulatu essent liberi, & qui in terra nihil proprium possidebant, sed ex decimis populi viuebant, nemo ex eis tributum exigeret. Ecce hi duo reges ambo gentiles, alter pro idolorum sacerdotum: alter vero Iudæorum sacerdotum legaliūq; ministrorum zelabant libertate: & modo nonnulli Christiani principes ciuitatumq; rectores grauant exactiōnant: & excoriant Christi sacerdotes, pauperesq; verbi dei

¶ DE IMMVNITA. ET

ministros, atq; in extremam de
ñcere moliuntur seruitutem.

Ios. 21

Nu. 35

¶ Mosue diuisit sacerdotibus &
Leuitis ciuitates, sicut iusserat
dominus per Moysen.

Leui. 27

Nu. 18.

¶ Item habebant sacerdotes &
leuitæ decimas, primogenita,
primitias, partes de victimis, ob
lationibus & sacrificijs, ordinās
te ac præcipiente deo, pro mini
sterio quo sibi in tabernaculo
testimonijs seruibant quotidie.

4. Re. 12

¶ Dixit Ioas ad sacerdotes. Om
nem pecuniam sanctorum quæ
illata fuerat in templum domi
ni à prætereuntibus, quæ offertur
pro præcio animæ, & quæ spon
te & arbitrio cordis sui inferunt
in templum domini, accipiant
illam sacerdotes iuxta ordinem

2. Par. 31

suum. Ezechias præcepit popu
lo habitantiũ Hierusalẽ, vt da
rent partes sacerdotibus & leui
tis, vt possent vacare legi domi
ni. Quod & populus fecit ad deo

ADIVIT. ECCLESIAR. 145.

abundanter, vt præciperet rex fieri horrea in domo domini vbi reciperentur fructus &c.

¶ Christus habuit procuratorem Iudam, qui oculos habebat, & portabat ea quæ mittebantur. Ioan. 13.

¶ Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultaribus suis. Luc. 8

¶ Immunitatem sacerdotum docuit Christus. Quid tibi videtur Simon, dixit Christus, Reges terræ à quibus accipiunt tributa, à filijs suis, an ab alienis? Dixit illi Petrus. Ab alienis. Dixit illi Chrs, ergo liberi sunt filij Mat. 17

¶ Quis militat suis stipendijs vnquam, quis plantat vineam & de fructibus eius non edit? 1. Cor. 9
Infrà. Scriptum est in lege Moy si. Non alligabis os boui triturati. Infrà. Si nos vobis spūalia

¶ DE IMMUNITATE

feminamus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? Infrà Nescitis quoniam qui in sacra-rio operatur, q̄ de sacrario sunt edunt? Et qui altario deseruiūt cum altario participant. Ita & dominus ordinauit his qui euāgelium annunciant, de euange-lio viuere.

1. Tim. 3. **¶** Oportet episcopum irrepra-hensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, ornatum, pru-dentem, pudicum, hospitem, &c. & quomodo posset esse ho-spitalis si nihil haberet?

Actu. 4. **¶** Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, videntes afferebāt precia eorū quæ vendebant & ponebant ante pedes apostolorum. Vnde in primitiua ecclesia fiebant col-lectæ pro sustētatione cleri, qui-bus deficientibus successerunt beneficia.

¶ Ignatius ad Philadelphien.
Princi

ET DIVIT. ECCLES. 146.

Principes subditi estote Cæsari, Ignat. Iona. eua
milites principib. diaconi presbyteris, vt sacrorū administra discipul
toribus. Presbyteri vero & diaconus.
coni atq; omnis clerus simul cū
omni populo & militibus atq;
principibus, sed & Cæsares obe
diant episcopo. Episcopus autē
Christo, sicut patri Christus: &
ita vnitas per omnia seruatur.
Idem ad Smirneñ. Sacerdotiū
summa est omnium bonorum
quæ in hominibus constāt, qd
si quis inhonorauerit deum in
honorat, & primogenitum tēu
us creaturæ.

Nolite tangere Christos meos Psal. 104
os, & in prophetis meis, nolite
malignari.

Quis extendet manum suam i. Re. 26
in Christum domini. Hoc dixit
etiam de vnctione regis, quid
de vnctione sacerdotis?

Gregorius Ciriaco Constan
tinopolitano.

DE IMMUNITATE ET

¶ Quisquis in loco regiminis est, aliquando necesse habet etiam terrena cogitare, & exteriorum quoque curam gerere, ut grex commissus valeat, ad ea quæ sibi sunt explenda, subsistere. A posterioribus lex creuit in regalem maiestatem. A piscatoribus Euangelium creuit in imperialem maiestatem.

¶ Et in registro Gregorij passim reperiuntur epistolæ de administratione temporalium, unde etiam illo tempore habuit præfectos ærarios in Sicilia & Patrimo prouincia, ut manifestum sit etiam I. Petri am tempore Gregorij fuisse patrimonium sancti Petri.

¶ In epistola Clemētis. Si quæ ex patribus negotia habent inter se, apud cognitores seculi non iudicentur, sed apud presbyteros ecclesiæ, quicquid est dirimatur, & omnino obediant statutis eorum.

DIVIDIT. ECCLESIAR. **F**147.

Concilium Carthaginense. Placuit, vt quicumq; clericus ab imperatore cognitionem publicorum petierit, honore proprio priuetur.

Gaius papa martyr statuit. Ne laici sacris initiatos, coram seculari iudice conueniant.

Dionys. ad Demophilū, de correctione episcopi. At si quis forte & inter ipsos à recto tramite deuiauerit, is ab æqualibus atq; sui ordinis sanctis corrigatur, vt nō ordo in ordinē ruens cūcta pmisceat, sed vnusq; in suo ordīe, suoq; officio maneat.

Origenes qui tempore martyrum vixit, vbi adhuc erant imperatores gentiles, super Lucam explicat subiectionem presbyteri ad episcopum, sicut Iesus fuit subditus parentibus. **Ho. 20.**

Iulianus apostata, Christo aduersarius, clericis subtraxit omnia priuilegia & honores. **Quæ**

¶ DE IMMUNITATE

Cōstan. p̄ssimi imperatores catholici,
Impera. **Constātinus**, **Theodosius**, **Mar-**
cianus, **Valentinianus**, & alij
religiosi animi principes decre-
uerunt. Quæ quia sunt omnib.
obuia **C. de sacrosanctis eccles-**
sijs, & de clericis & episcopis.
Ideo referre postponimus.

23. q. 8. **¶** **Constantinus** imperator in
ca. Tri- concilio **Nicæno** noluit accipe
butū, & **relibellos** contra episcopos, &
ca. scđm dixit. Vos dñj estis à vero deo
cānoni. constituti, ite & inter vos cau-
sam disponite, quia dignum nō
est, vt nos iudicemus deos.

¶ **Petrus** princeps apostolorū
nō refutauit sumptus, **Ambros-**
sus super primam ad **Corint. 9**

¶ **Constitutio** **Friderici** impera-
toris **C. de episcopis & cleri.**
Statuimus vt nullus ecclesiasti-
cam personam in criminali que-
stione vel ciuili, trahere ad iudi-
cium seculare præsumat, contra
constitutiones imperiales & ca

¶ ET DIVIT. ECELES. ¶ 148.

nonicas sanctiones, quod si fecerit actor, à iure suo cadat, iudicatum non teneat, & iudex sic & tunc officio iudicandi sit priuatus. Aduertite inique clerum ad tribunal seculare pellentes.

¶ Patet igitur ex præmissis iustissimas esse excommunicationes latas in offendentes libertatem ecclesiasticam, suis iniquis statutis grauantes & exactionātes clerū, vtpote in eos qui peccant & contra naturæ ius, in legem diuinam vtriusq; testamētī, & contra ius humanum ciuile & canonicum.

¶ Obijcit hæreticus.

¶ Christus passus est se iudicari à iudice laico Pilato, & testimonium perhibuit ei, quia haberet super eum potestatem desuper. Itaq; christiani sacerdotes non debent refugere iudices laicos.

DE INDVL

Respondet Catholicus.

Egregiã rem moliris, vt omnes iudices Christiani sint Pilati & Herodes. Christus manifeste obiecit peccatũ Pilato, quia is qui tradiderat eũ maius peccatum habebat. Quod autem dixit Pilatum habere potestatem desuper, si ad deũ referatur, accipitur permissiue, permisit deus hoc Pilato, oblatus ẽ enim quia voluit, si ad Cæsarem, non habet intentum hæreticus.

Esa. 53

DE INDVLGENTIIS. XXIII.

Quia indulgentiẽ sunt dumtaxat satisfactoriã penã pro peccatis debitã, ostendamus aliud esse meritum, aliud satisfactionem.

AGENTIIS. 48. 149.

DE merito Christi dicitur. *Philip. 2*
Propter hoc deus exalta
uit illum, & donauit illi

nomen, quod est super omne
nomen. Ecce quid meruit sibi.

De satisfactione eius dicitur, hic
est calix nouum testamentum
in sanguine meo, qui pro uobis
tradetur in remissionem pecca-
torum, ecce quid meruit nobis.

Lu. 22

Mat. 26.

De offerente hostias pro pec-
catis dicitur. Et rogante pro eis
sacerdote, propitius erit ei domi-
nus. Non de culpa, sed de poena
quō, nisi per intercessionem.

Leuit. 4.

Thesis Tilmanni.

Scito hic thesaurum indulgē-
tiarum fieri ex superabundan-
tia meritorum (quatenus sa-
tisfactoria erant) Christi & san-
ctorum. De superabundantia pas-
sionum Christi pro nobis dicitur,
Ipse est propiciatio pro pec-
catis nostris, nō nostris aut tātū

1. Ioan. 2

DE INDVL

sed totius mundi. Exqua autho-
ritate patet, passionem Christi
sufficiens satisfacere pro toto
mundo, ac per hoc quum exequi-
tue pro paucis tantum sa-
tisfaciat, infinitum thesaurum
satisfactionū Christi superesse
in sacramentis, quibus eadem
Christi passio satisfacit. De san-
ctorum autem passionum meri-
torumq; superabundantia, quo
ad officium satisfaciēdi pro nos-
bis, patet ex Iob dicente. Vtinā
appenderentur peccata mea,
quibus iram merui, & calamitas
quam patior in statera, quas
si arena maris hæc grauior ap-
pareret. Ex his Iob verbis cla-
ret ipsum plus passum fuisse, q̄
pro peccatis suis debuerit pati.
In superabundantia autē passio-
num, consistit superabundantia
satisfactionum. Et idem de mul-
tis sanctis apertissimum est. De
sanctorū vero intentione, quod
scilicet

Iob. 6

AGENTIIS. ¶ 150.

scilicet voluerint pati, passique sint libenter, non solum pro se, sed etiam pro nobis, testatur apostolus, dicens. Nunc enim gaudeo in passionibus meis pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius quod est ecclesia. Colos. 1

¶ Expende catholice, quia miseriæ sanctorum adiungendæ sunt pressuris Christi, ad communem ecclesiæ utilitatem. Et est iste thesaurus meritorum, de quo dicit ecclesia, precibus & meritis sanctorum. Nam quod Paulus adimpleuit, quis negabit de alijs sanctis, crucem Christi portantibus & eum sequentibus? Quod papa hunc thesaurum dispensat, patet ex Apostolo dicente. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores ministeriorum eius. 1. cor. 4

Iterum, Dispensatio mihi creditur 1. cor. 9

d

¶ DE INDVL

2. Cor. 2 ra est. Itē. Cui donastis aliquid, & ego. Non donauit culpam sed pœnam. Nam & ego quod donauī, si quid, donauī propter vos in persona Christi.

¶ Certum est Gregorium magnum dedisse indulgentias ante 900. annos, & ita postea obseruatum per omnem ecclesiam. Mirantur hæretici, quia papa remittit tertiam aut mediam partem pœnarum, aut plenarie indulgeat. Cum ipsi non verecundetur asserere, quēlibet sacerdotem à culpa & pœna absoluerē, ipsi remittunt totā pœnam, & nolunt papā remittere partem.

Leuit. 25 ¶ Indulgentiarum, euangelij figura fuerunt Iubi ei in veteri testamento.

¶ De his sumus contenti, eo quod habeamus solidum fundamentum in sancto Paulo, ne credamur diligentiores in causa lucrosa. Porro quod vniuers

AGENTIIS. ¶ 151.

sa recepit, credit & tenuit ecclesia, quō posset esse in fide erroneum: at vniuersitas ecclesiæ toto orbe terrarum diffusa, recepit indulgentias à tempore Gregorij magni (nisi quod in paucis hæreticorum angulis alicubi inceperunt reijcere) Et concilia generalia approbauerunt, sicut sacrum concilium Lateranense celeberrimum sub Innocentio tertio, in quo & saluberrima cōstitutio, Omnis vtriusque, æditā est, limitauit authoritatē minorum prælatorum in concessione indulgentiarum. Et sacrum concilium Viennense approbavit indulgentias Urbani quarti, pro venerabilis Eucharistiæ veneratione. Et omnis ecclesia ex Germanis, Gallis, Hispanis, Italis, Anglis, Hungaris, Polonis, Dacis, Scotis &cet. reuerenter suscepit Iubileos in Roma à pontificib. cum

DE INDVL

plenarijs indulgētijs celebratos.

Appendix Tilmanni.

Profunt etiam indulgentiæ animabus in purgatorio, quia non est aliqua ratio, quare ecclesia transferre possit communia merita Christi & sanctorū, quibus indulgētiæ innitūtur in uiuos & nō in mortuos, q̄ in charitate decedentes, obstaculis à resgni cœlestis ingressu impediens tibus nondum amotis, in purgatorio detinentur. Applicat autem papa eis indulgentias nō authoritate absoluendo, sed per modum suffragij. Quare neq̄ pro libito potest animas à purgatorio liberare, aut purgatorium euacuare.

Obijciūt aduersarij inter alia argumenta hoc Achillicum (ut putant inuincibile) Etsi merita Christi sunt infinita, nequaquā tamē merita sanctorum quæ sunt

AGENTIIS. *152.*

plenissime remunerata, imo vltra condignum, quoniam non sunt condignę passiones huius temporis ad superuenturā gloriā quæ reuelabitur in nobis. Sanctorum igitur merita per indulgentiarū thesaurum nobis applicari non possunt. Rom. 8.

¶ Dicendum, q̄ sicut Christi opera simul erant meritoria & satisfactoria, meruit siquidem sibi & nobis, sibi quidē quia per humilitatem passionis, gloriam meruit resurrectionis, iuxta illud, humiliavit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem crucis, propter quod deus exaltauit illū, &c. Nobis vero quoniam si vnus delicto mortui multi sunt, multo magis gratia dei, & donum in gratia vnus hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et infrā: Igitur sicut per vnus delictum in omnes homines in condemnationem, Philip. 2.

Rom. 5.
Eo. cap.

DE INDVL

fic & per vnius iusticiam in omnes homines in iustificationem vitæ, &c. Satisfecit autem non pro suis, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, sed pro nostris peccatis, vt patet ex multis sacræ scripturæ locis. Ipse enim vulneratus est propter iniquitates nostras, atque tritus est propter scelera nostra. Et paulo post: Omnes nos quasi oves errauimus, & posuit dominus in eo iniquitatem omnium nostrorum. Christus tradidit semetipsum pro nobis hostiam & oblationem deo, in odorem suauitatis. Peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris &c. Ita & de sanctorum operibus & passionibus sentendum est. Quæ quatenus meritoria erant, vltra condignum remunerata cum apostolo fatemur, quatenus vero satisfacto

1. Pet. 2

Esa. 53

Ephe. 5.

1. Petri. 2

1. Ioan. 2

INDULGENTIIS. **P**153.

ria, aut pœnalia, ac innumeros sanctos constet longe plus satisfecisse aut passos esse, quàm pro suis peccatis debuerunt, vt patet de Iob & apostolo, & hoc non solum pro se, sed pro corpore Christi, quod est ecclesia, residuum satisfactionis, & passionis per indulgentiarum thesaurum nobis applicatur, quod ad maximam gloriã cedit sanctorum. Vnde quum cõtingit (exempli gratia) superfluam satisfactionem Laurentij soluere pro pœna debita Ioanni pœnitenti, gaudium quoddam accidentale Laurentius in cœlo habebit de hoc q̃ satisfactio sua soluit pro Ioanne. Et ita opera sanctorum quatenus satisfactoria, & pœnalia remuneratur ipsis sanctis, etiam in his quibus per indulgentias applicantur.

Iob. 5
Colos. 1

Hæc Tilmannus.

DE PURGATORIO.

XXXV.

Purgatorium esse satis constat ex scriptura, ecclesia, & patribus:

1. Cor. 3. **S**I quis superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides præciosos, ligna, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit, dies enim domini declarabit, qui in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic quasi per ignem. Liqueet facientem etiam opera cremabilia, sicut patet in die iudicij particularis. vniuscuiusque, eum tamen saluum fieri per ignem, non inferni, quia ibi nulla est redemptio. Sic intellexerunt illum locum Pauli, B. Ambrosius, B,

DE PURGATORIO 154.

Hieronimus, B. Augustinus,
B. Gregorius, Alcuinus.

Esto consentiens aduersario **Mat. 5**
tuo cito, dum es in via cum eo,
ne fortè tradat te aduersarius iu
dici, & iudex tradat te ministro,
& in carcerem mittaris, amen
dico tibi, non exies inde, donec **Lu. 12.**
reddes nouissimum quadrantē.
Hunc carcerem beatus Ambro
sius intelligit purgatorium.

Qui dixerit verbum contra **Matt. 12**
spiritum sanctum, non remitte
tur ei, neq; in hoc seculo, neq; in
futuro.

Beatus Gregorius illa verba **4. dial. et**
ponderat & dicit. De quibusdā **habe. dis.**
culpīs ante iudicium purgandis **25. c. qlis**
ignīs credēdus est, pro eo quod **Idē. Au.**
veritas dicit, qui dixerit verbū **li. 21. de**
contra spiritum sanctum, &c. **ci. dei c.**
in qua sententia datur intelligi, **24.**
quasdam culpas in hoc seculo,
quasdam in futuro relaxari. Ita
etiam intellexit beatus Bernardus

DE PURGATORIO,
dus super Cantica.

Luc. 8 **A**ntiquitus prouocabantur
viuentes per instrumenta musi-
ca ad lamentum & compassio-
nem super mortuos, vt attente
orarent pro eis. Alias enim lu-
gere non esset nisi insanire.

Tobie. 4 **P**anem tuum & vinum tuū
super sepulturā iusti constitue,
vt s. pauperes inde refectioni, pro
defuncti salute deū deprecetur.

2. ma. 12 **J**udas Machabeus facta colla-
tione, duodecim milia drach-
mas argenti misit Hierosoly-
mam, offerri pro peccatis mor-
tuorum sacrificium. Bene & re-
ligiose de resurrectione cogitas,
nisi enim eos, qui ceciderant re-
surrecturos speraret, vanum vi-
deretur & superfluum orare
pro mortuis &cet. Sancta ergo
& salubris est cogitatio, pro de-
functis orare, vt à peccatis sol-
uantur. Is liber est in canone ec-
clesiæ, vt testatur prologus ei

DE PURGATORIO. 157.

præfixus, & beatus Augustinus decimo octauo libro de ciuitate dei, & canon concilij Carthaginensium. licet non fuerit inter canonicos libros habitus apud Iudæos, vt testatur beatus Hieronymus in galeato prologo. Sequitur negantem libros Machabeorum esse canonicos, non esse filium ecclesie, sed spurium synagogæ. Et Luther met fatur se scire esse purgatorium in disputatiõe Lipsica, quomodo ergo rem tanti momenti, sicut est purgatorium, spiritus sanctus non reuelauit in scripturis.

¶ Græci hanc hæresim recognouerunt & abiurauerunt, in concilio Florentino.

¶ In nomine Iesu omne genu flectetur, cœlestium terrestrium & infernorum. Palam est autem (quantum ad hos attinet) qui subtus terrã in gehenna sunt, q̄ nec genua flectãt nomĩ Philip. 2

¶ DE PURGATORIO.

Iesu, quin contra potius ipsum iugiter blasphemant: sunt ergo in purgatorio q̄ genua flectūt.

Apoc. 5 **¶** Et omnem creaturam, quæ in cœlo ē & sup̄ terrā & subtus terrā & mare & q̄ in eo sunt, oēs audiui dicentes: Benedictio sedi denti in throno & agno, benedictio & honor, & gloria, & potestas, in sēcula sēculorū. Triplicē hic ponit ordinē laudantiū deū, scilicet in cœlo beatorū, in terra iustorum, sub terra purgandorum, quia damnati non laudant deum, nec benedicunt sedentem in throno.

¶ Aug. in li. de cura pro mortuis agenda, approbat suffragia pro mortuis facienda auctoritate ecclesiæ. Ita inquit. In secūdo Machabæorum libro legimus, oblatum pro mortuis sacrificium: sed si nusquam in scripturis veteribus omnino legitur, non parua est vniuersæ eccl̄

clesiæ (quæ in hac consuetudine claret) authoritas, vbi in precibus sacerdotum, quæ domino deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio animarum. Hæc suffragia petijt Monica mater Augusti. ex altaris sacrificio.

¶ Beatus Ambrosius de obitu Theodosij meminit, cur in ecclesia dei peragatur, primus, septimus, tricesimus, defunctorum.

Li. 9. cōfessionū in fine.

¶ Damascenus affirmat morē orandi pro defunctis, ab apostolorū traditionibus manasse.

¶ Augustinus quæstione prima de Dulcitij quæstionibus testatur purgatorium.

¶ Chrysostr. proprio sermone agit, suffragia prodesse mortuis. Dionysius inquit. Quod autem iustorum preces etiam in vita ista, & nedum post mortē nō solis profint qui digni sunt, scripturæ nos edocet sacro san-

Ca. 7. eccle. hierarchi.

DE PURGATORIO.

ta traditio. Accedens deinde (delato scilicet funere intrà templum) venerandus antistes precem suam super mortem peragit, postq̃ precem & ipse p̃sul eum salutat, & suo deinceps ordine, qui astant om̃es. Precatur oratio illa diuinam clem̃tiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanã admissa peccata, defuncto, eumq̃ in luce statuat & regione viuorum, in finibus Abrahã, Isaac, & Iacob, in loco vnde effugit dolor, tristitia, & gemitus. Hæc Dionysius apostoli Pauli dicipulus. Ita docuit & tenuit sancta mater ecclesia & omnes orthodoxi.

Purgatoriũ etiã conuincitur ex animarũ apparitionib. quas etsi Luther Irrideat: tamẽ in Machabeis legimus Oniã & Hierc. apparuisse Iude: Christo trãfigurato apparuerũt Moyses & Heli. & discipuli Christo resur-

2. ma. 15

Mat. 17.

Mar. 9

Lu. 9. 24

DE PURGATORIO. ¶ 155.

gente, putabāt se spiritū viderē:
q̄ nequaq̄ putauissent: nisi scis-
uissent defunctorū spiritus non
nunq̄ apparere. Vide libros 4.
Eckij, de Purgatorio.

¶ Obijcit Pighardus.

1. Christus prohibuit viduē. Luc. 7
Noli flere: sed si esset purgatori-
um, deffendus fuisset mortuus.
2. Hieremias inquit. Nolite
flere mortuum: neq̄ lugeatis su Hiere, 22
per eum fletu.
3. Paulus ait. Nolumus vos 1. Tess. 4
ignorare fratres de dormientib.
vt nō cōtristemī sicut et cæteri.
4. Cyprianus sedulo admo-
net fratres, ne fleant super his
qui migrarunt ex hac vita.
5. Chrysosto. lamentari eos,
q̄ ab hac vita decedunt ex pusil-
lanimitate contingit.

¶ Respondet Christianus.

Christus mox erat mortuū res-
suscitaturus: ideo ꝓhibuit matrē

¶ DE PURGATORIO.

à fletu: Neochristiani nullum ex mortuis resuscitant.

De scd'o **¶** Hieremias voluit non plangendum regem Ioachas captiuum in Aegypto: sed alios reges sequentes, sub quibus Iudei plus tribulabantur.

De ter. **¶** Truncate adducitur Paulus, qui ait, sicut cæteri qui spem nõ habent. Itaq; deflere mortuum ex desperatione futuræ resurrectionis est malum, q̄ non facit ecclesia c. vbicunq; 13. q. 2.

De 4. & 5. **¶** Secundum prædicta intelligantur Cyprianus & Chrysof. quando aliquis defleret mortuum ex diffidentia, quasi perpetuo illum amiserit. Vide tom. 2 homil. dominicæ. 17. post Pēte.

¶ DE ANNATIS **¶** Cap. XXVI.

Anna

DE ANNATIS. 158.

Annatas id appellāt in curia Rhom. quod ordinarij locorum nominant, medios seu primos fructus, & pro confirmatione episcopi, solent appellare, redemptionem pallij, cum tamen proprie solus episcopus Bambergēsis in Germania habet pallium & archiepiscopi.

¶ Filij autem Leui dedi omnes **Nū. 18**
decimas Israel in possessionem p ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœdoris. Et infra. Præcipe Leuitis atq; denuncia cum acceperitis à filijs Israel decimas quas dedi vobis, primitias earum offerte domino, id est, decimam partem decime, vt reputetur vobis in oblationem primitiuorum, tam de arijs, quã de torcularibus, & vniuersis, quorum accipitis primitias, offerte domino, & date ea Aaron sacerdoti. In veteri igitur testa

¶ DE ANNATIS.

mēto, Leuitæ & sacerdotes accipiebant decimas, & Aaron summus sacerdos accipiebat decimā decimarū. Descendūt ergo annatę de iure diuino, q̄a succedūt in locū decimę decimarum.

Nec. 10. **¶** Et Leuitæ offerent decimam partem decimę suę in domo dei nostri, ad gazophilacium domini dei nostri.

¶ Annatarum meminit Ioannes Andreę in ca. inter cętera de offic. ordinarij post Hostien. quem citat in huiusmodi sententia, dicit hic Hostiensis, quod Romanam ecclesiam in annatis exigendis, vbi alioquin nullum ius haberet, excusat necessitas, quia nec de suo posset omnibus prouidere. Et infrā. Id iam est de antiquissima consuetudine obtentum. Postea refert quomodo pluries clamauerit, in tantum, quod super eo fuit sermo in Concilio Viennen

DE ANNATIS 159.

si, cui præfedit Clemēs quintus.

¶ Sequitur errasse Platinam & Blondum, & quosdam consarcinatores grauaminum Germaniæ, nam inuentum annatarū tribuunt, vel. Ioanni. 22. vel Bonifacio. 9. vel consilio Constantiensi, quod Germani faciunt, quia Clemens 5. præcessit Ioan. 22. & Bonifacium nonū. Et is tamen non inuenit annatas, sed inuentas approbavit ex antiqua consuetudine. Et certe isti duo testes Hostien. & Ioannes Andreæ frangunt mēdacia osorum ecclesiastici status.

¶ In Constantiensi concilio nō fuerunt institutæ annatæ, vt nugantur centones Lutheranos, sed quia aliquæ ecclesiæ decreuerunt in temporalibus, fuit constitutum vt illæ ecclesiæ sic de pauperate reducerētur ad iustam taxam, secundum valorem ecclesiæ currentem.

¶ DE ANNATIS.

Ideo magis confirmavit annatas. Vnde nullus adhuc publicavit vere, quando annatæ fuerint inuentæ, ideo bene dicunt præfati, annatas rem esse antiquissimam.

¶ Gerson de Simonia. 36. K. Sicut ex antiqua lege decimæ decimarum debebantur summo sacerdoti à Leuitis Nu. 18. Deute. 16. Sic non minus in lege noua debetur hæc decimatio facienda ipsi Papæ per inferiores: Hæc autem recõpensatio videtur rationabilis, q̄ fructus primi anni à quolibet beneficiato persoluantur: quoniam in hoc papa seruit ecclesiæ, & ita pro sustentatione decet stat⁹ sui potest onerare personas & beneficia. Et illam rationem dicit bene inferre & concludere.

¶ Sequitur si sacerdotes & episcopi vellēt negare annatas summo pontifici, tunc eadem facilis

DE ANNATIS. ¶ 160.

tate laici negarēt decimas sacerdotibus, & sacerdotes recusarēt medios fructus dare episcopis, vnde ex ecclesia faceremus Babylonem. Id quod strenue contendunt hæretici, & eorum ad hærentes, diuina humanaq; omnia commiscentes.

DE HAERETICIS comburendis. XXVII.

¶ Prima pœna hæreticorum in nouo testamento fuit excommunicatio.

SI quis ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus et publicanus, id est, separetur ab ecclesia per excommunicationem. At hæretici incorrigibiles, non audiunt ecclesiam. Mat. 18.

DE HAERETICIS

- Ad tit. 3.** ¶ Hæreticū hominē post vnā & secundam correptionē deuīta, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, & delinquit, cū sit proprio iudicio condemnatus: Peruersi autem difficile corriguntur. Ideo hæretici incorrigibiles non vincuntur, neq; persuadentur rationibus.
- Eccle. 1.**
- 2. Thc. 3.** ¶ Denunciamus vobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundū traditionē quam acceperunt à nobis.
- 1. Ioā. 2.** ¶ Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite eū recipere in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dixerit illi aue, cōmunicat operib. eius malignis. Vnde & idē Ioan. euangelista cum in balneis Cherinthum hæreticū reperisset, mox exiit ad discipulos dicens, fugiamus hinc ne & balneq; ipsę nos
- 24. q. 1. c.**

COMBURENDIS. *161.*

corrūpant, in quibus Cherintus
lauatur, veritatis inimicus.

*I*ta Moyſes quoque ad filios **Nū. 16**
Iſrael in ſeditione Chore, Daſ-
than & Abiron dixit. Recedite
à tabernaculis impiorum homi-
num, & nolite tangere quæ ad
eos pertinent, ne inuoluamini
peccatis eorum. Et apoſtolus. **Rom. 16**
Rogo vos fratres vt obſerues-
tis eos, qui diſſenſiones & offen-
dícula præter doctrinam quam
vos didiciftis, faciunt, & decli-
nate ab illis. Huiusmodi enim
Chriſto domino non ſeruiunt,
ſed ſuo ventri, & per dulces ſer-
mones & benedictiones ſedu-
cunt corda innocentium.

*H*æretici obſtinati aut relap-
ſi, iuſte per mortem è medio tol-
luntur.

*S*i ſurrexerit in medio tui **Deut. 13**
prophetes, aut qui ſomnium
ſe vidiffe dicat, & prædixerit ſi-
gnū atq; portentum & euenerit

DE HAERETICIS.

quod locutus est, & dixerit tibi, eamus & sequamur deos alienos quos ignoramus, & seruiamus eis, non audies verba prophetæ illius aut somniatoris, quia tentat vos dominus deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde & in tota anima vestra. Prophetæ autem ille aut fictor somniorum interficietur, quia locutus est vt vos auerteret à domino deo vestro.

Deu. 14. **¶** Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino deo tuo ex decreto iudicis moriatur, & auferes malum de Israel. Hæc legis ratio adhuc militat, vt auferamus malum de medio ecclesiæ.

Deu. 18. **¶** Prophetæ qui arrogantia deprauatus, voluerit loqui in nomine meo quæ ego non præcepisti illi vt diceret, aut ex nomine alieno

COMBURENDIS. 162.

alienorum deorū, interficietur.

Neduc blasphemum extra castra, & lapidete eum omnis populus. Cur non & hæreticum. **Leui. 24**

Helias propheta domini, interfecit prophetas Baal. **3. reg. 1**

Lupus bene arceri debet, sed si aliter nō potest consuli saluti gregis, lupus etiam interimendus est, hæretici autem sunt lupi, dicente Christo, Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intus vero sunt lupi rapaces. **Mat. 7**

Et Paulus, Scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Iuste igitur è medio tolluntur per mortem. **Actu. 20**

Iesus cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de tēplo, oues quoq; & boues, & nummulariorum æs effudit, et mēsas subuertit. Si hoc nūmularijs quid tūc hæreticis faceret?

DE HAERETICIS

1. Tim. 2. **D**octrina hæreticorum noxia vicinis, quia sermo illorum velut cancer serpit.

Actu. 5. **S**aphira & Ananias à principio nascentis ecclesiæ, propter pusillum pecuniæ, à Petro morte mulctati sunt, quanto magis hæretici animas defraudantes à successore Petri morte mulctentur.

Augustinus de poena hæreticorum. Cogunt multas inuenire medicinas, multorum experimenta morborum. Aliquando libri mathematicorum & hæreticorum fuerunt combusti, sicut Augustinus super Ioannem dicit, factum suo tempore. Combussit Gelasius papa anno domini. 496. Et tempore apostolorum comburebantur libri curiosi, quanto magis hæretici.

Actu. 19. Inquit enim Lucas, Multi ex eis qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros & combusserunt eos coram omnibus, &

COMBURENDIS. **163.**

computatis præcīs illorū inuen-
nerunt pecuniam denariorum
quingenta milliū. Aliquan-
do vbi nulla potestas Christia-
nis erat animaduertēdi in corpo-
ra hæreticorū, pœna erat excō-
municatio, vt supra ex Paulo.

Ad Bōi.

Et Cyprianus monet cū hæreti-
cis non loquendum. Idem re-
fert singulos hæreticos decem li-
bris auri mulctari. Gelasius pa-
pa exilio damnauit hæreticos.

Hieronimus docet rescan-
das esse putridas carnes. Ita in-
quiens Resecandæ sunt putridæ
carnes, & scabiosa ouis à caulis
repellenda, ne tota domus, mas-
sa, & corpus & pecora ardeant,
corrumpantur, putrescant, inte-
reant, & infrà quæ est ista mise-
ricordia, vni parcere, & omnes
in discrimen adducere.

Arrius in Alexādrīa vna scin-
tilla fuit, sed quoniam non sta-
tim oppressus est, totum orbem

¶ DE HAERETICIS

eius flamma populata est.

¶ Et Beatus Ambrosius. Hæresis velut quædam hydra fabularum vulneribus suis creuit, & dum sæpe reciditur pullulauit, igni debite, incendioq; peritura.

¶ Augustinus li. 2. contra epistol. Gaudētij, de hæret. inquit. Hoc hominum genus per imperatoriam curam corrigi debet.

¶ Et super Ioan. ad longum docet imperatores & principes catholicos bene facere, quod vtantur gladio contra hæreticos, debent enim hæretici affligi & eijs ci à principibus, sicut Agar fuit afflicta à Sara quando Ismael ludit cum Isaac.

Gen. 21

Gal. 4

2. cor. 10

Gal. 5

¶ In promptu habentes vlcisci omnem in obedientiam.

¶ Vtinam abscindantur, qui vos conturbant.

¶ Ecce quam feruide optate eos abscindi, quod si principes tunc fuissent Christiani, sine dubio

COMBVRENDIS. 164.

obedissent desyderio Pauli.

Augustinus inquit. Nullus ^{Sup Ioā} nostrum vult aliquem hæreticum perire, sed aliter nō meruit habere pacem domus David, nisi ^{2. Re. 18} si Absolon filius eius in bello esset extinctus, sic ecclesia, si aliorum ^{Eusebi9} quorum perditione ceteros colligit, dolorem materni sanat cordis, tantorum liberatione populorum.

Constantinus imp. Arrium c. de hær. cum adhærentibus, damnauit l. manic. in exilium, quia nolebat adhærere concilio Nicæno.

Theodosius imperator puniuit hæreticos Manichæos omnium bonorū possessione, & omni successione priuauit, admisit desuper inquisitionem fieri post mortem. Idem decreuit cū Valentiniano, ne Manichæi in solo Romano cōueniēdi morandiq; ^{l. q̄cūq; par. vlt.} habeāt facultatē, decreuit quoq; eos vltimo supplicio tradēdos.

DE HAERETICIS

Idem statuit libros hæreticorum diligenti studio inquiri, ac publice comburi. Valentinianus, & Martianus omnes damnauerunt hæreticos, & perpetua deportatione damnauerunt, tenentes libros contra calcedonense concilium. Ultimo supplicio coerceri mandarunt illicita docentes, & denuo libros mandant comburi.

L. euit. 4 **I** Educ blasphemum extra castra: & lapidet eum omnis populus. Cur non & hæreticum?

Heb. 6 **T**erra proferens spinas ac tribulos reproba est & maledicto proxima, cuius consumatio in combustionē. Huiusmodi terra est hæreticus: quia hæretici sint spinæ. **Mat. 7.** attēdite à falsis pphe.

2. R. c. 23 **I** Præuaricatores quasi spinæ euellentur vniuersi, quæ nō tolluntur manibus: et si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro & ligno lanceato, igneque

COMBURENDIS Li 64.

lucensæ cōburentur vsq; ad nihilum. Sed qui magis præuariis cantur quam hæretici?

¶ Falsarij pecuniæ aut alij male factores per seculares principes iuste morti traduntur, cur nõ hæretici falsarij sacræ scripturæ?

Obijciunt hæretici.

1. Apostoli nunquam petierunt à principibus terræ, vt vim inferrent hæreticis.

2. Euangelium & Paulus nihil huiusmodi docent.

3. Disputandum est cum hæreticis, & gladio spiritus vincendi sunt, quod est verbum dei.

4. Dominus mandauit seruis suis, vt zizaniam permitterent crescere vsque ad messem, quæ est finis seculi. Per zizaniam autem significantur hæretici. Oportet hærefes esse vt ij 1. cor. 11 qui probati sunt manifesti fiant. Ergo &c.

DE HAERETICIS

Diluuntur per Catholicos.

De priō **H**anc obiectionem mouerūt
Donatistæ contra Catholicos,
vt testatur Augustinus super
Ioannem et alijs pluribus locis,
Aug. & respōdet. Quis tūc in Christū

crediderat Imperator, quod er-
go non fuit petatum ab aposto-
lis, non fuit quia hæretici non
mererentur, sed quia gladius gē-
tilium principum & imperato-
rum nondum seruiabat euange-
lio, at mox Constantinum ba-
ptizatum implorabant Catho-
lici contra hæreticos. Nam si im-
peratores puniunt furta, homici-
dia, rapinas, adulteria, periuria,
cur non punirent hæreses & sa-
cristigia:

De secū. **D**ecuit fidem euangelij, sicut
nascendo non inniti humanę sa-
pientiæ, ita nec humanæ potens-
tiæ, vscq; quo diademata regum
se inclinarēt saluatori; attamen

COMBURENDIS 166.

Paulus desiderabat abscidi eos, qui conturbabant fideles.

¶ Diui Petri autoritate doce^{mur}, esse parati reddere rationē *De tert. 1. Pct. 3*

omni poscenti, de ea quæ in nobis est fide, tamen Paulus satis indicat post alteram correptionem deuitandum hæreticū, non cum eo disputandū, & assignat *Titū. 3*

claram rationē huius, quia subuersus sit. Huius rei peritus Terullianus latissime ostendit, non disputandū cum hæreticis, quia potius sit stādum fidei antiquorum, quam disputādum de scripturis. Et pluribus hanc rem agit, omnino depingens Lutherum, quomodo tractet sacras literas.

Appendix Tilmanni.

¶ Hæreticos eradicare per mortem non est contra mandatum domini, quod est in eo casu intelligendū, quādo non possunt extirpari zizania sine extirpa^{to.} *De quarto.*

DE HAERÉTICIS

tionem tritici, unde addidit. Ne forte colligentes zizaniam, eradicatis simul cum eis et triticum. Cum metus igitur iste non subest, id est, quando ita crimen cuiuscunque notum est, & omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeant defensores per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas discipline. Hæc Augustinus contra epistolam Parmeniani.

De quit.
Mat. 18.

¶ Oportet hæreses esse quemadmodum & scandala necesse est euenire, sicut ergo vix homini per quem scandala eueniant, ita & vix illi per quem hæreses disseminantur: Oportet igitur vtraque esse, non quidem absoluta, sed solum conditionata necessitate, qua necesse est, à Deo præscita vel prædestinata euenire, si coniunctim accipiantur. Vel secundo oportet hæc esse necessitate finis, quatenus

COMBURENDIS. ¶ 167.

utilia sunt ad hoc, ut si qui probati sunt manifesti fiant ut apostolus subiungit, hoc est, ut fidelium constantia in fide ecclesie comprobetur, & doctores pigritiam excutiant diuinas scripturas sollicitius intuentes, ut Augustinus dicit: Hoc autem est per accidens præter, imo contra hæreticorum intentionem, qui fidem corrumpere, scripturas deprauare, innocentium corda seducere, totis animi viribus adnituntur. Magis proinde respiciendum est ad id quod est per se de eorum intentione, ut excludantur, quam ad hoc, quod est præter & contra eorum intentionem, ut sustineantur. Vel tertio necesse est ea euenire secundum hominum (qui sibi à peccatis & hæresibus non cauent) conditionem. Sicut exempli gratia, si medicus aliquis videns aliquos indebita

I. COR. II.

CVM HAERETICIS

dieta vtentes dicat, necesse est tales infirmari, quod intelligendū est sub hac conditione, si dietam non mutant. Similiter quoque necesse est scādala cuenire, oportetq; hæreses esse quando homines conuersationem malam nō mutant, neq; prauorum quando à peruersis hæreticorum dogmatibus non declinant, quando principes & communitatū rectores hæreticis nedum liberum permittunt, imo ad hoc annuis eos conducunt stipendijs, vt hæreses suas in populo diuulgent, imposito catholicis prædicatoribus silentio, vt ne mutire quidem ipsis contra eosdem liceat. Quis igitur miretur hæreses esse oportere, hæc ubi ita sese habent:

NON DISPVTAND.
cum hæreticis. XXVIII.

NON DISPVTANDI 165.

Quamuis de Luthero, & Lutheranis nō sit dubium, quin sint hæretici damnati, & pro talibus habendi, quia ipsi reuocant hæreses sepe damnatas, Arrij, Manichæi, Iouiniani, Arrij, Vigilanti, Euticeti, Felicis, Albigeniū, Vualdensium, Ioannis Vuicleff, Ioānis Hufs, & aliorum hæreticorum, ideo contra eos non est disputandum.

¶ Nam Gelasius papa inquit. ca. maio
Maiores nostri diuina inspiratiōe res. 24.
cernentes necessario præca q. 1.
uerunt, vt quod contra vnam
quamq; hæresim, coacta semel
synodus, pro fide, communio
ne & veritate catholica atq; apo
stolica promulgasset, non sine
ret nouis post hac retractationi
bus mutilari, ne prauis occasio
præberetur, quæ medicinaliter
fuerant statuta pulsandi, & ea
quæ sequuntur.

¶ CVM HAERETICIS

L. nemo **¶** Idem voluit Martianus Im-
C. de sū- pe. Iniuriam facit iudicio reuerē-
ma trin. dissimē synodi, si quis: semel ius-
& fide dicata ac recte disposita, reuolue-
catholi. re & publice disputare cōtēderit

¶ Vnde in septima actione Cal-
cedonensis concilij, Martianus
inter cætera dixit (vt habes di-
stinctiōe nonagesima sexta ca-
nos) Nos ad fidem confirman-
dam, non ad potentiam osten-
dendam, ad exemplum religio-
sissimi principis, augustissimiq;
Rhomani Imperatoris Con-
stantini, synodo interesse volui-
mus, vt veritate inuenta, non
vltra multitudo doctrinis pra-
uis attractata discordet.

¶ Præterea hæretici non quæ-
runt disputationem, nisi multis
malitijs inuolutā. Nam pleriq;
eorū adeo pertinaces sunt, vt li-
bere promittāt se articulos vsq;
ad mortem defensuros, quare li-
quet eos esse incorrigibiles ob-

NON DISPUTAND 169.

stinatos, & pertinaces, & qui nō sint docibiles dei, sed innitantur propriæ prudentiæ, & ponant obstaculum spiritui sancto.

¶ Iterum patet de Lutheranis hæreticis, quod fraudulenter obtendunt disputationem, nam quærunť disputare non coram doctis & literatis ac in theologia exercitatis, sed coram indoctis, vulgaribus laicis, quorum capacitas se nullo modo extendit ad iudicanda huiusmodi mysteria fidei.

¶ Nam quomodo hæretici venirent ad disputationem coram doctis, cum sciant theologos studiorum generalium Galliæ, Hispaniæ & Angliæ cōtra eos conclusisse, & studia, generalia Germaniæ, quæ fuerunt famasita in theologia, ante ortum huius hæresis, similiter damnasse Lutherum.

¶ Addatur his, qđ in disputādo.

ACUM HAERETICIS

finē intendunt peruersum, scilicet quod ad se trahant laicos alioquin clericis oppido infestos, ut illos in odium cleri amplius accendant.

Praeterea articuli Lutherani sunt huiusmodi, ut si in disputationem proponantur coram laicis, iam mysteria fidei nostrae, authoritas ecclesiae, & conciliorum ludibrio exponantur. Nam quod scandalum oritur non modo apud simplices fideles, sed apud Iudaeos & infideles, si audierint ea in fide nostra in dubium vocari, quae à sanctis patribus & concilijs ante 1000. annos. 1200. ante 1300. fuerunt constituta & decreta, & ab ipso apostolorum tempore obseruata, quis vel micam habens fidei, vel prudentiae, ista poterit iudicare disputanda, coram frigidis & male sentientibus laicis? Et quia dum constat de eorum conuersione & pertinacia

NON DISPVTAND 170.

nacia (nolunt enim admittere alium iudicem quam scripturā, quam volunt interpretari secūsdum propria capita) clare apostolus Paulus interdixit disputandum cum his. Noli verbis 2. Tim. 2. contendere, ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium. Stultas & sine disciplina quæstiones deuita, sciens quia Ibidem. generant lites. Stultas autē quæstiones & contentiones, pugnas Titum. 5 legis deuita, sunt enim inutiles & vanæ.

¶ Perdix fouit, quæ non peperit, Hierc. 17 fecit diuitias, & non in iudicio. Augu. lib. 13. contra faustū ca. 12. pulchre applicat. Perdix nimis contentiosum est animal. Ita & hæretici sunt contentiosi. Non enim disputare amant, sed quoquo modo superare impudentissima peruicacia, vt cōgredient, quæ non pepererūt. Nam Christianos quos maxie Chris

CUM HAERETICIS

sti nomine seducunt, iam per ipsius
euangelium natos inueniunt,
hos colligunt ad eorum insaniam.
Ideo pro proverbio usurpat
Augusti. contra haereticos,
perdix congregat quae non per-
perit. Quo fit ut si non idoneus
iudex detur, nunquam sit finis
disputandi, idoneum autem iu-
dicem non recipit haereticus, quia
proprium est haereticorum, ait
Augusti, contra Faustum, fugere
disputationem. Nam semper
reperiuntur temerarii, pertinaces
& proterui, qui nullam satisfac-
tionem solutionis recipiunt.
Sicut Moyse restiterunt Iamnes
& Mambres. Ita haeretici resis-
tunt veritati, homines corrupti,
mente reprobi circa fidem,
sed ultra non proficiunt.

Chrystost. In homilia domini
ce 18. Audi homo fidelis, qui con-
tra haereticum libenter contendis:

NON DISPVTAND 171.

Si pharisei placati sunt: & tu certando contra hæreticum potes eum placare, si eum viceris. Si autem Pharisei, victi quidem sunt placati autem non sunt, quomodo tu poteris eos placare cum viceris? Nunquid Christo fortior es? ut quos ille non placauit, tu places? Orige. homilia Matth. 22. proprium est Saduceorum & omnium qui mendacii sunt doctores, obmutescere quidem, non autem tacere: nam etsi obmutescunt quantum ad rem, non tamen tacent.

Catholici ergo debent vitare disputationem cum huiusmodi, quia honor est, ait sapiens, Prou. 20 homini, qui separat se a contentionibus, nisi ubi idonei darentur iudices, tunc enim, ut manifestaretur gloria dei, tueretur veritas catholica, & hæretici perfidi confunderentur, esset omnino disputandum, sicut Stephanus disputauit Actu. 6.

CVM HAERETICIS

Paulus disputauit Act. 17. & 20.
Et vbi dilputationis sententiā
suscipere & pati volūt heretici,
tot adhuc sunt catholici viri,
quorum vnusquisq; gladium
habet accinctum super femur
suum, qui adoriantur hereticos,
1. Re. 17 sicut Dauid Goliath, in nomine
domini exercituum, dei agmi-
3. Esdr. 3 num Israel. Et veritas sub iusto
iudice vincet.

Auctarij præfatio.

Quoniam noui morbi, occasi-
onem dant nouæ querendæ
medicinæ, ea propter cum alios
locos ædidissemus communes
contra Lutheranos, verissimū
comperimus, viam & ianuam
per Lutherum apertam omni-
bus quid libet audendi. Sustulit
enim Luther (quantum in ipso
fuit) sacrorum conciliorum au-
thoritatem, Romanorum pon-
tificum iudicium, sanctorum &

NON DISPVTAND R172.

deo amabilium patrum respon-
sa, ac studiorum generalium eō
demnationes. Vt iam vnicuiq;
phrenetico, vel melancholico,
Saturnino, bis stulto cerebro,
peruium sit omnia insana capi-
tis sui phantasmata, sacris myste-
rijs immiscere. O deus O tem-
pora. Cogimur ergo illorū im-
pietate, quāuis inuitissimi, hos
adijcere locos.

RSVB EVCHARISTIA esse uerū corpus Christi.

RCap. XXIX.

COenantibus autem eis, ac Mat. 26.
cepit Iesus panem, & be-
nedixit, ac fregit, deditq;
discipulis suis, & ait. Accipite &
comedite, hoc est corpus meū:
& accipiens calicē gratias egit,
& dedit illis dicēs. Bibite ex hoc
omnes, hic enim sanguis meus

¶ SVB EVCHARISTIA

noui testamēti, qui p̄ multis effundetur in remissionem peccatorum. Significantissime Christus dixit, hoc est corpus meum & hic est sanguis meus, quid ergo clarissimis verbis & Christo repugnat?

Mar. 14.

¶ Manducantibus illis accepit Iesus panem & benedicens fregit, et dedit eis, et ait, sumite, hoc est corpus meum: & accepto calice gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & ait illis, hic est sanguis meus noui testamenti, q̄ pro multis effundetur.

Luc. 22.

¶ Et accepto pane gratias egit & fregit & dedit eis dicens. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam coenauit dicens. Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Ecce quanta concordia euangelistæ

ESSE CORPVS CHRISTI 173

indicent, corpus & sanguinem Christi tradita discipulis.

Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, Christus dicit, panem quem daturus sit esse carnem, hæretici negant. Ioan. 6

Ego accepi à domino quod & tradidi vobis, quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem & gratias agēs fregit & dixit. Accipite & māducate, hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam cōmemoratiōnem. Similiter & calicem postq̄ cœnauit dicens, hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Ecce quō Paulus expresse dicit, oblatū discipulis fuisse corpus & sanguinē Christi.

1. cor. 11.

Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis dñi est? qm̄

1. cor. 10

ASVB EVCHARISTIA

vnus panis & vnū corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & vno calice participamus. Hic clare Paulus ostēdit in quolibet particula panis consecrati, participari corpus Christi, lapis deus est qui hæc alio torquet, quam ad corpus Christi.

1. cor. 11 **P**robet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Clare liquet quod propter præsentiam corporis Christi, peccatum ab indigne sumēte pertinet ad corpus Christi, nemo enim, nisi insanus, negat indigne manducantem eius reum esse quod manducat. Instruit enim hic Paulus Corinthios ne credant esse simplicem cibum in altari, sed corpus Christi, quod qui indigne manducet reus sit eius, ideo signatissime

sime

sime addidit. Non dijudicans corpus domni, id est, non discernens ab alijs cibis. Hoc omniũ ætatum omnes sancti patres in ecclesia tenuerunt, vnde contra tot clarissimos sacræ scripturæ textus desipere, extremæ temeritatis est, & aliorum hæreticorum insaniam transcēdit. Hanc hæresim aliquando docuerat Berēgarius sancti Mauritiĩ Andegauensis ecclesiæ diaconus, sed Romæ coram Nicolao papa & tredecim archiepiscopis & centum episcopis abiurauit, canone ego Berengarius, de conf. dist. 2

**Obijciunt hæretici Ca
pharnaite.**

1. Christus inquit, pauperes **Mat. 26**
semper habebitis vobiscum, me
autem non semper habebitis, at
si esset in eucharistia semper eũ
haberemus.

2. Spiritus est q̄ viuificat, caro **Ioan. 6**
h

P SVB EVCHARISTIA

non prodest quicquam. Si ergo non prodest, quid tanto perire contemditur esse sub Eucharistia?

3. Augustin. super Psal. 4. Donec finiatur sæculum, sursum est dominus.

4. Aloquin falsificaretur tres articuli fidei, ascendit in cœlum, Sedet ad dexteram patris. Inde venturus est: nam si est in cœlo, quomodo erit in altari? quia idem corpus in duobus locis esse nequeat.

Andreas Bodenstein Carolostadius, primus resuscitator huius hæresis sepultæ, adducit illa pro errore suo.

1. Si Christi corpus et sanguis esset in sacramento, sequeretur panem pro nobis esse crucifixum.

2. Christus non dixit accipite corpus meum, sed accipite panem.

3. Panis non fit melior per hoc murmur & anhelare sacerdotum, quis enim dedit potesta

MESSE CORPVS CHR 175.

tem hanc sacerdotibus?

4. Alioquin cum in cœna Christus habuerit corpus mortale & iam immortale, iam non verum esset de illo dici, quod pro vobis tradetur.

5. Christus ait. Si quis vobis dixerit hic est Christus, aut illic, nolite credere, ergo non credamus, si dicunt in ista hostia est Christus, aut in ista hostia.

Mat. 24.

6. Increpat catholicos quod appellant eucharistiam sacramentum, nam apostoli non sic nominauerunt, deus dat creaturis suis nomina non homines.

Paulus autem appellat cœnam domini, panem domini, calicem. & cæt.

7. Cœna dñica sufficienter his verbis est instituta Iesus accepit panem, gratias egit & fregit & dedit discipulis suis & dixit, accipite & māducate, hoc facite in meā cōmemorationē. Et ista

1. cor. 11.

ASVB EVCHARISTIA

verba, hoc est corpus meum, sunt impertinentia, & quasi per parentheses interiecta.

8. Verba Pauli. 1. Cor. 10. vitare nititur, quia ibi Apostolus Paulus non loquatur de communione, id est sumptione sacramenti, sed de communione passionis Christi, quæ fiat eiusdem rememoratione.

9. Sic verba 1. Cor. 11. existimat locum habere in indigne commemorantibus.

Ecce hæreticorum incōstantiam.

Zuinglius in suo can. dixit corpus Chri eē in eucharistia, sifr

Zuing. & Oecolampadius duo vasa erroris bellantia, Carolostadij sententiam amplexi sunt, fundat se Zuinglius in illo Ioan. 6. Caro non prodest quicquam. Tum vt claros euangelij textus eludant, aiunt. Est sumi in actu signato, nō exercito, vt sophistæ in Cathegorijs dicūt. Videntes enim absurdissimam esse Carolostadij torsionem, sic euadere nitūtur. Hoc est. i. signis

gnificat, corpus meum, vel hoc est corp9. i. figura corporis mei.

Oecolā
padius ī
duobus
sermoni

Repelluntur illa a Catholicis.

Christum nos semper habi-
turum, fatetur veritas Matthæi
ultimo. Ero vobiscum vsq; ad
consumationem sæculi. Ideo cū
ait, me non semper habebitis, ac
cipiendum est secundum præsen-
tiam corpoream humanæ con-
uersationis, neq; enim iam vngi-
tur, lauatur, tergitur &c.

bus, im-
pius cū
venerit
in pfun-
dum.

Profecto si caro non prode-
rit catholicis, ne panis proderit
hæreticis. Porro nec hæreticus
dicturus est, carnem Christi nō
profuisse in cruce. Adde quod
non sequitur, non prodest, ergo
non est in sacramento, nisi &
hanc admittas illationem, ergo
non est in cœlo. At si accutius
inspiciamus, hæretici sensum
Christi non assequuntur. Non
loquitur Christus de carne sua

De scd'o

SVB EVCHARISTIA

non enim ait, caro mea nō prodest quicq̄, hāc snīam habebant Iudæi, qui abierunt retro, existimantes carnem Christi visibiliter, sub specie carnis dentibus direptam dilaniari.

De ter. **F**atemur sursum esse dñm in cœlo, sedentem ad dexteram patris, in forma visibili & quantitatiua, qui tamē sub specie panis latet inuisibilis sacramentaliter.

De quarto. **V**eritas Eucharistiæ non pugnat cum articulis fidei: Nam quia apud deum non est impossibile omne verbum, poterit facere vnum corpus esse in pluribus locis, cum natura possit vnam essentiam animæ in pluribus mēbris facere, in manibus, pedibus, Aug. Itē Christus ē in cœlo, & tamen apparuit Paulo Act. 9. 22. & 1. Cor. 15.

De priō **Q**uē Caroloostadius ex Saxonia relegatus, odio Luht. effudit, oīa sunt tā ipia & obtusa vt

ESSE CORPVS CHR 177.

respōtionē nō mereāť, dicamus

Forte Luther haberet cō (tñ. cedere, panē esse crucifixum per communicationem idiomatū, at quia catholici lōge absumus ab illa hæreſi, quod panis maneat in Eucharistia, ideo illatio Carolostadij non admittitur.

De secū.

Non est verū quod assumit Carolostadius, non enim inquit accipite panem, sed pane porrecto ait, accipite & comedite, hoc est corpus meū. Quid autē interest dicere, accipite corpus meū, & porrecta manu dicere. Accipite hoc ē corpus meū.

De tert.

Nemo dicit quod p̄ sufflare, aut anhelare, seu murmurare, panis fiat melior, sed quando sacerdos secundum institutionem Christi, dicit verba consecratoria, quibus deus sua virtute diuina omnipotenti assistit, & substantiam panis in corpus suum conuertit & vinum in sanguis.

¶ SVB EVCHARISTIA

nem. Hanc autem potestatem à Christo acceperunt apostoli, eo dicente, hoc facite in meam commemorationem. Ideo Paulus ait. Ego accepi à domino quod & tradidi vobis, &c.

De quar
to. **¶** Etsi corpus Christi iam sit im
Rom. 6. **¶** lud esse tradendum, qui nouit
quod Christus ultra non mori
tur, sed renarrat Christum talia
dixisse in cœna, quod est verū,
tunc enim (non modo) corpus
Christi tradendum erat, & san
guis fundendus.

De quib
¶ Quod Christus dixit de res
gno suo fidei, hæreticus accipit
de corpore Christi, præuidit sal
uator futurum, vt Hussitæ dice
rent Christum stare pro eis. Lu
therani his aduersi, asserūt Chri
stū pro eis esse, Carolostatinos
excludentes. Zuingliani de
Christo se iactitant. Rebaptiza
tores soli Christum sibi vendis

TESSE CORPVS CHR. 178.

cant, ab his hæreticis monuit nos dominus.

Vana est Caroloſtadij iactã De ſext.
tia, nam cum conſtat de re fruſtra certatur de nomine, nec deus creaturis nomina dedit, ſed Adam, necq̃ ſacramentum eſt Gene. 2
falſum ſignum, vt ille iudaizãs nebulo eccleſiam irridet, q̃ ſit ſekermẽnt, nã ab apoſtoliſ ad nos vſq̃ deueniſſe ſacramentorum appellationem ex Dyoniſio liquet, qui libro de eccleſiaſtica hierarchia appellat eucharistiã ſynaxin; & iuxta inclytum præceptorem ſuum ait, eam eſſe ſacramentorum conſummationem; ſacroſancta & auguſtiſſima illius dicit myſteria & diuina munera, & in communi dicit ſacramenta.

Quod ipſe dicit negamus, nã De ſept.
hoc eſt corpus meum in medio connectitur cõiunctiſſime alijs verbis, & puerile eſt accipere ex

RSVB EVCHARISTIA

trema ad cœnam, & media propria autoritate excludere, probet ipse hanc dissolutionem ex scriptura, nam nec stulto satisficeret, quod inquit punctum præfigi orationi & à magna litera principiari. Hoc, Hui hoc est theologum præstare, ex magnis literis & punctis certare, expolantur sophistæ ex theologia, & assumantur punctistæ cum illis magnis literis capitalibus. Puerilia sunt quæ garrit de tutto, naturalis consequentia verborum non patitur, nisi quod demonstrauerit porrectum panem in manu, ideo significantius additum est hec. Et expensæ de quæ Luther hic dicit contra Carolostadium, expugnât Lutherum in sua torsione istorum verborum. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.

De octa. **L**acerat Carlstat Paulū, nam

ESSE CORPVS CHRIST 179.

cum solis intendit allegorijs, literam & spiritum vna amittit, certum est Paulum loqui de cōmunionē & participatione eucharistiæ, non passionis. Porro communicatio passionis est solum bonorum, participatio eucharistiæ est communis dignis & indignis, bonis et malis.

Similiter lacerat Paulum, nã Paulus loquitur de manducantibus indigne, iste torquet ad commemorantes indigne, quã illa sint diuersa, licet vterq; peccat, scz indigne communicans & indigne commemorans.

Zuingl. & Oecolampad. huius erroris consortes videntur Carolostadij expositio nem ad illa verba, hoc est corpus meum, esse violentam, duram & audacem, atq; plurimum à vero aberrantē, placuit tamen eis impietas, vnde expositionē commenti sunt nugacissimã, &

De non.

De quit.
přicipal.

¶ SVB EVCHARISTIA

plusquam sophisticam. Est accipitur pro significat. Ita addescet nouos euangelicos puram literam scripturæ sequi, id est lacere. Vnde etiam à Luthero & Bugenhagio irridentur. Et eorum impietatem sic funditus destruas.

1. Primo insanit Hausschein dum ait, hoc est corpus meum, id est forma corporis mei, quia & sibi & catholicis contradicit, omnium enim sententia ibi est forma panis, etiamsi apud catholicos credatur esse corpus Christi, tamen sub forma panis visibili. Vide Augusti. de sententia Prosperi.

Zuingl. 2. Secundo depræhenditur inscitia Zuinglij & Oecolampadij, dum in locutione metaphorica existimant, est, valere significat. Vnde in hanc impietatem ex ignorantia dialecticæ venerunt, vnde postea in symbolica

errant theologia, & vt videantur non progredi eorum doctrinam intucantur illud tritum Lupus est in fabula; an est hic exponant Bardi illi pro significat. Item in illis symbolis Iohannes decimo immittant suum significat. Mercenarius, cuius non sunt oues proprie, videt lupum. Ego sum pastor bonus, id est, ego significo bonum pastorem, & cognosco oues meas.

O stupidi, insensati & indoctissimi hæretici.

3. Tertio sophismata Oecolamp. torquentis sententias patrum, maxime Augustini facile vitabimus, si aduertemus eucharistiana signum dici.

Primo, ratione specierum sensibilium panis & vini.

Secundo, quia etiam corpus Christi verum, est signum corporis Christi mystici.

Tertio, quia eucharistia sumis

¶ SVB EVCHARISTIA

pta est signum gratiæ, sumentibus collatæ.

¶ Et quarto, cum corpus Christi sit ibi non modo circumscriptiue, sed suus modus essendi insit spiritalior, etiam signi aut formæ nomine designatur, licet nihilominus adhuc vere ibi sit corpus Christi.

¶ Quarto quia tres euangelistæ & Paulus nullam indicant metaphoram, sed identice enuntiant, hoc est corpus meum. Et toties repetunt, neque alibi ex scriptura docebuntur hic esse metaphoram, neque fide docemur hic esse metaphoram, quare in sensu proprio est accipiendum, Hoc est corpus meum. Delirat enim Zuinglius, est alicubi in sacris literis accipi pro significat. Sed omne delirium superat. Si alicubi est acciperetur pro significat, ergo hic accipitur, sed deceptus fuit ex ignorantia logicæ.

¶ ESSE CORPVS CHRISTI.

Cum enim Christus dicit se vitem Est non ponitur pro significat, nam obtusitas eius agnosceretur, ponendo in textu.

Ego sum vitis vera, id est significo vitem veram, hoc secundum Zuinglium, cum tamen Christus non significet vitem, sed significetur per vitem.

¶ Porro quinto clarissimo textui euangelico accedit consensus totius ecclesiæ catholicæ, & potentissima miracula in hoc venerabilissimo sacramento diuinitus monstrata, pereant igitur hæreticorum nugacia sophismata, deliræ impietates, indotissimæ torsiones, ac violentæ sacræ scripturæ expositiones.

Cum vnus Lucas omnia eorū somnia excludat, cum narret Christum dixisse. Hic calix nouum testamentum in sanguine meo. Amant enim hæretici græca, in quibus nō legitur est.

DE EVCHARISTIA

Et tamen identice, calix nouū testamentum dicitur, non certe in vino, sed in meo sanguine, non enim est testamentum sine sanguine. Vide Paulum ad Hæbræos nono.

Psal. 108 **A**ttende quomodo hæretici moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est. Oecolampadius anno M. D. 24. mense Iulio indignabatur sanguinem Christi denegatum fidelibus in synaxi: & anno nõdum euoluto ipse cum compli- cibus hæreticis denegat fidelibus, & corpus et sanguinẽ Christi. Similiter Zuinglius. Carolo stadium postq̃ tantum incendium de sacramento sufflauit, iam palinodiam cecinit, non proposuisse se ista vt credẽda, neq̃ ista fore asserta ex spiritu, aut sacris literis, sed certius indaganda ex proprio capite ab eo esse pposita.

Eccl. 27 Vide quõ stultus vt lūa mutat.
Debap

DE BAPTISMO 182.

puerorum.

XXX.

HOc est pactū meū quod
obseruabitis inter me & Gen. 17.
vos &c. Infans octo die-
rum circūcidetur in vobis &c.
Masculus cuius præputij caro
circumcisa non fuerit, delebitur
anima illa de populo suo, quia
pactum meum irritū fecit. Mo-
do hoc videtur baptismus in ec-
clesia, quod circumcisio in syna-
goga. Sicut enim per circumci-
sionem paruuli Iudæorum in-
cluduntur cum pacto diuino, sic
& paruuli Christianorum non
sunt excludēdi à pacto dei, quas-
re pueri sunt baptizandi, contra
rebaptizatores, & puer non ba-
ptizatus damnatur lege com-
muni, contra Zuinglium, qui
dum vnam hæresim rebaptiza

DE BAPTISMO

torum vellet destruere, alias decem docet deteriores, contra expressas scripturas.

Mar. 10 ¶ Sinite paruulos venire ad me & ne prohibueritis eos, talium est enim regnum dei &c. & complexans eos & imponens manus super illos, benedicebat eos: male faciunt ergo rebaptizatores, prohibentes pueros per baptismum venire ad Christum.

Mat. vi. ¶ Baptizate omnes gentes, ergo etiam paruulos.

1. cor. 10 ¶ Quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes baptizati sunt in mari & nube, Certum, autem est, quod etiam paruuli fuerunt sub nube, & ita figuraliter baptizati.

¶ Baptismus non est reiterabilis sine sacrilegio, vnde Paulus. Hebr. 6. Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœlestis &c. & pro lapsi sunt, rursus renouari ad

APVERORVM. 183.

pœnitentiam. Non negat reiterationem pœnitentię vt Nouatianus, sed renouatiõis. i. baptismi.

¶ Accedit usus & authoritas totius ecclesię ab ipso apostolorum tempore, cui merito omnes filij deuoti debent parere.

¶ Dionysius de ecclesiastica hierarchia, cum dixisset pueros qui nec dum possent intelligere diuina, sacri baptismatis fieri participes, subdit. Istud cum p̄missimis ducibus nostris (ita solet appellare apostolos) in mentem venisset, visum est admittere infantes hoc modo, vt naturales oblati paruuli, parentes puerum vni ex fidelibus tradant præclaro diuinarum rerum magistro, in hunc præsul spondentem puerum iuxta sanctam educatam vitam requirit, vt abrenunciationem profiteatur, fidemque fateatur. Ecce pueros baptizatos ab apostolis.

DE BAPTISMO

sub sponſione patrinorum.

Cypria. ¶ Cyprianus & totum conciliū
um Africānum ad Fidū, qui
opinabatur pueros intra ſecūn-
dum & tertium diem conſtitu-
tos, non debere baptizari. Re-
ſpondet Cyprianus. Longe ali-
ud in concilio noſtro omnibus
viſum eſt, in hoc enim quod tu
putabas faciendum, nemo con-
ſenſit, ſed vniuerſi iudicauimus
nulli hominum nato miſericor-
diam dei & gratiā denegādam.

¶ Origenes ſuper epiſtola ad
Romanos.

Augu. ¶ Auguſt. ſuper Gen. lib. 10. c.
23. Conſuetudo matris eccleſiæ
in baptizandis paruulis nequa-
quam ſpernenda eſt, neq; vllō
modo ſuperflua deputanda, nec
om̄ino credenda, niſi apoſtolica
eſſe traditio. ¶ Egit hanc cauſam
duob; libris ad Marcellinū, ſub
titulo, de peccatorum meritis &
remiſſione, hos libros vidit Hie

ronymus, & laudauit.

¶ Hieronymus libro tertio aduersus Pelagianos affirmat paruulos baptizari, vt eis peccata in baptisinate dimittantur.

¶ Primus parabaptista fuit Agrippinus Chartagineñ.

¶ Concilium Mileuitanum cōtra Pelagianos hæreticos cano-
ne. 77. Item placuit, vt quicumq; paruulos recentes ab vteris matrum baptizādos negat, aut dicit in remissionem quidē peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lauachro regenerationis expietur, vnde fit cōsequēs, vt in eis forma baptisnatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit: hic à sacro cōcilio anathemate pcutitur Baldasar Hiebmaír cum suis rebaptizatoribus, negantes baptismum paruulorum.

Tres hæretici anathemati zantur.

DE BAPTISMO

2. Ipse Zuinglius, qui negat peccatum originale in pueris. Ideo non deletur in baptismo, vnde volens hæresim de pueris non baptizandis destruere, decem alias affert hæreses, quarum & illa vna est, pueros catholicorum &c. non baptizatos saluari, adde Augustinum vbi supra capite 53. similiter Hieronymum.

5. Tertio quidam nouellus hæreticus Eberhardus Vuedense Canonicus regularis, apostata Halberstatiensis: qui concedit quidem peccatum originale, tamen ait incertum an puer baptizatus moriens saluetur, quia nescimus an recipiat fidem, & sic, si non recipiat fidem remanet filius iræ damnationis. Ecce in quot capita scinduntur hæretici, contra 1. Cor. 2 apostolum. Non idipsum dicentes omnes. Ratio id euincit in fide fundata, habent enim pec

P PVER OR VM. **P** 185.

catum originale aliena præua-
ricatione contractum, cur ergo
pater misericordiarum domi-
nus non instituisset eis remedi-
um, vt & aliena voluntate coo-
perante sanarentur. Quod autẽ
peccatum contrahant pueri, li-
quet ex Augustino & Hierony-
mo, vbi supra contra hæresim
Pelagianorum, & probatur, Ec Psal. 50
ce enim in iniquitatibus conce-
ptus sum, & in peccatis conce-
pit me mater mea. Eramus na Ephe. 2.
tura filij iræ sicut & cæteri. Om Roma. 3
nes enim peccauerunt & egent
gloria dei. Sicut per vnum ho- Rom. 5.
mine in peccatum in hunc mun-
dum intrauit, & per peccatum
mors, & ita in omnes homines
mors pertransijt, in quo omnes
peccauerunt, hic apostolus dicit
in quo omnes peccauerunt, &
Pelagiani & Zuinglius audent
dicere, paruulos non peccasse.

In quinta synodo Cōstātino

DE BAPTISMO

poli fuerunt damnati Parabapti-
stæ Zoara, Syrus monachus,
Seuerus anthiochenus, Pet. an-
tiochenus Antymus Trapezun-
tius, Petrus Apamarum.

Rom. 5. ¶ Et infra. Si in vnus delicto
mors regnauit per vnum, multis
to magis abundantiam gratiæ
& donationis & iusticiæ accipi-
entes in vita regnabunt (etiam
paruuli in Christo regenerati)
per vnum Iesum Christum. Et
infra. Sicut per inobedientiam
vnus hominis peccatores con-
stituti sunt multi &c.

1. Cor. 1 ¶ Gratias ago deo meo, quod
neminem vestrum baptizauini
si Crispum & Caium, ne quis
dicat quod in nomine meo bap-
tizati sitis. Baptizauit autem &
Stephanę domum. Si totam do-
mum baptizauit, ergo & paruu-
los huius domus.

1. cor. 15 ¶ Sicut in Adam omnes mori-
untur (etiam paruuli) ita & in
Christo

PVERORVM. 156.

Christo omnes viuificabuntur, etiam paruuli. Hoc autem non nisi per baptismum, per quem Christo incorporantur. Rom. 6

¶ Contra rebaptizatores, pro baptismo puerorum Oecolampadius arguitur.

1. Rebaptizatores contemnunt vsum Christianæ communitalis.

2. Inductiua est illa sententia sectarū schismatū & seditiōnū.

3. Quis ita docuit hactenus, aut quis consuetudinem hanc obseruauit?

4. Quando tamen inceptum est in ecclesia pueros baptizari, si aliquādo non baptizabātur?

5. Si pueri non sint baptizandi, hoc probent prohibitum ex scripturis.

6. A tempore Apostolorum baptismus non fuit prohibitus pueris.

7. Vultis tot centena milia

DE BAPTISMO

baptizatorum infantium non acceptare pro Christianis fratribus?

8. Zuinglius inuehitur in eos quod non obtinebunt victoriam, quia etiam ante mille annos hoc attentantes succubuerunt.

9. Indignatur eorum nouitati. Si eò res progressa esset, inquit, quodlibet caput obliquum (quamprimum aliquid noui & rari in phantasia ueniret) mox sectam adhaerentem excitaret, tot futuræ essent sectæ, & schismata, ut Chrs in multa partiretur. Et infra, quodlibet caput melancholicum, Saturniũ, & singulare nititur propriam sectam erigere.

10. Licet baptismus puerorũ non sit clarus ex scripturis sacris, sicut & alia multa, tamen quia non sunt contra deum: sed

Antithesis. cum deo, ideo suscipienda.

Hæc recensuimus, ut intelli-

¶ PVERORVM ~~R~~ 157.

gant catholici, quomodo hæretici nequeunt se defendere contra hæreticos, nisi armis ecclesiæ. Nam quod Cyprianum Augustinum & concilium Mileuitanum inducunt, quando Catholici id facerent, clamarent patres patres, Ponamus rem ante oculos.

1. Et Luther & Oecolampadius reijciunt usum ecclesiæ in baptismo, & missa, & omnibus.

2. Et hæresis Lutheri multas iam protulit sectas, et seditiones tam cruentas, quales non sensit antea Germania, Vnde plus quã centena milia hominum periire.

3. Quis ita docuit, vt lingua Germanica baptizaretis? vt sacerdos Zuingl. vxorem duceret? & Oecolampadius votum ac ordinem reijceret apostata?

4. Si aliquando non fuit Quaresima in Ecclesia, quando ergo incepit? aut si olim non erat confessio ecclesiastica,

DE BAPTISMO

(quam auricularem vocant)
quando incepit?

5. Probant hæretici, Non exorcizandum puerum, non habendos patrimonios. Matrimonium non esse sacramentum, confessionem non faciendam sacerdoti, & mille huiusmodi, quæ prohibent, probent inquam prohibita in scripturis.

6. A tempore apostolorum non fuit prohibitus cœlibatus, benedictio cereorum &c.

7. Vultis tot centena milia cõfitentium, in missa offerentium, eucharistiam adorantium, vota religionis seruantium, non accipere pro catholicis, angustissima erit via ad Christum.

8. Nec tu obtinebis victoriã contra imagines sanctorum, cõtra eorum reliquias, contra peccatũ origiãle, quia Feliciani, Heluidiani, Pelagiani ante mille annos hoc attẽtãtes succubuerũt,

9. Indignantur omnes catholici super tot hæresum nouitate, quod quilibet pro suo capite mutat & cōfundit missam, baptismum, communionem, & omnia officia ecclesiæ.

¶ Dolent catholici permitti hæreticis, tot sectarum nouitates, sunt Lutherani, Carolo statini, Zuingliani, Oecolampadij, Re baptizatores, Capharnaitæ.

¶ Cur ergo Luther, Billicanus Carlstat, & tu ipse, nihil admittebatis, nisi quod claris scripturis sacris probaretur. Existimātes validum esse argumentū in theologia. At non legitur, ergo nō est, cur iam traditiones hominū capessitis, quæ vertigo cerebrū vestrum dementauit? Vbi est Zuinglij argumentum cornutum, tui fratris Baldasaris Fridbergers? Supra titulo. 16.

¶ Obijciunt hæretici.

DE BAPTISMO

Mar. vi. 1. Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ, q̄ crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, ergo soli credentes baptizandi.

Mat. vi. 2. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quecunq; mandauì vobis.

3. Eunuchus nunciabatur prius euangelium antequam baptizaretur, similiter Cornelio.

Actu. 8. Act. 10. 4. Cur duntaxat ter baptizabant in anno antiquitus, si pueri nati mox baptizandi sunt?

5. Nicolaus papa incepit baptizare pueros, sed scriptura baptismum puerorum ignorat.

Respondent catholici.

De priore & secū. Christus loquitur de adultis, tam apud Marcum quam Matthæum. Notent tamen Lutherani ex verbis Christi non sus

ficere, credere & baptizari, sed oportere seruare omnia quæ mandauit Christus.

¶ Docentur etiam & credunt Aug. ad paruuli in ecclesia saluatoris per Bonifa. alios, sicut ex alijs quæ in bap- De cõf. tismo remittuntur peccata tra- di. 4. ca. xerunt. Idem Mater ecclesia, os Mater. maternum paruulis præbet, vt sacris mysterijs imbuatur, quia nondum possunt corde proprio credere ad iusticiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Si autem propterea recte fideles vocantur, quoniam nãdem per verba gestantium quodammodo profitentur, cur etiã non pœnitêtes habeantur cõper eorũdem verba gestãtum, diabolo & huic sæculo abrenunciare monstrentur. Hæc ille. Cuius assignatur ratio, quia regeneratio spiritalis, est quodammodo similis natiuitati carnali, quantum ad hoc quod sit

Aug. ad Bonifa. De cõf. di. 4. ca. Mater. Mater. Rq. 10

DE BAPTISMO

cut pueri in maternis vteris cōstituti, non per seipfos nutrimentum accipiunt, sed ex nutrimento matris sustentantur: ita etiam pueri nondum habentes vsum rationis quasi in vtero matris ecclesiæ constituti, non per seipfos sed per actum ecclesiæ salutem suscipiunt. Et ita fides aliena, puta ecclesiæ parentum, & patrum offerentium paruos ad baptismum sufficit eis ad salutem, sicut fides offerentiū paralyticum, quorum fidem vidēs Iesus ait illi, Cōfide fili, remittitur tibi peccata tua. Ita fides ceterionis obtinuit puero suo salutem. Et fides mulieris Chananeæ impetrauit filiæ suæ à dæmonio possessæ liberationē &c.

PEunuchus fuit adultus & similiter Cornelius.

Illud fuit pro adultis non pro pueris, & bis tantum fiebat solemnis baptismus adultorum in

Mat. 9

Mat. 8

Mat. 15

De tert.
De quar.
co.

APVERORVM. 190.

Pascha & Penthecoste, Non ter
vt Oecolampadius somniat, ve
lut ex Siritio, Leone, Gelasio &
Gerundinensi concilio liquet.

Non esse Nicolai papæ inuē
tum, ex Hieronymo, Augusti
no & Cypr. liquet, q. 400. aut
600. annis Nicolaū præcesserūt.
Nulla vidi scripta rebaptizato
rum, audio esse plæruncq; homi
nes indoctos, temerarios, & qui
latinam linguam non calleant,
vno dempto Balthasare Hieb
mair Fridbergerio: qui narratur
esse author huius perditæ sectæ,
is dum communionem sedis
apostolicæ haberet, doctoratus
honore fungebatur. Det ei deus
vt possit lumen cernere verum.

Combu
stus est
Vienne
1528.

**DE LIBERO AR
bitrio. XXXI.**

k 5

¶ DE LIBERO

Hæreticis
corū in
fania.

HAeretici hic resuscitarunt
olim extinctam hæresim
Manichæi, primo quidē
negarunt liberum arbitrium se
habere actiue ad bonum opus,
quia illud totum & totaliter fie
ret à deo, dein Luther insanus
factus negauit omnino liberū
arbitrium, quia omnia de neces
sitate absoluta eueniunt, quod
olim stupidi Stoici, Empedo
cles, Critolaus, Diodorus, &
alij errantes dixerunt.

Gene. 4

¶ Dixit dominus ad Cain. Nō
ne si bene egeris, recipies: sin au
tem male, statim in foribus pec
catum tuum aderit, sed sub te e
rit appetitus eius, & tu domina
beris illius: hic deus facit liberū
arbitrium dominum. Luther in
ignominiam creatoris, facit il
lud seruum necessitatum.

Deut. 30

¶ Mandatum quod ego præci
pio tibi, nō est supra te, sed iuxta
te est sermo valde, in corde tuo

ARBITRIO. ¶ 191.

vt facias illū. Conſydera quod hodie propoſuerim in conſpectu tuo vitā & bonum, & contrario mortem & malum: infrā teſtes inuoco hodie cœlum & terram, quod propoſuerim vobis vitam & bonum, benedictionē, etc. clige ergo vitā, & viuas & ſemē tuū: Electio pertinet ad liberū arbitriū, cōcordat ſapiēs.

¶ Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui, adiecit mandata & præcepta. Si volueris mandata conſeruare conſeruabunt te, appoſui tibi aquam & ignē, ad quodcunq; volueris porrigere manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur ei, nihil expreſſius dici poterat pro libero arbitrio. Eccle. 15

¶ Et eligent magis mortem, q̄ vitam, omnes qui reſidui fuerint de hac cognatione peſſima. Hier. 5

DE LIBERO

Iob. 5. **¶** Saluabitur innocens, saluabitur autem in munditia manuum suarum.

Iosu. vi. **¶** Optio data est Iudæis, an deum sequi velint.

2. Re. 24. **¶** Optio data David eligendi plagam ex tribus.

Nū. 30. **¶** Optio data est viro in voto vxoris. Modo optio non est sine libero arbitrio.

Eccle. 31. **¶** Qui potuit transgredi et non est transgressus, facere mala & non fecit.

Esaie. 56. **¶** Fecistis mala, quoniam potuistis.

Psal. 50. **¶** Voluntarie sacrificabo tibi.

Sapi. 16. **¶** Substantia tua, dulcedinem tuam quam in filios habes ostendebat, & deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat conuertebatur.

Mat. 25. **¶** Ait seruus. Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque lucratus sum. Lucrari non potuit, nisi liberum arbitrii.

ARBITRIO. 192.

um haberet se actiue, alioquin diceret se decem talenta accepisse, Concordat Paulus.

Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit Infrà. Dei .n. sumus adiutores. 1. cor. 15

Abundantius omnibus laboraui, non ego sed gratia dei mecum, simul ergo operantur liberum arbitrium & gratia, vt ait Hieronym. Et Bernardus dicit apostolum fuisse socium operationis. 1. cor. 13

Audiantur prophetae. Anima mea in manibus meis semper. Paratum cor meum deus, paratum cor meum. Si volueritis, & audieritis me, bona terrae comedetis, quod si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos. Psal. 118 & 107 Esai. 1

Redite prauaricatores ad cor Esai. 46.

Ecce locuta es & fecisti mala, Hier. 3 & potuisti.

Proijcite à vobis omnes iniq. Ezec. 18

DE LIBERO

quitates vestras in quibus prauaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum, & quare moriemini domus Israel, quia nolo mortem morientis, dicit dominus deus. Reuertimini & viuite. Et antea dixerat. Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis & cæt. in iustitia sua quam operatus est, viuet. Operatur ergo, non solū recipit iustitiam.

Zach. 11. **¶** Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos, ait dominus exercituum.

Mat. 23. **¶** Hierusalem quoties volui congregare filios tuos, quem admodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti. Deo volente homo non vult per liberum arbitrium.

Mat. 19. **¶** Si vis ad vitā ingredi, serua mādata. Cum multis similibus.

1. cor. 14. **¶** Spiritus prophetarum prophētis subiectus est.

ARBITRIO. 193.

¶ Qui statuit in corde suo firmo, 1. Cor. 7
non habens necessitatem, pote-
statem autem habens suæ vo-
luntatis. Insanus Luther impo-
nit necessitatem: Paulus negat,
cui credemus,

¶ Nusquisq; prout destinavit 2. Cor. 9
in corde suo: non ex tristitia aut
necessitate.

Omnis qui habet spem hanc 1. Ioan. 5
in ipso (deo) sanctificat se, sicut
ille sanctus est, ecce liberum arbi-
trium & eius actiuitatē: & Au-
gustinus ibi videte, quomodo
non abstulit liberum arbitrium.
Infrà, quia agis aliquid volunta-
te, ideo tibi aliqd tributū est, vt Psal. 29
dicas sicut psalmista. Adiutor
meus esto, ne dereliquas me, si di-
cis adiutor meus es, aliqd agis:
nā si nihil agis, quō ille adiuuat?

¶ Simile dicit sanctus Pet. Ani- 1. Pet. 1
mas vestras castificantes in obe-
dientia charitatis, in fraternita-
tis amore, simplici ex corde in

DE LIBERO

uicem diligite. Si ergo debemus nos sanctificare, animas nostras castificare, id non fiet sine libero arbitrio, neque sine actione liberi arbitrii.

1. Ioan. 3

Et in conspectu eius suadebimus corda nostra: quomodo autem suaderet sine libero arbitrio, aut quæ utilitas suasionis si omnia necessario eueniunt, ut insanit Lutherus?

Ad philimonem,

Sine consilio tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Luthero bruto, omnia de necessitate fiunt.

Mar. 14.

Semper enim pauperes habetis vobiscum: & cum volueritis, potestis illis benefacere.

Porro si libero caremus arbitrio, & omnia absoluta necessitate eueniunt, nihil relinquitur precibus, consilijs, regiminibus publicis, deliberationibus, nulla debentur præmia virtutibus. nul-

læpæ

ARBITRICO. 194.

læ pœnæ vitij, pereunt leges,
iura, statuta, præcepta: cessant ad
monitiones, persuasiones, illi-
ces, &c. nam hæc omnia liberta-
tem exigunt, necessitate autem
cassant. Et in summa, hoc esset
omnia flagitia, & scelera, im-
pietates ac blasphemias in de-
um referre. Nam quis imputa-
bit Iudæ proditionem, quam in-
evitabili necessitate cõmisit, &c.

¶ Contra dicit dominus

¶ Arguet te malitia tua, & aue-
rsio tua increpabit te.

Hiere. 2.

¶ Perditio tua Israel, tantũ mo-
do in me auxilium tuum.

Osee. 13.

¶ Omnis scriptura diuinitus
inspirata, utilis est ad docendũ,
ad arguendum, ad corripiendũ,
ad erudiendum in iusticia, vt per-
fectus sit homo dei, ad omne
opus bonum instructus. Si om-
nia necessario fiũt quid prodest
docere, arguere, corripere, erudi-

2. Tim. 3

DE LIBERO

re: Si liberum arbitrium nihil facit quid prodest hominem esse instructum ad opus bonum? Vnde Luther ex hominibus vult facere truncos & stipites.

Prou. 13

Qui agunt omnia cum cōsilio, reguntur prudentia.

Hier.

✠ Hieronym. affirmat sibi hoc studium fuisse, vt omnipotenti am dei simul et liberum arbitriū astrueret, simile dicit Ambros. de vocatione gentium li. i. ca. 3.

Aug.

✠ Augustinus in pluribus locis, maxime tamen libro 3. hiponosticōn, vbi inter alia inquit. Liberum arbitrium inesse hominibus certa fide credimus, & prædicamus indubitanter. Sic Origenes, Chrysostomus. Basilus, Theophylactus (cui ob id iniqui or est Oecolampadius) omnes astruxerunt liberum arbitrium.

✠ Gregorius Nissenus fatū inuitabile Stoicorum destruit, & liberum arbitrium actiuum

ARBITRIO. 195.

evidentissime commonstrat.

Cyprianus ad Cornelium lib. 1. epistola. 3. Christus dixit ad apostolos: Nunquid & vos vultis abire? seruans scilicet legem qua homo libertati suæ relictus & in arbitrio proprio constitutus, sibi metipsum vel mortem appetit vel salutem.

Ioan. 6

Bernardus est totus in hac sententia, in peculiari libro de arbitrio & gratia.

Obijciunt hæretici.

1. Baptista dixit. Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum de cælo. Ioan. 3

2. Omne datum optimum & donum perfectum, de sursum est descendens à patre luminum. Iac. 1

3. Omnis sufficiëntia nostra ex deo est. 2. Cor. 3

4. Quid habes, quod non accepisti, si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? 1. Cor. 4

DE LIBERO

Rom. 9. 5. Miserebor cui misertus sum
& misericordiam prestabo cui
miserebor, igitur non volentis,
neq; currentis, sed miserentis est
dei. Ergo cuius vult miseretur,
& quem vult indurat.

Esa. 63 6. Quare errare nos fecisti do
mine de vñs tuis, indurasti cor
nostrum, ne timeremus te.

Ibid. 45. 7. Nunquid dicet lutum figu
lo suo, quid facis? & opus tuū
absq; manibus est.

Hier. 10 Non est hominis via eius,
nec viri vt ambulet & dirigat
gressus suos.

Rom. 9. 8. Si reliquie secundum electi
& 11. onē gratiæ dei saluæ factæ sunt,
si autem gratia, iam non ex ope
ribus: alioquin gratia iam non
est gratia.

Mat. 10. 9. Cum autem tradent vos,
nolite cogitare, quomodo aut
quid loquamini, dabitur enim
vobis in illa hora qd loquamini.

Mat. 10 10. Nonne duo passeris asse

ARBITRIO. 196.

væneunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro.

11. Nemo venit ad me, nisi pater q̄ misit me, traxerit eum.

Ioan. 6

12. Ecclesia orat. Deus cuius est totum quod est optimum.

13. Augustinus ad Felicianū, dum deus remunerat merita nostra, coronat dona sua.

14. Bernardus. Liberum arbitrium est tātum capax salutis.

15. Porrò extollere hoc modo liberum arbitrium, quasi aliquid possimus ex viribus nostris, est hæresis Pelagiana: nam liberum arbitrium ante gratiā nihil potest nisi peccare, ideo scholastici ponentes meritum congrui, sunt noui Pelagiani.

Respondent Catholici.

Q̄ Fatemur ante omnia deum esse primam causam omnium rerum, & nihil sine ipso fieri pos

DE LIBERO

se, vnde ad omnē effectū naturalem influit generaliter, sed ad operatiōes bonas rationalis creaturæ concurrit etiam speciali influxu. Deus igitur est prima causa mouens & naturales causas & voluntarias. Et sicut causas naturalibus, mouendo eas non aufert, quin actus earum sint naturales: ita mouendo causas voluntarias nō aufert quin actiones earum sint volūtarię, sed potius hoc in eis facit, operatur enim in vnoquoq; secundum eius proprietatem, cuncta disponens suauiter. Dein fateamur, liberum arbitrium ex se solo non posse in bonum, & nihil esse, sed gratia dei facit vt aliquid possit, ideo nullus homo ex se cogitat aliquid boni, sed ex gratia dei speciali. Tertio dicunt hoc nō solū intelligi de gratia, q̄ est charitas & gratū facit deo, sed etiā de motiōe gratuita

ARBITRIO. 197.

preuia, qua deus inspirat, pulsat,
& vocat hominē ad bonū. Ideo
diligēter est attendendū, quid so-
lius dei, quid dei et liberi arbitrii
simul. Quod significantissime
August. aut quis alius eruditus
author in lib. de ecclesiasticis do-
gmatibus expressit, dicens: Iniz-
tium salutis nostræ deo miseran-
te habemus (Ecce primus gra-
dus solius dei) vt acquiescamus
salutari inspirationi, nostræ po-
testatis est (en secundū gradū, q-
est liberi arbitrii & ibi meritum
congrui) vt adipiscamur quod
acquiescendo inspirationi cupi-
mus, diuini muneris est (ecce
gradum tertium gratiæ gra-
tum facientis) vt non labamur
in adepto salutis munere, nos-
træ potestatis est, & diuini pa-
riter adiutoriij. Quartus iste gra-
dus perseueratiæ pendet ex gra-
tia dei, & libero arbitrio simul.

Fatremur honū non nisi deo De prio

DE LIBERO

datore accipi, sed aliqua dat agēte libero arbitrio, aliqua sine illius actione.

De secū. **I**ta fatemur merita nostra esse dona dei & data à deo, præueniente, cooperante, & subsequente, sed non negatur per hoc liberum arbitrium concurrere actiue ad merita.

De 3. 4. 5. **D**e Tert. Quarto, & Quinto similiter dicat, nā deus ex misericordia præuenit liberum arbitrium mouendo, & misericorditer cooperatur adiuuando, voluntates nostras aspirando, præueni orat ecclesia.

De sext. **P**opulus peccans non facit deum authorem peccati & erroris. Ita intelligatur, fecisti. i. permisisti, sic indurasti. i. indurari permisisti. Iuxta communē theoriam, sed per hoc non euacuatur actiuitas liberi arbitrii, sed magis comprobatur.

De sept. **F**atemur nullum hominem debere

¶ ARBITRIO. ¶ 198.

debere rebellare, aut superbire contra opificem, sicut nec instrumentum contra artificem, omnis enim creatura est instrumentum diuinæ potentiae, sed per hoc non aufertur liberum arbitrium.

¶ Non est in homine via eius, quantum ad executiones electionum, in quibus impediri potest multipliciter, velit nolit: Electiones autem ipsæ sunt in nobis, supposito tamen diuino auxilio. Et ideo non dicitur esse liber suarum actionum, sed liber suæ actionis, quæ est iudicium de agendis, & hoc ipsum nomē liberi arbitrii demonstrat. Sonat enim liberum de agendo vel non agendo iudicium.

¶ Saluantur boni ex gratia, nō Deo operibus, intelligas exclusa gratia, quia opa nihil sunt sine gratia. Non enim sunt condignæ passiones huius temporis ad futurum. Rom. 8

¶ DE LIBERO

curam gloriam quæ reuelabitur
in nobis, ait Paulus.

De non. ¶ Aufert anxiam solitudinē
præcogitandi. Et secus est de
scientia apostolorum, quia illa
erat infusa, & liberum arbitriū
habebat se passiue, secus de ope-
ribus liberi arbitrii, quæ simul
cum gratia operatur.

De deci. ¶ Cæcutit Melāchthon, q̄ hoc
dictum lacerat contra liberum
arbitrium, cum omnis homo
videat Christum velle, omnia
esse subiecta prouidentia dei.

De. 11 ¶ Afferimus tractū patris per
gratiam præuenientem & coo-
perantem, sed acquiescere tracti-
oni, & non indurare corda no-
stra, si vocem eius audierimus,
hoc est liberi arbitrii.

De. 12 ¶ Admittimus totum esse à
deo, non solum in optimis, sed
etiam in omnibus creaturis, sed
sicut per hoc causæ naturales
non excluduntur, ita nec in mo-

ARBITRIUM. 199.

ralibus liberū arbitriū. Alias ro-
tunde dixi, meritum est totum
à deo, sed non totaliter, hoc cla-
re intelligit bonus physicus.

† Merita nostra sunt dona dei,
imo omnia bona, quæ accepimus
temporalia sunt dona dei,
sicut Iob ait, sed per hoc non ex-
cluditur actiuitas liberi arbitrii,
sicut nec gignitio bouis, aut eti-
am fructificatio agri, &c.

De. 15

† Liberum arbitrium est tan-
tum capax salutis .i. gratiæ, ibi
enim habet se pure passiue, id
quod dictum est de gratia, hæ-
reticus Caroloftadius torquet
ad opera meritoria.

De. 14

† Non sunt Pelagiani ecclesia-
stici patres, neq; scholastici, non
enim negant peccatum origina-
le, non dicunt hominem ex pu-
ris naturalibus saluari, sed con-
stanter affirmant gratiã necessa-
riam: Imo oportet gratiam præ-
uenire opationē liberi arbitrii.

De. 15

DE LIBERO

Act. 10 Et recte asserit meritum cōgrui
sicut de Cornelio centurione li-
quet, cuius eleemosynas deus re-
spexit & gratiam contulit spiri-
tus sancti: Non ergo sumus no-
ui Pelagiani, sed hereticus est an-
tiquus stupidus stoicus, & Ma-
nichæi posthumus, Lutherus
cum Carolo studio, Urbano &
Billicano.

Appendix Tilmanni.

Scito ex præsentia dei non
posse concludi, omnia ex neces-
sitate euenire, (id quod putant
nonnulli indocti) & ita actus
nostros esse necessarios, necessi-
tate absoluta, quæ dicitur neces-
sitas consequentis, sed bene ne-
cessitate conditionata, quæ di-
citur necessitas consequentiæ,
cum qua stat libertas arbitrii in
humanis, sicut etiam rerum con-
tingentia in contingentibus.

Vide quæ Eckius scripsit in
Carolo studio, & in opere pes

ARBITRIO 200.

culiari de libero arbitrio. Vide
Cocleum, Alphontium à villa
sancta.

DE ORATIONE
& horis canonicis.
XXXII.

Quia Lutherus docuit, omnia fieri absoluta necessitate, abstulit liberum arbitrium, plures eius sequaces contra expressas scripturas negant orandum esse, quia Christus pro nobis sufficienter orauerit.

Discipuli dixerunt ad Christum, domine doce nos orare, & ait illis, cum oratis dicite. Pater nost. &c. **Lucę. 11. Mat. 6**

Et dimissa turba Iesus ascendit in montem solus orare. Ipse **Mat. 14.**

DE ORATIONE ET

Mar. 6 autem secedebat in desertum & orabat.

Luc. 5. 6 Factum est autem illis diebus exiit, in montem orare, & erat pernoctans in oratione dei.

Luc. 9 Et ascendit in montem vt oraret, & factum est dum oraret, species vultus eius altera.

Luc. 22 Positis genibus orabat dicens, pater si vis transfer calicem istum a me. Et factus in agonia prolixius orabat.

Mar. 14. Orate autem vt non fiat susga vestra hyeme vel sabbato.

Mar. 13. Videte vigilate & orare, nescitis enim quando tempus sit.

Mat. 5 Orate pro persecutibus & calumniantibus vos.

Luc. 18 Oportet semper orare, & non deficere.

Ibidem. Deus non faciet vindictam electorum clamantium ad se die ac nocte.

Mat. 26: Orate ne intretis in tentationem.

Actu. 4 Et cum orassent, motus est locus

ACTORIS CANONICUS 201.

cus in quo erant congregati.

Et orantes dixerunt. Domine **Actu. 1**
qui nosti corda hominum &c.

Hi omnes erant perseverantes **Ibidem.**
vnanimiter in oratione, cum
mulieribus & Maria matre Iesu
& fratribus eius.

Tunc ieiunantes & orantes, **Actu. 13**
imponentesque eis manus dimiserunt illos.

Et cum constituissent illis per **Actu. 14**
singulas ecclesias presbyteros,
& orassent cum ieiunationibus,
commendauerunt eos domino. Quod ergo apostoli auide
petierunt scire, Christus docuit
& imperauit, ac factum impleuit;
Discipuli quoque & Christiani
primitiue ecclesie sedulo fecerunt,
nullo pacto est a Christianis
no intermittendum.

Hoc autem genus (demoniorum) non eicitur, nisi per orationem & ieiunium. **Mat. 17.**
Mar. 9.

Quæcunque petieritis in ora **Mat. 21.**

DE ORATIONE ET
tione credentes, accipietis.

Act. 10 **¶** Orationes tuæ & elemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu dei.

Actu. 12 **¶** Et Petrus quidem seruabatur in carcere, oratio autem fiebat sine intermissione ab ecclesia ad deum pro eo.

Rom. 15 **¶** Obsecro ergo vos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatē sancti spiritus, vt adiuuetis in orationibus vestris pro me ad deū.

2. Cor. 1 **¶** Quoniam & adhuc eripiet (de periculis) adiuuantibus vobis in oratione pro nobis.

Philip. 4 **¶** Nihil solliciti sitis, sed in omni oratione & obsecratione cū gratiarum actione, petitiones vestre innotescant apud deum.

1. Thef. 1 **¶** Gratias agimus deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione.

Col. 4 **¶** Orationi instate vigilantes

PHORIS CANONIC^{202.}

in ea in gratiam actione, orantes simul & pro nobis, vt deus aperiat nobis hostium sermonis ad loquendum mysterium Christi. Hinc inuocatur Maria in principio sermonis.

¶ Nos vero orationi & ministerio Christi instantes erimus. Nota orationem præponit prædicationi.

Actu. 6

¶ Dixit Esaias ad Ezechiam, præcipe domui tuæ, morieris et non viues, qui orauit dicens.

4. Re. 20

Obsecro domine, memento quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim, infra. Hæc dicit dominus deus Dauid patris tui, audiui orationem tuam &c.

¶ Non impediaris orare semp. Eccl. 18.

¶ Iosaphat ait. Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.

2. Pa. 20

DE ORATIONE ET

2. cor. 13. **¶** Oramus deum, vt nihil mali
faciatis.

2. Thef. 3 **¶** Orate pro nobis vt sermo
dei currat, & clarificetur.

1. Tim. 2 **¶** Obsecro primum omnium
fieri obsecrationes, postulatio-
nes, gratiarum actiões pro om-
nibus hominibus, pro regibus,
& omnibus qui in sublimitate
constituti sunt, vt quietam &
tranquillam vitam agamus in
omni pietate. Hic mos à s. Pau-
lo vsq; in hunc diem seruatur in
ecclesia, vt in fine sermonis ore-
tur pro statibus ecclesiasticis
& seularibus, pro pace, pro vi-
uis & mortuis &c.

1. Tim. 2 **¶** Volo viros orare in oī loco,
leuātes puras manus sine ira &
disceptatiōe. Ex veteri ergo &
nouo testamento liquet, quam
utile & necessariū sit orare, pro
omni bono contra omne malū.

¶ Paucos hos locos ex mille de
legimus, vide Psalmos.

THORIS CANONIC 205.

¶ Qui repugnant orationi Vni
clephitę & Lutherani, assimilan
tur gygantibus contra deum
pugnantibus. Non exoraues
runt pro peccatis suis antiqui
Gygātes, qui destructi sunt con
fidētes virtuti suę. Eccle. 16

¶ Horas canonicas ab ecclesias
sticis obseruandas ostenditur.

¶ Septies in die laudem dixisti
bi, super iudicia iusticię tuę. Psal. 118.

¶ Daniel ingressus est in domū
suam, & fenestris apertis in cœ
naculo suo contra Hierusalem,
tribus temporibus in die flectes
bat genua sua & adorabat. Ecce
stata orandi tempora. Danie. 6

¶ Petrus & Ioannes ascende
bant in templum ad horam ora
tionis nonam. Actu. 5.

¶ Ascendit Petrus in superiora
vt oraret circa horam sextam.
Ecce apostoli obseruarunt solis
tas orationis horas, apud Iudę
os, & hos secuta ecclesia. Act. 10.

DE ORATIONE ET

Actu. 15. ¶ Moyses à temporibus anti-
quis habet in singulis ciuitati-
bus, qui eum prædicent in syna-
gogis, vbi per omne sabbatum
legitur, inquit s. Iacobus, & ho-
die faciunt Iudæi: Ignominio-
sum foret ecclesiæ tacere canen-
te synagoga. Tria capitula legū-
tur à Iudæis omni die. Exodi. 13
in tribus partibus, & Deuter. 9.

R. moy. Rabbi Moyses. Erubescat Chri-
stianus qui non laudat deum.

Eccle. 3. ¶ Omnia tempus habent, &
i. cor. 14. suis spatijs transeunt vniuersa
sub sole, Et cum omnia in no-
bis honeste & secundum ordi-
nem fieri debere præcipit apo-
stolus, cur laudes diuinæ non
haberent suum tempus?

Iosu. 6. ¶ In huius figura Hiericho cor-
ruit, quando sacerdotes septem
buccinis circumierunt clangen-
do septies. Sic buccinis horarū
Canonicarum, corruunt machi-
næ diaboli.

¶ HORIS CANONICIS 104

¶ Nota, cantica ecclesie desum Cōtinu
pta esse ex Byblia, non tamen us ritus
secundum translationem Hieꝛ orandi
ronymi, qua iam vtimur, sed se 1. par. 23
ptuaginta, vt liquet in introitu.
Lētare Hierusalem, quod con
fer cum ca. 66. Esaiæ. Ibi lētami
ni Hierusalem. Sequitur igitur
ista cantica fuisse in missa, ante
Hieronymum.

¶ Cyprianus testatur, de expo Cypria.
sitione orationis dominicæ ho
ras canonicas, etiam in veteri te
stamento obseruatas ex Danie
le, sed nobis Christianis præter
horas antiquitus obseruatas or
randi nunc & spacia & sacramē
ta creuerunt. Sub lege erat ho
ra tertia, sexta & nona, ecclesia
addidit matutinas, primam ve
speras, & completorium, vt sic
iusticia nostra plus abundaret, Mat. 5.
quam scribarum & pharisæo
rum. Mysteria horarum vide
ibidem.

DE ORATIONE ET

Institutæ sunt enim horæ ad laudandum deum pro beneficijs suis, inter quæ maxima sunt beneficiũ creationis septem diebus expletum. Genesis 1. Et beneficium redemptionis septem quodammodo horis peractum

Iulianus Imperator apostata transtulit ritum psallendi & horas canonicas ad paganos, vt honestas ecclesiæ non esset admirationi gentibus, testis Cassiodorus in historia tripartita.

Hieron. Hieronymus de virginitate seruãda ad Demetriadem. Præter Psalmorum & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vesperam, media nocte & mane semper est exercendũ, statue, quot horis sanctã scripturam ediscere debeas.

Hieron. Idem in Epitaphio Paulæ de ordine monasterij inquit.

Mane, hora tertiã, sexta, nona, vespere, noctis medio, per

¶ HORIS CANONICIS 205.

ordinem Psalterium cantabāt.

¶ **B**asilii de institutione vitæ religiosorum, capite secundo. Horæ à sanctis viris precibus ad deum ac laudibus dicatæ, sequendæ sunt, ait enim magnus David. Media nocte surgebam ad confitendum nomini tuo, super iudicia iusticiæ tuæ. Rursus ait: Vespere & mane, & meridie.

Basil. di.
91. c. p̄sb

Psal. 116
& 54.

¶ **C**hrysoström. homilia quinquagesima nona. Matutinas orationes compleuerunt, infra. Tertiam, sextam, nonam, & vespertinas orationes celebrant; cum pluribus similibus.

¶ **A**gathense concilium, presbyter mane matutinali officio expleto, pensum seruitutis suæ, videlicet primam, tertiam, sextam, nonam, vesperamq; persoluat.

di. 91. ca
presby

¶ **A**ugustinus ad inquisitiones Ianuarij. Sine dubitatione faciendum est maxime id quod de

ADE ORATIONE ET
scripturis defendi potest, sicut
de hymnis & psalmis canendis
& ipsius domini & apostolorum
habemus exempla. Hoc autem
non fit nisi in horis Canonicis.

ADE MATVTINIS
horis.

Psal. 118. **A** Media nocte surgebam ad con-
fitendum tibi.

Ibidem. **A** Memor fui nocte nominis
tui domine.

Psal. 133.
& 6.91. **A** In noctibus extollite manus
vestras in sancta, & benedicite
domino.

A Lauabo per singulas noctes
lectum meum.

A Bonum est confiteri domino
& psallere nomini tuo altissime,
ad annunciandum mane miseri-
cordiam tuam, & veritatem tu-
am per noctem.

Exo. 12. **A** Factum est in noctis medio,
per

THORIS CANONIC. 206.

percussit dñs omne primogenitum in terra Aegypti.

Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit. Ecce media nocte deus laudandus est, hæ enim sunt vigiliæ Christianorum & monachorū, ait Hieronymus. Sic enim cladī Aegyptiorum non miscbimur, sed sponso veniēti leti occurremus.

Mat. 25.

Hieron.

Præueni in maturitate & clamaui.

Psal. 81.

Christus dum media nocte orat in monte Oliueti, à Iuda proditur, à Iudæis capitur.

Mat. 26.

Ioan. 18.

Actu. 16

Media autem nocte Paulus & Silas adorantes laudabant deum: infrà: Subito terræ motus factus est magnus. Si ergo David, propheta, Christus, apostoli, media nocte orauerunt ad dominum: cur Lutherani pigri & sternutantes hæretici, irridēt religiosos ad matutinas surgentes, quia vanum sit ante lucem

Ironia.

DE ORATIONE ET
tione credentes, accipietis.

Act. 10 **¶** Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu dei.

Actu. 12 **¶** Et Petrus quidem seruabatur in carcere, oratio autem fiebat sine intermissione ab ecclesia ad deum pro eo.

Rom. 15 **¶** Obsecro ergo vos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatē sancti spiritus, vt adiuuetis in orationibus vestris pro me ad deū.

2. Cor. 1 **¶** Quoniam & adhuc eripiet (de periculis) adiuuantibus vobis in oratione pro nobis.

Philip. 4 **¶** Nihil solliciti sitis, sed in omni oratione & obsecratione cū gratiarum actione, petitiones vestre innotescant apud deum.

1. Thef. 1 **¶** Gratias agimus deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione.

Col. 4 **¶** Orationi instate vigilantes

PHORIS CANONIC^{202.}

in ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, ut deus aperiat nobis hostium sermonis ad loquendum mysterium Christi. Hinc inuocatur Maria in principio sermonis.

Nos vero orationi & ministerio Christi instantes erimus. Nota orationem præponit prædicationi.

Actu. 6

Dixit Esaias ad Ezechiam, præcipe domui tuæ, morieris et non viues, qui orauit dicens.

4. Rc. 20

Obsecro domine, memento quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim, infra. Hæc dicit dominus deus Dauid patris tui, audiui orationem tuam &c.

Non impediaris orare semp. Eccl. 18.

Mosaphat ait. Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.

2. Pa. 20

DE ORATIONE ET

2. cor. 13. **¶** Oramus deum, vt nihil mali
faciatis.

2. Thes. 3 **¶** Orate pro nobis vt sermo
dei currat, & clarificetur.

1. Tim. 2 **¶** Obsecro primum omnium
fieri obsecrationes, postulatio-
nes, gratiarum actiões pro om-
nibus hominibus, pro regibus,
& omnibus qui in sublimitate
constituti sunt, vt quietam &
tranquillam vitam agamus in
omni pietate. Hic mos à s. Pau-
lo vsq; in hunc diem seruatur in
ecclesia, vt in fine sermonis ore-
tur pro statibus ecclesiasticis
& seularibus, pro pace, pro vi-
uis & mortuis &c.

1. Tim. 2 **¶** Volo viros orare in oī loco,
leuātes puras manus sine ira &
disceptatiōe. Ex veteri ergo &
nouo testamento liquet, quam
utile & necessariū sit orare, pro
omni bono contra omne malū.

¶ Paucos hos locos ex mille de
legimus, vide Psalmos.

THORIS CANONICIS 203.

¶ Qui repugnant orationi Vuidelphite & Lutherani, assimulantur gygantibus contra deum pugnantibus. Non exorauerunt pro peccatis suis antiqui Gygates, qui destructi sunt confidentes virtuti suæ. Eccle. 16.

¶ Horas canonicas ab ecclesiasticis obseruandas ostenditur.

¶ Septies in die laudem dixisti tibi, super iudicia iusticiæ tuæ. Psal. 118.

¶ Daniel ingressus est in domum suam, & fenestris apertis in coenaculo suo contra Hierusalem, tribus temporibus in die flectebat genua sua & adorabat. Ecce stata orandi tempora. Danie. 6.

¶ Petrus & Ioannes ascenderant in templum ad horam orationis nonam. Act. 5.

¶ Ascendit Petrus in superiora ut oraret circa horam sextam. Ecce apostoli obseruarunt solitas orationis horas, apud Iudæos, & hos secuta ecclesia. Act. 10.

DE ORATIONE ET

Actu. 15. ¶ Moyses à temporibus anti-
quis habet in singulis ciuitati-
bus, qui eum prædicent in syna-
gogis, vbi per omne sabbatum
legitur, inquit s. Iacobus, & ho-
die faciunt Iudæi: Ignominio-
sum foret ecclesiæ tacere canen-
te synagoga. Tria capitula legū-
tur à Iudæis omni die. Exodi. 13
in tribus partibus, & Deuter. 9.

R. moy. Rabbi Moyses. Erubescat Chri-
stianus qui non laudat deum.

Eccle. 3. ¶ Omnia tempus habent, &
i. cor. 14 suis spatijs transeunt vniuersa
sub sole, Et cum omnia in no-
bis honeste & secundum ordi-
nem fieri debere præcipit apo-
stolus, cur laudes diuinæ non
haberent suum tempus?

Iosu. 6. ¶ In huius figura Hiericho cor-
ruit, quando sacerdotes septem
buccinis circumierunt clangen-
do septies. Sic buccinis horarū
Canonicarum, corruunt machi-
næ diaboli.

HORIS CANONICIS **104**

Nota, cantica ecclesie desum Cōtinu
pta esse ex Byblia, non tamen us ritus
secundum translationem Hies orandi
ronymi, qua iam vtimur, sed se 1. par. 23
ptuaginta, vt liquet in introitu.
Lētare Hierusalem, quod con
fer cum ca. 66. Esaiæ. Ibi lētami
ni Hierusalem. Sequitur igitur
ista cantica fuisse in missa, ante
Hieronymum.

Cyprianus testatur, de expo **Cypria.**
sitione orationis dominicæ hos
ras canonicas, etiam in veteri te
stamento obseruatas ex Danie
le, sed nobis Christianis præter
horas antiquitus obseruatas or
randi nunc & spacia & sacramē
ta creuerunt. Sub lege erat hos
ra tertia, sexta & nona, ecclesia
addidit matutinas, primam ve
speras, & completorium, vt sic
iusticia nostra plus abundaret, **Mat. 5.**
quam scribarum & pharisæo
rum. Mysteria horarum vide
ibidem.

DE ORATIONE ET

Institutæ sunt enim horæ ad laudandum deum pro beneficijs suis, inter quæ maxima sunt beneficiũ creationis septem diebus expletum. Genesis 1. Et beneficium redemptionis septem quodammodo horis peractum

Iulianus Imperator apostata transtulit ritum psallendi & horas canonicas ad paganos, ut honestas ecclesiæ non esset admirationi gentibus, testis **Callio.** odorius in historia tripartita.

Hieron. Hieronymus de virginitate seruanda ad Demetriadem. Præter Psalmorum & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vesperam, media nocte & mane semper est exercendũ, statue, quot horis sanctã scripturam ediscere debeas.

Hieron. Idem in Epitaphio Paulæ de ordine monasterij inquit.

Mane, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio, per

¶ HORIS CANONICIS 205.

ordinem Psalterium cantabāt.

¶ **B**asilii de institutione vitæ religiosorum, capite secundo. Horæ à sanctis viris precibus ad deum ac laudibus dicatæ, sequendæ sunt, ait enim magnus David. Media nocte surgebam ad confitendum nomini tuo, super iudicia iusticiæ tuæ. Rursus ait: Vespere & mane, & meridie.

Basil. di.
91. c. p̄sb

Psal. 116
& 54.

¶ **C**hrysoström. homilia quinquagesima nona. Matutinas orationes compleuerunt, infra. Tertiam, sextam, nonam, & vespertinas orationes celebrant: cum pluribus similibus.

¶ **A**gathense concilium, presbyter mane matutinali officio expleto, pensum seruitutis suæ, videlicet primā, tertiam, sextā, nonam, vesperamq; persoluat.

di. 91. ca
presby

¶ **A**ugustinus ad inquisitiones Ianuarij. Sine dubitatione faciendum est maxime id quod de

¶ DE ORATIONE ET
scripturis defendi potest, sicut
de hymnis & psalmis canendis
& ipsius domini & apostolorum
habemus exempla. Hoc autem
non fit nisi in horis Canonicis.

¶ DE MATVTINIS
horis.

Psal. 118. **¶** Media nocte surgebam ad con-
fitendum tibi.

Ibidem. **¶** Memor fui nocte nominis
tui domine.

Psal. 133.
& 6.91. **¶** In noctibus extollite manus
vestras in sancta, & benedicite
domino.

¶ Lauabo per singulas noctes
lectum meum.

¶ Bonum est confiteri domino
& psallere nomini tuo altissime,
ad annunciandum mane miseri-
cordiam tuam, & veritatem tu-
am per noctem.

Exo. 12. **¶** Factum est in noctis medio,
per

PHORIS CANONIC 206.

percussit dñs omne primogenitum in terra Aegypti.

Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit. Ecce media nocte deus laudandus est, *Mat. 25.*

hæ enim sunt vigiliæ Christianorum & monachorū, ait Hieronymus. Sic enim cladi Aegyptiorum non miscebimur, sed sponso venienti leti occurremus. *Hieron.*

Præueni in maturitate & clamaui. *Psal. 81.*

Christus dum media nocte orat in monte Oliueti, à Iuda proditur, à Iudæis capitur. *Mat. 26. Ioan. 18.*

Media autem nocte Paulus & Silas adorantes laudabant deum: infrà: Subito terræ motus factus est magnus. *Actu. 16.*

Si ergo David, prophete, Christus, apostoli, media nocte orauerunt ad dominum: cur Lutherani pigri & sternutantes hæretici, irridēt religiosos ad matitunas surgentes, quia vanum sit ante lucem *Ironia.*

DE ORATIONE ET

surgere, quasi promiserit dominus coronā p̄funde dormiētib.

Actu. 12

Petrus media nocte liberatus de carcere Herodis.

Chryf.

Chrysoftomus Constantino poli contra Arrianā perfidiam, auxit in nocturnis, hymnis, orationes, author Cassiodorus libro 10. historiæ tripartitę. ca. 5.

Num, 3

Tribus leui iussa fuit specialiter seruare custodias noctis filiorum Israel, ante tabernaculum testimonij. Specialiter ergo iam religiosi vigilent in matutinis, pro salute Christianæ plebis.

Abeat ergo Vigilātius & Le thargici heretici cū Lutheranis, vigiliās, & matutinas contem nentes.

DE NOCTURNIS & laudibus.

Institutio solēnis officiandi à sanct. Marco dicitur incepisse

CHORIS CANONICIS 207.

in Alexandria, quæ postmodum ad alias defluxit ecclesias, testatur Philo Iudæus, renarrat Philo. Eusebius eos novos composuisse Eusebi. hymnos, libro 2. capit. 17. & de nocturnis officijs & psalms rum lectione. Testis etiam Cassiodorus. Si ergo Marcus hoc ordinavit in Alexandria, profecto hoc à s. Petro habuit, sicut & suum Euangeliũ: ideo Hiero. vocat eum interpretem.

¶ Duodecim psalmos ordinaros fuisse testatur Cassianus, & totidem lectiones ex nouo & veteri testamento.

¶ Concilium Laodicense noluit Psalmos continuari, sed lectiones inseri.

¶ Sanctus Hieron. Psalterium aptissime diuisit, iussu Damasi, vt magna varietas orandi cessaret. Tres nocturni & laudes in vna vigilia canuntur loco quatuor vigiliarũ, cũ caro infirma

Hiero.
Nocturni.

ADE ORATIONE ET

sufferre non sufficeret, continuã
Laudes. vigilandi obseruantiam. Laus
des deo persoluuntur, quod cū
omnis creatura in laudem dei
soluatur, culpabilis esset homo
rationis capax, qui id facere ne
gliceret. Prophetiæ assumptæ
sunt supra Psalmorum vsum,
quod omnes prophetiæ Chris
stum scopū habuerunt, & Chri
stus in synogoga aperuit & les
git Esaiam. Euāgelia quoq; cer
ta, certis diebus & festis fuerunt
à tempore apostolorum accom
modata, & annua obseruantia
custodita. Augustinus in prolo
go sup canonicā Ioan. Interpo
sita est solennitas sanctorum di
erum, quibus certas ex Euange
lio lectiones oportet in ecclesia
recitare, quæ ita sunt annuæ, vt
aliæ esse non possint, ordo ille
quem susceperamus, necessitate
paululum intermissus est.
Augus. **A**ugustinus necessarium pos

CHORIS CANONIC. 208.

rit certa in festis legi euangelia:
Hæretici omnia confundūt euā
gelia, omni die pro libito sumēs
tes.

¶ Libros Ionæ & Iob certo tē
pore legi astruit Ambrosius li
bro quinto Epistolarum, episto
la. 33.

¶ Concilium Africānum ca. Ambr.
13. decreuit, liceat legi passiones
martyrum, cum anniuersarij di
es eorum celebrantur.

DE HYMNIS ET antiphonis & psallen di usu.

¶ Et hymno dicto exierunt in Mat. 26
montem Oliueti.

¶ Verbum Christi habitet in Collo. 5
vobis abundanter, in omni sa
pientia docentes & commonen
tes vosmetipsos in psalmis,
hymnis, & canticis spiritualibus, Psal. 99.

DE ORATIONE ET

& gratia, cantantes in cordibus
vestris domino.

Psal. 99.

Introite portas eius in confessione, atria eius, in hymnis confitemini illi.

Psal. 64

Te decet hymnus deus in Si

Psal. 118

on. Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.

2. ma. 10

Quibus gestis, in hymnis & confessionibus, benedicebant dominum, qui magna fecit in

1. cor. 14

Israel. Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Psallite dño qui habitat in Siõ, psallã nomini tuo altissime, in psalmis per totum.

Psal. 9

Psal. 46.

Psallite deo nostro psallite.

Ephe. 5.

Impleamini spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis, & hymnis & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris, & cætera. Psalmus obsecrationem, Antiphona postulatio

nem, Collecta orationē, Hymnus gratiarum actionem sonat: horum enim quatuor meminuit Paulus.

1. Tim. 2

Alexandriæ ortus psallendi alternus modus ut supra, à Chrysostomo restitutus, per omnem ecclesiam receptus.

Supra

Concilium Toletanum dixit de hymnis canendis, & Iesu saluatoris, & apostolorum habemus exemplum.

De con.
dis. 1. ca.
de hymnis.

Idem concilium Isidoro præfide. Ne aliquibus nostra diuersitas apud carnales vel ignaros schismatis errore videatur ostendere, & multis extet in scandalum varietas ecclesiarum: Vnus igitur ordo orandi atque psallendi à nobis per omnem Hispaniam atque Galitiam conseruetur.

Augustinus ad inquisitiones Ianuarij. Si quid per loca ecclesiarum regionumque variatur, faciat quis, quod in ecclesia

DE ORATIONE ET

in quam venerit, inuenerit, non enim quicquam eorum contra fidem est, nec contra mores fit. Vide cum est pulcher.

Varietas ecclesiarum in diuinis officijs, non impedit, sed ornatur, quia astitit regina à dextris tuis, circumdata varietate, modo non sit tanta varietas, vt videatur inducere errorem schismatis.

Isidorus, Antiphonas Græci alternis choris cecinerunt, velut duobus seraphin ac testamentis inuicem sibi clamantibus. Sanctus Ambrosius Græcos imitatus, apud Latinos Antiphonas instituit: testis triptita historia.

Ignatius primus per visionem doctus angelorum antiphonas Antiochiæ instituit.

Et quatuor animalia requiem non habebant die ac nocte, discentia. Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus deus omnipotens.

Ad ant

Ad angelorum imitationem ecclesia se exhortatur ad cantum, in præfatione dicens. Cœli cœlorumq; virtutes, ac beata Seraphin socia exultatione concelebrant, cum quibus & nostras voces vt admitti iubeas depremur, supplici confessione dicentes. Sanctus sanctus.

Luther egregie hic desipit, Cum enim passim reijciat constitutiones humanas, hic ne videatur totus pigritare, horas canonicas non reijcit omnino, sed pro suis apostatis & periuris, permittit, vt tres duntaxat psalmos pro matutino sumant officio, tres pro vespertino.

Paulus Corinthios, Ephesios, & Colossenses docuit cantū vocalē, in hymnis & psalmis.

Obiijciunt hæretici.

1. Non omnis qui dicit mihi Mat. 7
hi domine domine, intrabit

DE ORATIONE ET

in regnum cœlorum.

2. Si orationes valerent, tunc deum necessitarent.

3. Si orationes essent vtilis, tunc alia bona opera essent superflua.

Mat. 6 4. Scit pater vester quid opus sit vobis ante quam petatis eū, frustra ergo orant.

Malac. 3 5. Ego deus & non mutor, ergo, oratione non flectitur.

Mat. 6 6. Orantes nolite multum loqui, sicut æthnici faciunt, putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Ideo oratio non sit proluxa.

7. Sacerdotes possent aliquid vtilius facere, quam murmura re tot psalmos, & quid melius & deo placentius. Ita argumentantur aliquando tepidi auditores Theologiæ.

8. In Biblia horæ canonicæ non præcipiuntur clero.

9. Nihil est in ecclesia legendum

dum, nisi verbū dei. In orationibus autem multa alia continentur, etiam fabulosa de sanctis.

¶ Respondent Catholici.

¶ Christus hic non prohibet orationem, sed hypocritam qui verbis orat deum, non factis, excludit à regno cœlorum, quales sunt hæretici factis deum impugnant.

¶ Deus omnium rerum supremus arbiter, à nemine necessitatur, attamen pijs orationibus fidelium pulsatus, gerit se per modum necessitati, velut ait Moysi roganti, Dimitte me, vt irascatur furor meus, quasi prohibitus petit se diuinitati. **Exo. 32.**

¶ Oportet illud facere (orare) & alia non negligere, adeo ieiunium non est superfluum nec eleemosyna, vt subleuetur his oratio in cœlum, velut pennis, Hieronym.

DE ORATIONE ET

De quar-
to. ¶ Fatemur deum præscire, nec
narramus vt ignorantem, sed ro-
gamus vt potētem, subuenire.
Oratione itaque id petimus,
quod deus disposuit nos mes-
dio orationis esse cōsecuturos.
Vult enim rogari deus, ne vile-
scat datum.

De quāt.
23. q. 4 c. ¶ Deus oratione non mutatur
Obtineri. per essentiam, sed effectus muta-
tur. Vnde oratio nostra non or-
dinatur ad immutationem diui-
næ dispositionis, sed vt obtinea-
tur nostris precibus, quod deus
disposuit ante sæcula donare, vt
dicit Greg. in lib. dialogorum.

De sext. ¶ Non prohibetur multiloqui-
um orationis simpliciter, sed sicut
æthnici faciunt. Augustinus
ad Probam inquit. Multilo-
quium prohibetur, non proli-
xitas seu duratio. Nam multū
loqui, est rem superfluis agere
verbis. Vnde patrum in Aegy-
pto breues, sed crebræ erant ora

tiones. Prolixe orauit Christus, Luc. 22
 proluxe orauit Anna, & multi 1. Reg. 1
 plicauit preces, & Christus per Luc. 2. 6
 noctabat in oratione. Et Raba-
 nus in Mathæum. Sicut hypo-
 critarum est præbere se specta-
 dos in oratione, quorum frus-
 ctus est placere hominibus: Ita
 æthnicorum. i. gētilium, in mul-
 tiloquio suo se putare exaudiri.
 Et re vera omne multiloquium
 à gentibus venit, qui exercende
 linguę potius q̄ mundando ani-
 mo dant operam. Et hoc nuga-
 torij studij, vel rogatorij genus,
 etiã ad prece deũ flectandũ trãs-
 ferre conãtur, arbitantes sicut
 hominẽ iudicẽ, ita verbis deũ ab-
 duci in sententiã, Nolite itaq; si-
 miles esse illis, dicit vnus & ves-
 rus magister. Hæc ille.

Isti sunt similes Naaman, q̄ De sept.
 meliores iudicauit fluuios Da- 4. Re. 5.
 masci omnibus aquis Israel, vt
 mundetur in eis, sed Propheta

DE ORATIONE ET

iubet, vt in Iordane lauetur, si velit sanari, ita si melior sit lectio vtriusq; testamenti, sit ita, tamen in aqua lauandum est, vbi magistri ecclesiæ iubent, in septē horis canonicis. Sic cæcus iussus adire natatoria, non dixit melius est vt orē, nostrū est obedire præceptis, non pro arbitrio

Hier. 48 **¶** nostro potiora eligere. Maledis alias et q̄ facit opus dñi negligēter.

frauduſ In Biblia non præcipiuntur lenter. horæ canonicæ, sed insinuanſ De octa tur, & ecclesia à sacris magistris, id est apostolis, hoc accepit.

Heb. 13 **¶** Obedire autem oportet præpositis. Contendis horas debere esse liberas, verum sunt liberæ libertate Christiana qua seruiendum est deo, non autem libertate Machumetica, qua quisq; facit vel omittit secundum desideria praua cordis sui.

De non. **¶** Contrarium fuit ostensum, etiam legendas sanctorum in

¶ HORIS CANONICIS 213.

officijs diuinis recitandas, similiter homiliae patrum leguntur, & Collectae orationum, in sacris literis expresse non continentur. Agones vero inuictorum martyrum non reuicimus more Lutherano, modo fideliter sint conscripti, nam & in Biblicis scriptis aliqui continentur, vt Stephani, Iacobi, Pauli, & cæter. alij à magnis quandoq; Actu. 7. viris sunt perscripti.

¶ Coronis.

¶ Lutherani & alij hæretici, ex plodentes ritum canendi, legendi & orandi ecclesiasticum, atq; iuxta vesana eorum capita, nouas conficientes formulas canendi, missandi, ac orandi, faciunt sicut Paulus Samosatenus hæreticus, qui psalmos Christo dicatos cessare fecit, velut Eusebio li. 7 ec. h. nuper inuentos. In semetipsum autem compositos in die Exo. 11.

DE PLVRALITATE

Paschæ in medio ecclesiæ canere mulieres, maxime quas prius instituerat, faciebat. Sic modo faciunt stulti hæretici cum suis cantilenis, & porcinis ac caninis nouis vlulatibus.

DE PLVRALITATE sacerdotum & Decimis. XXXIII.

Hæretici calumniantur multitudinem seruatorum dei, sacerdotum & monachorum.

Exo. 13. **S**anctifica mihi omne primogenitum quod aperit vuluam in filijs Israel, tam de hominibus quam iumentis, mea enim sunt omnia.

Exo. 22. **Primogenitum filiorum tuorum dabis mihi.**

SACERDOTVM. 214.

¶ Primogenita quæ ad deum **Leui. 27**
pertinent, nemo sanctificare po-
terit & vouere.

¶ Ego tuli Leuitas à filijs Israel **Num. 5.**
pro omni primogenito qui ape-
rit vuluam in filijs Israel, erunt
que Leuitæ mei.

¶ Meum est omne primogeni- **Ibidem.**
tum, ex quo percussi primoge-
nita in terra Aegypti, sanctifica-
ui mihi quicquid primum nasci-
tur in Israel.

¶ Tolles Leuitas mihi pro om- **Ibidem.**
ni primogenito filiorum Israel.
Ecce in lege naturæ omnes pri-
mogeniti gaudebant priuilegio
sacerdotij, et in lege scripta, loco
primogenitorum successit tota
tribus Leui. Nunc non sunt tot
sacerdotes & monachi quos
sunt primogeniti.

¶ Dixit Iacob ad Esau: Vende **Gen. 25.**
mihi primogenita tua: infrà, Iu-
rauit ei Esau, & vendidit primo-
genita. In lege naturæ primoge-

DE PLVRALITATE

nitura erat magna, q̄a primogenitus accepit benedictionē à patre (& erat loco cōsecrationis) habebat potestātē benedicendi, vestē item specialē in qua offerebat, duplā portionē habebat in hæreditate & ferculis. Cesserūt ista omnia sacerdotio Aaronis primo, dein sacerdotio nostro, dēpto eo quod sacerdotes nō accipiūt duplam portionē hæreditatis, q̄a simpla eis inuite reddit̄ iā à laicis, vel omnino negatur.

Num. 3. Omnes Leuitæ numerati à Moysē in genere masculino à mēse vno & supra fuerūt vigin-ti duo milia. Et infrā. Recensuit Moyses primogenitos filiorū Israel, & fuerūt masculi à mēse vno et supra viginti duo milia, ducēti, 73. infrā. Locutus est dominus: Ego sum dominus. In precio ducentorum septuaginta trium, qui excedunt nume-

¶ SACERDOTVM. 215.

rum Leuitarum, de primogenitis filiorum Israel, accipies quinque siclos per singula capita, dabisque pecuniam Aaron & filiis eius, precium eorum qui supra sunt. Pondera primogenitos redemptos pecunia, hinc nemo miretur si hodie in ecclesia similes redemptiones fiunt, puta ut lacte vescaris in ieiunio contribuas ad hanc fabricam, est enim commutatio vnius boni in aliud: Cessat ergo rudium argumentum, si est permissum vel iustum cum pecunia, ergo etiam sine pecunia. Hodie talis pecunia datur communiter pauperibus vel ecclesijs, quomodo clamarent Laici, si daretur clero, sicut iussit hic deus per Moysen.

¶ Numerati sunt Leuitæ à viginti annis & supra, & inuenta sunt triginta octo milia virorum, Distribuuntur, ibidem in

1. par. 23

Ibi. c. 24

25. 26.

¶ DE PL. VRA. SACER.

cantores, ianitores, prepositos, iudices, & in plures sortes & classes. Cum autem tam parua fuerit Iudæa, vt longitudo fuerit iter tridui. De latitudine, inquit Hieronymus in epistola ad Dardanum, pudet dicere. Erubescat Christianus in deuotus, qui contra multitudinem religiosorum conqueritur, cum multo maior numerus seruientium deo fuerit in lege Moysaica. Nam cum populus Israel fuerit, mille milia, & centum milia virorum educentiū gladium (Ita enumerauit Ioab Israel) sequitur numerum deo seruientium, fuisse ferme. 25. eius partē. Vnde volentes minui clerum sunt

Pharaones, qui populum Hebræum seruientem deo, voluit minuire.

Hiero.

2. Re. 24

1. par. 21

DE DECIMIS 216.

& alijs obventionibus,
tricesimus tertius.

¶ Decimas & primitias nō tar Exo. 22.
dabis offerre.

¶ Primitias frugum terræ tuæ Exo. 23.
deferres in domū domini dei tui.

¶ Hoc erit iudicium sacerdotū Deut. 18
à populo, & ab his qui offerunt
victimas, dabunt sacerdoti ar
mum & ventriculum, primitias
frumenti vini & olei, lanarum
partem ex tonsione ouium.

¶ Omnesq; primitiæ, quas offe Num. 5
runt filij Israel ad sacerdotem
pertinent, & quicquid in sanctu
arium offertur à singulis, & tra
ditur manibus sacerdotis, ipsius
erit.

¶ Moyses & Aaron in sacerdo Psal. 98.
tibus eius, hi tamen fuerunt su
primi duces populi ex Aegypto

¶ Samuel sacerdos secundum Hieron.
Bedam, aut ad minus Leuita, te

DE DECIMIS ET

propter **A**uguf. fte Hieronym. lib. 1. contra Iouinianum, fuit enim de tribu Leui.

1. Reg. 7 eodē teſte. in. 1. Reg. 15. is tamen fuit ſupremus iudex Iudæorū.

Tribus regalis Iuda & ſacerdotalis connubia contrahēbant, hinc Elizabeth mater ſ. Iohannis, vxor Zachariæ ſacerdotis, cognata fuit Mariæ.

3. Reg. 1. **S**adoch ſacerdos vnxit Salomonem regē, Samuel Saulem & Dauidem, non mirum quod hodie Imperator à papa, Reges ab archiepiſcopis vnguntur: ſic fieri debet, nō ab Epifcopis.

4. Re. 11. **I**oiada pōtifex fecit regnare, & vnxit Ioas regem, vxor Ioia de fuit Iofabeth ſoror regis Ochoziæ.

2. par. 26 **A**zarias pōtifex reſtitit Ozie regi inuadenti officium ſacerdotale, qui lepra percuffus fuit.

2. par. 51 **E**zechias præcepit populo in Hieruſalem, vt darent partes ſacerdotibus & Leuitis, vt

ALIIS OBLATIONIBUS 217.

possent vacare legi domini.

Iosue pontifex templum restituit post captiuitatem Babilonicam. 1. Esd. 3. 5

Esdras Leuita à rege Artaxerxe aurum & argentum obtinuit pro templo, & licentiam abundanti Iudæis obtinuit. 1. Esd. 7

Cognoui (Neemias) quia partes Leuitarum non fuissent eis datæ: & fugissent vnusquisque in regionem suam, & egi causam aduersus magistratus & dixi, quare dereliquimus domum dei: & congregaui eos, & feci stare in stationibus suis, & omnis Iuda apportabat decimam frumenti, vini & olei in horrea. Hic populus propter famem ortam recusauit dare decimas Leuitis, ideo cogebant recedere de templo. Sic faciunt mali laici, dicentes cur dabo sacerdoti: ego egeo pro me et pueris. Neem. 13

Machabei fortissimi fuerunt sacerdotes & duces bellorum. 1. Mac. 2

¶ DE DECIMIS ET

¶ Decimas deus sibi reseruauit debitas, in signum vniuersalis dominij. Genesis. 4. Exodi. 22: Leuitici. 27. Deutero. 12. & 26. Tobiaꝝ primo.

Deut. 14 **¶** Decimam partem separabis de cunctis frugibus tuis &c. vt discas timere dominum deum tuum in omni tempore. Ergo impij sunt, non timētes deum, qui non dant decimas debitas.

Leui. 27 **¶** Omnes decimę terrę, siue de frugibus, siue de pomis arborum, domini sunt. Omnium decimarum bouis, & ouis, & caprę quę sub pastoris virga transeunt, quicquid decimum venerit sanctificabitur domino, nō eligetur nec bonum nec malum. Ecce minutas decimas, sed pro intelligentia vltimi.

Num. 18 **¶** Omnia quę offeretis ex decimis & in donaria domini separabitis, optima & electa erunt cuncta, & non peccabitis super hoc,

¶ ALIIS OBLATIONIB. 218.

hoc, egregia vobis & pingua
vobis & pingua reseruantes,
ne forte polluatis oblatiões filio
rum Israel, & moriamini: En
pœna mortis manet eos qui stu
diose deteriora dant.

Malac. 3

¶ Si affigit homo deum, quia
vos configitis me, & dixistis,
In quo configimus te: in deci
mis & primitijs. En non dans
decimas assimilatur crucifixori
bus Christi, & deo iniuriam fa
cit non solum sacerdoti. Hiero.

¶ Et in penuria vos maledicti
estis. Ecce pœna eorum qui non
dant decimas, vel infideliter,
hinc venit omnium rerum ino
pia, attēde tempora nostra, vbi
omnia sunt cara. Ibidem.

¶ Augustinus. Cum decimas
dando, cœlestia & terrena possis
promereri, pro auaritia tua, dus
plici benedictione fraudaris,
hæc est domini iustissimi cons
uetudo, vt si tu illi decimas

DE DECIMIS ET

non dederis, tu ad decimam reuocaris, dabis impio militi quod non vis dare sacerdoti. 16. q. 1. ca. decimæ.

Auguf. ¶ Augustinus decimæ ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerunt, res alienas inuadunt.

Luc. 10. ¶ Dignus est operarius mercedem suam.

1. cor. 9. ¶ Quis militat vnquam pro proprijs stipendijs?

Deu. 25. ¶ Non alligabis os boui trituranti.

1. cor. 9. ¶ Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia uestra metamus.

Ibidem. ¶ Et qui altario deseruiunt cum altario participant.

1. cor. 16. ¶ De Collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi in ecclesijs Galatiæ, ita & vos facite per vnam sabbati. Collecte iste fiebant in vsum pauperum Hierosolymis & prædicatorum: & hodie Christiani in Græcia

ALII OBLATIONIB²¹⁹

sub Turca untriūt patriarcham
& clerum ex collectis, vnde à
colligendo oratio in missa col-
lecta dicitur, licet & aliæ sint ra-
tiones mysticæ.

Posteaquam reges & princis-
pes submiserunt colla fidei, &
inclinarent ceruices signo cru-
cis, donationes & dotationes
beneficiorum in locum collecta-
rum successerunt.

Syluester papa. 12. q. 1. ca. Fu^{Melchi.}
turam, futuram ecclesiam in gē-
tibus apostoli præuidebant, id-
circo prædia in Iudæa minime
sunt adepti, sed præcia tantum-
modo ad fouendos egenos, me-
minit postea donationis Cons-
tantini, de qua 96. distinctione
Constantinus, & quomodo vi-
ri religiosi inceperunt possidere
prædia, ascribitur Melchiadi ca-
non, in vetustis est Syluestri.

Quidam enim putabant, Ioan. 13
quia oculos habebat Iudas,

¶ DE DECIMIS ET

Auguf. quod dixit ei Iefus, eme ea que
nobis opus funt ad diem feftū,
&c. Auguf. ibidem. Habebat
ergo & dominus loculos, & à
fidelibus oblata conferuans, &
fuorum neceffitatibus & alijs
indigētibus tribuebat, tunc pri-
mum ecclefiasticæ pecuniæ for-
ma eft inftituta, vbi intelligere-
mus quod præcepit non cogi-
tandum de craftino, non ad hoc
Plato &
alijs. fuiffe præceptum, vt nihil pecu-
niæ feruetur à fanctis, fed ne
deo pro ifta feruiatur.

¶ Auguf. de fermone domini
in monte. Docuit Chriftus ex-
emplo fuo neminem scandaliza-
ri, fi eius ferui neceffaria fibi pro-
curent.

¶ Sanctus Vrbanus primus
martyr inftituit ante Sylueftrū,
vt ecclefiia prædia ac fundos à fi-
delibus oblatos reciperet.

¶ Auxerunt hoc martyres fe-
quentes, Pontianus, Antherus

ALIIS OBLATIONIB. 220

Fabianus, Cornelius, &c. vsq;
ad Syluestrum.

¶ Cassiodorus libro 6. tripartis
tæ historiæ Constantinus Im-
perator disponens res clerico-
rum, vnicuiq; ciuitati prospe-
xit, vt clerus sufficientia emolu-
menta perciperet, & hoc lege fir-
mauit.

Malac. 3

¶ Inferte omnem decimam in
horreum meum, vt sit. cibus in
domo mea, & probate me sus-
per hoc, dicit dominus.

¶ Si non aperuero vobis cata-
ractas cœli, & effudero vobis
benedictionem vsq; ad abun-
dantiam, & increpabo pro vos-
bis deuorantem, & non corrū-
pet fructum terræ vestræ, nec
erit sterilis vinea in agro. Stulti
laici timent ne minus habeant
si decimas et oblationes præstēt.

Ibidem.

¶ Augustinus. Antiqui patres
ideo omnibus copijs abunda-
bant, quia decimas dabant. Er

Aug.

DE DECIMIS ET

go timendum est eos non prosperari, qui religiosis etiam mendicitatem invident, & fratribus certum numerum præscribunt, ignorantes synagogæ largitatem, quæ tot millia Leuitarum in singulos dies alebat.

Augus.

Augustinus. Si decimam dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis & animæ consequeris, non enim deus premium postulat, sed honorem.

Hinc ditissimi fuerunt principes & nobiles Germaniæ, quando abundanter dabant ecclesijs, monasterijs. Iam omnium rerum egestas est apud plebem & principes. Maior fuit olim abbatum Augiæ maioris s. Galli & Cæboduni splendor, quam iam sit trium episcoporum. Carolus magnus anno domini octingentesimo decimo tertio villam regalem Ulmam cum omnibus

TALIIS OBLATIONIB²²¹

iuribus & appendicijs & locis
adiacentibus monasterio Au-
gustine maioris tradidit. Carolus
factus est magnus, quod in do-
tando ecclesias magnum secu-
tus est Constantinum, qui foex-
lix ob tuitionem ecclesie dictus
est ab Augustino li. 2. contra Pe-
tilianum ca. 93. & ab Ambrosio
libro epistolarum quinto de obi-
tu Theodosij imperatoris. Ca-
ueant principes ne spoliando cle-
rum, malint imitari impium Iu-
lianum Imperatorem apostatam, quam
Christianissimos principes Con-
stantinum, Theodosium, Carolum
magnum, sanctum Henricum.

Cassiodorus libro sexto tri-
partite historie: Iulianus cleris-
cis omnia priuilegia, honores
consuetudinesque subtraxit, &
leges positas pro eis soluit: &
rursus. Omnes possessiones atque
pecunias Cæsariensium ecclesiarum,
cum verberibus, exgressus, ad mes-

Carolo.

Augu.
Ambr.

Cassio.

DE DECIMIS ET
dium iussit afferri. Moxq; eis
trecentas auri libras, in ærario
publico collocauit: Et post mul-
ta interea iubentur vasa ecclesia-
rum sacra, fisci ærario deputari,
sublatiq; ianuis maioris eccle-
siae fit cunctis accessibile sanctu-
arium. De Iuliano cōstat, quod
anno 32. ætatis mortuus est, &
imperauit anno duntaxat vno
mensibus septem.

Cassio. ¶ Satellitum suorum pœnas,
Iuliani, Felicis, Heluidij, Cassio-
dorus vbi supra prosequitur.

2. mac. 3. ¶ Heliodorus cum tēplum Hie-
rosolymis opulentissimum spo-
liare vellet, miraculo multis pla-
gis & flagris afficitur, orante tñ
pro eo Onia sacerdote, restituit.

1. mac. 1. ¶ Antiochus ascendit in Hieru-
salem, cum multitudine graui,
& intrauit in sanctificationem
cum superbia, & accepit altare
aureum, & candelabrum lumis-
nis, & vniuersa vasa eius, men-
sam

ALIIIS OBLATIONIB[222]

ſam propoſitionis & libatoria,
phialas, mortariola aurea, velū,
coronas, & ornamentum aureū
quod in facie templi erat, &
comminuit omnia, & accepit
aurum & vafa concupiſcibilia,
& accepit theſauros occultos
quos inuenit, & ſublatis omni-
bus abiit in terram ſuam & fe-
cit cędem hominum, & locutus
eſt in ſuperbia magna, & factus
eſt planctus magnus in Iſrael &
in omni loco eorū, & ingemue-
runt principes & ſeniores, & iu-
uenes & virgīes infirmati ſunt,
& ſpecioſitas mulierum immu-
rata eſt. Omnis maritus ſumpſit
lamentum, & quę ſedebant in
thoro maritali lugebant, et com-
mota eſt terra ſuper habitantes
in ea, & vniuerſa domus Iacob
induit confuſionem. De exitu
ſuo ſcribitur. Contigit illum
euntem de curru cadere, & gra-
ui corporis colluſione membra

2. Mac. 9

DE DECIMIS ET

vexari, ita vt vermes de corpore eius scaturirent, ac viuentes in doloribus carnes effluerent, odore etiam illius & foetore exercitus grauaretur, cum nec ipse iam foetorem suum ferre posset, infra: In monte miserabili obiit tu vita functus est.

1. mac. 9 ¶ Alchimus volens destruire templum, dissolutus est paralytici, nec vltra potuit loqui verbum, & mortuus est illo tempore cum tormento magno.

2 ma. vi. ¶ Nicanor cum triginta quinque milibus occisus est, caput eius cum manu nepharia, quam extenderat contra domum sanctam omnipotentis dei, abscissa, contra templum suspensa sunt, & lingua eius particulatim diuisa, auibus data est.

Danic. 5 ¶ Balthazar bibens in vasis templi eadem nocte interfectus est, & Darius Medus successit in regnum.

¶ Thomas Cantuariensis pro

ALIIS OBLATIONIB 225

iuribus & p̄dijis ecclesiæ suæ
occiditur, fratribus missam pro
defunctis apparantibus, angeli
stant & intonant letanter. Let
tabitur iustus, &c. Caueant igitur
principes consiliarios, qui
pro utilitate regni & tutione
dñi cōsulunt (propter extremā
necessitatem) ecclesias spoliari.

¶ Sichemitæ dederunt 70. pōdo
argenti de fano Baal Berit
Abimelech, qui conduxit sibi
ex eo viros inopes & vagos,
hoc fecit vt principatum obti
neret. Sed mulier iaciens fra
gmentum molæ, illisit capiti
Abimelech, & confregit cere
brum eius. Iudic. 9.

¶ Achas rex collegit argen
tum, & aurum, quod inueniri
potuit in domo domini, & in
thesauris regis, & misit regi As
syrriorum, vt eū saluaret de ma
nu regis Syriæ, & regis Israel.
Hoc fecit impius rex, idololatra, 4. reg. 17

DE ECCLESIIIS AEDIF.

Eesai. 4

non contentus præsidio dei sibi ab Esaia promissio.

¶ Boni igitur principis officiū fuerit, clerum amare & defendere, priuilegia concessa seruare integra, ac ecclesijs & ecclesiasticis sua bona relinquere. Hæreses, vero & hæreticos quam remotissime à finib. suis coërcere, in quo & sibi & subditis pacem & tranquillitatē parabit, & vitā cum Christianissimis veteribus principibus merebitur æternā.

DE ECCLESIIIS AEDIFICANDIS, & ornatu earum.

XXXIII.

Ecclesiam dei contemnūt hæretici, & oranamentū eius auferunt: Anabaptistæ omnino nullas habere volunt: resuscitāt hæresim Masilianorum, quorum meminit

¶ ET ORNATV EAR. **¶** 224.

Augustinus in sermone contra Arrianos, Sagarelli & Vuiklephistæ hunc secuti sunt errorē, contra scripturas expressas.

¶ Ait Iacob: Vere dominus est **Gen. 28.**
in loco isto, & ego nesciebam: terribilis est locus iste, non est hic aliud, nisi domus dei & porta cœli, & vocauit nomen loci Bethel. i. domus dei. Non poteris imolare phase in qualibet **Deu. 16.**
urbium tuarū, sed in loco quē elegerit dominus deus tuus, ut inhabitet nomen eius ibi.

¶ David fatetur: Factus est sermo domini ad me dicens: **Mul. 1. Par. 17**
Mulum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti: non poteris edificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me: filius quæ nascetur tibi, erit quæ tissimus: ipse ædificabit domum nomini meo. Vide quanta cura deus prouidit templi ædificationem, quam non voluit fieri

¶ DE ECCLESIIIS AED.

à bellatore, sed à pacifico Salomone.

2. Reg. 7 **¶** Dixit deus, Ambulabam in tabernaculo & in tentorio per cuncta loca, quae transiui cum filiis Israel. Ecce qui est ubique ambulauit in tabernaculo.

3. Reg. 5 **¶** Salomon aedificauit templum, misit per singulos menses decem millia virorum in Libanum, qui cederent ligna, septuaginta millia, qui onera portabant, & octo millia latomorum: praepositorum operis tria millia trecenta.

3. Reg. 6 **¶** Domum ante oraculum operuit auro purissimo, & affixit laminas clauis aureis: nihilque erat in templo, quod non tegeretur auro, sed & totum altare oraculi textit auro, infra. Textit Cherubin auro, infra. Pavimentum domus textit auro intrinsecus & extrinsecus: fecit Salomon omnia vasa in domo domini, altare aureum, & mensam super quam pone-

3. Re. 7

ET ORNATV EAR 225.

rētur panes propositiōis aureā,
& cādelabra aurea. 5. ad dexte
ram & 5. ad sinistrā ex auro pus
ro, lucernas aureas, forcipes aus
reos, & hydrias & fuscinulas &
phialas, & mortariola, & thuris
bula de auro purissimo, car
dines ostiorum erant ex auro.

Dñs dixit, vt habitaret in ne 3. Reg. 8
bula, Aedificās ēdificauī domū,
& habitaculum tuum firmissī
mum, inquit Salomon.

Salomō ait. Dñs pollicitus ē, 2. Par. 6
vt habitaret in caligine, ego au
tem ædificauī domum nomini
eius, vt habitaret ibi in ppetuū.

Deus magis propitius & citi Ibi p̄ to
us exaudit orationes in loco sa
cro, quàm extra.

Gabaonitę iussu Ios. facti sunt Iosu. 9
cæsores lignorū in vsum tēpli.

Cū venisset rex David, & se 1. par. 17
disset corā dño. i. arca. Vides p̄
sentio rem vni loco, quàm aliq̄,
quia in arca erat sacratioꝝ locꝝ.

DE ECCLESIIIS AED.

Danic. 6. Daniel quando non poterat orare in templo, quia erat in captiuitate Babylonica, orauit tamen ter in die, facie versus ad templum in Hierusalem.

1. Esdr. 1. Cyrus rex qui gessit personam Christi, dedit licentiam reaedificandi templum Iudaeorum:

1. Esdr. 6. Darius concessum à Cyro confirmauit: & Iudaei aedificauerunt, & prosperabantur iuxta prophetiam Aggaei & Zachariae.

Isa. 56. Domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis, ait dominus Deus. Quod Christus confirmat de templo materiali dictum, unde eiecit uendentes: Vos autem inquit, fecistis eam speluncam latronum. Sic multi gubernatores faciunt ex ecclesijs speluncas haereticorum.

Mat. 21

Mat. 21.

Homo plantauit vineam, & aedificauit turrim, & locauit eam agricolis. Vineam fuit Iudaeorum synagoga, turris templum,

ET ORNATV EAR 226.

sed quia filium occiderunt, fuit vinea locata alijs agricolis, christianis: & sicut sacerdotium fuit transferendum, ita & templum in ecclesias Christianorum. Hebr. 7

Iudæi dixerunt Christo super centurione: Diligit gentem nostram: & synagogam ipse ædificauit nobis. Christo placuit edificatio synagogæ, quomodo ei non placeret edificatio ecclesiæ? Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Vide vt apostoli in veteri templo orarint, cum nondum ecclesias haberent Christiani: August lib. 3. de doctrina Christiana. Actu. 3.

Obiurgauit s. Paul. Christianos, qui cænis & conuiuijs ecclesias confundebant: unde possumus dicere hæreticis, quod Paulus illis temerantibus: An ecclesiam dei contemnitis? 1. cor. 11

Tempore apostolorum ceptæ Actu. 14

DE ECCLESIIIS AED.

1. cor. 14 ædificari ecclesiæ. Sic Paulus & Barnabas constituerunt per singulas ecclesias presbyteros, in quibus Paulus præcepit, mulieres tacere.

Ibidem. Intrās infidelis vel idoita in ecclesiā, cadēs in faciem, adorabit deum, pronuncians quòd vere deus in vobis sit.

S. Ioā. moriturus iussit se ferri in ecclesiā. Hier. sup epi. ad Gal.

Act. 10 **S. Paula** vidit Cornelij domum, quæ facta fuerat ecclesia, & similiter ædículas Philippi, et cubiculum quatuor virginū, meminit Hier. in vita s. Paulæ.

Actu. 21

August. **Multis locis** testatur Augustinus, ædificare ecclesias esse actum patriæ, quem soli deo debet fides grata fidelium, quare sanctis non ædificantur, nec cōsecrātur templa, sed deo, in memoriam & venerationem sanctorum, libro vicesimo contra Faustum, & libro vicesimo ses

cundo de ciuitate dei, cōtra Ma-
ximum, & plerisq; alijs locis.

¶ Cautiōes sunt episc. altaria &
tēpla cōsecrantes, q̄ in titulis in-
scriptiōis semp̄ deū p̄mittūt, ho-
norē sanctorū dehinc neētētes.
Actus. n. latriæ, seruitus est soli
deo debita, nō sanctis, licet in ec-
clesijs & altaribus sanctos quo-
q; veneremur, & eorū celebre
mus natales ac memorias. Qui
Christianas literas vtriusq; tes-
tamēti sciunt, non hoc culpant
in sacrilegis ritibus paganorū,
q̄ construūt tēpla, & sacerdotia
instituūt, & faciūt sacrificia, sed
quia hæc idolis & demonijs ex-
hibent. Ad Deo gratias, q. 2.

Augus.

¶ Per ecclesiarum fabricas &
quoslibet necessarios usus, dæ-
mones ab his pelluntur, quos
prius vt proprios possidebant,
de concordia euangeliorum.

Augus.

¶ Templum synagogæ fuit or-
natissimum.

DE ECCLESIIIS AED.

Exo. 25 Ab omni homine, qui offert
vltro neus accipietis, infrà. Au-
rum & argentum & æs, hyacin-
thum & purpuram, coccumq;
bis tinctum &c. oleum ad lumi-
naria, aromata in vnguentum,
thymiamata boni odoris, lapi-
des onychinos, & gemmas: in-
frà. Arca fuit deaurata intus, &
foris de auro purissimo. Vectes
superducti auro in quatuor cir-
culis aureis: propiciatorium de
auro purissimo, Cherubin aure-
os, mensa deaurata, cum labio
aureo, & quatuor circulis aure-
is: acetabula, phialæ, thuribula,
Exo. 26 & cyathi de auro purissimo: cā-
delabrum de auro purissimo, &
emunctoria, cortinę tabernacu-
li de bisso, hiacyntho, purpura
ac cocco bis tincto, cum quin-
quaginta ansulis & circulis au-
reis: Ipsas tabulas deaurabis, &
fundes in eis annulos aureos,
&c. Vide alia in textu.

ET ORNATV EAR. 228.

Facient superhumerales de auro, hiacyntho, & purpura, opere repolymito: Sumes duos lapides onychinos, inclusos auro, cælatura gemmarum sculpes eos, facies vncinos ex auro: & duas catenulas auri purissimi, &c. In rationali pones quatuor ordines lapidum, sardium, topazium, smaragdum, carbunculum, saphyrum, iaspidem, ligurium, achatem, amethystum, chrysolitum, onychinum & berillum: facies in rationali duas catenas aureas, & duos annulos aureos: tyntinnabula item aurea in tunica: laminam auream in vitta hiacynthina.

Dabunt singuli filij Israel precium pro animabus suis, dimidium scilicet sicli sanctuarij. Exo. 30

Ad hæc omnia superiora & multo plura perficienda, deus impleuit Beseleel spiritu dei sapientia, scientia & intelligentia Exo. 31.

DE ECCLESIIIS AED.

in omni opere, quicquid fabre fieri poterat in auro, argento, & marmore & gemmis, deditq; eis socium Ooliab.

Exo. 35. **T**Omnia superius precepta executus est populus, & obtulerunt mente deuota atq; promptissima primitias domino, &c. Omne vas aureum in donaria domini separatū est, vt dicerēt artifices Moyfi: Plus offert populus quā necessariū est, vnde phibitus fuit populus, plus offerre.

Exo. 26

3. Reg. 6 **A**eq; preciosa fecit Salomon.

Num. 7

Princes Israel obtulerunt in dedicatione tabernaculi, acetabula argentea duodecim, phialas argenteas duodecim, mortariola aurea duodecim, habebāt duo millia siclorum & quadringentos de argento, & de auro siclos centum & viginti, boues duodecim, arietes duodecim, agnos 12. pacifica boues 24 arietes 60, hircos 60, agnos 60

DE ORNATV EAR 229.

oblatiōes cotidiāe, sabbatarie in Nu. 28
kalēdis in Pasc. in Pērec. in festo 29.

tubarū, expiatiōis, tabernaculo
rū p 8. dies nūerātur accurate p 1. Esd. 5.

Cyrus rex vasa aurea (Moy.
ablata per Nabuchod. restituit. 1. Esd. 6.

Darius rex prouidit de impē
sis oblationum.

Artaxerxes rex similiter, & 1. Esd. 7
permisit, vt Esdras colligeret

ex vniuersa prouincia Babilo-
nis, vt populus daret, quod vel-
let ad portandum in Hierusa-
lem. Sic ergo per se non visitan-
tes S. Iacobum possunt mittere
donaria, sic de alijs locis sacris.

Esdras appēdit in manus sacer- 1. Esd. 8
dotū aurū & argentū, & vasa,
q̄ obtulerat rex & cōsiliarij eius
& principes eius & vniuersus
Israel, eorū q̄ inuenti fuerāt. Et
appēdit auri talenta cētum, cra-
teres aureos viginti, Argenti ta-
lenta sexcenta quinquaginta.

Statuemus super nos p̄cepta,

¶ DE ECCLESIIIS AED.

Nec. 10 vt demns tertiam partem fici
per annum ad opus domus dei
nostri, ad panes prepositionis,
& ad sacrificium sempiternum.

Luc. 21 **¶** Diues templum non damna
tur accipere etiam à paupere vi
dua, ornatus sui incrementa.

¶ Christianissimi principes im
mensas fecerunt sacro sanctis
ecclesijs donationes & largitio
nes amplissimas, & vt vasa sas
cra, excepta redemptione capti
uorum, nullo pacto distrahan
tur aut impignorentur, statuit
Imperator. Constantinus ma
gnus ecclesiam lateranensem ex
truxit.

l. fanci.
C. de sa.
sanct. ec.
l. iube
mus. §
scientes
co. ti.

¶ Et quòd patrimonium eccles
siæ permaneat illesum.

¶ Hæretici non lætātur in cor
porali ecclesia, quia sunt hostes
spiritualis ecclesiæ.

Exo. 32. **¶** Hæretici faciunt sicut Iudæi,
quibus difficile erat dare inau
res ad ornatum dei, tamen prō
pte de

DE ORNATV EAR 230.

pte dederunt ad vitulum aureū.
Ita regentes hæretici conquerū
tur de impensis templi & sacer
dotū catholicorū, sed quòd dāt
ampla stipendia peruersis vitus
lis hæreticorum & seductori
bus, in hoc sunt prompti.

Hier.

Hæretici ecclesias damnant,
sed criptas & speluncas amant,
vt Hieronymus pulchre indu
cit in. Abakuk, & Ambrosius
multa super Paulo ad Ephe. 5.
& super Lucam lib. 5. Hoc ex
perti sumus in catabaptistis.

Ambr.

Verificatur in hæreticis illud
Christi. Ecce relinquetur vobis
domus deserta. Ecclesia enim
deserta, ipsi querunt speluncas.

Mat. 23.

Si dixerint vobis, Christus
in deserto est, nolite exire, ecce
in penetralibus est, nolite crede
re. Ita Anabaptistæ iam sæpe
conuenerunt in nemoribus &
priuatis conuenticulis, quæren
tes Christum, vbi non est.

Mat. 24.

D DE ECCLESIIIS AED

Augustinus hereticus negavit sensibilia templa, altaria, incensa, simulachra & sacrificia, ea sola posuit in caelestibus. Augustinus lib. 20. contra eundem, huius infelices haeredes sunt haeretici nostri temporis.

Donatistae quoque combusserunt ecclesias Christianorum. Augustinus ad Bonifacium comitem. Vide quos duces sequantur haeretici, Donatistas, Manichaeos, Sagarellos, Massilianos, Vuiklephistas, Hussitas, Pikardos, & si quid his est deterius.

Objiciunt haeretici incendiarii & sacrilegi.

Actu. 7 1. Stephanus dicit, Excelsus non habitat in manufactis.

Act. 17. 2. Paulus ait ad Athenienses. Hic caeli & terrae cum sit dominus, non in manu factis habitat templis, nec manibus colitur humanis.

SET ORNATV EAR. 231.

3. Deus est in omni loco, neq̄ ostenditur locus, in quo deus sit proprie præsens, sed vbiq̄ue suos exaudit precatōres. Itaque ecclesiæ nihil conferunt.

4. Paul. ait: Volo viros orare in oī loco, leuātes puras manū. 1. Tīm. 2

5. Chrs dixit de tēplo, Amē di co vobis, nō relinquet̄ hic lapis supra lapidē, qui nō destruatur. Mat. 24.

6. Veri adoratores adorabūt patrem in spiritu & veritate. Iohan. 4

7. Hierem. inquit. Nolite confidere in verbis mēdacij, dicentes, templum domini templum domini est, vbi Hieron. Nolite habere fiduciam in ædificiorū splendore, auratisq̄ laquearib. Hier. 7

8. Hieronym. ad Nepotianū. Nunc paupertatē domus suæ pauper dominus dedicauit, contra diuitias templi Salomonici.

9. Persius inquit. At vos dicite pōtīfices, in sancto qd̄ facit aurū. Nēpe qd̄ Veneri donatæ à

DE ECCLESIIIS AED.

virgine Puppæ

Respondent fideles eccle-
siæ ministri.

De prio **¶** Deus non est in templis, vti pagani æstimabant, non enim habitat deus in templo, ibi circumscriptus per essentiam; sed ibi habitat per abundantio-
2. Par. 6 resolutionem. Ergo ne credibile est, vt habitat deus cum hominibus super terram. Si cœlum & cœli cœlorum non te capiunt, quanto magis domus ista, quam ædificauit: Sed ad hoc tantum facta est, vt respicias orationem serui tui &c.

De secū. **¶** Similiter, nisi quòd hæreticus trūcatim allegat verba Pauli, nec manibus colitur humanis, indigens aliquo: Non ergo colitur deus à nobis, vt openostra egeat.

De tert. **¶** Ista fuit ratio impij seductoris, & idololatræ regis Hiero-

¶ ET ORNATV EARV 232.

boam, vt Iosephus testatur. De li. 8. c. 12.
us est vbique, sed in vno loco
vult orari & honorari plus q̄
in alio, vnde falso Hieroboam
eis persuaſit, ne longo itinere fa
tigati orarent. Quod nostri etiā
am hæretici dicunt contra pere
grinatiōes ad limina sanctorū,
quare hæretici nostri sunt Hie
roboitæ, sicut ille noluit Iudæ
os ascendere in Hierusalem.

¶ In omni loco, scilicet compe
tenti, orandum est. Ambrosius, De quar
hoc dixit, quia alioqui falso ex
istimabant extra ecclesiam non
orandum. to.

¶ Recte tēplum Iudæorum e
rat destruendum, sed sicut eorū
sacerdotio successit sacerdotiū
euangelicum, ita & eorum tem
plo successerunt nostrę ecclesię,
sacrificia &c. De quib

¶ Veri adoratores in ecclesijs
adorant patrem in spiritu & ve
ritate, nam quid repugnaret ec
De sext.

¶ DE ECCLESIIIS AED.

clesiæ, quod non repugnaret ne
mori, aut spurcis antris heretic.

De sept. **¶** Hieremias ibi expresse testa-
tur locū à deo electum. Inquit
enim. Et habitabo vobiscum
Hiere. 7 in loco isto. Et vult sanctitatem
tēpli non prodesse, quando non
faciant bonas vias. Additū Hie-
ronymi, qui etiam seipsum de-
clarat, de splendore peruerso-
rum dogmatum.

De oct. **¶** Hieronym. bene taxat orna-
tum ecclesiæ, neglectis pauperi-
bus, nam ornare ecclesias ipse
reputat laudabile, & ob hoc lau-
dat Nepotianū. Erat sollicitus,
si niteret altare, pauimēta foret
terfa, si vasa lucentia, & in om-
nes ceremonias pia sollicitudo
disposita. Comparat eum deino
de Beseleel & Hiram.

De non. **¶** Egregie adducitur Perf. Cū
hæretici ex nobis claras postu-
lent scripturas, ipsi etiam poetas
ethnicos nobis obtrudunt, vti

ET ORNATV EAR. 233.

Luth. patriarcha hæreticorū fecit, qñ voluit probare oīa euenire de absoluta necessitate, adduxit poētā. Certa stāt oīa lege Tā validis præsidij sua muniūt hæretici. Per siū nos nō recipiamus quoniā deum nō nouit. Et ipse nesciet eum, cum omnibus hæreticis anathemate percussis.

DE CHARACTERE.
XXXV.

Credit ecclesia & fideles in trib. sacramētis imprimi anīæ quoddam signaculum, quod character nominatur, scilicet in baptismo, confirmatione & ordine.

Nolite cōtristare spiritū sanctum, in quo signati estis in die redemptionis vestræ. Eph. 4

In quo & vos, cum audistis verbum veritatis, Euan. Eph. 1

¶ DE CHARACTERE.

gelium salutis vestræ, in quo et credentes signati estis, spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis vestræ &c.

¶ Liqueet fideles in regeneratione baptismi signari à spiritu sancto, vt sic oues Christi ab alijs secernantur.

Hiero.

¶ Explicat verba Pauli. Signaculum dei est, vt quomodo primus homo conditus est ad imaginem & similitudinem dei, sic in secunda regeneratione qui cum spiritu sancto fuerit consecutus, signetur ab eo, & figuram conditoris accipiat.

Idem.

¶ Signati sumus spiritu dei sancto, vt & spiritus noster & anima, imprimatur signaculo dei, & infra.

Ioan. 6

¶ Hoc signaculum sancti spiritus iuxta eloquium saluatoris, deo imprimante signatur. Hunc n. ait, signauit deus pater, & infra.

¶ Qui idcirco signatur, vt seruetur sicut

DE CHARACTERE 234

uet signaculum, & ostendat illud in die redēptionis, purū atq; syncerū, & nulla ex parte mutūlatum, & ob id numerari valeat cū his, qui redempti sunt.

¶ Ecce character manet vsq; in diem iudicij.

¶ Super Eph. 1. Iudēi ex circūcisione sunt, beluarum more, carnis signaculo excepto, notis iniusti, sed vobis vt dei filijs, supra quā carnis patiatur conditio, spiritus impressum est signum. Athan.

¶ Idem Eph. 4. Spiritus nos ob signauit, esseq; de regio grege fecit, atq; is nequaquā astare nos sinit cū fontib. & dānatis, sed signū impressit secreuitq; vt redēpti & liberi ab istiusmodi ira es-

¶ Et ponā in eis signū, (sem 9. Esai. 66 & mittā ex eis q saluati fuerint, ad gētes in mare, in Aphric. &c. præuidit propheta apostolos et discipulos mittēdos gētibus, s. q habeāt signū dei, characterē.

DE CHARACTERE.

¶ Character Hiero. Inia præfi-
guratus fuit in sanguine agni, q̄
Exo. 12. superliminare & vterq; postis
signatus est, vt transfret ange-
lus percutiens.

¶ Figuratus etiã fuit character
per Tau Ezech. Signa Tau su-
per frõtes virorũ gementiũ &
Ezec. 9. dolentiũ super cunctis abomi-
nationib. quẽ fiũt in medio eius
infra. Deinde super quẽ videris-
tis Tau, ne occidatis. Ita Chris-
tus in baptismo merito sangui-
nis sui signat postes anime, vt
animæ à diabolo liberentur.

Dionys.
de eccle.
hierar. **¶** Accedentẽ ad baptismũ diui-
na maiestas in sui consortiũ in-
tus admittit, eiq; lucẽ suã perin-
de ac signũ aliquod tradit, san-
ctum efficiens & sanctorũ ordi-
nis participẽ. Ecce Characterẽ
lucẽ nominat cap. 2. part. 3.

¶ Nũc per baptismã primicias
spiritus s. accipiũs & initiũ alte-
rius vite fit in nobis, i. primiciã

DE CHARACTERE,

regenerationis, & signaculū, & tutela, & illuminatio, & sanctificatio. Ecce signaculum characterem. cap. 10.

Aug. Satis illuxit pastoribus li. 6. cōt. ecclesiæ, & ouē q̄ foris errabat, Donat. & dominicū characterē à fallacibus depredatoribus foris acceperat, venientē ad Christianæ vnitatis salutē, ab errore corrigi, characterē tamē dominicum in ea agnosci potius q̄ improbari, quandoquidē ipsum characterem multi & lupi & lupis insigunt, loquitur de baptisatis ab hæreticis, denuo ad ecclesiam redeuntibus cap. 1.

Aug. Et vos oues Christi estis characterē dominicū portatis, in sacramento quem accepistis. Epistola. 204.

In epist.
ad Donatum.

Aug. Baptisatus si nō habet charitatē, characterē qdē impostū habet, sed desertor vagatur.

Tract. 5.
super
Ioan. ca.

Character imprimitur in tris

¶ DE CHARACTERE.

bus sacramētis scz. Baptismo,
confirmatione, & ordine.

¶ Grego. Quod dicitis, vt qui
ordinatus est, iterū ordinetur,
valde ridiculū est, vt. n. baptis-
fatus semel, iterū baptisari non
debet, ita qui consecratus est se-
mel, in eodem ordine non vas-
let iterum consecrari.

Aug.

¶ Aug. Vtrunq; (baptismus et
ordo) sacramentū est, & quadā
consecratione vtrunq; homini
datur, illud quum baptisatur, &
illud quū ordinatur, ideo non li-
cet in ecclesia catholica vtrunq;
q; reiterari.

Cor. 1.

¶ Qui autē confirmat nos vo-
biscum in Christo, & qui vnxit
nos deus, & qui signauit nos, &
dedit pignus spiritus in cordis-
bus nostris.

¶ Obijcit Lutherus.

1. Character est res ficta, quā
ignorat scriptura.

DE CHARACTERE. 236.

2. **Q**uomodo aqua posset imprimere tale signū in anima?

Respondet catholicus.

Character non est res à patribus ficta, sed spiritu sancto doctore homines dei eū intellexerunt, vt ex Paulo ostensum est. De prio

Aqua non imprimit tale signum in anima, sed deus imprimit, ad præsentiam aque baptismalis, assistente sua omnipotentia sacramentis. Et in hoc Christiani excedunt Iudæos, nā nos habemus signaculum spiritus, ipsi habebant signaculū carnis. De sect.

DE TRANSSUBSTANTIATIONE. XXXVI.

IN sacramento Eucharistiæ, substantia panis cōuertitur in substantiā corporis Christi, Sic q̄ non manet substantia panis. *Accepto pane gratias Luc. 22*

¶ DE TRANSSVBSTAN.

egit & fregit, & dedit eis, dicēs.
Hoc est corpus meū. Concor-
dat Mat. Mar. & Paul. ecce pa-
nem accepit, sed peracta benedi-
ctione appellat corpus suum, q̄
non fit nisi versione sua.

Ioan. 6

¶ Panis quē ego dabo, caro mea
est pro mundi vita. Hoc non fit
sine conuersione.

De cœ-
na dñi.

¶ Cypri. Panis iste cōmunis in
carnē & sanguinē mutatus pro-
curat vitam, & infrā. Panis iste
quē dominus discipulis porri-
gebat, nō effigie, sed natura mu-
tatus, omnipotentia verbi fas-
ctus est caro.

¶ Ambro. de mysterijs. Valebit
sermo Christi, vt mutet species
elementorum.

Li. 4. de
sacr. c. 4.

¶ Amb. Panis iste panis est an-
te verba sacramētorum, vbi ac-
cesserit consecratio, de pane fit
caro Christi.

Ibidem.

¶ Non erat corpus Christi an-
te cōsecrationē, sed post conse-

DE TRANSSVBSTA C²³⁷

cracionem dico tibi, quod iam est corpus Christi, ipse dixit, & factum est.

¶ Ergo didicisti, quod ex pane Ibidem.
corpus fiat Christi, & quod vinum & aqua in calicē mittitur, sed fit sanguis cōsecratione verbi coelestis.

¶ Amb. Anteq̄ cōsecretur panis est, vbi autē verba Christi Ibi. c. 5
accesserint, corpus ē Chri, infra, Ergo videte quantis generibus potens est sermo Christi vn̄uersa conuertere.

¶ Chryl. Non sunt humanæ virtutis opa proposita: Qui tūc ipsa fecit in illa cœna, idē ea nūc quoq; facit: Nos ministrorū tenemus locum: qui vero sanctificat ea & immutat, ipse est. Ho. 60.

¶ Aug. de sentētis Prosperī, factemur ante cōsecrationē esse panem & vinum q̄ natura formauit, post consecrationē vero carnem Christi & sanguinē, q̄ bes

DE TRANSSVBSTAN

nedictio consecrauit.

In hom.
ego sum
pastor.

¶ Greg. Pastor bonus Christ, animā suā posuit pro ouib. suis, vt in sacramēto nostro corpus suū & sanguinē verteret, et oues quas redemerat, carnis suæ alimēto satiaret.

¶ Greg. Nissenus, Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiā corporis & sanguis sui, verbo secreta potestate conuertit, dicēs. Accipite hoc est corpus meū. Gratianus tribuit Emisleno de cons. dis. Quia corpus

Mat 14

¶ Theophil. Quū benedixisset fregit panē, q̄ & nos facimus, preces adiungēdo, hoc est corpus meū. Hoc inq̄ quod sumitis: Non enim tantum figura est corporis dominici panis, sed in illū cōuertit corpus Christi.

Gen. 2

¶ Trāssubstantiatio est possibilis, formauit igitur dominus hominē de limo terræ, ecce deus limum mutauit in carnem.

TRANSFORMATIONE. 238.

Aedificauit dñs deus costā, q̄ **Ibidem.**
tulerat de Adam, in mulierem.

Ecce os costę conuertitur in
mulierem.

Respiciens vxor Loth post **Gen. 19**
se, versa est in statuam salis.

Proñcit Moyſes virgam, & **Exo. 4**
versa est in colubrum.

Percutiam virga aquā flumi
nis, & vertetur in sanguinem. **Exo. 7**

Cum alijs adductis per Am
broſium de myſterijs.

Diabolus agnouit huiusmo
di virtutē mutatricē in Christo. **Mat. 4**
Si es filius dei, inqt dic, vt lapi
des isti panes fiant.

Christus de quinꝫ panibus
pauit quinꝫ milia hominū, q̄
fecit panē multiplicando, idem
nunc totam ecclesiam fidelium
pascit vno pane corporis sui sa **Ioan. 6**
cramentaliter.

Obijcit Lutherus.

Substātia panis manet in Eu

DE TRANSSVBSTAN.

charis. q̄a scriptura noīat panē.
Actu. 2 **E**rāt aut̄ perseuerātes in doct̄.
apo. et coīcatiōe fractiōis panis.

1. cor. 10 **P**anis quem frāgimus nonne
participatio corporis dñi est?

1. cor. 11. **P**robet autē seipsum homo:
& sic de pane illo edat, & de calice
bibat.

2 Euāgelistę q̄q; appelāt panē.

3 Eucharistia assimilatur ferro
ignito, in quo manet & natura
ignis & ferri, sic in Eucharis. ma
net natura panis & natura corp
poris Christi.

Respondet Catholicus.

Nulla creatura, maxīe irratio
nalis, digna est misceri cū bñdis
cto corpore Christi, alioquin
verbū assumeret paneitatem in
vnitatē suppositi. Luther autē
nondū oñdit nobis in scripturis
verbū panis factū est. Ideo stan
dū snię cōcilij c. firmiter, de sum.
tri. & c. cum Marthę, de cel. miss.

DE TRANSSVBSTANTIA 239.

¶ Quod Luc. & Paul. Eucharistia nominat panem, non intelligatur per naturam sed quadruplici ratione. De primo

1. Quia ante conversionem fuit panis, sicut coluber dicitur virga, quia fuit virga. Sed de orauit virga Aaron virgas eorum. 3. Re. 7

2. Propter species panis & accidentia, sicut imago nominatur ab imagine, sicut Salomon fecit boues et leucos etc. quia fecit imagines eorum. 3. Re. 10

3. Eucharistia etiam dicitur panis, quia in ea est panis viuus qui de celo descendit. Ioan. 6

4. Ratione corporis Christi, quod dicitur panis apud Hieronimum. mittimus lignum in panem eius, lignum crucis miserunt in corpus Christi. Hier. 11.

¶ Euangelistae panem appellant ante consecrationem, sed ea peracta appellant corpus Christi. De secundo.

¶ Ferrum non conuertitur in ignem unde ferrum non est ignis, sed igni tantum, quia calorem tam fortiter insistentate sua suscipit, ut etiam splendor De tertio.

MISSAS LATINE NON

Amb. in eo reluceat. Erubescat itaque Luther venerabilissimū sacramētū, ferro ignito cōparare, cū substantia ferri maneat, panis aut nō in eucha. Amb. dicēte, licet figura panis & vini videat, nihil tñ aliud q̄ caro Christi & sanguis post cōsecrationē credē dū. Hic aperte negat panis substantiā, cū affirmet nihil aliud hic esse q̄ carnē Christi & sanguinē.

MISSAS LATINE non Germanice dicen das. XXXVII.

P Rincipaliores linguas tēpore Christi fuisse tres s. Hebraic. Gręc. & Latinā, Mat. 27. titulus indicat cruci Christi affi
Ioan. 19 xus, in quib. deus nō immerito laudatur, & præcipue in his linguis diuina persoluūtur officia.

¶ Non negamus tñ Indis Australib. permissum, vt in lingua sua rē diuinā facerent, q̄ clerus

GERMANIC. DICEN 240

eorum hodie obseruat, vt vidimus & audiuius ipsi, licet mysteria missæ, cū non possent Italice interpretari, ex eis habere nō potuimus. Identidē aliqui de lingua Sclauōica latissima testatur, à Hieronym. impetratū, vt Mechlouien in Cronica Polonorum testatur, in memoria hominū Cracouiæ in sacello s. crucis (si recte noīs memini, nam librū nō habeo ad manus) Sclauonice missas celebratas, at gēs huius linguæ dudum cessit huic priuilegio, & se Latinæ conformat ecclesiæ.

Et quia in trib. linguis principalib. titulus triūphalis Christi scriptus est, vt adhuc videt̃ Romę apud s. crucē in Hieru. licet aliqt̃ literis multū caducis. Ita non mirū, latinā ecclesiā in sacris mysterijs, & linguæ sanctæ & Gręçę vti v oculis.

Auguf.

Hebra. sunt Alleluia, laudate psal. 106

MISSAS LATINE NON

deum, Osanna. Eya saluifica.

Amen. fiat. vel in veritate sic est, fideliter.

Sabaoth, exercitus, virtutes.

Kyrie eleison, dñe miserere.

Chre eleison, Chre miserere.

Agios otheos yskiros athanasios eleyson ymas, sanctus deus, fortis, immortalis, misere. nobis.

Cur ecclesia aliq̄ Hebr. seruaues rit, rōnē reddunt Orig. & Aug.

Quod aliqui aiunt à Græcis latina vsurpata in missa mihi nō cōstat. Descripsi missam Græcam ex lib. Archiepiscopi Rodiorū, & alterā scripsit mihi Iohānicus Corcyren̄ Basilianus, & omnes actiones ac ritus per ordinē plurib. etiā dieb. ostendit, at huius nullus meminit, licet hoc Remigio tribuatur.

Etsi Itali vulgare suum habeant & Græci, neutris tñ lingua vernacula missa celebratur, sed erudita & docta, adeo vt non

Greg. li.
9. regi
stri epi
stola. 8

GERMANIC. DICEN 240

lit necessariū varia scētari Ideo
mata linguæ.

Mos ecclesiæ rationalis de
missa latina in ecclesia latina.

Quia sic Missa celebrata est
ante mille annos, qñ Germania
Christianismū accepit, vbi vr̄
gentior apparet subsuisse ratio,
missas Germanice legendi, pro
nouella plantatione, & tñ viri
sanctissimi, miraculis clari vs̄
sum ecclesiæ latinæ obseruarūt.

Magnam pareret confusio
nem, vt ad nos aduētantib. Itā
lis, Hispanis, Gallis, Anglis, Hū
garis, Bohemis, &c. missæ no
stre actionē non intelligerent, et
oēs omnib. Barbari esse viderē
tur, et missa cōtēptui haberetur.

Et nedū cōfusio fieret diuersa
rū nationū, sed & scandalū in ea
dem natione: Nam in eadē Ger
mania, illi vna vtuntur vocula,
aliñ alia, & q̄ in vna parte honēs
tum, in alia turpe significat: Et

MISSA LATINE NON
pronunciandi diuersitas in Ger
mania, tantā induceret dissonan
tiā, vt esset Babylone cōfusior.

4 Magna quæ fieret tāto myste.
irreuerētia, si a deo vulgaris effi
ceretur, vt passim per cōpita, p
tonstrinas, irrideretur & bene
potis cōuiujs, velut iā in locis
fit Lutheranis, & olim pastores
igne de cœlo dilapso, diuino iu
dicio puniti sunt: Ideo sepe Dio
nyf. ingerit, quō magistri fidei,
hoc est apostoli, diligētissime cu
rauerunt, ne sancta sanctorum
efferrēt corā prophanis, & ideo
summa illa & supersubstācialia,
partim scriptis, partim nō scri
ptis institutionib. nobis tradide
runt. Itaq; satius est in ecclesia
Catholica missam legi in linguis
latina & Græca: nā gentiū ple
nitudo, quæ ecclesiā intrauit, sub
his duab. linguis præualuit sapi
entia & potētia: Ideo antiquus
mos populi dei, vt Aug. ad la
nuarium

Augu.

GERMANIC. DICEN 242

nuarium inquit, pro lege habendus est. Verba cōsecrationis cum quibusdam alijs secreta in missa dici ecclesia cōstituit, cum & pōtifex solus & semel in anno intrauit in sancta factorū, an non sacrationa sunt mysteria fidei nostræ? **Heb. 9**

Arcebātur iudæi à loco sacrationi, & velūerat ante eos, non mirū ecclesiā phibuisse, ne layci propius assisterēt celebrāti, quo liberius hoc sacrū secretum perficiat. c. 1. de vita & honest. cleric. Hinc & altaria cortinis & tabulis velari solent, vt sacerdos meminerit se accedere ad secreta mysteria dei tractanda. **Exo. 26 27.**

Luther in præceptorio dure tractat eos, qui volūt canonem sibi repemissæ altiori voce legendū, vt intelligatur: Cur ergo, vt missa intelligatur, mō vult eā Germanice et altissima voce legi. Adeo parū sibi constat hæreticus.

¶ MISSAS LATINE NON

Mat. 26. **¶** Christus in silētio orauit &
Luc. 22. secrete & secedens à discipulis.

¶ Obijciunt hæretici.

1. cor. 14. **¶** Paulus prohibet Corinthijs,
ne in ecclesia loquantur lingua
quæ nō intelligatur, ait. n. Quis
supplebit locū idiotæ? quō di-
cet Amen super tuam in bene-
dictionē? qm̄ quid dicas, nescit.

¶ Porro si latine legitur missa,
layci non intelligunt.

¶ Et ita nullus est fructus huius
auditionis, ac si ad parietem
fieret sermo.

¶ Respondent catholici.

¶ Ad verba Pauli, in homilijs
nostris ostēdimus, orationē etiā
non intellectā esse meritoriam,
Homil. 3. Rogationum.

¶ Quod ad missam torquēt hæ-
retici, respondemus, Paulū lo-
qui de propheta. i. interprete &
doctore scripturarū, sic. n. pro-
pheta hic vsurpatur, vt Hiero.

GERMANIC. DICEN 245

& Aug. testantur: Frustra ergo Germanis quis prædicaret in lingua ignota, at de missa nullam facit hic mentionem Paulus: liquet ex verbis Pauli. Sed in ecclesia 1. cor. 14 volo quandoque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam, expende instruam, quod fit prædicatione, non celebratione missæ. Vide Homil. ubi supra.

De secundo

¶ Etsi layci non intelligant verba, tamen intelligunt omnia mysteria, quæ ab incunabilis vel parentum traditione, vel Curatorum prædicatione, hauserunt, ideo iam flectendo genua, iam assurgendo, iam inclinando, iam pectoris tonsione, ac crucis signatione, accommodant se celebrationi missæ. Unde ipsa actio externa ostendit eos plus intelligere de mysterio missæ quam si Cicerus, Livius & Varro Latine doctissimi, auscultarent verba, de mysterio ipsis non instructi.

De tertio

¶ Non est inutilis missæ audiri

MISSAS LATINE NON

tio, etiam verbis non intellectu ob sequentia.

Ioan. 16 1. Quonia in missa sacra scriptura in vsum recipitur, sed per eam spiritus sanct. loquitur, ea q; cordibus instillat quibuscunq; que linguis.

1. Cor. 4. 2. Sacerdos in missa est comu nis minister totius ecclesie, ideo omnes missae auditores fiducia suam reponere debent in fide ecclesiae Catholicae, nam illa plus placet deo, vt sponsa dilectissima, quam cuiuscunq; privati hominis fides.

3. Scopus missae, nulli audito ri missae subtrahitur, siue intelligat aut minus: Nam finē Missae & praecipuam ecclesiae intentionem nouit, siquidē sacrificium illud offerri pro viuis & mortuis, in memoriā passiōis & mortis Christi ad laudē dei, ad aedificati onē ecclesiae, ad honorē diue Mariae & omnium sanctorū. Quid

GERMANIC. DICEN. 244.

si illia intelligentia layci, ita deuotione acuetur, vt præcellat multorū verba missæ aride intelligentium, prudētiam? Constat enim orantis deuotionē aliquid quando impediri posse, nimia verborum attentione.

4. ¶ Etiam si mysteria sacratissimæ missæ in lingua vernacula non pandantur: Sufficit quod in homilijs ac declamationibus ad plebem secundum consuetudinem ecclesiæ hæc explanentur, vbi populus in fide & moribus instruitur, vt nulli omnino saltem pio ac frequēti verbi dei auditori, intelligentia mysteriorum missæ sit abscondita, nec muto quidem & surdo. Ita misericors deus vult omnes homines saluos fieri.

¶ Concludamus ergo, Germanis sufficere missam latinā, cum sint de latia ecclesia, cū enim tres sint linguæ principales Hebrais

MISSAS LATINE DICE.

ca Græca & Latina, & non sine mysterio Pylatus Christi titulū his exarauerit ignorans, & nos reuerenter mysteria saluatoris sub his agnoscere debemus, & magnitudinem mysterij, velut Augustinus, Albinus, Isidorus, Beda & alij testantur.

Concludamus hoc dicto Hiero. super. Zach.

Persecutionis tēpore sacerdotēs ecclesię audacter captiuis credentib. repromittāt, quod rursus ædificāde sunt ecclesię, & pacis reddēda tranquillitas, cessabit ergo aliquando per diuinam clementiā, Lutheri, Zuiniglii, Oecolampadii, Blarerij, Hofiandri, Schnepfij, & similibus hæreses, & reflorescit prisca fidei veritas.

Hoc fac bone Iesu, & cito.

TENCHIRIDII UTILI
tas ex Augustino super
Canon. Ioannis.

Omnia quæ leguntur in scri-
pturis sanctis, ad instructionem
& salutem nostrã intente oportet
audire; Maxime tamen me-
moriam commenda sunt, quæ
aduersus hæreticos valent plu-
rimum, quorum insidiæ, infir-
miores quosq; & negligẽ-
tiores circumuenire non
cessant.

SOLI DEO GLORIA.

DE ECCLESIIS AED.

edificari fecerunt. Sic Paulus & Barnabas constituerunt per singulas ecclesias presbyteros, in quibus Paulus præcepit mulieres restare.

Intrās sifidelis vel idoltra in ecclesiā, cadēs in faciem, adoratur deum, pronuncians quòd vere deus in vobis sit.

S. Io. moriturus iussit se ferri in ecclesiā. Hier. sup. epi. ad

S. Paula vidit Cornelia matrem Nummi, quæ facta fuerat ecclesia & similiter ædículas Philippi, cubiculum quatuor virginum. Hier. in vita S. Paulæ.

Multis locis testatur Augustinus edificare ecclesias esse

solideo de

quare

me

ar

me

ar

me

ar

me

ar

0
1

